

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii

Piotr Jan Kaczmarczyk

**Synod Biskupów
w posoborowej odnowie Kościoła (1965–2018)**

Rozprawa doktorska
napisana pod kierunkiem
ks. dra hab. Marka Żmudzińskiego, prof. UWM
w Katedrze Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej

Olsztyn 2022

Uniwersity of Warmia and Mazury in Olsztyn
Faculty of Theology

Piotr Jan Kaczmarczyk

**Synod of Bishops
in the post-conciliar renewal of the Church (1965–2018)**

A doctoral thesis
written under the supervision of
Rev. dr hab. Marek Żmudziński, Professor of the UWM
at the Department of Fundamental, Dogmatic and Moral Theology

Olsztyn 2022

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
WYKAZ SKRÓTÓW	10
WSTĘP	12
ROZDZIAŁ 1	
IDEA SYNODALNOŚCI W KOŚCIELE	24
1.1. Biblijne źródła synodalności	25
1.2. Synody w dziejach Kościoła	28
1.3. Synod w tradycji wschodniej	47
1.4. Instytucje wspomagające papieża przed Soborem Watykańskim II	67
ROZDZIAŁ 2	
KOLEGIALNOŚĆ JAKO WYRAZ SYNODALNOŚCI.....	75
2.1. <i>Aggiornamento</i> leksykologii terminologicznej.....	76
2.2. <i>Tempus anteparaepraeparatoria i paraepraeparatoria Vaticanum II</i> – pierwsze postulaty sformalizowanej kolegialności	84
2.3. <i>Tempus disputatio Vaticanum II</i> – propozycje ojców synodalnych dotyczące nowej instytucji Kościoła	88
2.4. <i>Tempus conclusiones Vaticanum II</i> – <i>novum Christus Dominus</i>	92
ROZDZIAŁ 3	
SYNOD BISKUPÓW W PRAWIE KOŚCIOŁA	98
3.1. Synod Biskupów w świetle <i>Motu Proprio Apostolica sollicitudo</i> (1965)	100
3.2. Regulamin Synodu Biskupów <i>Ordo Synodi Episcoporum</i> (1966 z późniejszymi zmianami)	105
3.2.1. I Regulamin <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae</i> (1966)	106

3.2.2. II Regulamin <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus</i> (1969)	111
3.2.3. III Regulamin <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur</i> (1971)	113
3.2.4. IV Regulamin <i>Ordo Synodi Episcoporum</i> (2006)	114
3.3. Synod Biskupów w <i>Kodeksie Prawa Kanonicznego</i> Jana Pawła II (1983)	121
3.4. Aktualizacja Synodu Biskupów według papieża Franciszka	123
3.4.1. Konstytucja apostolska <i>Episcopalis communio</i> (2018)	124
3.4.2. Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018)	138

ROZDZIAŁ 4

STRUKTURA SYNODU BISKUPÓW	142
4.1. Wybór uczestników Synodu Biskupów	143
4.1.1. Uczestnicy zebrania generalnego	143
4.1.1.1. Uczestnicy zebrania generalnego zwyczajnego	143
4.1.1.2. Uczestnicy zebrania generalnego nadzwyczajnego	145
4.1.2. Uczestnicy zebrania specjalnego	146
4.1.3. Uczestnicy zebrań innych typów	147
4.1.4. Taksyjność wyboru na Synod Biskupów	147
4.2. Gremia Synodu Biskupów	148
4.2.1. Ojciec synodu	149
4.2.1.1. Biskup Rzymu	150
4.2.1.2. Przewodniczący delegowany	152
4.2.2. Pozostali uczestnicy	154
4.2.2.1. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów	154
4.2.2.2. Sekretarz generalny, podsekretarz	156
4.2.2.3. Rada Zwyczajna	159
4.2.2.4. Inne rady	160

4.2.2.5. Relator generalny	161
4.2.2.6. Sekretarz specjalny	162
4.2.2.7. Eksperti, audytorzy, delegaci bratni, goście specjalni	162
4.2.2.8. Komisje synodalne	163
4.3. Ważność mandatu na Synod Biskupów	165
4.4. Procedury synodalne	167
ROZDZIAŁ 5	
ZGROMADZENIA SYNODU BISKUPÓW	172
5.1. Zgromadzenia generalne	173
5.1.1. Zgromadzenia generalne zwyczajne.....	173
5.1.2. Zgromadzenia generalne nadzwyczajne.....	194
5.2. Zgromadzenia specjalne	198
5.3. Zgromadzenia partykularne.....	216
5.4. Nowa perspektywa zgromadzenia – proces synodalny.....	217
ROZDZIAŁ 6	
EKLEZJOTWÓRCZE ZNACZENIE SYNODU BISKUPÓW	227
6.1. <i>Collegialitas Ecclesiae</i> Synodu Biskupów	228
6.2. <i>Representatio Ecclesiae</i> Synodu Biskupów	234
6.2. <i>Sensus Ecclesiae</i> Synodu Biskupów	238
6.4. <i>Communio Ecclesiae</i> Synodu Biskupów.....	241
ZAKOŃCZENIE.....	248
SUMMARY	251
BIBLIOGRAFIA.....	257
ANEKSY	300
7.1. ANEKS 1. <i>Motu proprio Apostolica sollicitudo</i> (1965)	300
7.2. ANEKS 2. Konstytucja apostolska <i>Episcopalis communio</i> (2018)	306
7.3. ANEKS 3. Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018).....	327
7.4. ANEKS 4. Biogramy sekretarzy generalnych Synodu Biskupów	346

7.4.1. Kard. Władysław RUBIN.....	346
7.4.2. Kard. Józef TOMKO	349
7.4.3. Kard. Jan Pieter SCHOTTE	352
7.4.4. Abp Nikola ETEROVIĆ.....	355
7.4.5. Kard. Lorenzo BALDISSERI.....	359
7.4.6. Kard. Mario GRECH.....	361
7.4.7. Bp Luis Marín de SAN MARTIN	363
7.4.8. S. Nathalie BECQUART	365

TABLE OF CONTENTS

TABLE OF CONTENTS.....	2
LIST OF ABBREVIATIONS.....	10
INTRODUCTION.....	12
CHAPTER 1	
THE IDEA OF SYNODALITY IN THE CHURCH.....	24
1.1 Biblical sources of synodality	25
1.2 Synods in the history of the Church	28
1.3 Synod in the Eastern tradition	47
1.4 Institutions assisting the Pope before the Second Vatican Council	67
CHAPTER 2	
COLLEGIALITY AS AN EXPRESSION OF SYNODALITY	75
2.1. <i>Aggiornamento</i> of terminological lexicology	76
2.2 <i>Tempus anteparaepraeparatoria and praeparaepraeparatoria of Vatican II</i> - first postulates of a formalised collegiality.....	84
2.3 <i>Tempus disputatio Vaticanum II</i> - proposals of the synodal fathers concerning the new institution of the Church	88
2.4 <i>Tempus conclusiones Vaticanum II - novum Christus Dominus</i>	92
CHAPTER 3	
THE SYNOD OF BISHOPS IN CHURCH LAW	98
3.1 The Synod of Bishops in the light of the <i>Motu Proprio Apostolica sollicitudo</i> (1965)	100
3.2 Regulations of the <i>Synod</i> of Bishops <i>Ordo Synodi Episcoporum</i> (1966, as amended).....	105
3.2.1. Regulation I <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae</i> (1966)	106

3.2.2. Regulation II of the <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus</i> (1969)	111
3.2.3. Regulation III of the <i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur</i> (1971)	113
3.2.4. Regulation IV <i>Ordo Synodi Episcoporum</i> (2006)	114
3.3 The Synod of Bishops in the <i>Code of Canon Law</i> of John Paul II (1983)	121
3.4 An update on the Synod of Bishops according to Pope Francis	123
3.4.1 Apostolic Constitution <i>Episcopalis communio</i> (2018)	124
3.4.2 Instruction on the organisation of synodal assemblies and the activities of the General Secretariat of the Synod of Bishops (2018)	138

CHAPTER 4

STRUCTURE OF THE SYNOD OF BISHOPS	142
4.1 Election of the participants in the Synod of Bishops	143
4.1.1. Participants of the General Assembly	143
Participants of the ordinary general meeting	143
4.1.1.2. Participants at the extraordinary general meeting	145
4.1.2. Participants in the special meeting	146
4.1.3. Participants in other types of meetings	147
4.1.4. Taxis of election to the Synod of Bishops	147
4.2 Committees of the Synod of Bishops	148
4.2.1. Father of the synod	149
4.2.1.1. The Bishop of Rome	150
4.2.1.2. Chairperson delegated	152
4.2.2. Other participants	154
4.2.2.1. The General Secretariat of the Synod of Bishops	154
4.2.2.2. Secretary-General, Under-Secretary	156
4.2.2.3. Ordinary Council	159
4.2.2.4. Other councils	160

4.2.2.5. General relator	161
4.2.2.6. Special Secretary	162
4.2.2.7. Experts, auditors, fraternal delegates, special guests	162
4.2.2.8. Synodal commissions	163
4.3 Validity of the mandate for the Synod of Bishops	165
4.4 Synodal procedures	167
CHAPTER 5	
ASSEMBLY OF THE SYNOD OF BISHOPS	172
5.1 General Assemblies	173
5.1.1. Ordinary General Assemblies.....	173
5.1.2. Extraordinary General Assemblies.....	194
5.2 Special assemblies	198
5.3 Particular Assemblies	216
5.4 A new perspective on the congregation - the synodal process.....	217
CHAPTER 6	
THE ECCLESIOLOGICAL SIGNIFICANCE	
OF THE SYNOD OF BISHOPS	227
6.1. <i>Collegialitas Ecclesiae</i> of the Synod of Bishops	228
6.2. <i>Representatio Ecclesiae</i> of the Synod of Bishops.....	234
6.2. <i>Sensus Ecclesiae</i> of the Synod of Bishops	238
6.4 <i>Communio Ecclesiae</i> of the Synod of Bishops	241
CONCLUSIONS	248
SUMMARY	251
BIBLIOGRAPHY	257
ANNEXES.....	300
7.1. ANNEX 1. <i>Motu proprio Apostolica sollicitudo</i> (1965)	300
7.2 ANNEX 2. Apostolic Constitution <i>Episcopalis communio</i> (2018)	306
7.3 ANNEX 3. Instruction on the organisation of synodal assemblies and the activities of the General Secretariat of the Synod of Bishops (2018)	327
7.4 ANNEX 4. Biographical sketch of the Secretaries-General of the Synod of Bishops	346

7.4.1. Cardinal Władysław RUBIN	346
7.4.2. Cardinal Joseph TOMKO	349
7.4.3. Cardinal Jan Pieter SCHOTTE.....	352
7.4.4. Archbishop Nikola ETEROVIĆ	355
7.4.5. Cardinal Lorenzo BALDISSERI	359
7.4.6. Cardinal Mario GRECH	361
7.4.7. Bishop Luis Marín de SAN MARTIN	363
7.4.8. Sister Nathalie BECQUART	365

WYKAZ SKRÓTÓW

AAS	–	<i>Acta Apostolicae Sedis</i>
AD	–	<i>Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando</i>
AMS	–	Posynodalne Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów <i>Apostolorum successores</i>
ApS	–	<i>Motu Proprio Apostolica sollicitudo</i>
ASY	–	<i>Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II</i>
AA. VV.	–	Autori vari / autorzy różni
CIC	–	<i>Codex Iuris canonici</i> (1917)
CT	–	Adhortacja apostolska <i>Catechesi Tradendae</i>
DB	–	Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele <i>Christus Dominus</i>
DKW	–	Sobór Watykański II, Dekret o katolickich Kościołach wschodnich <i>Orientalium Ecclesiarum</i>
DM	–	Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła <i>Ad gentes divinitus</i>
DSP	–	Dokumenty Soborów Powszechnych
EC	–	Konstytucja apostolska <i>Episcopalis communio</i>
EG	–	Adhortacja apostolska <i>Evangelii gaudium</i>
EI	–	Posoborowe Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów <i>Ecclesiae imago</i>
EV	–	<i>Enchiridion Vaticanum</i>
FC	–	Adhortacja apostolska <i>Familiaris Consortio</i>

IC (2018)	–	Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu (2018)
KKKW	–	Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich
KL	–	Konstytucja o liturgii świętej <i>Sacrosanctum concilium</i>
KPK	–	<i>Kodeks Prawa Kanonicznego</i> (1983)
LG	–	Konstytucja dogmatyczna o Kościele <i>Lumen Gentium</i>
NMI	–	List Apostolski <i>Novo millennio ineunte</i>
OS (1966)	–	<i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae</i> (1966) – I Regulamin Synodu Biskupów
OS (1969)	–	<i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus</i> (1969) – II Regulamin Synodu Biskupów
OS (1971)	–	<i>Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur</i> (1971) – III Regulamin Synodu Biskupów
PaG	–	Adhortacja apostolska <i>Pastores gregis</i>
PG	–	<i>Patrologia Graeca</i> (J.P. Migne, <i>Patrologiae Cursus Completus</i> , Series Graeca, Paris 1857)
PL	–	<i>Patrologia Latina</i> (J.P. Migne, <i>Patrologiae Cursus Completus</i> , Series Latina, Paris 1844)
SCL	–	<i>Synodi et collectiones legum</i> /Synody i kolekcje praw
UISG	–	Międzynarodowa Unia Przełożonych Generalnych
UR	–	Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie <i>Unitatis redintegratio</i>
USG	–	Unia Przełożonych Generalnych
UUS	–	Encyklika <i>Ut unum sint</i>

WSTĘP

Od czasów apostołskich istniało w Kościele przekonanie o nadzwyczajnej więzi – *communio in rebus sanctis* – między wiernymi a biskupem, którego w posługiwaniu wspierali diakoni – prezbiterzy. Istniało też przekonanie, o równie silnych relacjach w wierze pomiędzy poszczególnymi wspólnotami – Kościołami lokalnymi, rozszanymi w różnych miastach cesarstwa, które opierały się na wspólnocie braterskiej pomiędzy biskupami – przełożonymi poszczególnych gmin oraz ich jedności z Kościołem rzymskim i jego biskupem¹.

Jedność całego Kościoła w sposób reprezentatywny była więc potwierdzana poprzez biskupów, a jej figurą był Bóg w Trójcy Jedyny. Mając za wzór z jednej strony doskonałą, misteryjną jedność pomiędzy poszczególnymi Osobami Trójcy Świętej, a równocześnie z drugiej ich odrębność jako Osób Boskich, w Kościele praktykowano dobrze rozumianą wzajemną tolerancję. Dotyczyło to akceptacji różnorodności w wielu sprawach życia codziennego poszczególnych wspólnot, chociażby w kwestiach organizacyjnych, zakresu władzy biskupa i udzielanej przez niego delegacji poszczególnym prezbiterom występującym jednak zawsze w imieniu biskupa, za jego wiedzą i przyzwoleniem².

Równocześnie jednak istniało przekonanie o konieczności zachowania bezdyskusyjnej jednomyślności w sprawach pierwszorzędnych, istotnych od strony dogmatycznej. Kolegialność tę, będącą pewnego rodzaju odwzorowaniem relacji Osób Trójcy Świętej³, potwierdza korespondencja biskupów, w której podejmowano dyskusje w najtrudniejszych nawet sprawach zarówno dyscyplinarnych, jak i doktrynalnych. Biskupi byli jednak świadomi, że ostateczna

¹ R. Karwacki, *Znaczenie słowa communio*, „Studia Podlaskie” 9 (1994) nr 2, s. 124–140.

² A. Czaja, *Podstawowe elementy eklezjologii communio*, „Teologia Praktyczna” 3 (2002), s. 51–57; por. W. Kasper, *Kościół jako wspólnota. Refleksje nad eklezjologiczną ideą przewodnią Soboru Watykańskiego II*, „Communio” 6 (1986) nr 4, s. 34–41.

³ Por. LG 4.

decyzja powinna być podejmowana wspólnie, gdyż tylko wtedy będzie ona wiążąca dla całego Kościoła. Jej widocznym znakiem było rozwiązanie pojawiających się problemów w porozumieniu z biskupem Rzymu, który był gwarantem tej jednomyślności. Również biskup Rzymu podejmował dyskusje z innymi biskupami świadom nie tylko swej, co prawda nadzwyczajnej, roli w Kościele powszechnym, ale także wspólnej odpowiedzialności w jedności z innymi biskupami. Kolegialność dotyczy – tak to rozumiano – nie tylko relacji pomiędzy biskupami, ale także biskupa z duchowieństwem i wiernymi. Dlatego biskupi występowali nie tyle we własnym imieniu, ile w imieniu swego Kościoła. Tak np. Klemens Rzymski zwraca się z określonymi poleceniami do wierzących w Koryncie nie jako osoba fizyczna, lecz w imieniu wspólnoty – jako „Kościół Boży w Rzymie do Kościoła Bożego w Koryncie”⁴.

Ignacy Antiocheński pisze natomiast: „Ignacy zwany Teoforem do Kościoła obdarzonego miłosierdziem przez hojność Najwyższego Ojca i Jego Syna, Jezusa Chrystusa [...], Kościoła, który przewodzi w krainie Rzymian”, a nie do biskupa Rzymu⁵. Biskupi Kościołów wschodnich często wysyłali listy do papieża Damazego i wielu innych papieży, ale dla nich byli oni przede wszystkim tymi, którzy owe listy rozpowszechnią wśród biskupów Zachodu i po konsultacjach z nimi oraz przy ich poparciu udzielą kolegialnie rady, wsparcia i – w jakim zakresie to możliwe – pomocy w obronie zagrożonej wolności Kościoła wschodniego⁶.

Ojcowie Kościoła byli przekonani, że kolegialne podejmowanie decyzji na synodach poprzedzone obszerną, bogatą dyskusją korespondencyjną zapewni zastosowanie u siebie doświadczenia wielu wspólnot, uwzględni różnorodność form kultu i sprawowania władzy, wyrażania swych przekonań. Było to też uwidocznieniem powszechności Kościoła, a równocześnie biskupi zgromadzeni razem pod przewodnictwem biskupa Rzymu lub jego delegata nabierali pewności, że przy asystencji Ducha Świętego ustrzegą się błędów i niebezpieczeństwa

⁴ Klemens Rzymski, List do Kościoła w Koryncie, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 1998, s. 51.

⁵ Ignacy Antiocheński, List do Kościoła w Rzymie, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich...*, dz. cyt, s. 128.

⁶ N. Widok, *Ojcowie kapadoccy wobec biskupa Rzymu. Stanowisko Bazylego Wielkiego*, „Vox Patrum” 46–47 (2004), s. 193–209.

podziałów. Postanowienia synodów lokalnych przekazywane były wiernym innych Kościołów w poczuciu *communio* całego Kościoła. Ojcowie jednego synodu lokalnego przemawiali niejako w imieniu całego Kościoła – troszcząc się o jeden wspólny Dom Boży⁷.

Jedność w wymiarze kolegialności w niczym nie ograniczała samodzielności, znacznej autonomii poszczególnych Kościołów i poszczególnych biskupów. Każdy Kościół lokalny był równocześnie Kościołem katolickim powszechnym i jego samodzielność, jako *communio fidei*, gwarantowała jedność Kościoła – przy założeniu, że akcent życia i działania zawsze oparty będzie na Chrystusie⁸. Ilekroć bowiem próbowano nadmiernie unifikować liturgię czy inne elementy życia wspólnoty, tylekroć rozpoczynały się dyskusje, właśnie, zatargi, co ostatecznie osłabiało Kościół, a nie służyło budowaniu jedności⁹.

Mimo wielkich różnic kulturowych pomiędzy Kościołami Wschodu i Zachodu, Afryki i Brytanii, to właśnie dobrze pojęta autonomia dawała szansę jedności. Słusznie zauważa J. Ratzinger, że poszczególne Kościoły lokalne nie są jedynie częstkami Kościoła, lecz są rzeczywiście Kościołem i dlatego właśnie biskup stojący na czele konkretnego Kościoła lokalnego jest odpowiedzialny za cały Kościół. Jego posługa jest ważna dla całego Kościoła, tak jak jego słabość i błędy osłabiają cały Kościół¹⁰. Co prawda biskup Rzymu reprezentował cały Kościół, ale tak jak poszczególne Kościoły budowały i umacniały swą jedność, sprawując Eucharystię, tak też można powiedzieć, że biskup Rzymu odnawiał i jednoczył Kościół powszechny, przede wszystkim sprawując Eucharystię, jako węzeł wspólnoty eklezjalnej¹¹.

W starożytności było zupełnie zrozumiałe, jak poucza Ignacy Antiocheński, że biskup został powołany dla wspólnoty, a Kościół został ustanowiony

⁷ Por. NMI 43.

⁸ Por. CT 5.

⁹ Kongregacja Nauki Wiary, *List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია Communionis notio*, w: Z. Zimowski, J. Królikowski (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów 1995, 390–401.

¹⁰ J. Ratzinger, *La collegialita episcopale: spiegazione teologica del testo conciliare*, w: G. Barauna (red.), *La Chiesa del Vaticano II*, Firenze 1967, s. 741.

¹¹ Por. LG, 11; FC 57; NMI 43.

przez Apostołów, ci zaś nakazali wybierać swych następców, którzy mieli być posłuszni Duchowi Świętemu, któremu wierność zapewniała jedność Kościoła: „jesteście radością moją wieczną i trwałą, zwłaszcza jeśli wszyscy pozostajecie w jedności z biskupem, jego kapłanami i diakonami, wyznaczonymi po myśli Jezusa Chrystusa, których On według własnej woli umocnił i utwierdził swoim Duchem Świętym”¹².

Ta wielka Tradycja, mająca swą genezę w ustanowieniu Bożym, potwierdzona i wypróbowana w historii Kościoła, jest podejmowana i przypominana wciąż na nowo, zwłaszcza w istotnych i przełomowych momentach życia Kościoła. Jeden z tych przełomów dokonał się podczas Soboru Watykańskiego II (1962–1965), który pozwolił na szczegółową analizę problemów i procesów zachodzących w ówczesnym Kościele¹³.

Taka refleksja dała możliwość, aby sformułowana została sentencja idei synodalności w Kościele: „Jak z ustanowienia Pańskiego św. Piotr i reszta Apostołów stanowią jedno Kolegium apostoelskie, tak samo biskup rzymski, następca Piotra i biskupi – następcy Apostołów, pozostają we wzajemnej łączności. [...] Kolegium albo Ciało biskupie posiada władzę autorytatywną jedynie wtedy, gdy się je bierze łącznie z biskupem rzymskim następcą Piotra, jako jego Głową, i gdy nienaruszoną zostaje władza: zwierzchnicza tego ostatniego nad wszystkimi, zarówno pasterzami, jak i wiernymi”¹⁴.

Zgodnie z tą myślą – po wielu propozycjach biskupów, z woli papieża Pawła VI – 15 września 1965 r., mocą *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* powołany został do życia Synod Biskupów¹⁵. Był on nową centralną instytucją Kościoła, w skład której wchodził biskupi – delegaci poszczególnych lokalnych episkopatów

¹² Ignacy Antiocheński, *List do Kościoła w Filadelfii*, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich*, dz. cyt, s. 132.

¹³ J. Walkusz, *Drugi Sobór Watykański. Próba kontekstualnej interpretacji historycznej*, „Colloquia Theologica Ottoniana” (2013) nr 1, s. 17–40.

¹⁴ LG 22.

¹⁵ M. Sitarz, *Synod Biskupów*, w: M. Sitarz (red.), *Leksykon prawa kanonicznego*, Lublin 2019, k. 2698–2706.

świata¹⁶. Spotkania Synodu Biskupów zakładały promowanie bliskiej relacji między biskupem Rzymu a całym episkopatem. Biskupi oddelegowani na Synod biskupów mieli stać się pomocni papieżowi w obronie oraz rozwoju wiary i moralności, jak również w zachowaniu i umacnianiu dyscypliny kościelnej. Określona została funkcja tej nowej instytucji, jako podmiot doradczy papieża, w związku z czym „fundament władzy” pozostał przy biskupie Rzymu¹⁷.

Analiza dokumentów organizacyjnych oraz tematyka odbytych zgromadzeń Synodu Biskupów świadczą o jego realnym wpływie na życie Kościoła, na rozwój opartej na Bożym objawieniu wiary oraz na codzienną egzystencję wspólnoty. Wskazać też można zmiany zachodzące w samym Synodzie Biskupów, których głównym kryterium była skuteczność Kościoła w działalności ewangelizacyjnej¹⁸.

Biorąc pod uwagę dorobek *Vaticanum II* oraz decyzję papieża Pawła VI, inicjującą nową instytucję eklezjalną, postawić można problem badawczy, który brzmi: geneza i wpływ Synodu Biskupów na odnowę Kościoła po Soborze Watykańskim II.

W związku z powyższym celem niniejszej rozprawy jest odpowiedź na pytanie: jak powstał i jaką rolę odegrał Synod Biskupów w posoborowych przemianach Kościoła? Podjęte badania z zakresu eklezjologii fundamentalnej, prowadzone będą w aspekcie teologicznym, prawnym i pastoralnym, z założeniem wyjątkowości tej instytucji we wspólnocie Kościoła¹⁹. Niniejsza praca posiada także cel praktyczny - ukazując inspirującą rolę synodu, może przyczynić się do większej współodpowiedzialności i zaangażowania w sprawy duszpasterskie Kościoła całego Ludu Bożego²⁰. Mając na uwadze zdanie, że „każda odnowa Kościoła polega na wzroście wierności jego powołaniu”²¹, końcowe wnioski i sformułowane

¹⁶ Biskupi – delegaci na Synod Biskupów poprzez swoją obecność i oddawany głos reprezentują nie tylko episkopat partykularny, do którego należą, lecz także cały Lud Boży powierzony ich opiece – zob. EC, wstęp, n. 6.

¹⁷ J. Jezierski, *Synody i synodalność*, w: P. Rabczyński (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 44–45.

¹⁸ F. Fabene, *Odnova synodu biskupów*, „L'Osservatore Romano” (2018) nr 11, wyd. polskie, s. 57.

¹⁹ P. Kroczeck, *Rozdział wstępny: „Klucz”*, w: P. Kroczeck, J. Krzywdą, A. Sosnowski (red.), *Droga do Amoris laetitia, Annales Canonici Monographiae*: 5, Kraków 2017, s. 13.

²⁰ Por. A. Proniewski, *Kościół a świat, Recepcja i aktualność myśli Soboru Watykańskiego II*, „Rocznik Teologii Katolickiej” V (2006), s. 129-130.

²¹ UR 6.

praktyczne wskazania, będą mogły pomóc nie tylko lepiej poznać i zrozumieć Synod Biskupów, lecz także uzmysłwić aktualny postulat życia eklezjalnego, formułowany przez papieża Franciszka: „nawrócenie synodalne”²².

Sformułowany temat: „Synod Biskupów w posoborowej odnowie Kościoła (1965–2018)” - domaga się pewnych uszczegółowień. Ramy czasowe analizowanej odnowy Kościoła zostały określone jako czas między 1965 a 2018 r. Jednak dla nakreślenia kontekstu historyczno-teologicznego niniejsza praca rozpocznie się od opisu tradycji biblijno-patrystycznej, z której wywodzi się Synod Biskupów. Przełomowym czasem dla Kościoła był okres obrad *Vaticanum II* (1962-1965), kiedy to 15 września 1965 r. instytucjonalnie rodzi się Synod Biskupów. Rok 2018, był również czasem szczególnym dla Kościoła – wtedy to właśnie pojawia się, ogłoszona przez papieża Franciszka, nowelizacja norm dotyczących życia i działalności Synodu Biskupów. Co jest charakterystyczne dla niniejszej pracy – dla aktualizacji i pełnej analizy tematu uwzględnione zostaną także zmiany, jakie przyniosła w Kościele Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (2018 r.). A dla ukazania permanentnej odnowy, jaka dokonuje się w Synodzie Biskupów i przezeń, zasygnalizowane zostaną również aktualne informacji o najnowszym synodzie – według wytycznych z 2018 r. – jakim będzie XVI Zgromadzenie Generalne Zwyczajne Synodu Biskupów: „Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja”.

Temat niniejszej dysertacji domaga się także wyjaśnień leksykalnych: *synodalność* – *kolegialność* – *synod*. Taka kolejność tych pojęć eklezjologicznych nie jest tu przypadkowa, zakłada bowiem narastające uszczegółowienie podjętego zagadnienia. *Synodalność* – *kolegialność* – *synod* nie są synonimami, dlatego nie stosuje się ich wymiennie.

²² Synod Biskupów, Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów dla regionów Panamazońskich, Dokument końcowy – *Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i ekologii integralnej* (26.10.2019), nr 86, 88 – zob. [online], https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20191026_sinodo-amazonia_it.html, dostęp: 2021-07-17.

*Synodalność*²³ rozumiana jest tu dość ogólnie – jako idea życia wspólnotowego – wspólna odpowiedzialność za podążanie Ludu Bożego w kierunku Niebieskiej Ojczyzny²⁴.

*Kolegialność*²⁵ – oznacza tu sprawowanie władzy w Kościele, nie według myśli ludzkiej, na zasadzie demokracji świeckiej²⁶, lecz z natchnienia Ducha Świętego; które wyraża się w tym, że członkowie danego gremium wyrażają swoją opinię na dany temat, następnie jest ona poddana wspólnej analizie, jednak decyzję ostateczną dotyczącą tego zagadnienia podejmuje głowa danego gremium²⁷. Zawężoną formą kolegializmu, jaka pojawiła się w historii Kościoła, będzie episkopalizm – zakładający sprawowanie władzy tylko przez biskupów²⁸.

*Synod*²⁹ – w niniejszej pracy rozumiany jest jako instytucja wspomagająca zarządzanie Kościołem. Instytucję taką należy postrzegać jako ważną dla Kościoła, ciągle się rozwijającą, swymi korzeniami sięgającą czasów apostoelskich i patrystycznych, a swą szczególną odnowę i rozwój przeżywającą w Kościele łacińskim od *Apostolica sollicitudo* z 1965 r.³⁰

Do tych trzech terminów przewodnich pracy, warto dołączyć jeszcze jedno: *droga synodalna*³¹ - określenie zrodzone poprzez przemiany zachodzące w Kościele, a w sposób szczególny w Synodzie Biskupów. Pojęcie to jest owocem Konstytucji

²³ Por. R. Sobański, *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 34 (1991) nr 3–4, s. 261–266.

²⁴ KAI, Kard. Grech: *Synodalność to coś więcej niż „mania papieża”* [online], <https://www.ekai.pl/kard-grech-synodalnosc-to-cos-wiecej-niz-mania-papieza/>, dostęp 2021-07-22.

²⁵ Por. K. Kaucha, *Istota Kościoła i kolegialności*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5 (2019), s. 55–68.

²⁶ W takiej sytuacji większość członków gremium podejmuje decyzję.

²⁷ Taka zasada widoczna jest w Kościele na różnych szczeblach władzy: w Kościele powszechnym w relacji papież – episkopat, lud wierny Kościoła powszechnego; w Kościele partykularnym w relacji biskup diecezjalny – duchowieństwo diecezji, lud wierny zamieszkujący konkretną diecezję; oraz na poziomie parafialnym w relacji proboszcz – parafianie. Zob. J. Warzeszak, *Kolegialność Biskupów według Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II Pastores Gregis*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 17 (2004), s. 289–292.

²⁸ Zob. *Episkopalizm*, w: *Słownik języka polskiego PWN* [online], <https://sjp.pwn.pl/slowniki/episkopalizm.html>, dostęp 2021-07-04.

²⁹ Por. J. Dyduch, *Synod Biskupów wyrazem troski o Kościół powszechny*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 51 (2008) nr 3–4, s. 107–118.

³⁰ T. Rozkrut, *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, „Roczniki Nauk Prawnych” 21 (2011) nr 1, s. 242–243.

³¹ Niniejsza praca poprzez kolejne rozdziały naświetla i ukazuje to pojęcie.

apostolskiej *Episcopalis communio* z 2018 r., ukazuje ono nieustanną odnowę Kościoła: *droga synodalna* – inaczej zwana *procesem synodalnym*³².

Przeprowadzona kwerenda wskazuje na liczne teologiczne, kanonistyczne oraz historyczne prace dotyczące Synodu Biskupów. Badania dotyczące sesji synodalnych zainicjował G. Caprile³³. Na temat Synodu Biskupów publikacje monograficzne wydali m.in.: M. Alcalá³⁴, J.I. Arrieta³⁵, M.C. Bravi³⁶, A. Fernandez³⁷, F. Dupre La Tour³⁸, D.R. Foley³⁹, A. Indelicato⁴⁰, G.P. Milano⁴¹ oraz polski teolog-kanonista: T. Rozkrut⁴². Szczegółowe zagadnienia związane z Synodem Biskupów wymienia się również w licznych publikacjach i artykułach⁴³.

³² VATICAN NEWS, S. Becquart: *Synod to droga nawrócenia, by naprawdę słuchać Ducha* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-05/s-becquart-synod-to-droga-nawrocenia-by-naprawde-sluchac-ducha.html>, dostęp 2021-05-21.

³³ Jego liczne publikacje zostały wymienione w Bibliografii niniejszej pracy.

³⁴ M. Alcalá, *Historia del Sínodo de los Obispos*, Madrid 1996.

³⁵ J.I. Arrieta, *El Sínodo de los Obispos*, Pamplona 1987.

³⁶ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi. Istituzione, fini e natura. Indagine teologico-giuridica*, Roma 1995.

³⁷ A. Fernandez, *Nuevas estructuras de la Iglesia*, Burgos 1980.

³⁸ F. Dupre La Tour, *Le Synode des Eveques dans le contexte de la collégialité*, Romae 2002.

³⁹ D.R. Foley, *The Synod of Bishops: its canonical structure and procedures*, Washington D.C. 1973.

⁴⁰ A. Indelicato, *Il Sinodo dei Vescovi. La collegialita sospesa 1965–1985*, Bologna 2008.

⁴¹ G.P. Milano, *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1985.

⁴² T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, Tarnów 2010.

⁴³ M.in. w: A. Anton, *Episcoporum Synodus: partens agens totius catholici Episcopatus*, „Periodica” 57 (1968), s. 495–527; A. Anton, *La collegialita nel Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 59–111; A. Anton, *Verso una collegialita più effettiva nel Sinodo dei vescovi (I)*, „La Rivista Del Clero Italiano” 64 (1983) nr 4, s. 290–302; J.I. Arrieta, *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali*, w: *Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Ius in vita et in Missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalibus Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19–24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana Celebranti*, Citta del Vaticano 1994, s. 309–323; J.I. Arrieta, *Il sinodo dei vescovi quale istituto di comunione*, „Ius Ecclesiae” 3 (1991) nr 2, s. 356–365; J.I. Arrieta, *Lo sviluppo istituzionale del Sinodo dei Vescovi*, „Ius Ecclesiae” 4 (1992) nr 1, s. 189–213; W. Bertrams, *Commentarium in Litteras Apostolicas Apostolica sollicitudo Pauli Papae VI*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 55 (1966) nr 1, s. 115–132; W. Bertrams, *De Synodi Episcoporum potestate cooperandi in exercitio potestatis primatialis*, „Periodica” 57 (1968) nr 3, s. 528–549; W. Bertrams, *Struttura del Sinodo dei Vescovi*, „La civiltà Cattolica” 116 (1965) nr 4, s. 417–423; G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi e il suo funzionamento*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 121–157; P. Colella, *Collegialita episcopale e Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico. La Chiesa dopo il Concilio*, t. 2, Milano 1972, s. 335–350; C. Colombo, *Il Sinodo episcopale*, „La Rivista del Clero Italiano” 49 (1968), s. 5–6; J. Dyduch, *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu. Udział w pracach Kurii Rzymskiej i Synodów Biskupów*, Kraków 1998; J. Dyduch, *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów – 1967 r.*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 39 (1996) nr 3–4, s. 155–170; E. Erdő, *Aspetti giuridici del Sinodo dei Vescovi. Quattro decenni di sviluppo istituzionale*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 39–55; N. Eterović, *Sinodo dei Vescovi: espressione privilegiata della comunione episcopale*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 23–26; M. Faccani, *Collegio e collegialita episcopali nel Sinodo 1969*, Bologna 1991; V. Fagiolo, *Il Synodus Episcoporum*, „Ephemerides Iuris Canonici” 25 (1969) nr 1–2, s. 9–64; V. Ferrara, *Il Sinodo dei Vescovi tra ipotesi e realta*, „Apollinaris” 42 (1969) nr 1–2, s. 491–555; M. Francescato, *Strutture centrali della Chiesa*

Zapoznając się z powyższym, ogólnokościelnym dorobkiem naukowym w problematyce Synodu Biskupów, łatwo zauważyć, że w większości są to dzieła w językach: włoskim, hiszpańskim, angielskim oraz francuskim.

Wymieniona literatura będzie uwzględniona w przeprowadzonych badaniach, jednak materiałem źródłowym dla niniejszej pracy będą dokumenty Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów Soboru Watykańskiego II, dokumentów wypracowanych podczas zgromadzeń synodalnych oraz wypowiedzi papieskich. Ich pełna prezentacja znajdzie się w bibliograficznym zestawieniu źródeł

universale, w: AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. 2, Roma 1990, s. 555–588; C.G. Fürst, *Die Bischofssynode*, w: J. Listl, H. Schmitz (red.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, s. 353–359; S. Gądecki, *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła. Refleksje na kanwie XII Generalnego Zgromadzenia Zwyczajnego Synodu Biskupów w Rzymie (5–26 październik 2008 r.)*, „Currenda” 1 (2009), s. 133–146; G. Ghirlanda, *Adnotatio ad responsum authenticum circa can. 346 § 1*, „Periodica” 81 (1992), s. 347–350; E. Górecki, *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978–2003*, w: S. Tymosz (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie*, Lublin 2004, s. 15–34; E. Górecki, *Synod Biskupów*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Poznań 2005, t. 2/1, s. 174–184; J.L. Gutiérrez, *Il Sinodo dei Vescovi*, w: J.I. Arrieta (red.), *Codice di Diritto Canonico e leggi complementari commentato*, Roma 2004, s. 283–288; R. Hajduk, „Querida Amazonia” - nowe drogi dla ewangelizacji, „Homo Dei” r. 89, nr 3/4 (2020), s. 11–23; J. Hamer, *I soggetti della suprema potestà nella Chiesa: visione teologica*, „Apollinaris” 61 (1983), s. 475–485; J.G. Johnson, *The Synod of Bishops: an Exploration of its Nature and Function*, „Studia Canonica” 20 (1986), s. 275–318; F.B. Kloppenburg, *O Sinodo dos Bispos. Representação e Acao do Colegio?*, „Revista Eclesiastica Brasileira” 27 (1967) nr 2, s. 339–347; A. Marranzini, *Il Sinodo organo della sollecitudine pastorale dei vescovi per il popolo di Dio*, „La Rivista Del Clero Italiano” 64 (1983) nr 11, s. 847–858; A. Marranzini, *Sinodo dei Vescovi e collegialità*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Città del Vaticano 1985, s. 112–120; G.P. Milano, *De Synodo Episcoporum*, w: A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña (red.), *Comentario exegético al Código de derecho canónico*, Pamplona 1996, t. 2, s. 603–625; G.P. Milano, *Il Sinodo dei Vescovi: natura, funzioni, rappresentatività*, „L’année canonique, Hors-série” (1992), t. 1, s. 167–182; G.P. Milano, *Paolo VI e il principio di collegialità nel Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Paul VI et les réformes institutionnelles dans l’Église*, Brescia 1987, s. 30–48; S. Nagy, *Doktryna Synodu*, „Analecta Cracoviensia” 2 (1970), s. 157–187; J. Perszon, „Raban w Kościele”, *Nadzwyczajny synod o rodzinie w 2014 r., Wolność dyskusji w Kościele a Magisterium*, „Ateneum Kapłańskie” t. 164, z. 2 (2015), s. 321–338; J.H. Provost, *The Synod of Bishops*, w: J.A. Coriden, T.J. Green, D.E. Heintschel (red.), *The Code of Canon Law. A text and Commentary*, New York 1985, s. 281–286; J.P. Schotte, *The Synod of Bishops: A Permanent yet Adaptable Church Institution*, w: „Studia Canonica” 26 (1992), s. 289–306; R. Sobański, *Il concilio ecumenico. Il sinodo dei vescovi. Il collegio cardinalizio*, w: A. Longhitano (red.), *Collegialità e primato. La suprema autorità della Chiesa*, Bologna 1993, s. 69–124; S. Sołtyszewski, *Synod Biskupów*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 9 (1966) nr 3–4, s. 287–300; O. Stoffel, *Die Bischofssynode*, w: K. Lüdicke (red.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 2 (cann. 204–459), Essen 1998; E. Szafronowski, *Synod Biskupów nowym organem kolegiąlnym*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 16 (1973) nr 3–4, s. 111–169; A. Talamanca, *Sinodo dei Vescovi*, w: *Enciclopedia giuridica*, t. 27, Roma 1992, s. 1–7; J. Tomko, *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Città del Vaticano 2005, s. 27–37; J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Città del Vaticano 1985; A.G. Urru, *Istituti per l’esercizio della collegialità e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990) nr 4, s. 569–589; A. Viana, *Las nuevas normas estatutarias del Sinodo de los Obispos*, „Ius Canonicum” 94 (2007), s. 657–676; G. Zizola, *Il Sinodo dei vescovi. Cronaca – bilancio – documentazione*, Torino 1968; M. Żurowski, *Synodus Episcoporum in quantum partens agens totius catholici episcopatus*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 62 (1973) nr 3, s. 375–391.

niniejszej pracy. Warto jednak podkreślić, że najważniejszymi dokumentami będą te, regulujące powstanie i funkcjonowanie Synodu Biskupów – a wśród nich m.in.: *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (z 1965 r.), Regulamin Synodu Biskupów *Ordo Synodi Episcoporum* (z 1966 r. z późniejszymi zmianami), Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (z 2018 r.) oraz Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (z 2018 r.).

Należy dodać, że praca zawierać będzie aneks, który stanowić będą: dokumenty źródłowe w tłumaczeniu na język polski⁴⁴ oraz noty biograficzne ukazujące wyjątkowość osób pełniących funkcje sekretarzy generalnych Synodu Biskupów⁴⁵.

W bibliografii – obok tekstów źródłowych – zostaną zamieszczone opracowania oraz literatura pomocnicza. Do opracowań zaliczone zostaną pozycje poruszające zagadnienia związane z Synodem Biskupów – pozwolą one na właściwe odczytanie treści materiału badawczego. Literaturę pomocniczą, stanowić będą pozostałe pozycje, które pośrednio dotyczą problematyki poruszanej w dysertacji. Jeśli nie podano inaczej, wszystkie teksty obcojęzyczne – w tłumaczeniu autora.

W realizacji celu rozprawy zostanie zastosowana metoda badawcza polegająca na analizie i krytyce źródeł oraz syntezie wyników badań, które zostaną uzupełnione o metody: obserwacji, porównania i wnioskowania. Metoda przyjęta w pracy zawierać będzie następujące elementy badawcze: zebranie, opis, analizę i charakterystykę źródeł związanych z recepcją odnowy, jaka dokonuje się w Kościele przez Synod Biskupów.

Efekt badań zostanie przedstawiony w systematycznej prezentacji, wedle przyjętej struktury: strona tytułowa w języku polskim i angielskim, spis treści w języku polskim i angielskim, wykaz skrótów, wstęp, sześć rozdziałów, zakończenie, streszczenie w języku angielskim, bibliografia, aneksy.

⁴⁴ *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* – zob. niniejsza praca: ANEKS 1; Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* – zob. niniejsza praca: ANEKS 2; *Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów* – zob. niniejsza praca: ANEKS 3.

⁴⁵ Zob. niniejsza praca: ANEKS 4: Biogramy Sekretarzy Generalnych Synodu Biskupów.

Pierwszy rozdział poniższej pracy będzie poświęcony charakterystyce idei synodalności w Kościele. Badania Pisma Świętego, wydarzeń historycznych oraz Tradycji Kościoła pozwolą tu na ukazanie *approfondimento* Synodu Biskupów.

W paragrafie pierwszym opisane zostaną biblijne podstawy Synodu Biskupów. Paragraf drugi zostanie poświęcony syntezie wybranych zgromadzeń synodalnych. Paragraf trzeci będzie opisem „ducha” i struktury synodalnej w Kościołach wschodnich. Natomiast paragraf czwarty scharakteryzuje instytucje wspomagające papieża przed Soborem Watykańskim II.

Drugi rozdział dotyczył będzie czasu powstania Synodu Biskupów, jako instytucji - a więc okresu przygotowania i trwania Soboru Watykańskiego II. Pamiętając o tym, że Synod Biskupów powstał *fuori le mura Vaticano II* – czyli poza soborowymi murami, omówienie propozycji nowej formy kolegalności pozwoli tu na ukazanie kontekstu i potrzeb, dla których została powołana instytucja Synodu Biskupów.

Paragraf pierwszy tego rozdziału dotyczył będzie analizy formowania się terminologii eklezjalnej, która pozwoliła na zinstytucjonalizowanie Synodu Biskupów. Dla systematycznej prezentacji następne paragrafy tego rozdziału zostaną podzielone według etapów formowania się Synodu Biskupów: pierwsze postulaty sformalizowanej kolegalności wystosowane w okresie przygotowawczym do Soboru Watykańskiego II, propozycje wysunięte i przedyskutowane w czasie *Vaticanum II* oraz wnioski soborowe dotyczące kolegalności.

Trzeci rozdział zawierał będzie prezentację dokumentów prawnych, które wyznaczyły zasady powstania oraz dalszego funkcjonowania Synodu Biskupów – zostanie tu ukazana wewnętrzna przemiana tej instytucji.

Omawiane dokumenty zostaną przedstawione według porządku chronologicznego: *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (1965), Regulamin Synodu Biskupów *Ordo Synodi Episcoporum* (1966 z późniejszymi zmianami), Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II (1983), Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (2018) oraz Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018).

Czwarty rozdział przedstawi strukturę Synodu Biskupów według aktualnych wymogów prawnych z 2018 r. Badania tego zagadnienia zostaną przeprowadzone na podstawie źródeł: *Episcopalis communio* i Instrukcji o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów.

Prezentacja tego rozdziału zostanie ukazana poprzez tematy: zasady wyboru uczestników Synodu Biskupów, członkowie i funkcje Gremiów Synodu Biskupów, zagadnienie ważności mandatu synodalnego oraz wytyczne dotyczące procesu działań podejmowanych przez Synod Biskupów.

Piąty rozdział będzie opisem wszystkich dotychczasowych sesji synodalnych. Od 1965 r. w Rzymie przeprowadzonych było trzydzieści siedem zgromadzeń Synodu Biskupów.

Rozdział ten zostanie podzielony według rodzajów zgromadzeń na: posiedzenia generalne – w liczbie 18 (z uwzględnieniem podziału na zwyczajne: 15 oraz nadzwyczajne: 3); specjalne – w liczbie 11, partykularne – w liczbie 8.

Mając na względzie aktualizację badanego tematu, rozdział ten wzbogacony zostanie również o przedstawienie nowej perspektywy Synodu Biskupów – procesu synodalnego, który zostanie zrealizowany po raz pierwszy podczas XVI Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego Synodu Biskupów, pt. „Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja”.

Szósty rozdział niniejszej pracy dotyczył będzie problematycznych zagadnień eklezjotwórczego znaczenia Synodu Biskupów.

Kolejno omawiane tematy: *collegialitas Ecclesiae* Synodu Biskupów, *representatio Ecclesiae* Synodu Biskupów, *sensus Ecclesiae* Synodu Biskupów oraz *communio Ecclesiae* Synodu Biskupów – zostaną zredagowane, tak, aby ukazać autorską myśl: „Zawsze aktualnym zadaniem Synodu Biskupów jest *plantatio Ecclesiae* we współczesnym świecie”.

ROZDZIAŁ 1

IDEA SYNODALNOŚCI W KOŚCIELE

Synod Biskupów - jako centralna instytucja Kościoła - choć formalnie jest owocem czasu Soboru Watykańskiego II oraz *aggiornamento* Kościoła, to jednak swe korzenie ma już w wydarzeniach pierwotnego Kościoła. W związku z tym, pierwszy rozdział zawierał będzie charakterystykę idei synodalności w Kościele. Analiza oparta na Pismie Świętym, wydarzeniach historycznych i Tradycji Kościoła pozwoli na przedstawienie *approfondimento* Synodu Biskupów⁴⁶.

Na początek, zgodnie z zasadą apolegetyki katolickiej – w paragrafie pierwszym wykazane zostanie, że wspólnotowe życie i sprawowanie władzy w Kościele, pochodzą od Chrystusa – a tym samym, ukazane zostaną biblijne podstawy Synodu Biskupów.

W historii Kościoła katolickiego można wymieniać wiele przykładów na to, że synody były zwoływane, aby budzić systematyczną refleksję i pogłębiać świadomość eklezjalną członków bosko-ludzkiej wspólnoty. Aby zbadać prawdziwość tego twierdzenia, paragraf drugi zostanie poświęcony syntezie wybranych – według autora, najbardziej znaczących dla powstania Synodu Biskupów – zgromadzeń synodalnych.

Choć niniejsza praca dotyczy Synodu Biskupów, a więc instytucji w Kościele rzymskokatolickim, to jednak w celu ukazania pełni wiedzy na ten temat oraz kontekstu powstania i istnienia tej organizacji w odniesieniu do *approfondimento* Kościoła, trzeci paragraf będzie opisem „ducha” i struktury synodalnej w Kościołach wschodnich.

⁴⁶ Zob. J. Bujak, *Dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej Synodalność w życiu i misji Kościoła*, w: P. Rabczyński (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka...*, dz. cyt., s. 86–97.

Synodalność od samych początków Kościoła nierozdzielnie związana była z prymatem biskupa Rzymu, stąd paragraf czwarty ukazywać będzie instytucje wspomagające papieża przed Soborem Watykańskim II.

1.1. Biblijne źródła synodalności

W czasie publicznej działalności Jezusa występuje przy Jego boku zwarty zespół apostołów⁴⁷. Wszyscy trzej synoptycy, chociaż podają różne szczegóły powołania poszczególnych apostołów, w sposób specjalny eksponują ustanowienie grupy Dwunastu. Marek Ewangelista stwierdza: „Potem wyszedł na górę i przywołał do siebie tych, których sam chciał, a oni przyszli do Niego. I ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli i by mógł wysyłać ich na głoszenie nauki”⁴⁸. Ten zespół apostołów – tworząc wspólnotę – nieustannie otacza osobę Jezusa i stale mu towarzyszy⁴⁹.

Chrystus z największą troskliwością zabiega o ukształtowanie tej grupy. Stawia jej wysokie wymagania religijne i etyczne, nawet wyrzeczenia się rodziny i swojej własności⁵⁰. Jezus zajmuje się tą grupą z dala od tłumu, tłumaczy swoją naukę⁵¹; ostrzega przed wpływami faryzeuszów⁵²; uświadamia apostołów o swojej zbliżającej się męce, śmierci i zmartwychwstaniu⁵³; przebywa w tej grupie stale,⁵⁴ szukając z nią odosobnienia⁵⁵; zaprawia do działalności misyjnej⁵⁶. Utożsamia się z tą grupą: „Kto was słucha, Mnie słucha, a kto wami gardzi, Mną gardzi”⁵⁷; „Kto was przyjmuje, Mnie przyjmuje”⁵⁸.

⁴⁷ K. Romaniuk, *Apostoł*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1985, k. 831.

⁴⁸ Mk 3,13–14; por. Mt 10,1 i n; Łk 6,12 i n.

⁴⁹ E. Szafranski, *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*, Warszawa 1975, s. 15–16.

⁵⁰ Mt 19,25–27; Łk 14,26.

⁵¹ Mt 13,18–51.

⁵² Mt 16,6.

⁵³ Mk 8,31; Mk 10,32 i n; Łk 9,44.

⁵⁴ E. Szafranski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 15–16.

⁵⁵ Mk 3,7; Łk 9,10.

⁵⁶ Mk 6,7.

⁵⁷ Łk 10,16.

⁵⁸ Mt 10,40.

Tak jak sam Piotr, który występuje jako głowa kolegium apostoelskiego, tak również wszyscy apostołowie razem wzięci otrzymują od Chrystusa prerogatywę najwyższej władzy: „Zaprawdę, powiadam wam: Wszystko, co zwiążecie na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążecie na ziemi, będzie rozwiązane w niebie”⁵⁹. Metafora związywania i rozwiązywania znana w pragmatyce społecznej Izraela oznacza tu jak w przypadku władzy Piotrowej powszechną władzę rządzenia⁶⁰. Przez słowo „cokolwiek” zakres tej władzy został określony dość szeroko⁶¹.

Taką samą treść przekazuje Chrystus w nakazie misyjnym: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi. Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem”⁶². Obok terminu *matheteusate* wyrażenie *didaskontes terein* ukazuje fundamentalne znaczenie misji nauczycielskiej kolegium apostoelskiego, a zarazem wskazuje na władzę uświęcenia, pasterzowania i rządzenia⁶³.

Chociaż w ówczesnym imperium rzymskim istniał powszechnie używany termin *collegium*, autorzy nowotestamentalni używają terminów: *hoi dodeka* – dwunastu i *hoi apostoloi* – apostołowie. Liczba dwanaście łączy się z ideą substytucyjną: *dwunastu apostołów* to początek Ludu Bożego Nowego Testamentu, który zastępuje Lud Boży Starego Testamentu ukonstytuowany wokół 12 pokoleń izraelskich. Występuje w tej liczbie równocześnie idea substytucji i kontynuacji. Termin *dwunastu* nie zawsze ściśle określał liczbę (np. po odejściu Judasza), ale przybrał znaczenie techniczne, stał się synonimem powołanego przez Chrystusa grona apostołów⁶⁴.

J. Ratzinger, powołując się na egzegezę biblijną, stwierdza, że pojęcie *dwunastu* jest wcześniejsze od pojęcia *apostołów* i z czasem te dwa terminy zlały się w chrześcijaństwie w jedno pojęcie *dwunastu apostołów*.

⁵⁹ Mt 18,18.

⁶⁰ M. Żmudziński, *Geneza posługi św. Piotra i jego następców*, „Studia Elbląskie” 1 (1999), s. 132-133.

⁶¹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 33.

⁶² Mt 28,18–20.

⁶³ C. Colombo, *Il Collegio Episcopale e il primato del Romano Pontefice*, „La scuola cattolica” 93 (1965), s. 41.

⁶⁴ J. Ratzinger, *Jezus z Nazaretu*, Kraków 2007, s. 148.

Symboliczna nazwa Dwunastu, zdaniem tego autora, ogarniająca najbliższy krąg świadków Jezusa, świadków Jego zmartwychwstania, oznacza urząd, który miał charakter znaku i szczególnej współpracy bardzo ważnej w łonie rodzącego się Kościoła⁶⁵.

Grono apostołskie określane mianem Dwunastu, obdarzone szczególną łaską chrystofanii, stanowi w pierwotnym Kościele wyrażenie zarysowaną grupę hierarchiczną, która w sposób kolegialny kieruje życiem nowo założonej społeczności. Wspólnota ta pod przewodnictwem Piotra decyduje o najważniejszych sprawach młodego Kościoła⁶⁶. Przeprowadza wybór Macieja apostoła do zdekompletowanego grona Dwunastu⁶⁷, powołuje Szczepana i sześciu innych diakonów⁶⁸, rozstrzyga zagadnienie ewangelizacji i szafarstwa sakramentów⁶⁹, sprawuje zwierzchnictwo nad sprawami materialnymi i strukturą organizacyjną Kościoła⁷⁰.

Terminy nowotestamentalne *episkopoi* i *presbyteroi* nie są identyczne z relacją grup hierarchicznych, właściwą dla późniejszego Kościoła, co podkreśla wyraźnie Bouyer⁷¹, niemniej tzw. Sobór Jerozolimski to także przykład synodalno-kolegialnego podejmowania decyzji przez zgromadzonych tam apostołów i starszych – *presbyteroi*⁷². Jak podkreśla J. Ratzinger, nowotestamentalne źródła ukazują, że do istoty struktury urzędu w Kościele należą wspólnota, łączność, wspólne dobro, wspólne działanie⁷³.

Urząd biskupi występuje z istoty swej zawsze w liczbie mnogiej „my”, która poszczególnemu „ja” dopiero daje znaczenie. Ta wspólnotowa struktura

⁶⁵ J. Ratzinger, *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegialności biskupów*, „Concilium. Międzynarodowy przegląd teologiczny” 1968, t. 1, s. 52–54; J.C. Thomas, *Église et ministères. Fidélité d'un renouveau*, Paris 1973, s. 107 i n.; J.L. Mc Kenzie, *Władza w Kościele*, Warszawa 1972, s. 49–78; P. Eyt, *Verso una Chiesa democratica?*, Roma 1969, s. 26–35.

⁶⁶ C. Colombo, *Il Colegio Episcopale e il primato del Romano Pontefice...*, dz. cyt., s. 39

⁶⁷ Dz 1,15–26.

⁶⁸ Dz 6,1–7.

⁶⁹ Dz 6,2; 8, 14–17; 10,48.

⁷⁰ Dz 1,15 i n; 5,2; 6,1 i n.

⁷¹ L. Bouyer, *Kościół Boży. Mistyczne Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Świętego*, Warszawa 1977, s. 379; por. J. Ratzinger, H. Maier, *Demokratie in der Kirche. Möglichkeiten, Grenzen, Gefahren*, Limburg 1970, s. 31 i n.

⁷² Dz 15,1–29.

⁷³ J. Ratzinger, *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegialności biskupów...*, dz. cyt., s. 60–61.

władzy w Kościele, zdaniem tego teologa, jest odbłaskiem trynitarnej perychorezy, jest nieustannym, dynamicznym przenikaniem ducha do ducha, miłości w miłość, jest obrazem Boga w Trójcy Świętej Jedyne. Bo Bóg ten nie jest bezkształtną, sztywną monadą; obejmuje „my” Ojca, Syna i Ducha Świętego, jest społecznością trzech Osób Bożych zjednoczonych nieskończoną miłością. Można tu pominąć chrystotypiczne przymioty władzy kościelnej, rozważane przez Ratzingera, który ukazuje, że Chrystus to zarazem Logos i Pasterz, i w związku z tym dogmat – doktryna i sztuka pasterzowania nie mogą stać obok siebie, ale muszą się wzajemnie przenikać⁷⁴.

Następcy apostołów – tacy, jak Barnaba, Marek, Tymoteusz, Tytus, Sylwan, Tychikos, o których mówią Dzieje i Listy Apostolskie – stanowili następstwo i przedłużenie kolegium Dwunastu. Chociaż kolegium apostołów było czymś jedynym i неповtarzalnym w dziejach zbawienia, to jednak sama zasada synodalnego - wspólnotowego charakteru życia Kościoła pozostała niezmieniona i jest podstawą współczesnego Synodu Biskupów. Karol Wojtyła jako kardynał krakowski na kilka lat przed pontyfikatem papieskim pisał: „Wspólnotowość i kolegialność episkopatu pochodzą z ustanowienia samego Chrystusa i znajdują różnorakie potwierdzenie w życiu Kościoła poprzez stulecia”⁷⁵.

1.2. Synody w dziejach Kościoła

Istotny wpływ na powstanie Synodu Biskupów miało postępowanie Apostołów, którzy w kluczowych sprawach podejmowali decyzje wspólnotowo, czego przykładem był Synod w Jerozolimie. Od samego początku Kościoła, dominowało dążenie do „bycia razem”, życia we wspólnocie bez względu na wzrastającą liczbę wiernych oraz terytorialny rozrost Kościoła. To wymagało

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ K. Wojtyła, *O Synodzie Biskupów*, „Tygodnik Powszechny” 26 (1972) nr 10, s. 1; por. K. Rahner, J. Ratzinger, *Episkopat und Primat*, Freiburg im Br. – Basel 1961, s. 78–100; V.A. Berto, *Collegio Apostolico e „Collegio Episcopale”*, Rovigo 1964, s. 5–8; S. Nagy, *Hierarchia kościelna w ostatnim okresie życia św. Pawła*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 13 (1966), z. 2, s. 25–43; J.C. Thomas, *Église et ministères...*, dz. cyt., s. 114 i n.

wymiany korespondencji, ale też osobistych relacji biskupów, aby precyzować, ujednolicać wyznanie wiary i – tak jak to możliwe – sprawy liturgii⁷⁶.

Choć biskupi często kontaktowali się ze sobą, konsultując trudniejsze problemy bądź to korespondencyjnie, bądź też w trakcie osobistych spotkań, dość wcześnie jednak postanowiono zwoływać synody, w których mogłaby uczestniczyć większa liczba biskupów. Wydaje się, że pierwszy taki synod miał miejsce w Antiochii ok. 195 r., a głównym powodem jego zwołania była dyskutowana data obchodzenia Wielkanocy. Nie posiadamy żadnego tekstu źródłowego z owego wydarzenia, a jedynie nieco późniejsze przekazy⁷⁷.

Na synodach próbowano określić zakres władzy biskupa oraz relacje pomiędzy Kościołem i państwem – cesarzem. Dyskutowano na temat ważności chrztu udzielanego przez heretyków, naradzano się nad tym, jak przeciwstawiać się herezjom o charakterze dogmatycznym i ascetycznym⁷⁸.

Zdaniem Magiego, Kościół przejął też w jakiejś mierze doświadczenie czasów republikańskich, kiedy to praktykowano zgromadzenia ludu dotyczące często określonego terytorium⁷⁹. W mentalności rzymskiej głęboko zakorzeniony był ścisły związek życia politycznego z religijnym. Interesujące więc będzie choćby pobieżne prześledzenie praktyki zwoływania synodów kościelnych w świetle prawa rzymskiego, co było szczególnie widoczne od początku III w. po Chr. Od razu jednak trzeba zauważyć, że wpływ tego prawa był o wiele mniejszy niż to powszechnie jest przyjmowane⁸⁰.

Starano się, by synody odbywały się regularnie, np. biskupi zgromadzeni na Synodzie w Antiochii w 341 r. zalecali zwoływanie takich gremiów dwa razy w roku⁸¹. W kanonie 20 wyjaśniono motywy tej decyzji. Chodziło o to,

⁷⁶ W. Necel, *Synod Biskupów* [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAI/ms201510_synod.html, dostęp: 2021-07-08.

⁷⁷ J. Naumoczicz, *Trzy spory o datę Wielkanocy*, „Vox Patrum” 49 (2006), s. 453–470.

⁷⁸ J. Jezierski, *Synody i synodalność...*, dz. cyt., s. 30–31.

⁷⁹ D. Magie, *De Romanorum iuris publici sacrique vocabulis sollemnibus in Graecum sermonem conversis*, Leipzig 1973, s. 57.

⁸⁰ P.G. Montaneri, *Black Gaius. A Quest for Multicultural Origins of the Western Legal Tradition*, „Hastings Law Journal” 51 (2000), s. 481.

⁸¹ Antiochia. 341, II B, kan. 20, w: SCL I, s. 140. Na synodzie tym zdecydowano też, że żaden biskup nie może zwoływać swego synodu bez udziału metropolity.

że – jak zauważono – na bieżąco gromadzi się sporo spraw ważnych, wiele wzajemnych skarg biskupów na siebie, skarg prezbiterów, diakonów i świeckich na biskupów i nie należy ich załatwienia odwlekać zbyt długo. Określono też terminy zwoływania tych spotkań. Pierwszy taki synod powinien odbywać się po upływie trzeciego tygodnia po Wielkanocy, drugi zaś 15 października⁸². Spełnienie tego postanowienia było jednak trudne. Najlepiej wykonywano je w Kartaginie i w Rzymie, gdzie synody były zwoływane jeśli nie dwa razy, to co najmniej raz w roku, i to na długo przed wprowadzeniem powyższej decyzji⁸³.

Dużym uznaniem cieszyły się też synody organizowane przez Kościoły apostolskie w Antiochii, Aleksandrii i Rzymie, a także w Kartaginie, Efezie, Tesalonikach i Koryncie⁸⁴. Zasadniczo synody miały charakter prowincjalny i przewodniczył im metropolita; rzadko dochodziło do synodów ponadprowincjalnych, które odbywały się prawie wyłącznie w Kartaginie dla trzech metropolii: Kartaginy, Milevi oraz Cesarei, a jego uchwały były znane i akceptowane także poza Afryką Prokonsularną⁸⁵.

Szczególną specyfiką charakteryzowały się Synody Rzymskie, którym zasadniczo przewodniczył i wręcz na nich dominował papież, w przypadkach innych prowincji metropolita miejsca występował jako *primus inter pares*. Wzorem Synodów Rzymskich ukazujących znaczącą rolę papieża, zaczęto powszechnie za Damazego praktykować Synody Prymacjalne. Omawiano na nich problemy ogólnokościelne, także dotyczące Kościołów wschodnich⁸⁶. Przykładem może być biskup Bazyli Wielki – który, obawiając się o brak autorytetu w swoim Kościele lokalnym – zwracał się wielokrotnie do Rzymu z prośbą o pomoc w rozstrzygnięciu trudnych kwestii. Wówczas papież Damazy zwoływał synod

⁸² Tamże.

⁸³ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online], <https://www.youtube.com/watch?v=CLierZZHCTU>, dostęp: 2021-09-16.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ J.A. Sabw Kanyang, *Episcopus et plebs: l'evêque et la communauté ecclesiale dans les conciles africains (345–525)*, Bern 2000.

⁸⁶ J. Jezierski, *Synody i synodalność...*, dz. cyt., s. 34.

i jako odpowiedź na pytania Bazylego wysyłał dokumenty – kanony ustanowione na synodzie⁸⁷.

Choć instytucja synodów zaczęła funkcjonować dość wcześnie, to jednak z początkowych obrad nie zachowały się żadne akta – wiadomo o nich tylko z późniejszej korespondencji. O uchwałach pierwszych Synodów Kartagińskich dowiadujemy się jedynie z listów św. Cypriana. Biskup ten podczas swego krótkiego, ale bardzo burzliwego pontyfikatu zwołał ich aż siedem⁸⁸.

Najwcześniejsze Synody Rzymskie również nie posiadają oryginalnej dokumentacji. Wiemy o nich pośrednio z późniejszych pism, autorstwa Atanazego oraz Hieronima. Listy Atanazego⁸⁹ informują o burzliwej dyskusji pomiędzy Atanazym – biskupem Aleksandrii a papieżem Damazym. W dokumentach tych nie ma jednak informacji o synodzie zwołanym z tej racji⁹⁰.

Podobnie z pism Hieronima, dowiadujemy się o synodzie zwołanym rzekomo przez papieża Poncjana, na którym potępiono nauczanie Orygenesusa i zaakceptowano wcześniejsze uchwały Synodu w Aleksandrii przeprowadzonego przez biskupa Demetriusza⁹¹. W tym przypadku jednak, zdaniem Simonettiego⁹², obrady te celowo nie zostały nazwane synodem, lecz senatem⁹³. Hieronim w ten sposób przekazał informacje, jakoby takiego synodu w ogóle nie było, a tylko sam papież dokonał takiego zabiegu – niby synodalnej decyzji – aby wzmocnić własną decyzję akceptującą uchwały Synodu Aleksandryjskiego⁹⁴.

Pierwszym pewnym źródłem, poza wspomnianą korespondencją, która potwierdza zwoływanie synodów, jest Historia Kościelna Euzebiusza⁹⁵.

⁸⁷ F.K. Seppelt, K. Löffler, W.L. Babicz (red.), *Dzieje papieży od początku Kościoła do czasów dzisiejszych*, Poznań 2006, t. 1, s. 54–57.

⁸⁸ S. Strękowski, *Synody w Afryce prokonsularnej III wieku jako przejaw kolegalności biskupów w świetle Kanonów synodalnych i Listów św. Cypriana z Kartaginy*, „Vox Patrum” 72 (2019), s. 100–101.

⁸⁹ Atanazy, *In Epistolam de Synodis Monitum*, w: J.P. Migne, PG, t. 26, kol. 678–794; tenże, *In Epistola ad Aftos Episcopos Momitum*, w: J.P. Migne, PG, t. 26, kol. 1029–1050.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ Hieronim, *Epistula* 33, 4, w: J.P. Migne, PL, t. 22, kol. 447.

⁹² M. Simonetti – żyjący w XX w. włoski badacz patrystyki i historycznej interpretacji biblijnej.

⁹³ M. Simonetti, *Il concilio, il papa e l'imperatore*, „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 26.

⁹⁴ Tamże.

⁹⁵ Euzebiusz, *Historia Ecclesiastica* VI 43, 2, w: *Pisma Ojców Kościoła*, t. 3, Sajdak J. (red.), *Euzebiusz z Cezarei, Historia kościelna, O męczennikach palestyńskich*, Kraków 1993, s. 300: „W tej sprawie zebrał się w Rzymie bardzo wielki synod, złożony z 360 biskupów, jeszcze większej liczby kapłanów

Zawiera ona informacje m.in. o Synodzie Rzymskim z 251 r., na którym ok. 60 biskupów z Italii potwierdziło ważność wyboru papieża Korneliusza i potępiło Nowacjana. W tym wypadku Korneliusz zwołał synod, aby umocnić swą pozycję, zyskując aprobatę innych biskupów⁹⁶.

Skoro Kościół posiada swe zakotwiczenie w Trójcy Świętej⁹⁷ – przez Nią i na Jej wzór został powołany jako wspólnota osób, to ze szczególną troską zabiegano o to, aby relacje interpersonalne budujące wspólnotę eklezjalną były coraz lepsze, coraz doskonalsze. Bez wątpienia największy na to wpływ posiada ten, kto takiej wspólnocie przewodzi, czyli biskup. Stąd od samego początku troszczono się o to, aby biskupi byli rzeczywistymi filarami i budowniczymi wspólnoty. Nie dziwi fakt, że jednym z podstawowych przedmiotów kanonów synodalnych, które omawiały zakres kompetencji, praw i obowiązków biskupa, były możliwości korygowania ewentualnych ich błędów i nadużyć⁹⁸.

Ojcowie synodalni próbowali zapobiegać samowoli poszczególnych biskupów i metropolitów, ustanawiając kanon polecający konieczność wprowadzania w życie i przestrzegania postanowień synodalnych. Stąd też w Sardyce (343–344) postanowiono, że nie wolno przekraczać żadnych decyzji synodu⁹⁹. Biskupi świadomi byli, iż niektórzy spośród nich, gdy przebywają na synodzie, deklarują, że uchwały synodalne zostaną przez nich wprowadzone w życie, lecz, niestety, po powrocie do swej diecezji działają wbrew wcześniej przyjętym i podpisanym przez siebie kanonom, a „wskutek tego – co prawda przez niewielu – tytuł kapłański (biskupi) jest narażany na złą opinię”¹⁰⁰. Stąd temat ten został ponownie podjęty przez biskupów zgromadzonych na Synodzie w Kartaginie ok. 349 r. Dlatego w kanonie wieńczącym akta synodalne określono konkretne kary

i diakonów, osobno zaś w poszczególnych eparchiach pasterze radzili nad tym, co czynić należy” – sprawa dotyczyła herezji katarów.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Por. J. Pałucki, *Trynitarny wymiar Kościoła. Studium patrystyczne*, Lublin 2007.

⁹⁸ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

⁹⁹ Sardyka 343–344, II kan. 20, w: SCL I, s. 157: „Jeśli zatem ktokolwiek dla zaspokojenia swej pychy i buty, a nie dla przypodobania się Bogu, ośmieliłby się uczynić cokolwiek wbrew decyzjom podjętym przez wszystkich, niechaj wie, że od tej chwili jest zobowiązany do złożenia sprawy ze swego zachowania oraz traci cześć i godność biskupa”.

¹⁰⁰ Tamże.

za unikanie realizacji postanowień synodalnych z rozróżnieniem na kary dla świeckich (lżejsze) i duchownych (cięższe)¹⁰¹.

W Kościele istniał uświęcony tradycją zwyczaj, że wszystkie postanowienia synodów lokalnych powinny uzyskać aprobatę biskupa Rzymu¹⁰². O tym obowiązku przypomina papież Innocenty (+ 417). Pochwala on troskę biskupów o Kościoły lokalne i wyraża zadowolenie, że ważniejsze sprawy doktrynalne, a także organizacyjne i dyscyplinarne omawiane są na synodach. Przypomina, że autorytet każdego biskupa Rzymu pochodzi od św. Piotra, było więc zupełnie zrozumiałe, że jego następcy powinni być o wszystkim informowani. Ten obowiązek uzyskania aprobaty biskupa Rzymu dotyczy wszystkich synodów lokalnych, nawet tych znajdujących się w najdalszych zakątkach cesarstwa¹⁰³.

Co więcej, kanony uchwalone na tych synodach mogły być wprowadzane w życie dopiero po akceptacji papieża. Innocenty uważał, że to wymaganie nie było żadnym nadużyciem z jego strony, lecz zwyczajem uświęconym tradycją i realizacją woli Bożej, a nie jakiegoś ludzkiego kaprysu¹⁰⁴.

Papież Innocenty motywuje taki wymóg jeszcze i tym, że uchwały podejmowane na poszczególnych synodach mogą właśnie tą drogą – *via Roma* – być szybciej przekazywane innym Kościołom i stać się dla nich pożyteczne. Jest to szczególnie ważne, gdy podejmowane są problemy związane z głoszoną przez heretyków błędną nauką. Ustalenia jednego synodu partykularnego, zaaprobowane przez papieża, stawały się dzięki temu nauką Kościoła powszechnego i służyły zwalczaniu herezji (określanej jako trucizna) we wszystkich Kościołach na ziemi¹⁰⁵.

Praca biskupów w poszczególnych partykularnych synodach umacniała cały Kościół, przyczynia się do pogłębiania jego jedności i wspiera jego pracę

¹⁰¹ Kartagina ok. 348, kan. 14, w: SCL I, s. 199: „Winniśmy przestrzegać wszystkiego, co zostało uczynione, powyżej powiedziane i spisane, a także zebranych zgodnie z prawem na piśmie ustaleń innych synodów. Gdyby ktoś świecki postępował wbrew tym ustaleniom bądź je lekceważył, zostanie wykluczony ze wspólnoty; duchownego (*clericus*) zaś należy pozbawić godności”.

¹⁰² Innocentius, *Epistula ad episcopos Africanos* - *Augustini Epistula 181*, w: *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. 44, A. Goldbacher (red.), s. *Aureli Augustini Hipponiensis Episcopi Epistulae 124-184A*, Vindobonae-Lipsiae 1904, s. 701-714.

¹⁰³ Tamże.

¹⁰⁴ Tamże.

¹⁰⁵ Tamże.

ewangelizacyjną w świecie. Choć biskup w pierwszym rzędzie odpowiedzialny był za lokalną wspólnotę bezpośrednio mu powierzoną, to jednak nie zwalniało go z troski o cały Kościół¹⁰⁶.

Działania synodalne mogły osłabiać pozycję biskupa Rzymu – czyniono tak, obradując na synodach zwoływanych przez cesarza, o czym będzie mowa nieco dalej. Najczęściej jednak, nawet jeśli biskupi prosili cesarza o zwołanie synodu, to dbali też i o szacunek należny Stolicy Apostolskiej. Miało to np. miejsce na Synodzie w Sardyce (343), a potwierdza to kanon 1: „tak więc za pomocą łaski Bożej ci najłaskawszy imperatorzy zebrali z różnych prowincji i miast święty synod i zezwolili na to, żeby odbył się w Sardyce”¹⁰⁷, zaś w liście skierowanym do Juliusza, biskupa Rzymu, nazwali go Głową Kościoła, jako tego, który zasiada na stolicy Piotrowej. Potwierdzili tym opinię, że – ich zdaniem – najlepiej byłoby jednak, gdyby biskupi wszystkich prowincji zwracali się do niego wspólnie z prośbą o zwołanie synodu czy też indywidualnie o rozstrzygnięcie konkretnych problemów¹⁰⁸.

List ten był w jakimś sensie reakcją biskupów na wcześniejsze zdecydowane upomnienie przez papieża Juliusza w imieniu własnym i 50 biskupów zgromadzonych na Synodzie w Rzymie na przełomie lat 340/341. Wówczas to papież, występując w obronie Atanazego Wielkiego i Marcelego z Ancyry przeciw arianom, pytał: „Dlaczego nikt do nas nie napisał, zwłaszcza w sprawie Kościoła aleksandryjczyków? Czyż nie wiecie, że jest taki zwyczaj, że najpierw pisze się do nas i dopiero my stanowimy to, co jest słuszne? Jeżeli zatem podejrzewano o coś takiego tamtejszego biskupa, trzeba było o tym napisać do tutejszego Kościoła. Tymczasem nie dość, że nas nie zawiadomili i na własną rękę robili, co im się podobało, to chcą ponadto, żebyśmy się opowiedzieli po ich stronie, chociaż nie badaliśmy

¹⁰⁶ J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 2006, s. 363-364.

¹⁰⁷ Sardyka 343, *List Synodu Biskupów zachodnich w Sardyce do wszystkich Kościołów*, IV, 1, w: SCL I, s. 161.

¹⁰⁸ Sardyka 343, *List synodu w Sardyce do Juliusza biskupa Rzymu*, V, 1, w: SCL I, s. 167.

sprawy. Nie takie są postanowienia Pawła, nie to przekazali nam Ojcowie. [...] Mówię wam przecież to, co otrzymaliśmy od błogosławionego Piotra Apostoła”¹⁰⁹.

Rzym był instytucją odwoławczą dla wszystkich biskupów. Nikt inny nie miał prawa ani udawać się bez zaproszenia do obcej diecezji, ani szukać jako rozjemcy innego biskupa, a odwołania od wyroków, nawet synodalnych, należało zawsze kierować do Rzymu. Postanowiono też, że gdyby jakiś biskup został złożony z urzędu, to do papieża należało prawo ustanowienia jego następcy, a złożony z urzędu miał prawo apelować do Rzymu¹¹⁰.

Prawdopodobne dość często dochodziło do prób prawnego sankcjonowania jakiejś już zaistniałej sytuacji, np. nieprawego objęcia stolicy biskupiej, bądź też rozgrywek personalnych prowadzących do zgorszenia wśród wiernych, skoro na Synodzie w Antiochii w 341 r. sprawom uprawnień biskupów oraz ich obowiązkom poświęcono wiele uwagi. Na 25 kanonów aż 15 dotyczy właśnie biskupów. Do tych problemów wracano wielokrotnie. Na tym też synodzie surowo zakazano biskupom mianowania swych następców¹¹¹.

Wspomniany synodalny kanon 23 z 341 r. dotyczy jednego z wielu przykładów na pospiesznie ustanawiane kościelne prawo i to nie zawsze w dobrej wierze. W tej konkretnej sytuacji z Antiochii chciano prawdopodobnie pozbyć się biskupa niewygodnego dla jakiejś grupy oponentów¹¹².

Być może dotyczyło to Atanazego Wielkiego, który został desygnowany na biskupa Aleksandrii w 328 r. przez swego wuja, biskupa Aleksandra, wbrew akceptacji arian i melecjan. Kościół w Antiochii, skażony wówczas arianizmem, niechętnie patrzył na niezłomną postawę Atanazego broniącego nicejskiego *Credo*¹¹³.

¹⁰⁹ Rzym 340/341, *List Juliusza I*, 35,4–5, w: SCL I, s. 122.

¹¹⁰ Sardyka 343, II, kan. 3–5, w: SCL I, s. 148–149.

¹¹¹ Antiochia 341, II, kan. 23, w: SCL I, s. 141: „Biskupowi nie wolno mianować swojego następcy, choćby dochodził kresu życia; gdyby się zdarzyło coś takiego, nominacja jest nieważna, należy przestrzegać kościelnej tradycji, zgodnie z którą biskup może być wybierany jedynie przez synod i za zgodą biskupów, którzy po śmierci poprzednika mają prawo promowania tego, kogo uznają za godnego”.

¹¹² F.K. Seppelt, K. Löffler, W.L. Babicz (red.), *Dzieje papieży od początku Kościoła do czasów dzisiejszych...*, dz. cyt., t. 1, s. 48–50.

¹¹³ Tamże.

Ten sam synod w kanonie 19 postanawia, że „nie można ustanawiać biskupa bez zgody synodu i pod nieobecność metropolity prowincji”¹¹⁴. Synod ten, jak chyba mało który, podkreśla znaczenie metropolity. W sposób zdecydowany zakazano też wówczas zwracania się bezpośrednio do cesarza, bez pisemnej zgody metropolity. Zakaz ten dotyczyć miał nie tylko świeckich i prezbiterów, ale także biskupów określonej prowincji – w tym wypadku antiocheńskiej¹¹⁵.

Oficjalną przyczyną takiego zakazu miało być to, aby bez powodu nie „niepokoić naszego wielce pobożnego cesarza”¹¹⁶. Za złamanie tego przepisu groziła kara nawet wyłączenia z Kościoła. W uchwałach tego synodu, biorąc pod uwagę cały kontekst historyczny, wyraźnie widać próbę umocnienia słabnącej w Kościele powszechnym pozycji biskupa Antiochii. Mimo powyższych obostrzeń odnajdujemy w korespondencji biskupów i prezbiterów ze wschodniej części Kościoła sporo śladów, że wielokrotnie liczni prezbiterzy zabiegali, i to skutecznie, o pomoc u papieża. Rzeczywiście rzadziej zwracano się do cesarza, czego zresztą też unikano na Zachodzie, aby ustrzec się przed cezarpapizmem. O cesarskie wsparcie zabiegali raczej heretycy. Zresztą biskupi zgromadzeni na Synodzie w Sardyce zachęcali kapłanów do odwoływania się do biskupa Rzymu, „aby uczcić świętą pamięć Apostoła Piotra”¹¹⁷.

Dotyczyło to zwłaszcza spraw związanych z depozycją biskupa z urzędu ze względu na jego bądź to nieortodoksyjną naukę, bądź to problemy natury moralnej. Działo się to, jak można przypuszczać, także bez wiedzy metropolity, który prawdopodobnie bądź to nie potrafił zaradzić rodzącym się problemom, bądź też świadomie unikał sprawnego rozwiązania kłopotliwych spraw¹¹⁸.

Dość często dochodziło do składania z urzędu jakiegoś biskupa i wówczas informowano o tym inne Kościoły z prośbą o akceptację i wykonywanie wyroku.

¹¹⁴ Antiochia 341, II, kan. 19, w: SCL I, s. 140.

¹¹⁵ Antiochia 341, II, kan. 11, w: SCL I, s. 138: „Gdyby jakiś biskup, prezbiter albo jakikolwiek duchowny bez pisemnej zgody biskupa prowincji, a zwłaszcza metropolity zwrócił się do cesarza, winien zostać usunięty i pozbawiony nie tylko udziału we wspólnocie, lecz także godności, którą piastował”.

¹¹⁶ T. Szelaż, *Cesarz Konstancjusz II i kler w świetle kanonów uchwalonych przez synody w Antiochii (341 r.) i Sardyce (343–344 r.)*, „Starożytności” 2/2011, s. 69–72.

¹¹⁷ J.D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, Venetis 1776, t. 3, s. 23, III.

¹¹⁸ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

Tak np. było na Synodzie w Antiochii w 268 r., kiedy to z urzędu biskupa Antiochii zdjęto Pawła z Samosaty i na jego miejsce mianowano nowego biskupa¹¹⁹. Rola synodów nabrała szczególnego znaczenia, gdy coraz bardziej umacniała się pozycja monarchicznego episkopatu. Wówczas to synod stawał się jedyną instytucją mogącą poddać ocenie biskupa i rozpatrywać składane nań skargi czy to przez duchowieństwo, czy też przez wiernych¹²⁰.

Synody, zarówno Kościołów wschodnich, jak i zachodnich, dość jednoznacznie określały kompetencje biskupów, ich wzajemne relacje, uprawnienia i obowiązki metropolitów oraz nadrzędną rolę biskupa Rzymu – w tym Synodu Rzymskiego. Nie oznaczało to bynajmniej, że w praktyce codziennej biskupi i metropolici, zwłaszcza Kościołów wschodnich, zawsze chętnie postanowienia synodalne wprowadzali w życie. Czynili to jednak skwapliwie, gdy pojawiały się zagrożenia¹²¹.

Sprawa tym bardziej się komplikowała, gdy chodziło o możliwość ewentualnego osądzenia, przywołania do porządku biskupa Rzymu¹²². W tej sprawie wypowiedział się, nawiązując zresztą do stosowanej już praktyki i tradycji, Synod Rzymski w 378 r. Obok kilku istotnych uchwał, dotyczących samodzielności sądów kościelnych i postanowień synodalnych w sprawach osób duchownych, o czym poinformowano listownie cesarzy Gracjana i Walentyniana, podjęto problem ewentualnego osądzania papieża¹²³.

Postanowiono wówczas przede wszystkim, „by w sprawach religii sędził papież ze współbraćmi biskupami, i by kapłan (biskup) nigdy nie poddawał się łatwo wyrokowi pogańskiego sądu”¹²⁴. Przy tej okazji biskupi się uskarżają, podając konkretne przypadki, że wielokrotnie biskupi złożeni z urzędu nie poddają się wyrokowi kościelnemu, nadal zajmują stolice i – co więcej – nieraz uzyskują poparcie ze strony władz państwowych. Wyraźnie też określono, powołując się

¹¹⁹ Euzebiusz, *Historia Ecclesiastica*, VII 29–30, w: *Pisma Ojców Kościoła*, t. 3, Sajdak J. (red.), *Euzebiusz z Cezarei, Historia kościelna, O męczennikach palestyńskich...*, dz. cyt., s. 345.

¹²⁰ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

¹²¹ Tamże.

¹²² S. Koczwara, *Kościół Afrykański wobec Katedry Świętego Piotra*, Sandomierz–Wilno 2006, s. 246–257.

¹²³ Rzym 378, *List do Gracjana i Walentyniana*, 9–10, w: SCL I, s. 290–291.

¹²⁴ Rzym 378, *List do Gracjana i Walentyniana*, wstęp, w: SCL I, s. 288.

na tradycje i precedensy: „aby biskup rzymski, jeśli jego sprawa nie jest powierzona synodowi, bronił się przed radą cesarską. Papież Sylwester bowiem oskarżony przez świętokradców dochodził swej sprawy u waszego ojca Konstantyna i pisma podają podobne przykłady”¹²⁵.

Na potwierdzenie prawowitości takiego postępowania ojcowie synodalni przywołują przykład św. Pawła, który oskarżony przed namiestnikiem odwołał się do cesarza i prośba jego została wysłuchana. Taka postawa pozwalała jednak cesarzowi na dość dalekie ingerowanie w wewnętrzne sprawy Kościoła. Dla Wschodu zakończyło się to bezwzględny cesaropapizmem. Zachód ustrzegł się przed tym co prawda, ale i tu zagrożenie istniało. Stąd biskupi starali się, jak to tylko było możliwe, załatwiać konflikty na synodach, aby nie dać cesarzowi pretekstu do ingerencji¹²⁶.

Oskarżenia kierowane pod adresem biskupa Rzymu zawsze dawały największą możliwość ingerencji cesarza. Właściwie istniała alternatywa: albo sprawy oskarżeń papieża zostaną załatwione na Synodzie Rzymskim (z zasady poszerzanym co najmniej o biskupów całej lub części Italii), albo też wkroczy cesarz¹²⁷.

Po 313 r. w pracach synodów można mówić o dwóch podmiotach – jednym był cesarz, drugim synod jako wspólnota biskupów. Zasadniczo ani cesarz, ani jego urzędnicy, przynajmniej oficjalnie, nie ingerowali w sprawy Kościoła. Cesarz zainteresowany był jednak wewnętrznym pokojem w Kościele i jego jednością. Stąd choć nieraz dla obserwatora z zewnątrz (obiektywnie) zachowanie zwłaszcza Konstantyna i jego synów było ingerowaniem w sprawy Kościoła, dla nich (subiektywnie) była to tylko próba wprowadzenia pokoju pomiędzy zwalczającymi się frakcjami, który zapewni także pokój wewnętrzny w cesarstwie¹²⁸.

¹²⁵ Rzym 378, *List do Gracjana i Walentyniana*, 11, w: SCL I, s. 291–292.

¹²⁶ Tamże.

¹²⁷ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

¹²⁸ E. Dovère, *Diritto romano, Diritto Romano e prassi conciliare ecclesiastica (sec. III–V)*, „*Studia Ephemeridis Augustinianum*” 78 (2002), s. 9.

W sposób więc zupełnie naturalny, gdy po 313 r. Kościół uzyskał wolność i miał w koncepcji Konstantyna Wielkiego stać się czynnikiem integrującym coraz bardziej rozchodzące się obie części imperium, cesarz, który do tej pory jedynie przypatrywał się poczynaniom chrześcijan, teraz uważał za stosowne i uprawnione zwoływanie przez siebie synodów, oficjalnie jednak zawsze na prośbę określonej grupy biskupów. Konsekwencje tego były jednak daleko idące. Przyniosło to wiele korzyści, ale też i niemałe zagrożenia. Zaproszeni na synod ojcowie synodalni korzystać mogli z poczty cesarskiej, która ułatwiała przemieszczanie się (szybko i bezpiecznie) z najodleglejszych nawet zakątków cesarstwa. Prawo do korzystania z całego aparatu administracyjnego niesło jednak sporo niebezpieczeństw, głównie „nadingerencji” cesarza w sprawy nie tylko organizacyjne, lecz także dogmatyczne i liturgiczne. Już w V w. sami biskupi, poczynając od papieża, zwracali się do cesarza, aby ten zwołał synod¹²⁹.

Dość często bowiem biskupi sami nie potrafili zdecydować i przekonać innych nawet co do miejsca czy daty zwołania synodu, zwłaszcza gdy powstawały nowe herezje czy schizmy. Interwencja cesarska w tych wypadkach wydawała się konieczna. Trzeba też przyznać, że cesarz zasadniczo starał się ograniczać swe osobiste interwencje jedynie do zwołania synodu, oficjalnie też zabraniał ingerowania w te sprawy swym urzędnikom, choć w praktyce trudno było obiektywnie ocenić, czy ta granica nie została już przekroczona¹³⁰.

Biskupi zgromadzeni na synodach mieli zajmować się jedynie sprawami religijnymi, określać kompetencje biskupów, zadbać o to, aby osoby duchowne czy też problemy Kościoła dotyczące spraw doczesnych były odpowiednio regulowane zgodnie z obowiązującym prawem państwowym. Tak np. biskupi potrzebowali wsparcia ze strony uchwał synodalnych, aby w miarę skutecznie porządkować takie choćby sprawy, jak uczestnictwo duchowieństwa i mnichów w życiu publicznym. Wydaje się jednak, że prawnicy świeccy niezbyt przejmowali się kanonami uchwalonymi na synodach. Właściwie trudno dostrzec jakiś ich istotny wpływ na kształtowanie się prawa rzymskiego. Jak się wydaje,

¹²⁹ Tamże.

¹³⁰ M. Simonetti, *Il concilio, il papa e l'imperatore...*, dz. cyt., s. 25–34.

dopiero od 321 r., w związku z synodami lokalnymi zajmującymi się sprawą herezji arianskiej, państwo zaczyna dostrzegać synody kościelne, a raczej struktury i działania Kościołów lokalnych¹³¹.

Do czasu Soboru Nicejskiego znaczna część urzędników państwowych bądź nie znała w ogóle organizacji, sposobów działania i mocy Kościoła, bądź też nie doceniała go. Prawo rzymskie dopiero od połowy V w. uwzględnia postanowienia synodalne, ale nadal tylko jako pewnego rodzaju pomoc dla prawników prawodawstwa rzymskiego i to wyłącznie w sprawach dotyczących religii¹³². Większe znaczenie, jak się wydaje, miały osobiste interwencje poszczególnych biskupów (np. Ambrożego), którzy przez swe kontakty z cesarzami starali się przenikać prawo rzymskie nauką ewangeliczną. Dopiero od 545 r. w związku z tzw. novellą 131 uznano kanony prawne Kościoła poprzednich czterech soborów ekumenicznych za równoważne i równoznaczne z prawem cywilnym¹³³.

Zwoływanie synodów przez cesarza niosło dość duże zagrożenie dla pozycji papieża zarówno w trakcie obrad, jak i w całym zarządzaniu Kościołem. Zdawali sobie z tego sprawę sami papieże, widząc w tej praktyce niebezpieczeństwo przejęcia władzy przez synody – pewnego rodzaju koncyliaryzmu¹³⁴.

Coraz więcej też biskupów, zwłaszcza Wschodu, przychyliło się do słynnej sentencji Optata z Mileve¹³⁵, która głosiła, że Kościół jest w państwie, a nie państwo w Kościele, przyznając mniej lub bardziej jawnie prawo cesarza do ingerencji w sprawy Kościoła, ponad papieżem. Stąd synody w IV w. stawały się coraz bardziej bezwolnym instrumentem w ręku cesarzy.

Każda próba lepszego, z punktu widzenia jurysdykcyjnego, organizowania życia Kościoła, rozumianego zawsze przez biskupów, duchowieństwo i wiernych jako wspólnota osób dążących do tego samego celu, kierująca się tymi samymi zasadami moralnymi i przekonaniami religijnymi, dążąca do doskonałej jedności na wzór Trójcy Świętej, była wykorzystywana przez władze świeckie –

¹³¹ E. Dovère, *Diritto romano...*, dz. cyt., s. 21.

¹³² Tamże.

¹³³ Novella 131, 1, w: E. Dovère, *Diritto romano...*, dz. cyt., s. 22.

¹³⁴ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

¹³⁵ Optat z Mileve, *Historia donatistarum*, l. 3, c. 3, w: *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. 26, C. Ziwsa (red.), *S. Optati Milevitani Libri VII*, Pragae-Vindobonae-Lipsiae 1893, s. 74.

do rozgrywania osobistych interesów poszczególnych cesarzy, nie zawsze nawet dla dobra państwa, choć z zasady podawali oni taką motywację¹³⁶.

Faktem jest, że niejednokrotnie w tym czasie papież mimo wsparcia ze strony sporej części episkopatu nie potrafił doprowadzić do zgromadzenia synodalnego biskupów z obu części imperium. Znając ten problem wewnątrzkościelny, korzystali z niego cesarze¹³⁷. W 359 r., kiedy niemożliwe było zwołanie synodu w jednym miejscu, cesarz Konstancjusz II postanowił dla własnej korzyści zwołać dwa synody w tym samym czasie, ale w różnych miejscach – w Selekcji dla Wschodu i w Rimini dla Zachodu¹³⁸.

Temu synodowi przeciwstawił się papież Liberiusz i nie wysłał swego delegata ani do Selekcji, ani do Rimini. Zdaniem Miranda, jedynym elementem wspólnym dla obu zgromadzonych synodów była przemożna wola cesarza ingerencji w sprawy Kościoła. Sama idea zwołania takiego synodu w dwóch miejscach mogła przynieść Kościołowi wiele pożytku, zabrakło tam jednak dobrze przygotowanych teologów. Zresztą jak się wydaje, cesarzowi wcale na nich nie zależało, gdyż już samo zwołanie tego zgromadzenia było zdominowane prywatnymi interesami cesarza i jego ariańskich zauszników¹³⁹.

Synod Selekcja–Rimini, choć często w publikacjach ukazywany jako początek rozłamu w Kościele, nie zraził ani papieża, ani wielu innych biskupów, którzy potrafili odróżnić próby ingerencji władcy w sprawy Kościoła, z całym tego niebezpieczeństwem, od konieczności podejmowania wciąż na nowo prób utrzymania wspólnego – niepodzielonego Kościoła i zwoływania wspólnych synodów. Incydent ze zwołaniem soboru – synodu ogólnokościelnego – i ostatecznie zwołanie tylko synodu prowincjalnego do Capui był wyraźnym sygnałem, że Wschód i Zachód się rozchodzą. Wschód stawał się głuchy na wezwania i zaproszenia wysyłane przez Zachód. To rozchodzenie sił obu części Kościoła było przedmiotem troski wielu biskupów świadomych konieczności

¹³⁶ Zob. E. Stanula, „*Imperatora sollicitudo*” w ocenie św. Hilarego z Poitiers, w: J. Śrutwa (red.), *Chrześcijaństwo a życie publiczne w Cesarstwie Rzymskim III–IV wieku*, Lublin 1988, s. 105–122.

¹³⁷ Tamże.

¹³⁸ A. Miranda, *Chiesa orientale ed occidentale nel sinodo di Seleucia-Rimini*, „*Studia Ephemeridis Augustinianum*” 78 (2002), s. 461–470.

¹³⁹ Tamże, s. 466–469.

zachowania jedności; także władze państwowe widziały w tym załamaniu się jedności wielkie niebezpieczeństwo¹⁴⁰.

Jednym z bardziej drażliwych tematów podejmowanych na synodach była wciąż odradzająca się dyskusja co do ujednolicenia daty obchodzenia świąt Wielkanocy. Historia pokazuje, że mogło to stać się przyczyną licznych rozłamów, zwłaszcza między Wschodem i Zachodem. Problemem tym zajmowano się na co najmniej 11 synodach, o których zachowały się informacje¹⁴¹.

Dyskutowano na ten temat szczególnie w drugiej połowie II w. Pojawił się on po raz pierwszy na Synodzie w Rzymie w 154 r. Wówczas to przebywał z wizytą u papieża Aniceta (+165) Polikarp ze Smyrny (+155–156), człowiek o wielkim autorytecie. Z tej m.in. okazji zwołano synod, aby wspólnie przedyskutować ten palący problem. Nie doszło co prawda do porozumienia, ale zażegnano niebezpieczeństwo rozłamu. Temat został następnie podjęty przez papieża Wiktora (+ok. 199). W sposób dość zdecydowany chciał on narzucić całemu Kościołowi datę świętowania Wielkanocy w niedzielę po pierwszej pełni wiosennej, a nie – jak mieli w zwyczaju judeochrześcijanie odwołujący się do praktyki żydowskiej – w 14. dzień miesiąca Nisan¹⁴².

Problem daty świętowania Wielkanocy podejmowany był nie tylko w Rzymie, lecz także na licznych synodach w części wschodniej cesarstwa. Dlatego ok. 198 r. na Synodzie w Cezarei Palestyńskiej zdecydowano, że dla Kościołów wschodniej części cesarstwa obowiązywać będzie data podawana przez biskupa Aleksandrii. Postanowiono, że będzie on rozsyłał każdego roku tzw. listy wielkanocne, co stało się praktyką wschodnią ściśle przestrzeganą przez długie wieki¹⁴³.

¹⁴⁰ U. Jurczyk i in. (red.), *Najważniejsze postaci w dziejach Kościoła katolickiego*, Poznań 2006, s. 43.

¹⁴¹ J. Naumowicz, *Trzy spory o datę Wielkanocy*, „Vox Patrum” 49 (2006), s. 453–470.

¹⁴² Na temat daty świętowania Wielkanocy i w ogóle kształtowania się chrześcijańskiego kalendarza – zob. J. Naumowicz, *Geneza chrześcijańskiej rachuby*, Kraków 2000 (szczególnie rozdział II: *Nowy sposób datowania Wcielenia w systemie obliczeń paschalnych*”, s. 79–120).

¹⁴³ Cezarea Palestyńska ok. 198, V, kan. 25, w: SCL I, s. 3, fragment z synodu: „Otóż oznajmiamy wam, że w Aleksandrii święci się Wielkanoc tego samego dnia, co u nas. Porozumieliśmy się listownie, tak że zgodnie razem obchodzimy dzień święty”.

Na Synodzie w Antiochii (341 r.) odwołano się do kanonów Soboru Nicejskiego i pod karą ekskomuniki zabroniono dalszej dyskusji na temat daty obchodzenia Wielkanocy. Wyraźnie określono, że ci: „którzy po niniejszym dekrete, wprowadzając zamęt wśród ludu i niepokój w Kościele, poważiliby się działać na własną rękę i obchodzić Paschę razem z Żydami, święty synod postanowił od tej chwili wykluczyć ich z Kościoła”¹⁴⁴.

Tylko dzięki licznym zabiegom oraz roztropności biskupów osiągnięto ostatecznie pewnego rodzaju kompromis, a raczej uznanie prawa do własnego w tej kwestii kalendarza. Wydawało się oczywiste, że wspólne obchodzenie – w tym samym dniu — najistotniejszego ze świąt chrześcijańskich będzie także wyrazem jedności. Stąd tak wiele uwagi poświęcano temu problemowi¹⁴⁵.

Kolejnym przedmiotem obrad synodalnych i istotnym, jeśli nie najistotniejszym, motywem ich zwoływania była obrona nauki ortodoksyjnej, jej precyzowanie w kontekście wciąż pojawiających się nowych herezji i schizm. Tylko wspólnotowe, kolegialne podejmowanie prób obrony Kościoła przed błędną nauką dawało szansę na sukces. Zwłaszcza w tym przypadku konieczne było utrzymywanie osobistych kontaktów pomiędzy poszczególnymi biskupami, zachowanie między nimi solidarności. Nie było to łatwe przy tak dużej liczbie Kościołów lokalnych, zróżnicowaniu kulturowym, braku precyzji terminologii teologicznej oraz interwencji cesarzy. Jedynie świadomość wspólnych korzeni i tego, że Kościół jest wspólnotą powołaną na wzór Trójcy Świętej, a więc jednością mimo różnorodności, dawała szansę zwycięstwa prawdy nad fałszem. Herezja bowiem jest ze swej istoty albo zafałszowaniem prawd, albo podawaniem za prawdę tylko jej fragmentów¹⁴⁶.

Zwłaszcza Synody Kartagińskie, i to już wczesne, są świadectwem kolegialnej odpowiedzialności poszczególnych biskupów – każdego za swój Kościół lokalny, a wspólnie na synodzie za cały Kościół. Przejawia się to w debatach nad sprawami trudnymi, kiedy nie tyle szukano kompromisu, co starano się wypracować

¹⁴⁴ Antiochia 341, II/B, kan. 1, b, w: SCL I, s. 135.

¹⁴⁵ J. Naumoczicz, *Trzy spory o datę Wielkanocy...*, dz. cyt., s. 469.

¹⁴⁶ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

jednoznaczne odpowiedzi, podejmować określone decyzje, które miały obowiązywać wszystkich. Każdy z biskupów miał jednak swobodę wypowiedzenia swej opinii. Tak to ujęte zostało we wstępie do pewnego rodzaju protokołu obrad Synodu Kartagińskiego z 1 września 256 r., w którym wzięli udział prawie wszyscy biskupi Afryki Prokonsularnej – 85 obecnych i przedstawiciele 2 nieobecnych: „Pozostaje więc, by na ten właśnie temat (nieważności chrztu heretyków) każdy mógł wypowiedzieć swoje zdanie, bez osądzania ani wyłączenia od jedności, gdyby myślał inaczej. Nikt z nas nie ustanowił się przecież biskupem nad biskupami i nie może być przez innego sądzony ani sam nie może drugiego sądzić. Oczekujemy bowiem powszechnego sądu Pana naszego Jezusa Chrystusa: który sam jeden ma władzę i wybrał nas do rządzenia Jego Kościołem, i osądzi nasze czyny”¹⁴⁷.

Po tych słowach wstępu następują wypowiedzi poszczególnych biskupów. Na 87 odnotowanych wypowiedzi wszyscy biskupi uznawali, że należy chrzcić przychodzących do Kościoła heretyków – gdyż jak zaznaczył biskup Adelfiusz z Thasvalthy – u heretyków chrztu nie ma. Cyprian, organizator tych synodów, który wielokrotnie deklarował i demonstrował, jak ważne jest utrzymanie jedności z biskupem Rzymu i że to ostatecznie jego decyzja jest wiążąca zarówno w sprawach dogmatycznych, jak i dyscyplinarnych w poszczególnych Kościołach lokalnych, w tym wypadku jednak pozostał nieugięty¹⁴⁸.

Na zakończenie synodu, biskupi zwyczajowo wysyłali list do Rzymu – tak było i w 256 r., kiedy to powiadomiono biskupa Rzymu o tym, że uczestnicy synodów z 255 i 256 r. w Kartaginie jednogłośnie podtrzymują naukę Kościoła Afrykańskiego o nieważności chrztu udzielanego przez heretyków¹⁴⁹.

Cyprian wystosował przy tej okazji odrębny list do Papieża. Znamienne są słowa z jego zakończenia: „To przekazujemy twojej świadomości, najdroższy bracie, jako objaw naszego wzajemnego szacunku i miłości, ze względu na twą pobożność i prawdziwość twojej wiary. [...] Co do tego, niczego komukolwiek

¹⁴⁷ Kartagina 256, *Orzeczenia 87 biskupów o chrzcie heretyków*, Wstęp, b–d, w: SCL I, s. 27.

¹⁴⁸ Kartagina 256, *Orzeczenia 87 biskupów o chrzcie heretyków*, 1–87, w: SCL I, s. 28–41.

¹⁴⁹ J.A. Fischer, *Das Konzil zu Karthago im Jahr 255*, „*Annuaire Historiae Conciliorum*” 14 (1982), s. 227–240; J.A. Fischer, *Das Konzil zu Karthago im Frühjahr 256*, „*Annuaire Historiae Conciliorum*” 15 (1983), s. 1–14.

nie narzucamy ani też nie nakazujemy, każdy bowiem zwierzchnik w Kościele ma wolną wolę i za swe postępowanie zda rachunek przed Bogiem”¹⁵⁰. Choć więc – zdaniem Cypriana – „byłoby najlepiej dla Kościoła, gdyby wszyscy biskupi byli jednomyślni i zgodni z papieżem”, to jednak, w tym przypadku dodaje: „ostatecznie biskup odpowie przed Bogiem za podejmowane decyzje, zwłaszcza jeśli tak znacząca ich grupa pozostaje jednomyślna”¹⁵¹.

Nie zawsze postawa biskupów zgromadzonych na synodach była tak jednomyślna i zarazem zdecydowanie w opozycji do biskupa Rzymu. Przykładem dobrej współpracy synodalnej z papieżem może być historia zwołania synodów w Rzymie i w Mediolanie w 390 r., na których podejmowano decyzje w sprawie nowej herezji na tle ascetycznym, którą zapoczątkował kapłan Jowinian¹⁵².

Dynamiczny rozwój tej herezji, zdobywanie coraz większej liczby jej wyznawców, skłoniły biskupa Rzymu Syrycjusza do podjęcia zdecydowanego działania. Wspierali go m.in. Hieronim i Pammachiusz¹⁵³. Biskupi zgromadzeni na synodzie potwierdzili obawy papieża i zdecydowanie potępili herezję. Jej twórca zbiegł do Mediolanu, licząc na wsparcie tamtejszego biskupa Ambrożego, który, jak się wydawało, był w konflikcie z papieżem i często występował w obronie tych, którzy przez Rzym byli oskarżani o skrajny ascetyzm graniczący z herezją. Wówczas Syrycjusz przez dwóch umyślnych prezbiterów, Crescenda i Aleksandra, przesłał natychmiast kanony synodalne do Ambrożego. Ten zwołał w tym samym roku Synod w Mediolanie, na którym nie tylko przyjęto kanony nadesłane przez Syrycjusza, lecz także podjęto pracę nad ich udoskonaleniem,

¹⁵⁰ Kartagina 256, Cyprian, *List* 72, III, 1 w: SCL I, s. 26–27.

¹⁵¹ Tamże.

¹⁵² Więcej na temat tej herezji zob. m.in. D.G. Haller, *Helvidius, Jovinian and the Virginity of Mary in Law Fourth-Century Rome*, „Journal of Early Christian Studies” 1 (1993), s. 47–71. Dość często dopiero zagrożenie Kościoła ze strony herezji potrafiło łączyć biskupów i jednoznacznie uznawać prymat biskupa Rzymu, co poświadcza także chociażby problem przy zwalczaniu pryscylianizmu – zob. A. Ferreiro, *Petrine Primacy Conciliar Authority, and Priscilian*, „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 645.

¹⁵³ F. Corsaro, *I concilii di Roma e di Milano del 390 e l'adversus Iovinianum di Gerolamo; intorno al tema verginita-maternita*; „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002). Na s. 449–450 Corsaro zauważa, że Hieronim był w tej kwestii bardzo użyteczny, mimo że bardziej był filologiem i egzegetą niż teologiem, bo z łatwością mógł wykazać nadinterpretacje biblijne Jowiniana.

po czym – pełniej wykazując błędy herezjarchy Jowiniana – natychmiast poinformowano o tym papieża¹⁵⁴.

Przy okazji podejmowania walki z herezjami starano się także wprowadzać pewne wspólne zasady co do praktyk ascetycznych. W ten nurt ujednolicania i porządkowania zasad eklezjalnej ascezy włączali się nie tylko biskupi, lecz także kapłani, których często drażniła zbytnia dowolność i laksyzm w życiu wspólnot chrześcijańskich. Tertulian¹⁵⁵, ukazując wielkie znaczenie postu, poucza, że tym większe ma on znaczenie i tym bardziej jest skuteczny, gdy jest praktykowany w całym Kościele i jego praktyka, zarówno co do częstotliwości, formy, jak i teologicznego uzasadnienia, ujednolicona jest przez synody¹⁵⁶.

Przywołując słowa proroka, poucza, że dobrze jest, gdy bracia przebywają razem. Ma na myśli nie tylko zgromadzenie się na jednym miejscu w tym samym czasie na synodach, ale także zjednoczenie, choć w rozproszeniu po wszystkich zakątkach świata, jednolitą praktyką ascetyczną, ustaloną i wspólnie, konsekwentnie wprowadzaną w życie¹⁵⁷.

Synody od samego początku należały do ważnych elementów istnienia oraz poprawnego funkcjonowania Kościoła. Były one wyrazem kolegalności, potwierdzały jedność Kościołów lokalnych ze swym biskupem i – co istotne – z innymi biskupami i biskupem Rzymu. Szczęólnego znaczenia nabrały synody, poczynając od III w., gdy Kościół musiał zmagać się z wieloma herezjami i schizmami. Poczucie odpowiedzialności za cały Kościół i czystość jego nauczania skłaniały biskupów do coraz częstszego zwoływania synodów na różnym szczeblu. Synody lokalne były doskonałym środkiem podtrzymywania jedności nie tylko w obrębie prowincji kościelnej czy w samym Kościele lokalnym, ale w całym Kościele powszechnym¹⁵⁸.

Po pierwsze w ten sposób uświadamiały one wiernym i biskupom konieczność trwania w jedności z biskupem Rzymu, po drugie dawały szansę wspólnego

¹⁵⁴ Tamże.

¹⁵⁵ Tertulian, *De ieiunis*, 13, w: J.P. Migne, PL, t. 2, kol. 972 B.

¹⁵⁶ Tamże.

¹⁵⁷ Tamże.

¹⁵⁸ P. Szewczyk, *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online] ..., dz. cyt.

występowania w obronie ortodoksji. Biskupi gromadzący się na synodach czy soborach zawsze mieli na względzie to, by ich uchwały były zgodne z powszechnym nauczaniem aprobowanym przez papieża i by on je akceptował. Stąd uchwały synodalne przesyłane były do Rzymu i papież po ich podpisaniu – najczęściej, choć jak się wydaje nie zawsze – przysyłał je do wiadomości innych biskupów¹⁵⁹.

Troszczono się też o to, by na synodzie był obecny legat papieski. Synody były więc instrumentem, który miał wzmacniać Kościół jako wspólnotę na wzór Wspólnoty Trynitarnej i służyły zarówno biskupowi Rzymu, jak i metropolitom czy poszczególnym biskupom do wzmacniania powierzonych im wspólnot¹⁶⁰.

1.3. Synod w tradycji wschodniej

W Kościołach wschodnich termin „synodalność” będzie miała inne znaczenie niż w tradycji zachodniej. Podobnie „synod” jest rozumiany inaczej na chrześcijańskim Wschodzie niż w Kościele rzymskokatolickim. W Kościołach wschodnich „synod” jest postrzegany jako inne spotkanie episkopatu niż w Kościele zachodnim. W kanonie 46 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich (KKKW), który został promulgowany w 1990 r., pojęcie „synod biskupów” było użyte w rozumieniu zachodnim: „W wykonywaniu zadania biskupowi rzymskiemu świadczą pomoc biskupi, którzy mogą to czynić w różny sposób, w tym także poprzez Synod Biskupów” (KKKW, kan. 46 § 1). Dodano także: „Uczestnictwo Patriarchów i pozostałych Hierarchów, którzy stoją na czele poszczególnych Kościołów *sui iuris*¹⁶¹ w Synodzie Biskupów regulują normy specjalne ustanowione przez biskupa rzymskiego” (KKKW, kan. 46 § 2). Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że kan. 46 KKKW nie został umieszczony w rozdziale II

¹⁵⁹ D. Kasprzak, *Kościół IV i V wieku a połowiczne nawrócenie na chrześcijaństwo*, w: J. Pałucki i in. (red.), *Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła*, Lublin 2009, s. 170–175.

¹⁶⁰ Tamże.

¹⁶¹ KKKW, kan. 27: „Wspólnota chrześcijan powiązana hierarchią według prawa, którą jako *sui iuris* wyraźnie lub milcząco uznała najwyższa władza Kościoła, w tym Kodeksie jest nazywana Kościołem *sui iuris*”.

pt. *Kolegium Biskupów*, a w tytule III pt. *Najwyższa władza Kościoła*, w rozdziale I pt. *Biskup Rzymski*. Fakt ten dowodzi, że synod tego rodzaju ma pomagać biskupowi Rzymu w wykonywaniu jego władzy, nie jest natomiast organem kolegialnym *par excellence*¹⁶².

Z drugiej strony w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*, papież Franciszek mówi, że „w dialogu z braćmi prawosławnymi my, katolicy, mamy możliwość nauczenia się czegoś więcej o znaczeniu kolegialności oraz o ich doświadczeniu synodalności. Poprzez wymianę darów Duch może nas coraz bardziej prowadzić do prawdy i dobra”¹⁶³.

W tym kontekście warto zwrócić uwagę, że w sformułowaniu: „Członkiem kolegium biskupiego zostaje się na mocy sakramentu święceń i hierarchicznej komunii z głową kolegium wraz z jego członkami”¹⁶⁴, które zostało zamieszczone w Konstytucji dogmatycznej o Kościele „*Lumen gentium*”, odwołano się do starożytności oraz do Kościołów wschodnich. W nocie wstępnej wyjaśniającej do tej konstytucji podkreślono, że „potrzebna jest hierarchiczna komunia z głową Kościoła i z jego członkami. Komunია jest pojęciem, które w Kościele starożytnym (podobnie jak jeszcze dziś, zwłaszcza na Wschodzie) cieszy się wielkim poważaniem. Nie oznacza ono jakiegoś nieokreślonego uczucia, lecz organiczną rzeczywistość, która wymaga formy prawnej, a równocześnie jest ożywiona duchem miłości”¹⁶⁵.

Podczas omawiania tematu Synodu Biskupów w Kościele katolickim nie można nie odwołać się do tego, co rozumiemy przez pojęcie synodu we wschodnim chrześcijaństwie oraz do I tysiąclecia chrześcijaństwa. Z kolei w odniesieniu do wyżej cytowanej konstytucji papieża Franciszka, ważnym punktem będzie zwrócenie uwagi, w refleksji teologicznej, na kwestie synodalności i soborowości Kościołów prawosławnych, jak również katolickich Kościołów wschodnich.

¹⁶² W KPK Synodowi Biskupów poświęcono oddzielny rozdział, umieszczony po rozdziale *Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów*, a przed rozdziałem *Kardynałowie Świętego Kościoła Rzymskiego* – zob. KPK, kan. 342–348.

¹⁶³ EG 246.

¹⁶⁴ LG 22.

¹⁶⁵ Sobór Watykański II, LG - *Wstępna nota* wyjaśniająca, 2.

W Kościołach wschodnich struktura soborowa opiera się na tekstach biblijnych. Szczególnie ważną rolę odgrywają wśród nich trzy wypowiedzi Jezusa, które są zawarte w Ewangeliach¹⁶⁶. Warto również podkreślić, że od starożytności, synody wschodnie wzorowały się na pierwszym synodzie, który odbył się w Jerozolimie (Dz 15,1–35). Dla Kościołów wschodnich jednym z najbardziej kluczowych zapisów prawnych w kwestii synodalności w starożytności są słowa kan. 34 Kanonów Apostolskich (ok. 380)¹⁶⁷: „Biskupi każdego narodu znać powinni pierwszego między sobą, za głowę go uważać i nie czynić niczego bez jego decyzji, co by ich władzę przekraczało; czynić zaś wolno każdemu to jedynie, co się odnosi do jego biskupstwa i miejscowości do niego należących. Lecz i pierwszy biskup niech niczego nie czyni bez narady ze wszystkimi, albowiem w ten sposób tylko może być zachowana jednomyślność i uwielbiony będzie Bóg przez Chrystusa w Duchu Świętym”. Powyższy zapis, we wschodnim chrześcijaństwie, jest fundamentem całej teologii synodalności i soborowości¹⁶⁸.

W swojej pracy badawczej J. Hajjar (ur. 1923 r.) wymienia około 139 różnych rodzajów synodów, które odbyły się w I tysiącleciu¹⁶⁹. Istotną rolę w historii Kościoła odegrały jedynie cztery rodzaje synodów, dlatego zazwyczaj tylko te bierze się pod uwagę. W czasach przednicejskich przeważały synody okręgowe, które gromadziły biskupów danego regionu. Zajmowano się na nich przeważnie sprawami doktrynalnymi i dyscyplinarnymi. Właśnie te synody stały się podwaliną dla instytucji synodów i soborów w dzisiejszym rozumieniu¹⁷⁰.

Drugim rodzajem synodów są synody zwane metropolitalnymi, czyli synody prowincjonalne. Usankcjonował je, w kan. 4 i 5, Sobór Nicejski I (325). Ostatni kanon precyzuje, kiedy takie synody mają się zbierać. Wyraźny nakaz każe zwoływać zebrania synodu dwa razy w roku: jedno ze spotkań ma się odbyć przed postem czterdziestodniowym, a drugie w czasie jesiennym. W kanonie tym wyjaśniono również cel tych zgromadzeń: „Co się tyczy duchownych

¹⁶⁶ Mt 18, 20; Mt 20, 25–28; J 13, 34–35. Por. T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny. Natura, historia przygotowań, tematyka*, Kraków 2008, s. 42.

¹⁶⁷ SCL II, s. XV.

¹⁶⁸ A. Znosko, *Kanony Kościoła prawosławnego*, Białystok 2000, s. 19; SCL II, s. 280.

¹⁶⁹ J. Hajjar, *Die Synoden in der Ostkirche*, „Concilium” 1 (1965), nr 8, s. 650.

¹⁷⁰ Tzn. do Soboru Nicejskiego I (325).

lub świeckich, którzy zostali ekskomunikowani, to wyrok wydany przez biskupów każdej prowincji musi mieć moc prawa, zgodnie z kanonem, który nakazuje, że ci, którzy zostali wyłączeni ze wspólnoty przez jednych, nie mogli być przyjmowani przez innych. Trzeba jednak zbadać, czy biskup nie wydał wyroku wykluczenia ze wspólnoty powodowany małodusznością, chęcią rywalizacji lub też jakimś innym uczuciem niechęci. (...) W ten sposób zebrani razem wszyscy biskupi prowincji będą mogli rozpatrzyć wszystkie kwestie tego rodzaju, aby wszyscy dowiedzieli się, że ci, którzy ewidentnie poróżnili się ze swoim biskupem, sprawiedliwie zostali ukarani ekskomuniką, która pozostanie w mocy aż do chwili, gdy zgromadzeniu biskupów lub biskupowi, który ten wyrok wydał, spodoba się ją złagodzić”¹⁷¹. Synodom prowincjonalnym sankcję świecką nadał cesarz Justynian¹⁷².

Kolejne dwa rodzaje synodów były jedynie o charakterze doraźnym, przejściowym. Pierwszy z nich to synod lokalny. Synod Trullański (691 r.), nazywany też Soborem Piąto-Szóstym, był typowym przykładem takiego synodu, gdyż na Wschodzie jest traktowany jako kontynuacja II i III Soboru Konstantynopolitańskiego (553 i 680 r.)¹⁷³. Również do tej grupy synodów należą zebrania hierarchów, które odbyły się w w Ancyrze (314 r.), Neocezarei (314–319), Gangrze (ok. 340 r.), Antiochii (341 r.), Laodycei (ok. 343 r.) i Sardyce (343–344)¹⁷⁴. Do czwartej grupy zaliczamy synody przejściowe, których celem był przede wszystkim zażegnanie kryzysu ariańskiego (325–380). Synody te zbierały się tam, gdzie akurat przebywał cesarz lub jego dwór. Dlatego też synody te odbywały się kolejno w Tyrze (335 r.), Jerozolimie (335 r.), Antiochii (341 r.), Sardyce (343–344)¹⁷⁵, Sirmium (351 r.), Arles (353 r.), Mediolanie (355 r.)¹⁷⁶. Z kolei dla wschodniej oraz zachodniej części episkopatu odbyły się one w Seleucji

¹⁷¹ Sobór Nicejski I, kan. 5, DSP I, s. 31.

¹⁷² E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne*, Warszawa 1981, s. 88.

¹⁷³ Tamże.

¹⁷⁴ SCL I, s. 349–351.

¹⁷⁵ Synody w Antiochii i Sardyce zaliczane są zarówno do trzeciej, jak i do czwartej grupy synodów.

¹⁷⁶ SCL I, s. 350–352.

(359 r.), Rimini (359 r.), Konstantynopolu (360 r.), Antiochii (363 r.) i ponownie w Konstantynopolu (381 r.)¹⁷⁷.

Należy postawić tutaj pytanie, jaki cel miała tak wielka różnorodność zgromadzeń synodalnych. Trafnej odpowiedzi na nie udzielił badacz historii i prawa Kościołów wschodnich E. Przekop: „Jedynym wytłumaczeniem odbywania tych zgromadzeń – co podkreślają J. Ratzinger wspólnie z K. Rahnerem¹⁷⁸, a za nimi W. de Vries – była świadomość wszystkich bez wyjątku biskupów ich wzajemnej współodpowiedzialności za sprawy całego Kościoła. Wspólną decyzją na synodzie mogli wprowadzać na szerszym obszarze jednakową dyscyplinę, co ułatwiało z kolei organizowanie życia religijnego. Dokonywało się to przez podpisywanie wspólnych ustaw synodalnych lub uroczyste przyrzeczenie zastosowania się do nich. Zasadniczy akcent – na ile to można stwierdzić – był położony w pierwszych wiekach na to, by wszyscy biskupi razem i każdy z osobna zgodzili się na decyzję końcową”¹⁷⁹.

Taki sposób sprawowania władzy w I tysiącleciu w Kościele doprowadził do nadania charakteru instytucji najwyższemu kolegialnemu organowi ustawodawczo-wykonawczo-sądowniczego, którym stał się Sobór Powszechny. Dodatkowo organ ten zyskał władzę dotyczącą ustalania nie tylko kwestii dyscyplinarnych, lecz także dogmatycznych, m.in. formułowania i ogłaszania dogmatów. W wyniku takich rozwiązań niektóre Kościoły wschodnie nie przyjmowały postanowień danego soboru i zrywały jedność z resztą chrześcijaństwa. Takie posunięcia miały miejsce w Asyryjskim Kościele Wschodu, który nie przyjął uchwał Soboru Efeskiego (431 r.) o tym, że Maryja z Nazaretu jest Bogurodnicą. Podobnie stało się z tymi Kościołami wschodnimi, które nie przyjęły uchwał Soboru Chalcedońskiego (451 r.)¹⁸⁰.

¹⁷⁷ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 44.

¹⁷⁸ K. Rahner, J. Ratzinger, *Episkopat und Primat*, Freiburg 1961, s. 55–56.

¹⁷⁹ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 88; SCL I, s. 353–354.

¹⁸⁰ Chodzi o Kościoły, które nie przyjęły nauki Soboru Chalcedońskiego (451 r.) o dwóch naturach Chrystusa, Boskiej i ludzkiej: Syryjski Kościół Ortodoksyjny, zwany inaczej Kościołem syryjsko-jakobickim, Syro-Malankarski Kościół Ortodoksyjny, Koptyjski Kościół Ortodoksyjny, Etiopski Kościół Ortodoksyjny, Erytrejski Kościół Ortodoksyjny i Ormiański Kościół Apostolski – zob. M. Starowieyski, *Sobory Kościoła niepodzielonego*, Tarnów 1994, s. 61, 76; R. Roberson, *Chrześcijańskie Kościoły wschodnie*, Kraków 2005, s. 23–43.

Wąskie znaczenie ma we współczesnej terminologii teologicznej Kościołów wschodnich słowo „synod”. Oznacza ono konkretnego rodzaju zgromadzenie biskupów, a mianowicie synod endimousa, nazywany też czasami endemousa¹⁸¹. Słowo to pochodzi od ἔνδημος, które oznacza „miejscowy”, „tutejszy”, „przebywający w domu”¹⁸². Synod endimousa można też tłumaczyć jako „synod stały”, „synod patriarchalny” lub „święty synod”¹⁸³. Ten rodzaj synodu L. Thomassin określa jako „synod nadzwyczajny biskupów, którzy przebywali w mieście cesarskim (*De synodo extraordinaria episcoporum, qui in urbe regia versabantur*)”¹⁸⁴.

Zatwierdzenia kanonów kościelnych w sposób synodalny domagał się św. Bazyli Wielki (329–379). W jednym ze swoich listów do Amfilocha napisał: „Jeśli zatem i ty uznasz to za słuszne, powinno zebrać się szersze grono biskupów i ustalić ogólny przepis, aby podejmujący działanie nie narażał się na niebezpieczeństwo, a udzielający odpowiedzi dysponował wiarygodnym świadectwem”¹⁸⁵. Źródła powstania synodu endimousa sięgają IV w. Wtedy to, wraz z momentem osiedlania się cesarzy w Konstantynopolu, synody także zaczęły odbywać się w tym mieście. Automatycznie biskup stołeczny został naturalnym przewodniczącym tych zebrań. Natomiast biskupami biorącymi udział w synodzie byli ci aktualnie przebywający w mieście (*endimountes*). W związku z taką formą synodów udział w nich biskupów, jak również częstotliwość ich odbywania się były przypadkowe¹⁸⁶.

Wraz z upływem czasu wyznaczano poszczególnych biskupów, aby pozostawali w Konstantynopolu. Mieli być oni w pewnym sensie doradcami arcybiskupa. Taki synod był zwoływany przez arcybiskupa Konstantynopola albo przez cesarza. Jeżeli występowały ważne przyczyny, to w synodzie endimousa, mogli brać udział przedstawiciele różnych prowincji oraz inni patriarchowie.

¹⁸¹ SCL VI, s. 193.

¹⁸² Zob. ἔνδημος – éndimos, w: J. Dvoretzky, *Starożytny słownik grecko-rosyjski* [online], <https://dicopedia.com/dic-gr-ru-old-term-21756.htm>, dostęp: 2021-07-04.

¹⁸³ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., 86–87.

¹⁸⁴ Tamże, s. 196.

¹⁸⁵ Tamże, s. 89.

¹⁸⁶ Tamże.

Działo się tak wtedy, gdy ich obecność, w danej sprawie, była bardzo potrzebna ze względu na wagę tematu¹⁸⁷. Przyjęto, że pierwszy synod endimousa miał miejsce w 394 r. w Konstantynopolu. W jego obradach wzięli udział również biskup Aleksandrii Teofil (385–412) i biskup Antiochii Flawian (381–404). Synodowi temu przewodniczył biskup Konstantynopola Nektariusz (381–397). Rozpatrywano wówczas sprawę biskupa Bostry Gabadiosa, gdyż jego diecezja podlegała biskupowi Antiochii¹⁸⁸. Rozważano kwestię złożenia z urzędu biskupa Gabadiosa. Biskup Aleksandrii poddał krytyce fakt, że Gabadiosa zdjęto z urzędu decyzją jedynie dwóch biskupów. Nektariusz był tego samego zdania co Teofil i stwierdził, że „w przyszłości oskarżony nie może zostać skazany ani złożony z urzędu przez trzech, a tym bardziej przez dwóch biskupów, lecz może się to dokonać na mocy wyroku liczniejszego zgromadzenia biskupów prowincji”¹⁸⁹. Biskupi, którzy byli zgromadzeni na synodzie, poparli opinię biskupa Konstantynopola: „biskup Antiochii, Flawian, powiedział: [To, co przedstawili biskupi z otoczenia świątobliwego i czcigodnego biskupa Nektariosa oraz świątobliwego i czcigodnego biskupa Teofila, jest jasne, a my, mężowie Kościoła, to przyjęliśmy]”¹⁹⁰.

Wiele faktów jednakże wskazuje na to, że pierwszy synod endimousa to zgromadzenie biskupów w Konstantynopolu w 381 r., które do historii przeszło pod nazwą drugiego soboru powszechnego¹⁹¹. W tamtych czasach synod endimousa nie był jeszcze prawnie usankcjonowany, natomiast podobieństwo do synodów wschodnich powoduje niejednokrotnie nieporozumienia natury eklezjologicznej oraz terminologicznej, szczególnie wśród zachodnich autorów¹⁹².

Dodatkowo pojęć dotyczących synodów: „synod endimousa” i „synod stały” nie powinno używać się zamiennie. Pierwsze określenie odnosi się do Konstantynopola, natomiast drugie do innych znaczących stolic biskupich, takich jak Antiochia, w której na stałe rezydowało od 9 do 12 biskupów nazywanych

¹⁸⁷ Tamże.

¹⁸⁸ Tamże.

¹⁸⁹ Synod w Konstantynopolu (394), w: SCL IV, s. 68.

¹⁹⁰ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 94–95.

¹⁹¹ Tamże, s. 90–91.

¹⁹² Tamże, s. 90.

syncelami¹⁹³. Sprawowali oni zwierzchnictwo w diecezjach położonych nieopodal Antiochii. Z kolei skład synodu endimousa w Konstantynopolu nie był ustalony na stałe. Przekop stwierdza, że: „stałość bizantyjskiego synodu endimousa należy rozumieć w znaczeniu tylko potencjalnym, to znaczy, że synod ten był stały na tyle, na ile możliwe było *ad hoc* jego zwołanie”¹⁹⁴. O początku stałej działalności synodu endimousa można mówić dopiero od momentu, gdy po zdobyciu Konstantynopola przez krzyżowców w 1204 r. w czasach IV wyprawy krzyżowej siedziba patriarchy została przeniesiona do Nicei¹⁹⁵.

Dopiero na Soborze Chalcedońskim (451 r.) została usankcjonowana działalność synodu endimousa. Nie bezpośrednio, lecz w kan. 9 i 17 jest o nim mowa. Kanon 9 wspomina o biskupie czy innym duchownym, który prowadziłby spór z metropolitą prowincji. W zaistniałej sytuacji duchowny „powinien swoją sprawę przedłożyć albo egzarsze diecezji albo katedrze cesarskiego miasta Konstantynopola, i tam będzie sprawa rozstrzygnięta”¹⁹⁶. Również w kan. 17 jest podobny zapis: „W przypadku, gdy ktoś zostanie rozsądzony niesprawiedliwie przez własnego metropolitę, może wnieść sprawę przed egzarchę diecezji lub przed katedrę konstantynopolitańską”¹⁹⁷. Chociaż kanony te nie wskazują bezpośrednio na autorytet samego arcybiskupa Konstantynopola, to otwarcie mówią o katedrze konstantynopolitańskiej. Dominuje opinia, że w tych właśnie kanonach mowa jest o synodzie endimousa, a nie tylko urzędzie biskupa miasta stołecznego¹⁹⁸. Tak samo można interpretować zawarte w kan. 28 postanowienie Soboru Chalcedońskiego: „Tylko tych metropolitów diecezji Pontu, Azji, Tracji oraz biskupów tych części wymienionych diecezji, które są położone w krajach

¹⁹³ We współczesnym prawodawstwie katolickich Kościołów wschodnich syncel to kapłan, który na mocy samego prawa pomaga biskupowi i protosyncelowi w zarządzaniu eparchią (diecezją) albo na części jej terytorium, albo nad pewną kategorią duchownych lub wiernych – zob. KKKW, kan. 246–247. Odpowiednikiem protosyncela w Kościele rzymskokatolickim jest wikariusz generalny, a syncela – wikariusz biskupi. Zob. KPK, kan. 475–476.

¹⁹⁴ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 90.

¹⁹⁵ Tamże.

¹⁹⁶ Sobór Chalcedoński, kan. 9, DSP I, s. 235. Tekst grecki: tamże, s. 234.

¹⁹⁷ Sobór Chalcedoński, kan. 17, DSP I, s. 241. Tekst grecki: tamże, s. 240.

¹⁹⁸ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 92.

barbarzyńskich, będzie konsekrowała święta stolica najświętszego Kościoła Konstantynopola”¹⁹⁹.

Patrzac w ten sposób, Przekop stwierdza, że zapisy w kan. 9 i 17 Soboru Chalcedońskiego mówią o synodzie endimousa, natomiast w kan. 28 – o synodzie patriarchatu bizantyjskiego²⁰⁰. Potwierdzeniem takiego stanowiska może być fakt, że sam papież św. Leon Wielki sprzeciwił się uchwale zawartej w kan. 28, ponieważ na jej podstawie bezpośrednim rywalem Starego Rzymu stał się Konstantynopol, który był jakby Nowym Rzymem²⁰¹. Możemy odnaleźć, w świadectwach odnoszących się do synodu, że Euzebiusz – biskup Doryleum, w sprawie Eutychesa (448 r.), adresuje swój list „do najświętszego i najmilszego Bogu arcybiskupa Flawiana i obecnego świętego wielkiego synodu najmilszych biskupów”²⁰².

Z kolei, gdy opisywano wydarzenia, osobno zapisywano to, co mówił „najświętszy arcybiskup”, i to, co mówił synod²⁰³. Fakt ten jest konkretnym potwierdzeniem funkcjonowania synodu endimousa²⁰⁴. W końcu, gdy w 518 r. odbywał się synod, którego celem było m.in. potwierdzenie uchwał Soboru Chalcedońskiego, a także potępienie Sewera z Antiochii (465–538), Jan III (516–523) biskup Jerozolimy skierował do Jana II Kapadockiego (518–520), arcybiskupa Konstantynopola, reskrypt, rozpoczynający się od słów: „Memu panu, umiłowanemu przez Boga i najświętszemu współludze Janowi i świętemu synodowi endimousa²⁰⁵ w miłym Chrystusowi Konstantynopolu”²⁰⁶.

Synody endimousa w centralne organy administracji kościelnej patriarchatu przekształciły się po zakończeniu kryzysu, który był związany z ikonoklazmem w 843 r. Patriarcha na takim synodzie jeszcze w IX w. nie był jedynie *primus inter pares*. Dowodem na to mogą być *Bazyliki* cesarza Leona VI Filozofa (886–912).

¹⁹⁹ Sobór Chalcedoński, kan. 28, DSP I, s. 251. Tekst grecki: tamże, s. 250.

²⁰⁰ Tamże.

²⁰¹ Tamże, s. 33.

²⁰² Synod w Konstantynopolu (448), w: SCL VI, s. 62.

²⁰³ Tamże, s. 64.

²⁰⁴ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 95.

²⁰⁵ W SCL VIII, s. 65* τῇ ἐνδημούσῃ (SCL VIII, s. 65) przetłumaczono jako „stałemu”: „synodowi stałemu”.

²⁰⁶ Synod w Konstantynopolu (518 r.), w: SCL VIII, s. 65.

Te zapisy prawne podają, że od wyroków sądowych patriarchy nie przysługiwała apelacja i jedynie do niego należało interpretowanie uchwał soborów oraz nauczania ojców Kościoła²⁰⁷.

Termin „soborowość” (fr. *conciliarité*, ang. *conciliarity*)²⁰⁸ wywodzi się od cerkiewnosłowiańskiego słowa *соборъ*, które znaczy „zgromadzenie”. W formie przymiotnikowej greckie słowo *καθολικός*, w tzw. Symbolu Nicejsko-Konstantynopolitańskim zamieniono w XI w. na: *соборный*²⁰⁹. Określenie *соборность* po raz pierwszy pojawiło się w pismach Porfirija (Uspienskiego) (1804–1885), szkolnego teologa. Termin ten nie był jednak przez niego utożsamiany z soborem. Podawał on dużo składowych elementów „soborowości”, a najważniejszą spośród nich była miłość²¹⁰.

Duża liczba teologów prawosławnych utrzymuje dziś, że „sobory nie mogą być »same w sobie« (*ex sese*) instancją najwyższej i pełnej władzy w Kościele”²¹¹. Z kolei w Kościele katolickim jest to możliwe, gdyż przed wypowiedzeniem jakiejś formuły, zawierającej treści o charakterze dogmatycznym, papież zapytuje kolegium biskupów o zdanie. Nauka, która ma rangę dogmatu, jest ogłaszana przez samego papieża lub przez sobór powszechny za aprobatą papieża *ex sese*. Oznacza to, że po jej ogłoszeniu, jest już obowiązująca. W sposób wyraźny naukę tę przedstawił, w Konstytucji dogmatycznej o Kościele Chrystusowym *Pastor aeternus*, Sobór Watykański I (1870)²¹².

²⁰⁷ T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 30.

²⁰⁸ E. Przekop, *Wschodnie patriarchaty starożytne...*, dz. cyt., s. 101–102.

²⁰⁹ Tamże, s. 29–30.

²¹⁰ T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 31.

²¹¹ Tamże, s. 101.

²¹² Sobór Watykański I, Konstytucja dogmatyczna o Kościele Chrystusowym *Pastor aeternus*, nr 36–37, w: DSP IV, s. 925, 927. „Za zgodą świętego soboru, nauczamy i definiujemy jako dogmat objawiony przez Boga, że gdy biskup Rzymu przemawia *ex cathedra*, to znaczy, gdy wykonując urząd pasterza i nauczyciela wszystkich chrześcijan, na mocy swego najwyższego apostolskiego autorytetu, określa naukę dotyczącą całego Kościoła, dzięki opiece Bożej obiecanej w [osobie] św. Piotra, wyróżnia się tą nieomylnością, w jaką boski Zbawiciel zechciał wyposażać swój Kościół dla definiowania nauki wiary lub moralności. Takie definicje biskupa Rzymu – same ze siebie, a nie na mocy zgody Kościoła – są niezmiennalne (*ideoque eiusmodi Romani pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu ecclesiae irreformabiles esse*). Gdyby zaś ktoś, nie daj Boże, odważył się sprzeciwiać tej naszej definicji – niech będzie wyklęty”. Tekst łaciński w: tamże, s. 924 i 926; por. J. Majewski, *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, w: E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski (red.), *Dogmatyka*, Warszawa 2005, t. 1, s. 80–81.

Z kolei w prawosławiu fakt ogłoszenia nauki o randze dogmatu nie wystarczy. Konieczna jest oprócz tego recepcja takiej nauki przez cały lud. W prawosławiu dogmaty obowiązują bowiem *ex consensu Ecclesiae*²¹³. Dobrze tę jednomyślność oddają słowa, które opisują wydarzenia tzw. Soboru Jerozolimskiego: „Zebrali się Apostołowie i starsi, aby rozpatrzyć sprawę” (Dz 15,6); „Wtedy Apostołowie i starsi wraz z całym Kościołem postanowili...” (Dz 15,22); „Postanowiliśmy jednomyślnie wybrać...” (Dz 15,25); „Postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my...” (Dz 15,28). Jak konkluduje P. Evdokimov (1901–1970), „cały Kościół bierze więc w tym udział, nie odłączając duchowieństwa ani nie przeciwstawiając go ludowi, choć również i nie mieszając ze sobą, lecz w doskonałej zgodzie wszystkich członków jednego ciała o jednej duszy”²¹⁴.

Współcześnie wielu prawosławnych teologów twierdzi, że sobory same w sobie nie stanowią najwyższej instancji oraz pełnej władzy w Kościele. Rola ich ogranicza się do sporządzania formuł dogmatyczno-dyscyplinarnych, a także do ukazania jedności Kościoła. Prawomocne stają się one w momencie przyjęcia ich przez Kościół, który rozumiany jest jako Lud Boży²¹⁵. W takim kontekście tradycja prawosławna obrady soborowe porównuje do epiklezy sakramentalnej. Sakrament dokonuje się nie tylko na prośbę wyświęconych szafarzy, ale jest odpowiedzią Boga na prośbę całego Kościoła (epikleza). Podobnie ogłoszenie orzeczonej na soborze przez biskupów prawdy musi doczekać się przyjęcia przez całą wspólnotę Kościoła. Tak też „eklezjalny wyraz prawdy jest wynikiem współdziałania (synergii) Boskiej woli objawienia oraz ludzkiej recepcji, analogicznie do synergizmu epiklezy sakramentalnej”²¹⁶.

Taka recepcja soborowych uchwał przez lud ma miejsce z zasady w formie milczącej²¹⁷. Brak przyjęcia oznacza zaś, że wypracowana przez biskupów na soborze formuła jest niejasna albo błędna, więc nie otwarli się oni na działanie

²¹³ P. Evdokimov, *Prawosławie*, Warszawa 2003, s. 170; T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 101–111.

²¹⁴ P. Evdokimov, *Prawosławie...*, dz. cyt., s. 170.

²¹⁵ T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 101.

²¹⁶ Tamże.

²¹⁷ Tamże, s. 105.

Ducha Świętego. O. Clément uważa, że w ten sposób „ich władza uderza w próżnię – tak jakby kapłan konsekrował nie chleb i wino, lecz jakąś rzecz niegodziwą”²¹⁸. W ten sposób w Kościele prawosławnym ukazuje się w pewnym rodzaju sakramentalność synodalności i soborowości.

Oficjalne stanowisko prawosławia stanowi, że: „Kościół jako Ciało mistyczne, któremu Zbawiciel powierzył szafowanie świętych sakramentów jako nośnikowi łaski i w którym przechowuje się i głosi niezmienną naukę objawioną, jest jedyną przestrzenią, w której osiąga się w zwyczajny sposób zbawienie oraz jest obdarzony nieomylnością”²¹⁹. Wynika z tego, że w prawosławiu dogmaty ściśle łączą się z nieomylnością Kościoła, który rozumiany jest jako całość.

Według prawosławnego nauczania tym, który inspiruje ogłaszanie dogmatów, jest sam Duch Święty. Działa On w uczestnikach soborów powszechnych według formuły „Duch Święty i my” (Dz 15,28)²²⁰. W. Sołowjow ukazuje takie dynamiczne działanie Ducha Świętego na soborach powszechnych, które mają moc ogłaszania dogmatów, w słowach: „Boskie dogmaty bowiem ogłaszane są w Kościele tylko wówczas, kiedy przedstawiciele (ilukolwiek by ich w tym przypadku nie było), odkładając na bok wszelkie swoje i cudze opinie ludzkie, troszczą się i zabiegają jedynie o wyświeślenie prawdy Chrystusowej, danej zaczątkowo Kościołowi łaską Ducha Świętego, który nań zstąpił”²²¹.

Prawosławny Kościół przyjmuje nauczanie siedmiu pierwszych Soborów Powszechnych, zaczynając od Nicejskiego I (325 r.) kończąc na Nicejskim II (787 r.). Z kolei na taką rangę nie zasługuje, z prawosławnego punktu widzenia, uznawany przez Kościół katolicki jako ósmy Sobór Powszechny²²², IV Sobór Konstantynopolitański (869–870), zwany antyfocjańskim lub ignacjańskim²²³.

²¹⁸ O. Clément, *Ecclesiologie orthodoxe et dialogue oecumenique*, „Contacts” 15 (1963) nr 42, s. 93.

²¹⁹ N. Chițescu, I. Todoran, I. Petruța, *Teologia dogmatica si simbolica. Manual pentru facultatile teologice*, t. 2, Cluj-Napoca 2005, s. 164.

²²⁰ W. Hryniewicz, *Hermeneutika w dialogu. Szkice teologiczno-ekumeniczne*, Opole 1998, s. 92, 107.

²²¹ Sołowjow W., *Duchowe podstawy życia*, w: Sołowjow W. (red.), *Wybór pism*, t. 1, *Duchowe podstawy życia, Listy paschalne, O pokusach, O falsyfikatach*, Poznań 1988, s. 104.

²²² Na Zachodzie IV Sobór Konstantynopolitański uznano za powszechny w XI–XII – zob. F. Dvornik, *Bizancjum a prymat Rzymu*, Warszawa 1985, s. 87; T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 104–115.

²²³ Na tym soborze w miejsce potępionego Focjusza na urząd patriarchy Konstantynopola powołano Ignacego.

Powodem tego jest fakt, że został on zwołany tylko w celu osądzenia oraz deponowania patriarchy Konstantynopola Focjusza (858–867; 877–886). Jedynie 38 biskupów dokonało wtedy usunięcia z urzędu tego hierarchy. Na zgromadzeniu biskupów liczącym 383 członków, które odbyło się dziesięć lat później, Focjusz został zrehabilitowany. Dodatkowo przedstawiciele wszystkich patriarchatów wschodnich oraz legaci papiescy uczestniczyli w tym soborze, a sam Focjusz przewodniczył obradom. Na tym soborze, nazywanym focjańskim, wszyscy zebrani, łącznie z legatami papieskimi, potępili sobór, który miał miejsce dziesięć lat wcześniej. W związku z tymi wydarzeniami, aż do czasu wielkiej schizmy (1054 r.), Kościół grecki za Sobór Powszechny uważał sobór focjański²²⁴. Niekiedy również w Kościele prawosławnym, w II tysiącleciu chrześcijaństwa, „ósmym Soborem Powszechnym” nazywano sobór focjański (879–880), np. w *Encyklice czterech patriarchów* z 1848 r. (nr 5–6)²²⁵.

W historii I tysiąclecia chrześcijaństwa zdarzały się sytuacje, że Kościół jako całość nie przyjął nauczania danego soboru ze względu na to, że recepcja soboru przez cały lud Boży (*ex consensu Ecclesiae*), zgodnie z teologią prawosławną, jest konieczna do uznania jego legalności oraz ortodoksyjności. Stało się tak np. z Soborem Efeskim II, bardziej znanym pod nazwą „synod zbójnicki” (449 r.), oraz Soborem Ikonoklastycznym w Hierai, zwanym też „soborem bez głowy” (754 r.)²²⁶.

Prawosławie w II tysiącleciu chrześcijaństwa nie przyjęło uchwał obu soborów unijnych, które miały na celu m.in. zakończenie wielkiej schizmy. Mowa tu o Soborze Lyońskim II (1274 r.) oraz Soborze Ferraro-Florenckim (1438–1439). Pierwszy z nich był podyktowany w dużej mierze

²²⁴ M. Starowieyski, *Sobory Kościoła niepodzielonego...*, dz. cyt., s. 133–146; F. Dvornik, *Bizancjum a prymat Rzymu...*, dz. cyt., s. 73–89; E. Przekop, *Rzym – Konstantynopol na drogach podziału i pojednania*, Olsztyn 1987, s. 37–44.

²²⁵ T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 113.

²²⁶ M. Starowieyski, *Sobory Kościoła niepodzielonego...*, dz. cyt., s. 66–70, 118–119, 153. Sobór w Hierai został nazwany „soborem bez głowy”, ponieważ zebrał się po śmierci patriarchy Konstantynopola Anastazjusza, a „ani papież, ani żaden z patriarchów wschodnich nie przysłali swoich legatów” – zob. G. Ostrogorski, *Dzieje Bizancjum*, Warszawa 1968, s. 159.

motywami politycznymi, jak również pośpiechem, w wyniku czego niestabilna i krótkotrwała okazała się sama unia eklezjalna. Natomiast cesarz bizantyjski Michał VIII Paleolog, który był jej inicjatorem, w końcowym rezultacie został ekskomunikowany przez Kościół rzymski oraz grecki²²⁷.

Z kolei delegaci greccy na Soborze Ferraro-Florenckim podpisali unię z Rzymem²²⁸, natomiast papież Eugeniusz IV ogłosił uroczyście bullę unii z Grekami *laetentur caeli* (1439 r.). Jednak W. Hryniewicz OMI zauważa, że „Sobór Florencki zakończył się więc zgoła nieeucharystycznie, bez wspólnej Komunii w jednym Ciele i Krwi Pańskiej”²²⁹. „Jeżeli nie jednoczy ołtarz i ofiara Chrystusa, jakaż inna moc duchowa może to uczynić? Brak Komunii wyraźnie wskazywał już wówczas na niezaistnienie prawdziwego spotkania między Wschodem i Zachodem chrześcijańskim na Soborze Florenckim. Unia została zawarta na drodze doktrynalnych utarczek i kompromisów, ale nie była w stanie przewyciężyć istniejącego i pogłębiającego się coraz bardziej wzajemnego wyobcowania.

Nic dziwnego, że zwłaszcza w oczach prawosławnych Sobór Florencki uchodzi do dziś za dramatyczny moment dziejowy, który przypieczętował schizmę między Kościołem katolickim i Kościołem prawosławnym. Miejsce, w którym miało dokonać się wzajemne zrozumienie i pojednanie, stało się w paradoksalny sposób miejscem umocnienia podziału”²³⁰.

Po zawarciu unii we Florencji, w dość szybkim czasie, zaczęły ją jednak zrywać poszczególne lokalne Kościoły prawosławne. Pierwszy zrobił to synod Kościoła moskiewskiego w 1441 r., natomiast synod Kościoła jerozolimskiego, w którym brali udział patriarchowie aleksandryjski oraz antiocheński,

²²⁷ W. Hryniewicz, *Wschód i Zachód chrześcijaństwa. Od schizmy do dialogu*, w: A. Polkowski (red.), *Jan Paweł II w dialogu miłości z Kościołem wschodnim*, Warszawa 1983), s. 27–30; por. J. Dyl, *Sobory powszechne w drugim tysiącleciu chrześcijaństwa*, Tarnów 1997, s. 57–66.

²²⁸ Jedynym biskupem, który nie przystąpił do unii z Rzymem, był metropolita Efezu Marek Eugenik (†1444).

²²⁹ Było to związane z faktem, że na Zachodzie od XII w. nie praktykowano już Mszy koncelebrowanych. W związku z tym biskupom wschodnim zaproponowano jedynie, aby na zakończenie soboru wzięli udział we Mszy papieskiej i podczas jej sprawowania przyjęli Komunię św. jak osoby świeckie – zob. S. Sguropulus, *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos sive Concilii Florentini exactissima narratio*, Hagae 1660, s. 303–304.

²³⁰ W. Hryniewicz, *Kościół siostrzane, Dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993, s. 297–298.

uczynił to dwa lata później. Jako ostatni, po upadku Bizancjum, w 1484 r, postąpił tak Kościół konstantynopolitański²³¹.

Wynika z tego, że w II tysiącleciu chrześcijaństwa w Kościele prawosławnym nie odbył się żaden Sobór Powszechny. W tym kontekście, N. Fiedorow, prawosławny teolog, odważnie stawia pytanie: „Gdzie znajduje się ten organ powszechnej jedności?”²³². Fiedorow, w momencie gdy od zwołania ostatniego soboru powszechnego w 1887 r. upłynęło aż jedenaście wieków, zachęcał do opłakiwania tego stanu rzeczy²³³.

Liczni prawosławni teologowie uważają, że skoro istnieje podział chrześcijaństwa, a szczególnie trwa wielka schizma (1054 r.), nie jest możliwe obecnie zwołanie Soboru Powszechnego (ekumenicznego), dlatego siedem soborów powszechnych I tysiąclecia traktują oni jako liczbę prawie świętą (*numerus clausus*), na wzór czterech Ewangelii²³⁴. Część prawosławnych teologów jest zdania, że możliwe jest zwołanie soboru ogólnoprawosławnego i nazwanie go „świętym i wielkim soborem”, tak jak w pierwszych wiekach chrześcijaństwa nazywano większość zwoływanych soborów. Natomiast to, jakiej rangi będzie to sobór, będzie zależało od recepcji tego soboru przez lud Boży²³⁵.

Idea zwołania soboru ogólnoprawosławnego pojawiła się dopiero na początku XX w. Zaistniała ona w 1902 r. w encyklice patriarchy ekumenicznego Joakima III. Następnie bardziej intensywnie wybrzmiała w 1920 r. w encyklice Patriarchatu Ekumenicznego, która jest niemalże apelem do wszystkich Kościołów chrześcijańskich o to, aby stworzyć ściślejszą wspólnotę. Ogłoszenie tej encykliki nastąpiło podczas wakatu stolicy patriarszej, a podpisana została przez metropolitę Dorotheosa – strażnika tronu patriarszego (*locum tenens*) oraz jedenastu hierarchów Świętego Synodu²³⁶.

W tym samym czasie, kiedy św. Jan XXIII na Zachodzie ogłosił zwołanie Soboru Watykańskiego II, rozpoczęły się na wyspie Rodos (w 1961 r.) bliższe

²³¹ W. Hryniewicz, *Wschód i Zachód chrześcijaństwa...*, dz. cyt., s. 32.

²³² T. Kałużny, *Nowy sobór ogólnoprawosławny...*, dz. cyt., s. 66.

²³³ Tamże.

²³⁴ Tamże, s. 127.

²³⁵ Tamże, s. 130–131.

²³⁶ Tamże, s. 141.

przygotowania do soboru ogólnoprawosławnego²³⁷. Dopiero w styczniu 2016 r. w Chambésy, po wielu trudnych oraz żmudnych latach przygotowań nastąpiło zebranie przywódców autokefalicznych Kościołów prawosławnych. Przyjęto wtedy jednomyślnie na tym zgromadzeniu (synaksie) pięć dokumentów, które później formalnie na soborze miały być jedynie ogłoszone. Co do jednego dokumentu natomiast nie było jednomyślności²³⁸.

W dniach od 17 do 27 czerwca 2016 r. na Krecie odbył się Święty i Wielki Sobór Kościoła Prawosławnego²³⁹. Niestety, nie przybyły na obrady delegacje czterech patriarchatów²⁴⁰. Oznacza to, że sobór ten w Kościele prawosławnym nie będzie mógł być uznany za Sobór Powszechny. Z drugiej strony jest to obecnie jedyny sobór w prawosławiu, na którym udało się zgromadzić wspólnie przedstawicieli aż dziesięciu Kościołów autokefalicznych. Sobory lokalne odgrywały w II tysiącleciu chrześcijaństwa ważną rolę w realizowaniu soborowości. Szczególnie chodzi tu o sobory, które potwierdziły oficjalnie ortodoksyjność nauki o niestworzonych energiach Bożych Grzegorza Palamasa (†1359), czyli Sobory Konstantynopolitańskie w latach 1341 i 1351²⁴¹, jak również sobór, który zajął się zagadnieniami doktrynalnymi, czyli Sobór Jerozolimski w 1672 r.²⁴²

Nadal ważną funkcję w tym czasie spełniały synody, które były kolegalnymi zgromadzeniami przy patriarchach. Były one kontynuacją synodów *endimousa* z czasów I tysiąclecia chrześcijaństwa. W jednym przypadku synod tego rodzaju stał się instytucją działającą bez patriarchy. Miało to miejsce po śmierci Adriana patriarchy moskiewskiego w 1700 r. Metropolita rizański, S. Jaworski (†1722),

²³⁷ Tamże, s. 161–166.

²³⁸ Dokumenty przyjęte jednomyślnie: 1) Misja Kościoła prawosławnego w świecie współczesnym, 2) Prawosławna diaspora, 3) Autonomia [Kościoła lokalnego] i sposób jej ogłaszania, 4) Doniosłe znaczenie postu i jego zachowywanie dzisiaj, 5) Relacja Kościoła prawosławnego z resztą chrześcijańskiego świata. Dokument, którego nie zaaprobowały patriarchaty Antiochii i Gruzji, to Sakrament małżeństwa i przeszkody do jego zawarcia. – zob. Holy and Great Council of the Orthodox Church, *En route vers le Concile* [online], <https://www.holycouncil.org/towards-the-council>, dostęp: 2021-07-04.

²³⁹ Tamże.

²⁴⁰ Chodzi o Patriarchat Antiocheński, Moskiewski, Gruziński i Bułgarski – zob. P. Gavriłyuk, *Council Meets Despite Absence of Four Patriarchates Under the Sway of Russia* [online], <https://www.americamagazine.org/issue/historic-orthodox-council-meets-despite-absence-four-churches>, dostęp: 2021-07-04.

²⁴¹ Y. Spiteris, *Ostatni Ojcowie Kościoła. Kabasilas. Palamas*, Warszawa 2006, s. 163–189.

²⁴² Tamże, s. 169.

został wówczas mianowany strażnikiem tronu patriarchego – *locum tenens* – przez cara Piotra Wielkiego²⁴³. Piastował on tę godność aż do 1721 r., gdy nastąpiła formalna likwidacja urzędu patriarchy moskiewskiego, a zamiast tego zostało powołane przez Piotra Wielkiego Świętobliwe Kolegium Duchowne, które niedługo potem przemianowane zostało na Świętobliwy Synod Rządzący. Jako prezydent na czele tego organu najpierw stanął dotychczasowy *locum tenens*, natomiast od 1722 r. świecki wysoki urzędnik państwowy, którego nazwano oberprokuratorem. W 1723 r. kanoniczność Świętobliwego Synodu Rządzącego uznał Jeremiasz III patriarcha Konstantynopola oraz nazwał go „swym bratem”²⁴⁴. Należy tu podkreślić, że zmieniając instytucję patriarchatu moskiewskiego w tak radykalny sposób, Piotr Wielki nie inspirował się synodalnością Kościoła starożytnego, a jedynie rozwiązaniami, które były zaczerpnięte z krajów protestanckich, w szczególności skandynawskich²⁴⁵. Za poważne naruszenie wyżej przytoczonego kan. 34 Kanonów Apostolskich, będącego niemalże fundamentem synodalności w Kościołach wschodnich, uważano ustanowienie tego rodzaju synodu „bez głowy” (*безглавный синод*)²⁴⁶. Prawowite miejsce na tym synodzie, które było należne patriarche, zajął reprezentujący cesarza rosyjskiego, uważającego się za głowę Kościoła tak jak w Kościele anglikańskim, świecki urzędnik (oberprokurator)²⁴⁷. W patriarchacie moskiewskim od 1721 do 1918 r. trwał tzw. okres synodalny. Wtedy to Rada Komisarzy Ludowych Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej zlikwidowała *de iure* instytucję Świętobliwego Synodu Rządzącego²⁴⁸.

Ważną w historii patriarchatu moskiewskiego rolę odegrał Lokalny Sobór Moskiewski (1917–1918), który po „okresie synodalnym” wybrał na pierwszego patriarchę moskiewskiego Tichona (Biełławina) (1917–1925) metropolitę

²⁴³ M. Błaza, *Synodalność (soborowość) w Kościołach wschodnich*, „Studia Bobolanum” 31 (2020) nr 2, s. 103.

²⁴⁴ Tamże.

²⁴⁵ A. Kamiński, *Starczystwo. Kierownictwo duchowe w Rosji w XIX w.*, Kraków 2014, s. 36.

²⁴⁶ A. Znosko, *Kanony Kościoła prawosławnego...*, dz. cyt., s. 19.

²⁴⁷ „Po raz pierwszy zaczyna nazywać siebie głową Kościoła [greckiego] Katarzyna II, ale wyłącznie w prywatnej korespondencji z cudzoziemcami” – zob. B. Uspienski, W. Żywow, *Car i bóg*, Warszawa 1992, s. 68–74.

²⁴⁸ M. Błaza, *Kościół w stanie epiklezy*, Kraków 2018, s. 353.

moskiewskiego i kołomieńskiego. Celem tego soboru było dokonanie wielu znaczących reform m.in. liturgicznych, które miałyby być porównywalne ze zmianami postulowanymi na Soborze Watykańskim II²⁴⁹. Sobory lokalne oraz sobory hierarchów w obrębie danej autokefalii, jak również Synody Biskupów przy patriarchach czy niższej rangi zwierzchnikach autokefalii²⁵⁰ mają miejsce w Kościele prawosławnym według przepisów, które obowiązują w danej autokefalii²⁵¹.

Unijne patriarchaty wschodnie w Kościele katolickim zaczęły się pojawiać się w momencie, gdy (od połowy XVI w.) unię z Rzymem zawierała część duchownych oraz wiernych starożytnych Kościołów wschodnich. W rzeczywistości były one jedynie cieniem patriarchatów starożytnych. Według formuły *in patriarcham praefecit*, która mówi, że dopiero zatwierdzony przez papieża wybór patriarchy dawał mu udział w wywodzącej się jedynie z urzędu biskupa Rzymu pełni władzy²⁵², papieże zatwierdzali wschodnich patriarchów katolickich od 1533 r. Oczywiście w katolickich Kościołach wschodnich synodalność nie zanikła w dobie potrydenckiej, Rzym jednak często ingerował w kwestie formalne, jak również decyzje synodów prowincjonalnych. Tak właśnie J.W. Rutski, unicki metropolita kijowski, otrzymał pozwolenie na cykliczne zwoływanie synodów prowincjonalnych od papieża Urbana VIII. Stolica Apostolska po pierwszym takim synodzie, który miał miejsce w Kobryniu w 1626 r., z orzeczeń tego synodu wykreśliła m.in. „wzmiankę o przeciąganiu unitów na katolicyzm rzymski w szkołach łacińskich i o zaproszeniu prawosławnych na synod. Łącznie wykreślono siedem uchwał”²⁵³.

Nuncjusz apostolski w Polsce H. Grimaldi przewodniczył przygotowaniom, które rozpoczęły się w 1716 r., do najważniejszego zgromadzenia Kościoła unickiego

²⁴⁹ W. Tsylin, *Prawo kościelne*, Moskwa 1996, s. 248–249.

²⁵⁰ Chodzi tutaj o arcybiskupów Nikozji i całego Cypru, Aten i całej Grecji oraz Tirany i całej Albanii, a także metropolitę warszawskiego i całej Polski oraz metropolitę preszowskiego i ziem czeskich i słowackich.

²⁵¹ W. Tsylin, *Prawo kościelne...*, dz. cyt., s. 251–273.

²⁵² E. Przekop, *Rzym – Konstantynopol na drogach podziału i pojednania...*, dz. cyt., s. 84–85.

²⁵³ S. Nabywaniec, *Komentarz historyczny. Spojrzenie na Synod Zamojski 1720 r. po trzystu latach*, w: P. Nowakowski (red.), *Statuty Synodu Zamojskiego 1720 r. Nowe tłumaczenie z komentarzami*, Kraków 2020, s. 303.

w historii I Rzeczypospolitej – Synodu Zamojskiego (1720)²⁵⁴. Prawdopodobnie powierzenie przewodnictwa w przygotowaniach do synodu nuncjuszowi było przyczyną opóźnienie jego zwołania. Historyk S. Nabywaniec stwierdza: „wszak przewodniczenie, zgodnie z prawem Kościoła wschodniego, należało do prerogatyw metropolity. Niewykluczone zatem, że L. Kiszka²⁵⁵ mógł czuć się dotknięty pozbawieniem go przysługujących mu praw. Zapewne obawiał się też, aby synod nie przybrał innego charakteru, niż początkowo zamierzano. Te obawy się ziściły, w końcu zarówno przebieg synodu, jak i treść statutów były wzorowane, często dość wiernie, na statutach Soboru Trydenckiego i pierwszego mediolańskiego synodu diecezjalnego pod przewodnictwem św. Karola Boromeusza”²⁵⁶.

W Dekrecie Soboru Watykańskiego II (DKW) o katolickich Kościołach wschodnich *Orientalium Ecclesiarum* pojawia się radykalna zmiana, odwołująca się do starożytności chrześcijańskiej, w stosunku do synodalności w katolickich Kościołach wschodnich. W dokumencie na wstępie napisano, że sobór pragnie ustalić w tych właśnie Kościołach podstawowe normy prawne, „inne pozostawiając do rozstrzygnięcia synodom wschodnim, a także Stolicy Apostolskiej”²⁵⁷. Od tego momentu pod pojęciem „synod” rozumieć należy zbierający się pod przewodnictwem patriarchy albo arcybiskupa większego kolegialny organ, który jest w pewnym sensie kontynuacją dawnych synodów *endimousa*²⁵⁸.

Następnie DKW podkreśla, że „patriarchowie wraz ze swoimi synodami tworzą zwierzchnią instancję dla wszelkiego rodzaju spraw patriarchatu, nie wyłączając prawa ustanawiania nowych eparchii i mianowania biskupów swojego obrządku w granicach terytorium kanonicznego patriarchatu, przy zachowaniu

²⁵⁴ Tamże, s. 303–304.

²⁵⁵ L. Kiszka (ur. 1668, zm. 1728) – duchowny unicki, doktor teologii; biskup włodzimiersko-brzeski (1711–1714), metropolita kijowski (1714–1728).

²⁵⁶ Tamże, s. 283–284.

²⁵⁷ DKW 1.

²⁵⁸ Urząd arcybiskupa większego (*archiepiscopus maior*) różni się od patriarchy w dwóch istotnych kwestiach: arcybiskupi więksi zawsze ustępują w precedencji patriarchom wschodnim, a ich wybór wymaga zatwierdzenia przez biskupa Rzymu, podczas gdy patriarcha jedynie prosi biskupa Rzymu o znak wspólnoty kościelnej (*communio*) – zob. KKKW, kan. 76 § 2; kan. 153 § 2–4; kan. 154.

niezbywalnego prawa biskupa Rzymu do interweniowania w poszczególnych przypadkach”²⁵⁹. Dodatkowo synod w swoich kompetencjach ma prawo do przenoszenia lub znoszenia dni świątecznych (DKW 19)²⁶⁰. Zaś do kompetencji synodu lub rady hierarchów „należy ustalenie, jaki język należy stosować w świętych czynnościach liturgicznych” (DKW 23)²⁶¹.

Współcześnie wiele miejsca prawodawstwo katolickich Kościołów wschodnich poświęca funkcjonowaniu i kompetencji Synodu Biskupów Kościołów Patriarchalnych oraz Arcybiskupich Większych, jak również Rady Hierarchów dla Kościołów Metropolitalnych *sui iuris*. Dodatkowo KKKW mówi o zgromadzeniu patriarszym (*conventus patriarchalis*) dla Kościołów patriarchalnych oraz arcybiskupich większych i metropolitalnym dla Kościołów metropolitalnych *sui iuris*²⁶².

O patriarszym zgromadzeniu napisano, że „jest zebraniem doradczym całego Kościoła pod przewodnictwem patriarchy, które świadczy pomoc patriarsze i Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego w sprawach większej wagi, szczególnie jeśli chodzi o formy i środki apostołstwa, a także o dyscyplinę kościelną, z uwzględnieniem zachodzących okoliczności czasu oraz dobra wspólnego własnego Kościoła” (KKKW, kan. 140)²⁶³. Wynika więc z tego, że tego typu zgromadzenie ma charakter raczej opiniodawczy (*consultative*) niż kolegialny²⁶⁴. W końcu KKKW przewiduje, w celu wymiany doświadczenia, jak również wspierania jedności działania, zwołanie zgromadzenia hierarchów wielu Kościołów *sui iuris*, w tym Kościoła łacińskiego. Postanowienia takiego zgromadzenia nie mają mocy wiążącej, jedynie w przypadku, gdy zostaną zatwierdzone przez Stolicę Apostolską,

²⁵⁹ KKKW, kan. 85 § 1 potwierdził prawo erygowania eparchii przez patriarchę za zgodą synodu Kościoła patriarchalnego na terytorium kanonicznym po konsultacji ze Stolicą Apostolską. Natomiast w odniesieniu do wyboru biskupów na terytorium kanonicznym KKKW określa, że leży to w kompetencji synodu Kościoła patriarchalnego (KKKW, kan. 182–186). Wszystkie te przepisy odnoszą się także do synodu Kościoła arcybiskupiego większego (KKKW, kan. 152).

²⁶⁰ W kan. 880 § 1–2 KKKW poszerzono te uprawnienia o dni pokutne.

²⁶¹ Synod dotyczy Kościołów patriarchalnych i arcybiskupich większych, a Rada Hierarchów – Kościołów metropolitalnych *sui iuris* (KKKW, kan. 155 § 1).

²⁶² KKKW, kan. 102–113; kan. 155, 159, 164–171.

²⁶³ O zgromadzeniu metropolitalnym zob. KKKW, kan. 172.

²⁶⁴ J. Faris, *Eastern, Catholic Churches, Constitution and Governance*, New York 1992, s. 342.

natomiast te, które przekraczają kompetencje tego zgromadzenia, przez biskupa Rzymu²⁶⁵.

1.4. Instytucje wspomagające papieża przed Soborem Watykańskim II

Obowiązujący w okresie Soboru Watykańskiego II *Kodeks Pio-Benedyktyński* z 1917 r. w kanonach mówiących na temat najwyższej władzy w Kościele oraz tych, którzy w niej uczestniczą, wymienia po kanonach na temat biskupa rzymskiego²⁶⁶: Sobór Powszechny²⁶⁷, kardynałów świętego Kościoła rzymskiego²⁶⁸, Kurię Rzymską²⁶⁹, legatów biskupa rzymskiego²⁷⁰, patriarchów, prymasów oraz metropolitów²⁷¹, synody plenarne oraz prowincjalne²⁷², wikariuszy oraz prefektów apostolskich²⁷³, administratorów apostolskich²⁷⁴, prałatów niższych²⁷⁵.

Spośród wszystkich wymienionych najczęściej pomocą biskupowi rzymskiemu służą Kuria Rzymska oraz kolegium kardynalskie. Pozostałe instytucje oraz osoby, wyłączając Sobór Powszechny, który jest instytucją ustawodawczą i stosunkowo rzadko zwoływaną, przedstawiają papieżowi najczęściej zagadnienia o charakterze lokalnym i ze względu na swoją funkcję nie uczestniczą w ogólnych problemach Kościoła powszechnego²⁷⁶. Do wspomnianych osób i instytucji wspomagających papieża można dodać okresowe biskupie wizyty *ad limina*, mające na celu złożenie sprawozdania z tego, co dzieje się w poszczególnych Kościołach partykularnych²⁷⁷.

²⁶⁵ KKKW, kan. 322.

²⁶⁶ CIC, kan. 218–221.

²⁶⁷ CIC, kan. 222–229.

²⁶⁸ CIC, kan. 230–241.

²⁶⁹ CIC, kan. 242–264.

²⁷⁰ CIC, kan. 265–270.

²⁷¹ CIC, kan. 271–280.

²⁷² CIC, kan. 281–292.

²⁷³ CIC, kan. 293–311.

²⁷⁴ CIC, kan. 312–318.

²⁷⁵ CIC, kan. 319–328.

²⁷⁶ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 105.

²⁷⁷ CIC, kan. 299, 341, 342, 420 § 1, n. 8.

Poza *Kodeksem Prawa Kanonicznego* z 1917 r. trzeba wymienić także Konstytucję apostolską na temat Kurii Rzymskiej papieża Piusa X *Sapienti consilio* z 29 czerwca 1908 r.²⁷⁸ Wprawdzie jest to dokument przedkodeksowy, ale także w okresie po promulgacji *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r. Konstytucja ta odgrywała ważną rolę w modelowaniu pracy Kurii Rzymskiej oraz szeregu innych dokumentów, które regulują prace zarówno całej Kurii Rzymskiej, jak i poszczególnych dykasterii, a które zostały opublikowane w okresie pokodeksowym²⁷⁹. Zasadniczo więc Konstytucja apostolska *Sapienti consilio* oraz *Kodeks Pio-Benedyktyński* kierowały aż do Soboru Watykańskiego II i krótko po jego zakończeniu pracami Kurii Rzymskiej, o czym m.in. pisze Jan Paweł II w punkcie czwartym Konstytucji apostolskiej *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r.²⁸⁰

W normach kodeksowych z 1917 r. dostrzega się wokół urzędu biskupa rzymskiego pewien niezagospodarowany obszar, pozwalający na utworzenie i wyodrębnienie nowej centralnej instytucji Kościoła, która wspomagałaby papieża i była zarazem instytucją dynamiczną oraz odzwierciedlającą cały Kościół z jego problemami rozumianymi w skali globalnej, a nie jedynie partykularnej, gdyż tymi powinny się zajmować inne instytucje, jak i sprawdzone przez wieki synody partykularne czy też poszczególne dykasterie Kurii Rzymskiej. Problemem natomiast pozostaje, jak ją wyodrębnić oraz jakie nadać jej kompetencje. Okres przed *Vaticanum II* nie sprzyjał jeszcze powołaniu takiej centralnej instytucji. Kościół nie był jeszcze na taką instytucję wewnętrznie gotowy, potrzebował nowej doktryny, przede wszystkim w temacie znaczenia i funkcjonowania episkopatu, co z kolei wiązało się z wypracowaniem nowej eklezjologii, która zrodziła się jako rezultat systematycznej refleksji Kościoła nad samym sobą²⁸¹.

Charakteryzując instytucje wspomagające papieża przed Soborem Watykańskim II, szczególniejszą uwagę należy zwrócić na: Sobór Powszechny,

²⁷⁸ Pius X, *Constitutio apostolica Sapienti consilio* (29.06.1908), w: AAS 1 (1909) 7–19.

²⁷⁹ F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957, s. 454.

²⁸⁰ Joannes Paulus II, *Constitutio apostolica Pastor Bonus* (28.06.1988), w: AAS 80 (1988) 841–912.

²⁸¹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 105–106.

kardynałów świętego Kościoła rzymskiego, Kurię Rzymską – czyli centralne instytucje Kościoła, oraz w dalszej kolejności na: legatów papieskich, metropolitów oraz synody partykularne – czyli osoby oraz instytucje związane z lokalnymi wspólnotami Kościoła²⁸². Poniżej zamieszczona zostanie ich krótka charakterystyka.

Zgodnie z normami *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r., Sobór Powszechny zwoływany jest jedynie przez biskupa rzymskiego – tenże wyznacza przedmiot oraz porządek obrad²⁸³, warto jednak przy tym wskazać, że uczestnicy soboru mogą także proponować inną problematykę, jednakże musi być ona zaaprobowana przez przewodniczącego²⁸⁴. Dekrety Soboru Powszechnego nie mają definitywnej siły wiążącej, dopóki nie zostaną przez papieża potwierdzone i ogłoszone²⁸⁵.

Trzeba wskazać ponadto, że Sobór Powszechny posiada w Kościele najwyższą władzę; jego postanowienia stanowią prawo powszechne, a jego władza rozciąga się na wszystkie sprawy kościelne, więc także na sprawy wiary i obyczajów. Nie jest to zatem instytucja, której głównym zadaniem jest informowanie oraz wspieranie biskupa rzymskiego swoim głosem doradczym, aczkolwiek sama debata soborowa na pewno takiego obszaru działań soborowych nie wyklucza, a raczej im sprzyja²⁸⁶.

Kodeks jasno zaznacza, że sobór nie stoi ponad władzą papieża, dlatego też od postanowień papieża nie ma apelacji do soboru²⁸⁷. Natomiast przeniesienie, zawieszenie oraz rozwiązanie Soboru Powszechnego pozostaje tylko w ramach wyłącznych kompetencji biskupa rzymskiego²⁸⁸; w razie śmierci papieża Sobór Powszechny jest tym samym zawieszony tak długo, dopóki nowy papież nie podejmie stosownej decyzji²⁸⁹. *Kodeks Pio-Benedyktyński* określa także uczestników Soboru Powszechnego²⁹⁰.

²⁸² Tamże.

²⁸³ CIC, kan. 222 § 1–2.

²⁸⁴ CIC, kan. 226.

²⁸⁵ CIC, kan. 227.

²⁸⁶ F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 440.

²⁸⁷ CIC, kan. 228 § 2.

²⁸⁸ CIC, kan. 222 § 2.

²⁸⁹ CIC, kan. 229.

²⁹⁰ CIC, kan. 223 § 1–3.

Próbując ukazać całościowo tę centralną kościelną instytucję, warto wskazać, że F. Bączkowicz, komentując kan. 222–229 na temat Soboru Powszechnego, wyróżnia następujące zagadnienia: zwołanie soboru, jego uczestnicy, obrady, potwierdzenie uchwał soborowych, przeniesienie, zawieszenie oraz rozwiązanie Soboru Powszechnego²⁹¹.

Kodeksowy obraz Soboru Powszechnego przedstawia się następująco: jest to niewątpliwie instytucja służąca rozpatrywaniu generalnych spraw Kościoła i wydawaniu skutecznych postanowień, mających siłę zobowiązującą jako kanoniczne prawo powszechne. Oceniając wymagania prawne Soboru Powszechnego oraz dostosowując je do teraźniejszości, można stwierdzić, że jego przeprowadzenie wydaje się bardzo problematyczne, przede wszystkim ze względów logistycznych. Jak pokazuje historia Kościoła, zwołanie Soboru Powszechnego jest wydarzeniem nadzwyczajnym, mającym na celu bardziej „wielką” reformę aniżeli rozwiązanie codziennych i aktualnych problemów wspólnoty ludzi wierzących²⁹².

Według *Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego* kardynałowie, którzy są wybierani przez papieża²⁹³, tworzą senat biskupa rzymskiego, którego wspierają radami oraz pomocą²⁹⁴. Dlatego można powiedzieć, że są jego pierwszymi doradcami oraz pomocnikami. Czynią to zarówno indywidualnie, jak i przede wszystkim na konsystorzach, na które kardynałowie pod przewodnictwem papieża są zwoływani i na których mają tylko głos doradczy²⁹⁵.

Ważną funkcją kardynałów jest wspomaganie biskupa Rzymu w realizowanej przez niego misji najwyższego pasterza; ponadto znaczące jest to, że według kan. 232 § 1 kardynałowie powinni pochodzić z różnych stron świata oraz mają się odznaczać nauką, pobożnością oraz roztropnością²⁹⁶.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. kolegium kardynalskiemu poświęcił dwanaście kanonów (kan. 230–241). Według F. Bączkowicza, opisują one

²⁹¹ F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 438–440.

²⁹² T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 108.

²⁹³ CIC, kan. 232 § 1; kan. 233 § 1.

²⁹⁴ CIC, kan. 230.

²⁹⁵ F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 450.

²⁹⁶ CIC, kan. 232 § 1.

następujące tematy: podział oraz liczba kardynałów, nominacja kardynałów, warunki, jakie musi spełniać kandydat do kardynalatu, skutek nominacji oraz opcje wśród kardynałów, ich prawa i obowiązki, przywileje kardynałów²⁹⁷; ponadto polski kanonista omawia osobno kolegium kardynalskie za życia papieża oraz podczas wakansu Stolicy Apostolskiej²⁹⁸.

F. Bączkiewicz, powołując się na kan. 242, określa, że przez Kurię Rzymską należy rozumieć ogół osób – urzędników kurialnych oraz jej instytucji – kongregacji, trybunałów i urzędów, czyli tzw. dykasterii, które wspomagają posługę biskupa Rzymu w zarządzaniu całym Kościołem²⁹⁹. Większość z nich posiada zwyczajną władzę zastępczą dla sprawowania spraw administracyjnych, niektóre jednak mają też kompetencje sądownicze³⁰⁰.

Kodeks, poza ogólnymi normami dotyczącymi Kurii Rzymskiej³⁰¹, omawia temat Świętych Kongregacji³⁰², trybunałów Kurii Rzymskiej³⁰³ oraz urzędów Kurii Rzymskiej³⁰⁴. W poszczególnych kongregacjach, trybunałach oraz urzędach Kurii Rzymskiej przedstawiane sprawy mogą być rozpatrywane zarówno zgodnie z normami ogólnymi, jak i partykularnymi, ogłoszonymi przez biskupa Rzymu³⁰⁵. Oprócz wyżej wymienionych w kodeksie, w skład Kurii Rzymskiej wchodzi także komisje kurialne. Przede wszystkim papieska komisja dla autentycznego wyjaśniania Kodeksu z 1917 r., komisja biblijna oraz komisja dla popierania nauk historycznych, niektóre z nich są sukcesywne, inne z kolei uprzednie w stosunku do kodyfikacji z 1917 r.³⁰⁶

Można powiedzieć, że Kuria Rzymska zgodnie z wyznaczonymi kompetencjami wspomaga biskupa Rzymu w codziennym administrowaniu Kościołem powszechnym, łącznie z wymiarem sprawiedliwości³⁰⁷. Kodeks nie

²⁹⁷ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 441–449.

²⁹⁸ Tamże, s. 449–451.

²⁹⁹ Tamże, s. 452.

³⁰⁰ Tamże, s. 455.

³⁰¹ CIC, kan. 242–245.

³⁰² CIC, kan. 246–257.

³⁰³ CIC, kan. 258–259.

³⁰⁴ CIC, kan. 260–264.

³⁰⁵ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 453.

³⁰⁶ Tamże, s. 470.

³⁰⁷ CIC, kan. 244 § 1.

wskazuje na doradczy charakter Kurii Rzymskiej – nie oznacza to jednak, że Kuria lub jej poszczególni pracownicy nie mogą pełnić takiej funkcji. W celu poszerzenia wiedzy na temat Kurii Rzymskiej warto zauważyć, że źródłem powstania kanonów na jej temat jest wspomniana już wcześniej Konstytucja apostolska *Sapienti consilio* papieża Piusa X z 29 czerwca 1908 r.³⁰⁸

Legaci papiescy mają za zadanie reprezentować biskupa rzymskiego wobec państw i Kościołów oraz pełnić zlecone im misje. Jest to szczególne prawo przysługujące biskupom rzymskim, aby posyłać swoich przedstawicieli do różnych środowisk³⁰⁹. Według *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r., w szczególności nuncjusze apostolscy mają czuwać nad Kościołem im wyznaczonym oraz informować o ich stanie biskupa rzymskiego³¹⁰. Ich misja charakteryzuje się także wykonywaniem funkcji kontrolno-informacyjnej, która winna pomagać biskupowi rzymskiemu w poznaniu oraz w zrozumieniu sytuacji oraz problemów poszczególnych Kościołów oraz środowisk, w których działają jego wspólnoty³¹¹.

Mimo że *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 r. w kan. 271–280 mówi także na temat patriarchów oraz prymasów, to jednak ze względu na to, że w Kościele łacińskim cieszą się oni jedynie prerogatywą honorową³¹², a z kolei metropolici pełnią ważną funkcję kościelną, stojąc na czele prowincji kościelnej, uwaga zostanie zwrócona jedynie na tych ostatnich³¹³. W szczególności, poza innymi kanonicznymi zadaniami³¹⁴, ich ważniejszym obowiązkiem jest czuwanie, aby wiara oraz dyscyplina kościelna były należycie zachowywane; w wypadkach nadużyć obowiązkiem metropolitów jest informowanie o takich sytuacjach biskupa rzymskiego³¹⁵. Tenże obszar kompetencji metropolity wydaje się być szczególnie ważnym w perspektywie uczestniczenia przez niego

³⁰⁸ Pius X, *Constitutio apostolica Sapienti consilio* (29.06.1908), w: AAS 1 (1909) 7–19.

³⁰⁹ CIC, kan. 265.

³¹⁰ CIC, kan. 267 § 1, n. 2.

³¹¹ Zob. R. Szewczyk, *Pozycja prawna legatów biskupa Rzymu*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 56 (2013) nr 1, s. 73–91.

³¹² CIC, kan. 271.

³¹³ CIC, kan. 272.

³¹⁴ CIC, kan. 274.

³¹⁵ CIC, kan. 274, n. 4.

w trosce o powszechne dobro Kościoła. Paliusz, który nosi metropolita, a który go wyraźnie wyróżnia spośród innych biskupów metropolii, jest znakiem jego władzy arcybiskupiej³¹⁶.

Dla dopełnienia całości zagadnienia poruszanej problematyki instytucji wspomagających papieża przed Soborem Watykańskim II, warto wymienić jeszcze dwa ważne organy: synod plenarny oraz metropolitarny. Pierwszy może się odbyć tylko za zezwoleniem biskupa Rzymu, zwołuje go i przewodniczy jego obradom legat papieski³¹⁷. Ponadto akta oraz dekryty, zarówno synodu plenarnego, jak i synodu prowincjalnego, mają być przesłane do Stolicy Apostolskiej przed ich promulgacją w celu uzyskania stosownego *recognitio*³¹⁸. Można powiedzieć, że w wypadku wskazanych synodów istnieje stała łączność zarówno z biskupem Rzymu, jak i ze Stolicą Apostolską (Kuria Rzymska jest zobowiązana, aby wypowiedzieć się, czy prawo partykularne lokalnego synodu nie jest sprzeczne z prawem powszechnym)³¹⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. opisuje również zagadnienie spotkań *ad limina*, w których to przynajmniej raz na pięć lat metropolici oraz ordynariusze miejsca przedstawiają biskupowi Rzymu analizę życia religijnego w diecezji oraz obradują nad przyszłym synodem prowincjalnym³²⁰, który według prawa z 1917 r. powinien być zwoływany przynajmniej raz na dwadzieścia lat³²¹.

Wspólnym mianownikiem wymienionych powyżej osób i instytucji – Soboru Powszechnego, kolegium kardynalskiego, legata papieskiego oraz metropolity, jest ukierunkowanie na osobę biskupa Rzymu celem służenia mu pomocą oraz udzielenia koniecznych informacji.

Przedstawione instytucje *pre-Vaticanum II* już przed kodeksem z 1917 r. cieszyły się uznaniem i odegrały znaczącą rolę w historii Kościoła. Z perspektywy czasu można jednak powiedzieć, że brakuje im dzisiejszego otwarcia na dialog i na bezpośredni kontakt z kościelną rzeczywistością oraz na wymianę doświadczeń.

³¹⁶ CIC, kan. 275.

³¹⁷ CIC, kan. 281.

³¹⁸ CIC, kan. 291 § 1.

³¹⁹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 112.

³²⁰ CIC, kan. 292 § 1.

³²¹ CIC, kan. 283.

Być może wpływ instytucji demokratycznych na życie Kościoła spowodował, że wyraźnie została dostrzeżona pusta przestrzeń w centralnych instytucjach Kościoła, a wraz z tym pojawiły się propozycje, w jaki sposób oraz czym ją wypełnić³²². Ponadto właśnie z perspektywy czasu można dostrzec, że taka nowa instytucja, jak właśnie późniejszy Synod Biskupów, to ciało powstałe z potrzeby chwili, ze względu na współczesne problemy, zrodzone także przez rozwijającą się na fundamencie tradycji Kościoła nową eklezjologię³²³. Wprawdzie została ona wypracowana na Soborze Watykańskim II, który to jako Sobór Powszechny – w swoim Magisterium – właściwie ukazał rolę episkopatu³²⁴.

Rozdział *Idea synodalności w Kościele* to powrót do źródeł, to analiza genezy Synodu Biskupów mająca na celu lepsze zrozumienie obecnych procesów zachodzących we wspólnocie Kościoła. Po koniecznym opisie *approfondimento* Synodu Biskupów, kolejne rozdziały będą coraz to bardziej ukazywały ewolucję idei synodalności oraz *aggiornamento* Kościoła, jakie dokonuje się poprzez Synod Biskupów.

³²² T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 113.

³²³ Tamże.

³²⁴ KPK, kan. 337 § 1–3.

ROZDZIAŁ 2

KOLEGIALNOŚĆ JAKO WYRAZ SYNODALNOŚCI

Podjęta w rozdziale pierwszym analiza idei synodalności ukazuje tę rzeczywistość Kościoła od czasów apostoelskich do momentu Soboru Watykańskiego II. Kolejny rozdział dotyczył będzie czasu narodzin instytucji Synodu Biskupów, a więc okresu przygotowania i trwania *Vaticanum II*.

Dotychczasowe rozważania uwidoczniły, że synod jest formą działania wspólnotowego biskupów. Rozdział drugi ujmować więc będzie kolegalność jako wyraz synodalności. Zdaniem S. Napiórkowskiego, kolegalność w ujęciu ogólnym obejmuje wszelką formę działania zespołowego, które ma swoje źródło w odpowiedzialności wspólnej³²⁵.

O potrzebie kolegalnego działania w Kościele i współpracy biskupa Rzymu z całym episkopatem mówiono w sposób szczególny przy okazji Soboru Watykańskiego II³²⁶. Okres ten, będąc czasem pogłębionej analizy stanu wspólnoty eklezjalnej, pozwolił na wypracowanie i doprecyzowanie podstawowych pojęć kościelnych – zagadnienie to omówione zostanie poniżej w paragrafie pierwszym.

Wspólny język kościoła – opisany w paragrafie pierwszym – pozwoli na ukazanie w dalszych paragrafach kolejnych etapów formowania się Synodu Biskupów: pierwsze postulaty sformalizowanej kolegalności wystosowane w okresie przygotowawczym do Soboru Watykańskiego II, propozycje wysunięte i przedyskutowane w czasie *Vaticanum II* oraz wnioski soborowe dotyczące kolegalności.

³²⁵ S. Napiórkowski, *Kolegalność*, w: A. Szostek i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, s. 322–324.

³²⁶ Warto tu wspomnieć o wypowiedziach polskich biskupów z Włocławka i Olsztyna: A. Pawłowskiego – zob. AD, s. I, t. 2, cz. 2, s. 687 oraz T. Wilczyńskiego – zob. tamże, s. 754.

2.1. *Aggiornamento* leksykologii terminologicznej

Słowo „kolegium” jest tylko jednym z terminów, za pomocą którego ojcowie soborowi pragnęli wyrazić powiązanie istniejące pomiędzy wszystkimi biskupami jako następcami apostołów. Obok terminu „kolegium” podczas obrad *Vaticanum II* używane są również następujące określenia: „ciało – *corpus*” i „grono – *ordo*”. „Kolegium” uchodzi tu za wyrażenie techniczne, gdyż pojawia się najczęściej w soborowym języku. Określa ono zarówno apostołów jak i biskupów³²⁷.

Zarówno termin „kolegium”, jak i jego synonimy zostały wyraźnie zarezerwowane przez sobór dla oznaczenia i apostołów, i biskupów. W czasie dyskusji nad schematem soborowym o prezbiterach jeden z biskupów zaproponował, by do sformułowania: „tworzą jedno prezbiterium” dodać uzupełnienie: „na sposób ciała, czyli kolegium”³²⁸. Komisja jednak nie przyjęła zgłoszonej poprawki. Wyraźnie natomiast wtedy zaznaczono, że nie przyjmuje się tej modyfikacji, ażeby nie sugerować pewnego znaku równości między kolegium biskupów, które jest z prawa Bożego, a prezbiterium diecezjalnym. Termin „kolegium biskupów” pojawił się już w pierwszym schemacie Konstytucji soborowej o Kościele. W przygotowanym tekście głównym jest niemal jedynym terminem używanym zarówno dla określenia grona apostołów, jak i ich następców – biskupów. Wprawdzie tego rodzaju terminologia była w języku soborowym nowością, jednak sam termin „kolegium” znany był w języku prawniczym okresu przedsoborowego. Z niego też zapewne został zaczerpnięty przez autorów pierwszego schematu³²⁹.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. używa wielokrotnie słowa „kolegium”. Trzeba jednak przypomnieć, że kodeks wiązał ten termin przede wszystkim z instytucją osób moralnych³³⁰. Kan. 99 CIC stwierdza, że oprócz osób fizycznych

³²⁷ W samym tylko rozdziale III Konstytucji *Lumen Gentium* termin „kolegium” pojawia się ponad dziesięć razy, czyli znacznie częściej niż jego synonimy: *corpus* i *ordo*.

³²⁸ *Schemata Constitutionum et Decretum de quibus disceptatibus in Concilii sessionibus, Series secunda: de Ecclesia et de B.Maria Virgine*, Typis Polyglottis Vaticanis 1962 – schemat I, s. 31.

³²⁹ Tamże.

³³⁰ Pojęcie „osoba moralna” w CIC jest stosowane zamiennie z terminem „osoba prawna”. KPK systematyzuje te zagadnienia i wymienia już osoby: fizyczne, prawne, moralne – zob. G. Dzieżon,

są w Kościele także osoby moralne i to nie tylko kolegialne, lecz także niekolegialne³³¹. Właśnie w stosunku do osób moralnych kolegialnych stosuje prawodawca kodeksowy wielokrotnie termin „kolegium”. I tak używa bezpośrednio tego terminu dla oznaczenia senatu papieskiego, jaki stanowią kardynałowie. Jako formy technicznej używa się już nazwy: „kolegium kardynalskie”³³². Wypada też dodać, że powyższą terminologią kodeksową posługuje się w dalszym ciągu prawodawstwo posoborowe³³³. Również kapitułę kanoników nazywa kodeks „kolegium duchownych”³³⁴.

Mówiąc o różnych znaczeniach słowa „kolegium”, należy odwołać się do literatury i prawodawstwa rzymskiego, bo stąd przejęto ten termin do prawa kanonicznego. Słowo „kolegium” nie miało i tutaj jednoznacznej treści. W ujęciu abstrakcyjnym oznaczało bądź wspólne piastowanie urzędu i wynikający stąd stosunek koleżeństwa, bądź wszelkie koleżeństwo, przyjaźń, bliskie stosunki, współżycie, bądź wreszcie łączność, związek, spójnię, jedność, wspólnotę³³⁵. Gdy zaś ma się na względzie odniesienie tego słowa do konkretnych grup osób, to przyjmowało ono przynajmniej trzy znaczenia³³⁶. Najpierw terminem tym oznaczano grono osób tworzących stałą lub okresową władzę kolegialną. Grono takie mogło się składać z urzędników państwowych, ewentualnie z kapłanów³³⁷. Następnie słowo kolegium oznaczało wszelkie zorganizowane w określonym czasie zrzeszenia osób prywatnych. Mogły być one uznane i zatwierdzone przez państwo i posiadać osobowość prawną. Do tego właśnie rodzaju stowarzyszeń zaliczało się na pierwszym miejscu ustanowione przez państwo

Ewolucja znaczenia terminu „osoba moralna” w kanonicznym porządku prawnym, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 57 (2014) nr 1, s. 7–22.

³³¹ CIC, kan. 99.

³³² CIC, kan. 231 § 1, 237 § 1.

³³³ Określenia te znaleźć można np. w: Paulus VI, *Motu Proprio Ad purpuratum Patrum* [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19650211_ad-purpuratum.html, dostęp: 2021-07-04 oraz w: Paulus VI, *Motu Proprio Sacro Cardinalium Concilio* [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19650226_sacro-cardinalium.html, dostęp: 2021-07-04.

³³⁴ CIC, kan. 391 § 1.

³³⁵ Zob. *Collegium*, w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 1, s. 568.

³³⁶ Tamże.

³³⁷ Tamże.

bractwa religijne służące kultowi publicznemu. Wspomniane zrzeszenia mogły jednak powstać również z inicjatywy ludzi prywatnych. Obejmowały wtedy związki osób wykonujących ten sam zawód (cechy), a także wszelkie inne stowarzyszenia, zwłaszcza religijnosamopomocowe, np. pogrzebowe. Obok zrzeszeń posiadających zatwierdzenie władzy państwowej działały też nieoficjalnie organizacje religijne lub polityczne, często tajne i zakazane, do których również stosowano termin „kolegium”³³⁸. Wreszcie terminem tym określano przypadkowy zespół ludzi, a więc: grono, gromadę³³⁹.

Jest rzeczą charakterystyczną, że *Pismo Święte Nowego Testamentu* nie stosuje znanego w tym czasie pojęcia „kolegium”, chociaż mówi o różnych zespołach osób duchownych. Na oznaczenie grona apostołów używa się najczęściej słów „Dwunastu” lub (po zdradzie Judasza) „jedenastu”³⁴⁰. Dopiero w okresie patrystycznym pojawia się termin „kolegium” stosowany zarówno w odniesieniu do biskupów, jak i prezbiterów. Można przyjąć, że św. Cyprian jako pierwszy używa technicznego określenia: „kolegium biskupie – *collegium episcopale*”³⁴¹.

Pojęcie kolegium, powszechnie znane już w czasie *Vaticanum II*, nie było pojęciem jednoznacznym. Nie można więc było przyjmować terminu „kolegium” bez dodatkowych wyjaśnień. A tak właśnie uczynił pierwszy schemat Konstytucji dogmatycznej o Kościele. Nic dziwnego, że w dyskusjach zgłoszono liczne zastrzeżenia także w zakresie terminologii. Wielu ojców soboru podnosiło na pierwszym miejscu nieadekwatność tego terminu do wyrażenia bogatej treści teologicznej. Z tej racji już w drugim schemacie próbowano zaznaczyć, przynajmniej ogólnie, że słowo „kolegium” nie może być uznane za termin techniczny niebudzący żadnych zastrzeżeń. Tam więc, gdzie mówiono o powołaniu dwunastu apostołów, schemat wyjaśnia, że Chrystus „ustanowił ich na wzór jakiegoś kolegium”³⁴². Ten sam zapewne cel miało wprowadzenie do tekstu głównego drugiego równorzędnego terminu, a mianowicie „ciało – *corpus*”³⁴³. Co więcej, w przypisach

³³⁸ Tamże.

³³⁹ Tamże.

³⁴⁰ Por. Mt 10,1; Mt 28,16; Mk 3,14; Mk 16,14; Łk 24,9; 1 Kor 15,15.

³⁴¹ J. Ratzinger, *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegalności biskupów...*, dz. cyt., s. 56–68.

³⁴² *Schema Constitutionis Dogmaticae de Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1963 – schemat II, s. 23–24.

³⁴³ Tamże, s. 27.

do numeru 16 schematu drugiego, gdzie jest już bezpośrednio mowa o kolegium biskupim, zamieszczono obszerniejsze wyjaśnienia dotyczące terminu „kolegium”. Tutaj też przypomniano, że najstarszym terminem używanym w odniesieniu do biskupów jest „grono-ordo”³⁴⁴. W przedstawianiu ojcom treści schematu drugiego nowością było dołączenie do każdego rozdziału komentarza. Otóż również w komentarzu do rozdziału II uznano za wskazane zamieszczenie dodatkowego jeszcze wyjaśnienia w zakresie terminologii³⁴⁵.

Mimo takiej sytuacji w dyskusji nad drugim schematem Konstytucji o Kościele ojcowie zgłaszali w dalszym ciągu zastrzeżenia dotyczące stosowania terminu „kolegium biskupów”. Na skutek tego komisja postanowiła, by w relacji dotyczącej treści numeru 19 podać dalsze wyjaśnienia, broniące wspomnianego sformułowania³⁴⁶. W relacji zaś przedstawiającej ojcom soboru numer 22 dodano nawet historię terminu „kolegium biskupów”, pragnąc wykazać, że już w starożytności chrześcijańskiej był on terminem technicznym³⁴⁷.

Nawet po tylu wyjaśnieniach słowo „kolegium” odnoszone do całego episkopatu budziło wciąż zastrzeżenia. W związku z tym uznano, że należy dołączyć do tekstu głównego specjalną notę wyjaśniającą, której niebawem nadano charakter urzędowy – załącznik do oficjalnego tekstu Konstytucji *Lumen Gentium*³⁴⁸.

Jak już wspomniano, oprócz terminu „kolegium” zastosowano – zarówno w schematach, jak i w samej Konstytucji dogmatycznej o Kościele – jeszcze dwa inne terminy, a mianowicie „ciało – *corpus*” i „grono – *ordo*”. Również w tym wypadu należy przeanalizować, jaką treść przypisywano wspomnianym terminom w okresie przedsoborowym. Słowem „ciało – *corpus*” posługiwano się już w starożytności rzymskiej dla określenia m.in. całości złożonej z części. Terminem tym oznaczano także społeczność, państwo, stan, klasę, warstwę narodu³⁴⁹. W przeciwieństwie do „kolegium” termin „ciało” został przyjęty do języka

³⁴⁴ Tamże, s. 37.

³⁴⁵ Tamże, s. 45.

³⁴⁶ *Schema Constitutionis de Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964 – schemat III, s. 81.

³⁴⁷ Tamże, s. 89.

³⁴⁸ *Schema Constitutionis Dogmaticae de Ecclesia, Modi a Patribus Conciliaribus propositi a Commissione Ecclesiae et in specie de Episcopatu*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, s. 5.

³⁴⁹ Zob. *Corpus* w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 1, s. 733.

biblijnego. W znaczeniu przenośnym posługuje się nim przede wszystkim św. Paweł. Apostoł Narodów często za pomocą słowa „ciało” objaśniał istotę Kościoła³⁵⁰.

Słowo „ciało”, zwłaszcza w ujęciu biblijnym, jest najbardziej adekwatne do określenia zespołu zarówno apostołów z Piotrem na czele, jak i biskupów z papieżem jako głową. I zapewne dlatego wstępna nota dołączona do Konstytucji *Lumen Gentium* nie podaje żadnych dodatkowych wyjaśnień co do prawidłowego rozumienia treści tego słowa.

Wreszcie trzeci termin „grono – *ordo*” jest słowem, które również znała starożytność rzymska. Oznaczało ono m.in. stan społeczny oraz grono osób, zgromadzenie³⁵¹. Wprawdzie i w Biblii występuje termin *ordo*, ale nie używa się go nigdy dla określenia grupy osób³⁵². Gdy zaś chodzi o *Kodeks Prawa Kanonicznego*, to termin *ordo* stosuje się dla oznaczenia zakonu tzw. ścisłego. Jest to w kodeksie jedyne odniesienie wspomnianego słowa do pewnej grupy osób³⁵³.

Pojęcie „kolegium biskupów” jest korelatywne do terminu „kolegium apostolskie”. Numer 19 Konstytucji *Lumen Gentium* mówi o tym, co sobór stwierdza na temat kolegium ustanowionego przez samego Chrystusa. Biorąc za punkt wyjścia relacjonowany przez ewangelistów fakt powołania i ustanowienia przez Chrystusa „Dwunastu”, sobór dodaje ważne wyjaśnienie, że „apostołów tych ustanowił Chrystus na sposób kolegium, czyli jako stały zespół, na czele którego postawił Piotra”³⁵⁴.

W tych słowach soboru znajduje się definicja kolegium apostolskiego. Jest nim zatem pewien zespół, czyli grono, grupa osób, których liczba została dokładnie ustalona przez samego Chrystusa. Ważną cechą tego zespołu jest stabilność – trwałość. Innymi słowy, zespół „Dwunastu” nie był powołany do wypełnienia jedynie przejściowej misji, ograniczonej ściśle określonym czasem. Od razu też uwidacznia się, że kolegium apostolskie nie stanowiło grona osób równych sobie. Jako przełożony zespół zostaje powołany, i to bezpośrednio

³⁵⁰ Por. Rz 12,5; 1 Kor 10,17; Ef 4,4; Kol 2,19.

³⁵¹ Zob. *Ordo* w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 3, s. 736.

³⁵² W Piśmie Świętym „*ordo*” pojawia się jako: a) porządek moralny – Hi 10,22; 1 Kor 14,40; b) porządek we wszechświecie – Sdz 5,20; Jr 31,35; c) obrządek – Hbr 5,10.

³⁵³ CIC, kan. 488.

³⁵⁴ LG 19.

przez Chrystusa, Piotr, który sam był również jednym z Dwunastu. Sobór przytacza tu tekst Janowej Ewangelii mówiący o nadaniu Piotrowi najwyższej władzy w Kościele: „paś owce moje..., paś baranki moje”³⁵⁵.

Według nauki soboru apostołowie zostali ustanowieni jako stałe kolegium, stąd jest rzeczą zrozumiałą, że nie mogło ono zakończyć swojej misji wraz ze śmiercią apostołów. Trwałość kolegium musiała znaleźć kontynuację w następcach apostołów. W związku z tym po przedstawieniu misji, jaką kolegium apostolskie otrzymało od Chrystusa, sobór w dalszym ciągu naucza: „jak z ustalenia Pańskiego Piotr i pozostali apostołowie stanowią jedno kolegium apostolskie, w podobny sposób biskup rzymski, następca Piotra i biskupi, następcy apostołów, pozostają we wzajemnej łączności”³⁵⁶.

Można więc powiedzieć, że następcą kolegium apostolskiego z Piotrem na czele stali się biskupi z papieżem jako ich głową. Wprawdzie w żadnym tekście *Vaticanum II* nie zostało bezpośrednio odnotowane, że biskupi tworzą kolegium, jednak dalszy kontekst Konstytucji *Lumen Gentium* wyraźnie ukazuje taką właśnie myśl ojców soboru. W numerze 22 podkreślono jeszcze mocniej trwanie kolegium apostolskiego poprzez kolegium biskupów: „grono zaś biskupów, w nauczaniu i kierowaniu pasterskim jest następcą kolegium apostolskiego, co więcej, trwa w nim nieprzerwanie ciało apostolskie”³⁵⁷. Na przykładzie cytowanego tekstu można zauważyć, że użycie w poszczególnych wypadkach słowa „kolegium” lub terminów równoznacznych podyktowane jest często względami językowymi – aby uniknąć powtórzeń³⁵⁸.

Nie ulega wątpliwości, że episkopat jest następcą kolegium apostolskiego, jednak nie należy wyciągać z tego wniosku, jakoby zachodziła w tym wypadku równoznaczność³⁵⁹. Na ten temat wypowiedziała się w czasie dyskusji soborowych Papieska Komisja Biblijna. Według wyjaśnienia podanego przez tę komisję, teksty Pisma św. nie pozwalają twierdzić, że biskupi z papieżem na czele stanowią

³⁵⁵ Zob. J. 21,15–16.

³⁵⁶ LG 22, 1.

³⁵⁷ LG 22, 2.

³⁵⁸ Zob. LG 22.

³⁵⁹ Por. S. Nagy, *Soborowa nauka o kolegialności władzy w Kościele*, w: S. Grzybek (red.), *Idee przewodnie soborowej konstytucji o Kościele*, Kraków 1971, s. 228–230.

takie samo kolegium jak apostołowie z Piotrem na czele³⁶⁰. Na skutek tego we wstępnej nocie wyjaśniającej znalazł się następujący fragment: „Paralelizm między Piotrem i pozostałymi apostołami z jednej strony, a papieżem i biskupami z drugiej strony – nie implikuje przekazania nadzwyczajnej władzy apostołów ich następcom, ani – co jest oczywiste – równości między głową i członkami kolegium, lecz jedynie proporcjonalność między stosunkiem pierwszym (Piotr – apostołowie) i drugim (papież – biskupi). Stąd też komisja postanowiła napisać w n. 22: Nie w ten sam sposób, lecz – w sposób podobny”³⁶¹.

Aby uzyskać pełny obraz zarówno wypracowanego przez *Vaticanum II* pojęcia kolegium apostołowskiego, jak i jego następcy – kolegium biskupów, trzeba zaakcentować, że „kolegium” nie oznacza grona osób równych sobie. Nie wszyscy bowiem należący do kolegium są sobie równi. W kolegium apostołskim jest Piotr na czele, w kolegium zaś biskupów – następca Piotra, każdorazowy biskup rzymski. Ich zaś naczelnych stanowisk w ramach kolegium nie można w żadnym wypadku ujmować w ten sposób, jakoby członkowie kolegium przekazywali im swoją władzę. Pozycja bowiem zarówno Piotra, jak i biskupa rzymskiego została określona przez samego Chrystusa. Ponadto ich naczelne stanowisko wiąże się nie tylko z działalnością kolegium apostołów czy biskupów, lecz także dotyka całej hierarchicznej struktury Kościoła, w której z woli Chrystusa istnieje prymat św. Piotra i jego następców³⁶².

Rola papieża w ramach kolegium biskupów jest przedstawiona przez sobór za pomocą obrazu zaczerpniętego z eklezjologii św. Pawła. Jeżeli zatem całe kolegium biskupów określi się terminem „ciało”, to głową tego ciała jest papież, pozostali zaś biskupi są jego członkami³⁶³. Tym samym obrazem posługuje się nota wstępna, podkreślając, że nie może być mowy o równości pomiędzy głową i członkami kolegium³⁶⁴. Stwierdzając zaś, że kolegium nie jest tutaj

³⁶⁰ *Votum Pontificiae Commissionis de Re Biblica circa N. 22 Schematis Constitutionis De Ecclesia*, Typis Polyglottis Vaticanis 1964, s. 4.

³⁶¹ Sobór Watykański II, LG - *Wstępna nota* wyjaśniająca, 1.

³⁶² Konstytucja *Lumen Gentium* oraz dołączona do niej nota wielokrotnie akcentują szczególną pozycję Piotra i papieża w kolegium.

³⁶³ LG 21–22.

³⁶⁴ Sobór Watykański II, LG - *Wstępna nota* wyjaśniająca, 1.

ujmowane w sensie prawnym, nota wyjaśnia: „Kolegium nie jest rozumiane jako zespół równych, którzy by władzę swoją przekazali przewodniczącemu”³⁶⁵.

Papież nie może być więc ujmowany jako zwykły przewodniczący kolegium, lecz z ustanowienia Bożego jest jego głową. Nie otrzymuje też pierwszeństwa przez wybór lub przekazanie mu władzy przysługującej wszystkim członkom. Kończąc ten paragraf, warto jeszcze zacytować stwierdzenie wstępnej noty *Lumen Gentium*: „Kolegium... nie istnieje bez głowy”. Innymi słowy papież jako następca Piotra Apostoła determinuje istnienie kolegium biskupów³⁶⁶.

Podsumowując rozważania na temat pojęcia kolegium biskupów, wypada zwrócić jeszcze uwagę na kwalifikacje teologiczne przytoczonej wykładni soborowej. Otóż „w sprawach wiary [...] obowiązujące dla Kościoła”³⁶⁷ jest jedynie to, co sobór stwierdza na temat apostolskiego następstwa biskupów. Wynika to z następujących słów konstytucji: „Sobór święty naucza, że biskupi z ustanowienia Bożego stali się następcami apostołów, jako pasterze Kościoła”³⁶⁸. „Wszystko zaś inne, co święty sobór przedstawia jako naukę Najwyższego Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, powinni wszyscy chrześcijanie i każdy z nich z osobna przyjmować i uznawać zgodnie z intencją samego świętego soboru, która daje się poznać bądź z przedłożonej treści, bądź ze sposobu mówienia, według norm interpretacji teologicznej”³⁶⁹.

³⁶⁵ Tamże.

³⁶⁶ Sobór Watykański II, LG - *Wstępna nota* wyjaśniająca, 3.

³⁶⁷ Sobór Watykański II, LG - *Wyjaśnienia podane przez J.E. Sekretarza Generalnego świętego Soboru na 123 Kongregacji Generalnej w dniu 16 listopada 1964 r.*

³⁶⁸ Tamże.

³⁶⁹ Tamże.

2.2. *Tempus anteparaepraeparatoria i paraepraeparatoria Vaticanum II* – pierwsze postulaty sformalizowanej kolegialności

Choć synodalność istnieje w Kościele od samego jego początku, to jednak na przestrzeni wieków wyrażała się poprzez różne formy i sposoby³⁷⁰. Synod Biskupów został powołany do życia pismem papieskim *Apostolica sollicitudo*³⁷¹, wydanym z inicjatywy papieża Pawła VI na trzy miesiące przed końcem *Vaticanum II*, tj. 15 września 1965 r.³⁷² Nie należy zapominać o tym, że to ten papieski dokument miał bardzo ścisły związek z pracami Soboru Watykańskiego II. Papież w *Apostolica sollicitudo* napisał: „Zwłaszcza podczas obrad Soboru Watykańskiego II utkwilo głęboko w naszym sercu przekonanie o wadze i potrzebie coraz szerszego korzystania ze współpracy biskupów dla dobra Kościoła powszechnego”³⁷³. Z przytoczonych słów wynika, że Synod Biskupów ma swe początki w eklezjalnych dyskusjach na temat kolegialności episkopatu. Stąd źródeł tej instytucji należy szukać nie tylko w pracach soborowych czy w dokumentach postsoborowych, lecz także w postulatach, które pojawiły się już w okresie przygotowawczym do *Vaticanum II*³⁷⁴.

Zapowiedź zwołania soboru powszechnego ogłoszona przez papieża Jana XXIII w styczniu 1959 r. pozwoliła na sformułowanie propozycji zagadnień, jakie powinny być przedyskutowane na obradach soborowych. Wszystko, co zostało zauważone i wypowiedziane przed uroczystym otwarciem synodu, nazywane będzie postulatami *anteparaepraeparatoria i paraepraeparatoria Vaticanum II*³⁷⁵. Okazuje się, że już w tych opiniach można znaleźć propozycje powołania centralnego

³⁷⁰ S. Sołtyszewski, *Synod Biskupów*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 9 (1966) nr 3–4, s. 290 i n.

³⁷¹ Paweł VI, *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (dalej: ApS). Zob. – niniejsza praca: ANEKS 1.

³⁷² Z. Kijas, *Dynamiczny charakter norm odnoszących się do Synodu Biskupów. Na kanwie pięćdziesięciolecia motu proprio Pawła VI Apostolica sollicitudo*, w: P. Rabczyński (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka...*, dz. cyt., s. 71–72.

³⁷³ ApS, wstęp.

³⁷⁴ Tamże.

³⁷⁵ W terminologii soborowej przyjmuje się, że 5 czerwca 1960 r. jest datą rozdzielającą czas *anteparaepraeparatoria* od czasu *paraepraeparatoria Vaticanum II*. Tego dnia papież Jan XXIII wydał *Motu proprio Superno Dei nutu* ustanawiające Soborową Komisję Centralną oraz dziewięć komisji przygotowawczych do Soboru Powszechnego – zob. AAS 52 (1960) 433–437.

organu składającego się z przedstawicieli biskupów służących pomocą papieżowi w kierowaniu wspólnotą Kościoła³⁷⁶.

Kardynał S. Oddi, internuncjusz apostolski w Egipcie, 5 listopada 1959 r. zaproponował, aby stworzyć centralny organ doradczy złożony z reprezentantów episkopatu oraz według aktualnej potrzeby – również delegatów świeckich³⁷⁷.

W jego wypowiedzi, można zauważyć szczególną troskę o cały Kościół powszechny: „Z wielu części świata nadchodzą skargi, że poza kongregacjami rzymskimi Kościół nie posiada stałego organu konsultacyjnego. W związku z tym należy powołać coś w rodzaju »Soboru w miniaturze« i objąć nim osoby z Kościoła w całym świecie, które okresowo spotykałyby się, choćby raz do roku, w celu przedyskutowania najważniejszych spraw i proponowania nowych ścieżek w pracy Kościoła. Organ ten rozciągałby się na cały Kościół, tak jak konferencje episkopatów zbierają całość lub część hierarchii kraju lub krajów”³⁷⁸.

Kolejny głos mówiący o potrzebie „centralnej rady” w Kościele to wypowiedź z 22 grudnia 1959 r., w której kard. B. Alfrink – arcybiskup Utrechtu – wyraził nadzieję, że sobór ustali zakres odpowiedzialności kolegium biskupiego za cały Kościół. Kardynał Alfrink był przekonany, że oprócz Soboru Powszechnego potrzeba, aby w Kościele działały stałe rady, do których należałoby wybrani spośród całego episkopatu „biskupi wyspecjalizowani w danej dziedzinie”. Takie instytucje, obejmujące również papieża oraz kardynałów Kurii Rzymskiej, posiadałyby władzę prawodawczą. W tej sytuacji kongregacje Kurii Rzymskiej pozostałyby jedynie organami doradczo-wykonawczymi. Była to wypowiedź postulująca dopuszczenie biskupów w bardzo szerokim zakresie do współudziału w kierowaniu Kościołem powszechnym³⁷⁹.

Postulatem zaproponowanym przez kard. D.E. Hurleya było utworzenie instytucji doradczej – *coetus consultativum* pod przewodnictwem biskupa Rzymu,

³⁷⁶ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi. Istituzione, fini e natura. Indagine teologico-giuridica*, Roma 1995, s. 20–38.

³⁷⁷ S. Oddi, w: AD, s. I, t. 2, cz. 5, s. 393.

³⁷⁸ Krajowe Biuro Organizacyjne ŚDM, *O synodzie* [online], <https://lizbona2023.pl/synod-2018/o-synodzie>, dostęp: 2021-08-21.

³⁷⁹ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale (29 settembre - 29 ottobre 1967)*, Roma 1968., s. 6–7.

składającej się z biskupów delegowanych przez narodowe konferencje biskupów wraz z głównymi przedstawicielami Kurii Rzymskiej. Instytucja taka miałaby za zadanie omawianie spraw dotyczących dobra Kościoła. Kardynał zaznaczał, że biskupi pozostaliby *vera membra Collegii Apostolici*³⁸⁰. Propozycja Hurleya nakreśliła główne założenia przyszłego Synodu Biskupów oraz wskazała na jego pozycję prawno-instytucjonalną w Kościele³⁸¹.

W nawiązaniu do magisterium *Vaticanum I*, dotyczącego papieskiego prymatu, abp A. Guerry sugerował, że Sobór Watykański II powinien zająć się tematem władzy biskupiej. Jego zdaniem, biskup sprawujący władzę jako głowa w Kościele partykularnym, mając łączność z całym kolegium biskupów poprzez sukcesję apostolską, ponosi odpowiedzialność moralną nie tylko za Kościół lokalny, któremu przewodniczy, lecz także za cały Kościół powszechny, który *de facto* współtworzy³⁸².

Postulatem H. Braulta było, aby *Vaticanum II* rozważyło na nowo relację papież – episkopat na wzór zależności Piotr – apostołowie³⁸³. Taka koncepcja kolegalności zakładałaby kontynuację i dalszy rozwój działań Soboru Watykańskiego I, który został rozpoczęty w 1869 r., a ze względu na wydarzenia historyczne zawieszony już w roku następnym³⁸⁴.

Biskupi amerykańscy XX w., a wśród nich Kanadyjczyk kard. P.E. Léger, byli zwolennikami decentralizacji Stolicy Apostolskiej poprzez zwiększenie akcentu władzy kolegalnej episkopatu nad władzą prymacjalną papieża w Kościele³⁸⁵. Zdaniem arcybiskupa Filadelfii kard. I.F. O'Hara, Chrystus powołał hierarchiczny Kościół, jednak należy nieustannie podkreślać, że zgodnie z zasadą przyjęcia *collegialiter sumpti* każdy z biskupów, tak jak każdy z apostołów, otrzymał potrójną władzę: uświęcania, nauczania i rządzenia, która wspólnocie Kościoła nie tylko jest dana, lecz także zadana³⁸⁶.

³⁸⁰ D.E. Hurley, w: AD, s. II, t. 2, cz. 2, s. 563–564.

³⁸¹ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 56–57.

³⁸² J. Krzywdą, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Kraków 2008, s. 157.

³⁸³ H. Brault, w: AD, s. I, t. 2, cz. 1, s. 393.

³⁸⁴ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 34–36.

³⁸⁵ P.E. Léger w: AD, s. I, t. 2, cz. 6, s. 44.

³⁸⁶ I.F. O'Hara, w: AD, s. I, t. 2, cz. 6, s. 403.

Koncepcję kolegialności z perspektywy niedocenianego kościoła peryferii przedstawiali biskupi afrykańscy, a wśród nich biskup I. Plumey, który, odwołując się do CIC³⁸⁷, przypominał, że biskupi – jako następcy apostołów – zobowiązani są do troski o cały Kościół powszechny, a nie tylko o Kościół lokalny, który został im przydzielony. Sugerował on, aby na przyszłym soborze omówić temat wzajemnej pomocy³⁸⁸.

W okresie *antepreparatoria* i *praepparatoria Vaticanum II*, pierwsze postulaty co do sformalizowanej kolegialności wystosowywały również katolickie ośrodki naukowe. Uniwersytet Andegaweński w Angers sugerował, że konieczne jest zdefiniowanie natury i zadań kolegium biskupów zjednoczonych z biskupem Rzymu oraz określenie warunków współpracy papieża z episkopatem – zarówno w ramach Kurii Rzymskiej, jak i całego kościoła powszechnego³⁸⁹.

Powrotu do dawnej eklezjalnej praktyki, a więc do większej władzy ogólnokościelnej episkopatu, tak aby kolegialny akt władzy był wykonywany również poza soborem, domagał się Uniwersytet Lowański³⁹⁰.

Wydział Teologii Katolickiego Uniwersytetu w Paryżu wskazywał, aby biskupów nie postrzegać jako wikariuszy papieża, ponieważ w Kościołach lokalnych, którym przewodniczą, posiadają władzę zwyczajną i bezpośrednią. Podkreślano też tam fakt odpowiedzialności biskupów wraz z papieżem za dobro całego Kościoła³⁹¹.

Uniwersytet w Tuluzie postulował, aby każdy biskup posiadał władzę kolegialną, gdyż – uznając zwierzchność Rzymu oraz działając zgodnie z eklezjalną doktryną – tworzy wspólnotę z pozostałymi biskupami³⁹².

Wydział Teologiczny w Mediolanie zwracał uwagę na misyjną naturę kościoła – skoro apostołowie otrzymali władzę oraz charyzmaty do przedłużenia misji

³⁸⁷ CIC, kan. 329.

³⁸⁸ I. Plumey, w: AD, s. I, t. 2, cz. 5, s. 131.

³⁸⁹ *Universitas Catholica Andegavensis*, w: AD, s. I, t. 4, cz. 2, s. 31–32.

³⁹⁰ *Universitas Catholica Lovanium*, w: AD, s. I, t. 4, cz. 2, s. 166–167.

³⁹¹ *Universitas Catholica Parisiensis, Facultas Theologica*, w: AD, s. I, t. 4, cz. 2, s. 498.

³⁹² *Universitas Catholica Tolosana, Facultas Theologica*, w: AD, s. I, t. 4, cz. 2, s. 583.

Chrystusa w całym świecie, to też i biskupi jako ich następcy powinni odpowiadać zarówno za działalność w całym Kościele, jak i dla całego Kościoła³⁹³.

Polski duchowny, wieloletni redaktor i asystent kościelny „Tygodnika Powszechnego”, ksiądz dr A. Bardecki już w 1962 r. zauważył, iż w pewnych zachodnich kręgach kościelnych mówi się, że Soborowa Komisja Centralna, zostanie po *Vaticanum II* zamieniona w instytucję stałą Kościoła. Komisji takiej składającej się z przedstawicieli konferencji episkopatu krajów całego świata oraz kardynałów Kurii Rzymskiej przewodniczy papież. W przyszłości taka Komisja Główna Episkopatu Kościoła Powszechnego mogłaby stanowić permanentny „sobór w miniaturze”, który spotykałby się na przykład raz w roku na parę tygodni, aby pod zwierzchnictwem papieża rozważyć najważniejsze aktualne sprawy całego Kościoła³⁹⁴. Zdaniem Bardeckiego „przy dzisiejszych udogodnieniach komunikacyjnych zorganizowanie tego rodzaju sesji nie wydaje się rzeczą specjalnie trudną”³⁹⁵.

Podsumowanie niniejszego paragrafu zawiera się w myśli J. Krzywdy, który stwierdził, iż czas *antepreparatoria* i *praepreparatoria Vaticanum II* ukazuje, że problematyka tematu kolegalności jest wielowątkowa³⁹⁶ – obejmuje zarówno potrzebę rozpoczęcia prac nad ujednoliceniem stosowanej w Kościele terminologii, jak i rewizję osób i instytucji sprawujących w nim władzę³⁹⁷.

2.3. *Tempus disputatio Vaticanum II* – propozycje ojców synodalnych dotyczące nowej instytucji Kościoła

Oprócz opisanych wcześniej myśli dotyczących eklezjalnej kolegalności przed *Vaticanum II*, mówiąc o Synodzie Biskupów – jako o owocu czasu Soboru Watykańskiego II – dla całościowej analizy tego zagadnienia należy zauważyć, że ówczesna potrzeba odnowy Kościoła wyrażana była również

³⁹³ *Facultas Theologica Mediolanensis*, w: AD, s. I, t. 4, cz. 2, s. 685–689.

³⁹⁴ A. Bardecki, *Biskupi w kościele powszechnym*, „Tygodnik Powszechny” 16 (1962) nr 2, s. 2.

³⁹⁵ Tamże.

³⁹⁶ J. Krzywda, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II...*, dz. cyt. s. 172.

³⁹⁷ Por. niniejsza praca: 1.4.

w wielokrotnych wypowiedziach ojców soboru dotyczących konieczności utworzenia nowej centralnej instytucji pozwalającej na większą integrację i współpracę całej wspólnoty Kościoła. Analizę tych opinii przeprowadzono w obecnym paragrafie.

Cytowany już wcześniej kard. Alfrink podczas Soboru Watykańskiego II sugerował wielokrotnie utworzenie nowego centralnego organu, który byłby wyrazem zjednoczonego działania biskupów pod władzą papieża w skali Kościoła powszechnego. J. Krzywda skomentował jego soborowe wypowiedzi, podkreślając, że z perspektywy czasu – po ustanowieniu przez Pawła VI instytucji Synodu Biskupów – łatwo zauważyć, iż myślenie przedstawione przez kard. Alfrinka, dotyczące sposobu kolegialnego działania biskupów, było prorocze i nie bez powodu spotykało się z ogólnym aplauzem³⁹⁸.

Ojcowie soborowi języka niemieckiego oraz Konferencja Biskupów Skandynawii proponowali ustanowienie przy papieżu tzw. Rady Apostolskiej, w skład której winni wchodzić zwłaszcza przedstawiciele biskupów rezydencjalnych. Propozycję tę w imieniu tejże grupy przedstawił arcybiskup Fryburga H. Schaeufele³⁹⁹. Podobnie proponowali biskupi z Filipin, którzy wprost sugerowali ustanowienie przez papieża zespołu biskupów pochodzących z różnych narodów i reprezentujących poszczególne episkopaty – w tym celu, by wspierali swą radą biskupa rzymskiego⁴⁰⁰. Poszerzenie form bezpośredniej współpracy papieża z biskupami postulował bp F. Simons; w ten sposób – miałoby miejsce dowartościowanie kolegium, które wraz z papieżem mogłoby służyć Kościołowi powszechnemu⁴⁰¹.

Patriarcha Antiochii M. IV Saigh zgłosił cenną propozycję: ponieważ biskupi pełniący swój urząd w świecie nie mogą, na sposób stały, gromadzić się na soborze, należy powołać do istnienia pewien zespół biskupów, którego członkowie byłiby

³⁹⁸ J. Krzywda, *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II...*, dz. cyt., s. 190.

³⁹⁹ H. Schaeufele, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 495–496.

⁴⁰⁰ A. Olalia, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 498.

⁴⁰¹ F. Simons, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 499–500.

ściłymi współpracownikami papieża w kierowaniu przez niego Kościołem powszechnym⁴⁰².

V.M. Van Zuylen proponował nową formę kolegialnego działania episkopatu, obok już istniejącej, jaką jest Sobór Powszechny⁴⁰³. Zgłoszona została także propozycja ustanowienia nowej Kongregacji Centralnej (*quamdam Congregationem centralem*), w skład której mieliby wejść przede wszystkim biskupi rezydencjalni mianowani przez papieża oraz inni wywodzący się z kongregacji już istniejących; jej zadaniem byłoby wspieranie biskupa rzymskiego w rządzeniu Kościołem. Ta propozycja zawierała także próbę określenia natury tejże nowej instytucji Kościoła – tego rodzaju instytucja byłaby jedną z form realizacji kolegialnego działania biskupów w jedności z papieżem pełniącym najwyższy urząd pasterza Kościoła powszechnego⁴⁰⁴.

Inna propozycja dotyczyła sugestii ustanowienia zespołu doradczego biskupów, reprezentującego całe kolegium biskupów, w celu rozpatrywania spraw dotyczących Kościoła powszechnego; byłaby to instytucja o charakterze doradczym – *corpus consultativum Summo Pontifici*⁴⁰⁵. Według kolejnego wniosku taka nowa organizacja centralna miałaby formę struktury międzynarodowej⁴⁰⁶.

Do idei ustanowienia nowej instytucji, która intensyfikowałaby wspólną odpowiedzialność papieża oraz biskupów w pełnieniu władzy pasterskiej w odniesieniu do Kościoła powszechnego, odnosił się z aprobatą kard. G. Lercaro i podał również warunki dotyczące takiej nowej centralnej instytucji Kościoła. Wskazał też, że jej powołanie jest w kompetencji biskupa rzymskiego⁴⁰⁷.

Jeszcze inna propozycja wskazywała na pilną potrzebę powołania rady, która byłaby organem doradczym papieża w zarządzaniu Kościołem

⁴⁰² M. IV Saigh, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 516–519.

⁴⁰³ V.M. v. Zuylen, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 544–546.

⁴⁰⁴ H. Florit, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 560.

⁴⁰⁵ A. McCann, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 577.

⁴⁰⁶ H. van der Burt, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 592.

⁴⁰⁷ G. Lercaro, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 618–621.

powszechnym; taka rada pełniłaby także funkcję konkretnego znaku wykonywania kolegalnej władzy przez biskupów⁴⁰⁸.

Przytoczone propozycje wskazują, że nie tylko przed Soborem Watykańskim II pojawiały się reformatorskie głosy na temat nowej instytucji, ale i konsekwentnie czas soboru również wnosi swoje *aggiornamento* do Kościoła.

Aby w pełni zrozumieć soborową dyskusję, która doprowadziła do utworzenia Synodu Biskupów, koniecznie trzeba uwzględnić dwa przemówienia nowego biskupa rzymskiego Pawła VI, który 21 czerwca 1963 r. został wybrany następcą zmarłego 3 czerwca 1963 r. papieża Jana XXIII⁴⁰⁹.

Otóż dokładnie w trzy miesiące po swoim wyborze, 21 września 1963 r., tj. w wigilię podjęcia przez Sobór Watykański II swoich prac, Paweł VI, przemawiając do Kurii Rzymskiej⁴¹⁰, wspominał o nowym sposobie uczestniczenia biskupów w funkcji kierowniczej biskupa rzymskiego. Paweł VI wskazał w swoim wystąpieniu na dwie zasady, znane już wcześniej z okresu przedsoborowego, tj. na zasadę internacjonalizacji oraz decentralizacji, argumentując bardzo sugestywnie w odniesieniu do tej ostatniej, aby Kuria Rzymska nie była zazdrosna (*non sara gelosa la Curia Romana*) z powodu wyłączenia ze swoich kompetencji tych prerogatyw, które otrzymała w przeszłości, a które aktualnie episkopat mógłby lokalnie lepiej wprowadzać w życie. Ponadto wskazał, jak cenne jest przeprowadzanie konsultacji z biskupami w rozwiązywaniu analizowanych spraw oraz powoływanie biskupów na konsultorów świętych kongregacji; podkreślił przy tym, że także taka pomoc winna być świadczona biskupowi rzymskiemu. Niektórzy kanoniści, komentując to przemówienie, piszą nawet, że Paweł VI bezpośrednio sugerował utworzenie jakiegoś organu reprezentującego cały episkopat, a szczególnie biskupów rezydencjalnych⁴¹¹.

Sukcesywnie kilka dni później, 29 września 1963 r., papież Paweł VI, przemawiając do uczestników *Vaticanum II* zgromadzonych w auli soborowej,

⁴⁰⁸ L. Rugambwa, w: ASY t. 2, cz. 4, s. 621.

⁴⁰⁹ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale...*, dz. cyt., s. 7.

⁴¹⁰ Zob. *Discorso Di Papa Paulo VI alla Curia Romana* (21.09.1963) [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630921_roman-curia.html, dostęp: 2021-07-04.

⁴¹¹ E. Szafrowski, *Synod Biskupów nowym organem kolegalnym...*, dz. cyt., s. 110.

wskazał na konieczność pogłębienia doktryny na temat episkopatu oraz jego relacji z prymatem tak, aby – zachowując nauczanie Soboru Watykańskiego I – biskupi mogli okazywać większą pomoc biskupowi rzymskiemu względem całego Kościoła, *quamvis a Christo instructum sit plenitudine et iusta virtute potestatis*⁴¹².

Komentując to przemówienie Pawła VI, M.C. Bravi wskazuje, że jego celem nie było omówienie tematu kolegialności wraz z konsekwencjami prawnymi jej wykonywania, lecz zainicjowanie długoterminowego działania służącego wypracowaniu nowej formy współpracy między papieżem a biskupami, która miałaby mieć miejsce poza Kurią Rzymską; przy założeniu, że fundament nowej instytucji kolegialnej o charakterze doradczym będzie określony i zawarty już w magisterium soborowym⁴¹³. Takie *novum* eklezjalne nie ujmowałoby nic z prymatu biskupa Rzymu, który dzieląc się swoją władzą, otrzymywałby pomoc w zarządzaniu całym Kościołem⁴¹⁴.

2.4. *Tempus conclusiones Vaticanum II – novum Christus Dominus*

Od 5 do 18 listopada 1963 r. miała miejsce soborowa debata na temat schematu *De Episcopis ac de dioecesium regimine*⁴¹⁵. W ten sposób została rozpoczęta bezpośrednia droga do wypracowania dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, który w swoich schematach nie zawierał żadnego odniesienia do propozycji na temat utworzenia nowego centralnego organu złożonego z biskupów, ale raczej proponował, aby niektórzy z biskupów zostali dołączeni, jako konsultorzy i członkowie do dykasterii Kurii Rzymskiej. Należy także przypomnieć, że utworzenie Synodu Biskupów zostało poprzedzone soborową dyskusją na temat kolegialności episkopatu, która niewątpliwie wpłynęła

⁴¹² Zob. Paulus VI, *Allocuzione* - 29.09.1963, *Solenne inizio della seconda sessione del Concilio Ecumenico Vaticano II* [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630929_concilio-vaticano-ii.html, dostęp: 2021-07-04.

⁴¹³ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 67.

⁴¹⁴ E. Szafrowski, *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym...*, dz. cyt., s. 111.

⁴¹⁵ J.I. Arrieta, *El Sinodo de los Obispos*, Pamplona 1987, s. 91–136.

na rozumienie urzędu biskupa i na jego zadania, zarówno w kontekście Kościoła powszechnego, jak i partykularnego⁴¹⁶.

W kontekście cytowanych wcześniej dwóch przemówień Pawła VI⁴¹⁷ można przytoczyć wypowiedź kard. G. de Barros Camary, który czyniąc do nich komentarz podczas soboru, wskazał, że nowa centralna instytucja Kościoła powinna w debacie soborowej znaleźć swój fundament doktrynalny i powinna być postrzegana jako odpowiedź na zaproszenie do współpracy z biskupem Rzymu⁴¹⁸. Dlatego też ważnym momentem mającym wpływ na dokument *De Episcopis ac de dioecesium regimine* była już soborowa dyskusja nad kolegialnością, która odbyła się w grudniu 1962 r. pod koniec pierwszego etapu soborowego.

Z soborowych opinii tego okresu wynika, że:

- skoro kolegium biskupów, woła samego Chrystusa, następuje po kolegium apostołów, wypada, aby sobór wyjaśnił jego władzę, także w relacji do władzy biskupa rzymskiego⁴¹⁹;

- proponowano, aby wprowadzić widoczne oraz skuteczne sposoby manifestujące kolegialność, przez wdrożenie nowych form oraz środków przez które biskupi mogliby rzeczywiście uczestniczyć w kierowaniu Kościołem – czyli, mówiąc jeszcze inaczej, wskazywano, że kolegium biskupów mogłoby skutecznie działać także *extra Concilium Oecumenicum* poprzez własną instytucję, która posiadałaby władzę ustawodawczą⁴²⁰;

- w czasie dyskusji nad episkopatem liczne były propozycje dotyczące jego kolegialnego działania, przy czym podkreślano konieczność stałej interwencji kolegium biskupów w zarządzaniu Kościołem, jak również wskazywano na konieczność powstania określonych form prawnych, które określałyby kolegialne sprawowanie najwyższej władzy w Kościele, do tej pory sprawowanej jedynie personalnie przez biskupa rzymskiego⁴²¹.

⁴¹⁶ G. Ghirlanda, *Sinodo dei Vescovi, Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Torino 1993, s. 999.

⁴¹⁷ Zdaniem G. Caprilego: „często przytaczanych przez literaturę” – zob. G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale...*, dz. cyt., s. 8.

⁴¹⁸ G. de Barros Camara, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 614.

⁴¹⁹ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 70.

⁴²⁰ G. Van Velsen, w: ASY, t. 1, cz. 4, s. 593.

⁴²¹ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 73.

Konferencja biskupów Holandii wskazywała, że kolegalność powinna także wyrażać się poza soborem, czyli działalność kolegium biskupów nie miałaby jedynie charakteru nadzwyczajnego, lecz byłaby także formą zwyczajną sprawowania najwyższej władzy nad Kościołem⁴²². Podobnie do powyższej propozycji należy rozumieć postulat utworzenia nowej centralnej instytucji, która byłaby instrumentem stabilnym kolegium dla zarządzania Kościołem, a która to instytucja miałaby charakter kolegalny⁴²³.

Inny głos wskazywał na potrzebę utworzenie instytucji doradczej w celu udzielania pomocy oraz rady biskupowi rzymskiemu w wykonywaniu przez niego najwyższej władzy w całym Kościele⁴²⁴. Taki organ byłby komisją centralną biskupów, która personifikowałaby kolegium biskupów wraz z władzą od nich otrzymaną, porównywaną do Soboru Powszechnego, o charakterze stałym oraz ustawodawczym, a której założenia doktrynalne wypływałyby z doktryny na temat kolegalności⁴²⁵. Instytucja taka mogłaby sprawować władzę, którą określiłby biskup rzymski, a nie kolegium biskupów; z drugiej strony jej utworzenie zależałoby jedynie od osądu oraz oczekiwań biskupa rzymskiego⁴²⁶. Taka nowa instytucja powinna być postrzegana jako instrument ściśle złączony z kolegium biskupów⁴²⁷.

Wskazane propozycje na temat kolegalności wpływały na formowanie oraz dojrzewanie nowej instytucji powołanej osobiście przez papieża Pawła VI, wprawdzie poza soborem, ale jednak pod jego znaczącym wpływem⁴²⁸. Dlatego też znajomość tej soborowej dyskusji jest konieczna do poznania całościowej koncepcji powołania Synodu Biskupów⁴²⁹.

Schemat dekretu o pasterskim znaczeniu urzędu biskupa, z września 1964 r., w części zatytułowanej *Partes qua habent Episcopi quoad universam Ecclesiam*,

⁴²² *Conferentia Episcoporum Neerlandiae*, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 922.

⁴²³ G. De Proenca Sigaud, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 368.

⁴²⁴ I.E. Viana, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 591.

⁴²⁵ I.F. Martin, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 465–466.

⁴²⁶ F. Koenig, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 225–227.

⁴²⁷ B.J. Alfrink, w: ASY, t. 2, cz. 4, s. 479–481.

⁴²⁸ P. Rusch, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 478.

⁴²⁹ F. Dupre La Tour, *Le Synode des Eveques dans le contexte de la collegialite*, Romae 2002, s. 174.

która omawia relacje między biskupem rzymskim a episkopatem, mówi o kolegialnym wykonywaniu władzy, uczestniczeniu niektórych biskupów w Radzie Centralnej (*Consilium Centrale*) oraz o uczestniczeniu biskupów w trosce o cały Kościół⁴³⁰.

Należy podkreślić znaczącą różnicę 5. numeru tego dokumentu w porównaniu ze schematem z 1963 r. Dyskusje wokół problematyki kolegialności doprowadziły do tego, że w tym schemacie jest ukazana nowa przestrzeń do współpracy z biskupem rzymskim; nie jest ona zawężona tylko i wyłącznie do uczestniczenia biskupów w pracach kongregacji rzymskich w celu internacjonalizacji. Naturalnie utworzenie takiej nowej centralnej instytucji w Kościele, określanej jako *Consilium Centrale*, zostaje pozostawione osobistej decyzji papieża⁴³¹.

W wyniku dalszej dyskusji w październiku 1964 r. został opracowany następny tekst dekretu o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, który w porównaniu z tekstem wcześniejszym bardziej uwydatnia wyłączną kompetencję biskupa rzymskiego w przedmiocie utworzenia nowej instytucji, jeżeli uzna takową za potrzebną⁴³². Pierwszy i drugi schemat wskazują na reprezentację biskupów, przy jednoznacznym wskazaniu jej doradczego charakteru. W wyniku dyskusji została sporządzona kolejna wersja tekstu, która miała już być przedmiotem głosowania uczestników Soboru Watykańskiego II we wrześniu następnego roku⁴³³. Opracowany całościowo dokument został w tym celu przekazany ojcom soborowym, jednakże 28 września 1965 r., podczas 137. Kongregacji Generalnej w auli soborowej został rozdany inny tekst, który zawierał zasadnicze zmiany w 5. numerze. Były one spowodowane ogłoszeniem przez Pawła VI 15 września 1965 r. *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, którym papież powołał do życia instytucję Synodu Biskupów (o jej utworzeniu zakomunikował dzień wcześniej)⁴³⁴. Dokument ten został

⁴³⁰ M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 97.

⁴³¹ Tamże.

⁴³² *Congregatio Generalis*, w: ASY, t. 3, cz. 6, s. 121–122.

⁴³³ *Congregatio Generalis*, w: ASY, t. 4, cz. 2, s. 513.

⁴³⁴ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale...*, dz. cyt., s. 28.

przygotowany w tajemnicy i przyjęty z zaskoczeniem. Mimo to należy podkreślić, że profetyczne działanie Pawła VI było równoległe do dyskusji oraz propozycji soborowych⁴³⁵.

Dzięki wyczuciu myśli ojców soborowych oraz twórczej koncepcji Pawła VI mogła ujrzeć światło dzienne instytucja Synodu Biskupów⁴³⁶. Należy uznać, że przedstawiona dyskusja na temat nowej centralnej instytucji Kościoła oraz brak jej konkretnego uwzględnienia w opracowywanych schematach soborowych wymagały właśnie takiej decyzji autorytetu⁴³⁷.

Są przynajmniej trzy motywy, które uzasadniają decyzję Pawła VI związaną z powołaniem do życia Synodu Biskupów. Pierwszy to obawa o pojawienie się kontrowersji w dyskusji soborowej na temat interpretacji 5. numeru opracowywanego dekretu *Christus Dominus*; drugi to naciski mniejszości soborowej połączone z głosami płynącymi z Kurii Rzymskiej, które chciały zachować swoje dotychczasowe prerogatywy; trzeci – zachowanie kompetencji biskupa rzymskiego w centralnym zarządzaniu Kościołem⁴³⁸.

W związku z tym, że dokument ten wprowadzał do kościelnej dyscypliny nową centralną instytucję, dyskutowany oraz opracowany 5. numer stał się już nieaktualny, gdyż to, co on sugerował, zostało już zrealizowane przez papieża.

Za przyjęciem proponowanej zmiany, a właściwie za przyjęciem tekstu o nowej centralnej instytucji Kościoła, która już formalnie została ustanowiona (i wyjaśniona głosującym ojcom soborowym przez relatora P. Veuillota), było 2171 głosów, przeciw – 8 głosów, 3 głosy uznano za nieważne⁴³⁹.

Źródłem tak uchwalonego tekstu soborowego stała się więc decyzja biskupa rzymskiego, a nie dyskusja soborowa, która niewątpliwie dała impuls do decyzji Pawła VI i naturalnie powiązała nową instytucję – Synod Biskupów – z odbywającym się Soborem Watykańskim II. Soborowy dekret o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus*, wprowadzając przyjętą zmianę

⁴³⁵ A. Indelicato, *Il Sinodo dei Vescovi. La collegialita sospesa 1965–1985*, Bologna 2008, s. 57.

⁴³⁶ J. Tomko, *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 28.

⁴³⁷ G. Zizola, *Il Sinodo dei vescovi. Cronaca-bilancio-documentazione*, Torino 1968, s. 8.

⁴³⁸ A. Indelicato, *Il Sinodo dei Vescovi. La collegialita sospesa 1965–1985...*, dz. cyt., s. 49.

⁴³⁹ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale...*, dz. cyt., s. 30.

do swojego ostatecznego tekstu, mówi już zatem wprost o Synodzie Biskupów, a nie – jak to było w jego schematach – ogólnie o nowym centralnym organie w Kościele⁴⁴⁰. M. Faccani zauważa, że zestawienie *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* oraz wypowiedzi dekretu soborowego *Christus Dominus* na temat Synodu Biskupów jest wymowne i wyraża „braterski gest” otwarcia papieża Pawła VI na głosy biskupów dotyczące zmian kolegialności w Kościele⁴⁴¹.

Należy pamiętać, że numer 5. *Christus Dominus* nie jest w sensie ścisłym tekstem prawnym, a więc podstawowym tekstem kształtującym obraz jurydyczny Synodu Biskupów pozostaje *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, o czym szerzej mowa w kolejnym rozdziale. Jednak już teraz można zauważyć, że magisterium Soboru Watykańskiego II poprzedzone wieloletnią dyskusją niewątpliwie pozostaje bardzo istotne dla poznania natury oraz celu działalności nowej instytucji Kościoła, jaką jest Synod Biskupów.

⁴⁴⁰ E. Szafrowski, *Współpracownicy papieża w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1979, s. 34.

⁴⁴¹ M. Faccani, *Collegio e collegialita episcopali nel Sinodo 1969*, Bologna 1991, s. 21.

ROZDZIAŁ 3

SYNOD BISKUPÓW W PRAWIE KOŚCIOŁA

Apostolica sollicitudo powołujący Synod Biskupów składa się z dwóch części: ekspozytywnej i dyspozytywnej. W części pierwszej zawarte są argumenty, które zainspirowały papieża do ustanowienia Synodu Biskupów. W części drugiej, w 12 artykułach, zawarte są cele i struktura prawna nowej instytucji. Synod ze swej natury jest instytucją stałą, co do struktury swej działającą czasowo i przy okazji. Nie będzie on się zbierał koniecznie i zawsze, nie jest on bowiem stały *in actuale*, stały *in potentia*, tak jak synod ekumeniczny, synod plenarny, prowincjonalny, diecezjalny. Jest to organ centralny, działający z ramienia całego episkopatu katolickiego⁴⁴². Do zadań synodu należy informacja i dawanie rad. Posiada on w zasadzie władzę doradczą (*potestatem consultivam*). Może on posiadać władzę decydującą (*potestatem deliberativam*), jeśli takiej udzieli mu papież, który w takim wypadku będzie zatwierdzał decyzje synodu⁴⁴³.

Władza Synodu Biskupów jest zwyczajna i własna, gdyż oparta jest na podstawowym prawie urzędu biskupiego, jak również na prawie ustanowionym przez papieża i na stałe dołączonym do tegoż synodu⁴⁴⁴. Synod jest podmiotem władzy zwyczajnej i własnej, chociaż ta władza jest wykonywana w zasadzie doradczo, a w nadzwyczajnych wypadkach, z mocą decydującą. Klasycznym przykładem, jest sobór, który posiada władzę zwyczajną i własną, chociaż wykonuje ją tylko w sposób nadzwyczajny⁴⁴⁵.

⁴⁴² ApS I.

⁴⁴³ ApS II.

⁴⁴⁴ J.R. Villar, *Colegio Episcopal*, w: J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano (red.), *Diccionario general de derecho canónico*, t. 2, Pamplona 2012, s. 235–236.

⁴⁴⁵ W. Bertrams, *Commentarium in Litteras Apostolicas Apostolica sollicitudo Pauli Papae VI*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 55 (1966) nr 1, s. 125.

Synod Biskupów posiada osobowość prawną w Kościele, gdyż taką osobowość nadaje mu papież, powołując go do życia. Będąc na stałe podmiotem obowiązków i praw, jest osobą prawną, kolegalną, ponieważ te prawa i obowiązki tkwią nie w jednostkach jako takich, ale w kolegium jako takim. Synod jest osobą prawną, stałą, chociaż jego członkowie po zakończeniu zgromadzenia tracą swe mandaty. Jako „osoba” ma oparcie w głowie synodu, czyli w papieżu, jak również w samym kolegium biskupów i w stałym sekretarzu generalnym⁴⁴⁶. Synod Biskupów nie jest osobą prawną z ustanowienia Bożego, lecz z ustanowienia Kościoła, chociaż posiada fundament w prawie Bożym. Reprezentuje on bowiem kolegium biskupów, które jest ustanowione przez Chrystusa z władzą uczestnictwa w rządach Kościołem powszechnym⁴⁴⁷. Jako odrębna kościelna osoba prawna posiada swoje cele: ogólne i szczegółowe.

Do celów ogólnych Synodu Biskupiego należą:

- zacieśnianie więzów jedności i skuteczniejsza współpraca pomiędzy papieżem a episkopatem całego świata,
- bezpośrednia i prawdziwa informacja o życiu i działalności Kościoła w świecie współczesnym,
- wyrażanie opinii o problemach doktrynalnych i duszpasterskich⁴⁴⁸.

Celami szczegółowymi tego synodu są natomiast:

- wymiana wzajemna odpowiednich informacji,
- zebranie opinii o sprawach, dla których będzie zwołany synod⁴⁴⁹.

Dla pełnego zobrazowania Synodu Biskupów w świetle prawa kościelnego trzeci rozdział będzie analizą dokumentów, które określają zasady funkcjonowania instytucji Synodu Biskupów. Dokumenty zostaną przeanalizowane według porządku chronologicznego.

⁴⁴⁶ Tamże.

⁴⁴⁷ Tamże, s. 128–129.

⁴⁴⁸ ApS II, 1.

⁴⁴⁹ ApS II, 2.

3.1. Synod Biskupów w świetle *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (1965)

Instytucja Synodu Biskupów została powołana do życia przez papieża Pawła VI jego *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* z 15 września 1965 r. Jest to dokument erygujący tę instytucję, a jednocześnie zawierający elementy normatywne oraz doktrynalne na temat Synodu Biskupów⁴⁵⁰. *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* składa się z dwóch zasadniczych części: wstępu oraz części normatywnej⁴⁵¹.

Można wskazać trzy argumenty, które zdecydowały o powołaniu do życia Synodu Biskupów:

- konieczność ścisłej współpracy biskupa Rzymu z episkopatem,
- wpływ doświadczenia soborowego,
- podkreślenie współodpowiedzialności episkopatu za cały Kościół⁴⁵².

Omawiając pierwszy motyw decydujący o utworzeniu Synodu Biskupów, należy przypomnieć, że Paweł VI wskazuje, że apostolska troska (*apostolica sollicitudo*), która tak ściśle jest związana z urzędem biskupa rzymskiego, w kontekście znaków czasu wzywa, aby spoczywający na następcy Piotra obowiązek apostołowania został dostosowany do wymogów czasów współczesnych, w tym do zmieniających się warunków życia społecznego. Jednocześnie wspomniana troska Najwyższego Pasterza prowadzi w czasach współczesnych do zacieśnienia więzi z biskupami w zarządzaniu całym Kościołem⁴⁵³. W tak nakreślonym ogólnym kontekście Paweł VI wskazał także, że codziennie doświadcza, jak bardzo wpływa na jego działalność apostolską łączność ze świętymi pasterzami, którą zamierza popierać i faworyzować w Kościele zgodnie z tym, o czym mówił 21 listopada 1964 r. podczas zamknięcia

⁴⁵⁰ T. Pawluk, *Struktury kolegialne w posoborowym prawie kanonicznym*, „Studia Warmińskie” 6 (1969), s. 347–357.

⁴⁵¹ Zob. niniejsza praca: ANEKS 1.

⁴⁵² G. Zizola, *Il Sinodo dei vescovi. Cronaca-bilancio-documentazione...*, dz. cyt., s. 8.

⁴⁵³ Już we wstępie ApS Paweł VI, aby ukazać aktualną potrzebę odnowy Kościoła poprzez działania synodalne, odwołuje się do Dz 20,28 – zob. niniejsza praca: ANEKS 1.

trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II we fragmencie na temat nowej epoki w Kościele⁴⁵⁴.

Analizując znaczenie drugiego motywu, trzeba dostrzec związek utworzenia Synodu Biskupów z trwającym Soborem Watykańskim II. Mianowicie papież Paweł VI stwierdził, że podczas soboru nabrał mocnego przekonania o konieczności odwoływania się coraz bardziej do pomocy biskupów w realizacji dobra Kościoła powszechnego. Co więcej – jak podkreślił – Sobór Powszechny pomógł zrozumieć ideę powołania specjalnej rady stałej składającej się ze świętych pasterzy (*stabiliter peculiare sacrorum Antistitum consilium*), która po jego zakończeniu powodowałaby docieranie do ludu chrześcijańskiego szerokiej gamy dobrodziejstw, szczęśliwie zrodzonych podczas soboru z żywej komunii papieża z biskupami⁴⁵⁵. Paweł VI dzieli się w ten sposób swoim własnym doświadczeniem soborowym; doktryna Soboru Watykańskiego II to z jednej strony odpowiedź na propozycje, które na sobór przywieźli ze sobą biskupi z każdego zakątka Kościoła i świata, z drugiej strony ci sami biskupi, którzy postulowali wiele nowych rozwiązań, mają za zadanie zanieść nową doktrynę aż na krańce ziemi w ramach powszechnego zadania głoszenia Ewangelii Chrystusowej, a w jego realizacji w okresie posoborowym trzeba uwzględnić także nową instytucję. Sukcesywnie dokument wskazuje, że przyszedł czas przechodzenia do tworzenia konkretów na bazie zrodzonych projektów, zwłaszcza że Sobór Watykański II zmierza już do zakończenia. Paweł VI dodał, że czyni to tym bardziej ochoczo, gdyż wie, że przedstawiany projekt jest wspierany przez liczne propozycje świętych pasterzy, którzy mówili o nim na Soborze Powszechnym⁴⁵⁶.

Trzeci motyw utworzenia instytucji Synodu Biskupów związany jest z tym, że — jak pisze Paweł VI w swoim *Motu Proprio* — po dojrzałym przemyśleniu wszystkich rzeczy, kierując się uznaniem oraz szacunkiem względem wszystkich biskupów katolickich oraz dając im możliwość wzięcia udziału w sposób bardziej ewidentny i bardziej skuteczny w trosce biskupa rzymskiego o Kościół powszechny,

⁴⁵⁴ Paulus VI, *Allocutio Post duos menses ad Conclusionem della tercia sessione del Concilio Vaticano II*, w: AAS 56 (1964) 1007-1018.

⁴⁵⁵ ApS, *Wstęp*.

⁴⁵⁶ Tamże.

ze swojej własnej inicjatywy oraz na mocy autorytetu apostolskiego, ustanawia radę stałą biskupów dla całego Kościoła powszechnego (*stabile Episcoporum consilium pro Ecclesia universa*), podporządkowaną bezpośrednio i wyłącznie władzy biskupa rzymskiego, która będzie się nazywać Synod Biskupów (*quod nomine proprio Synodum Episcoporum appellamus*)⁴⁵⁷.

Po określeniu nowej instytucji Kościoła papież Paweł VI przeszedł do przedstawienia norm generalnych regulujących Synod Biskupów; przy czym warto zauważyć, że miał wyraźną świadomość, że stworzona przez niego nowa kościelna instytucja, jak zaznaczył – o pochodzeniu ludzkim (*quae omnium humanorum institutorum*) – będzie się z czasem doskonaliła⁴⁵⁸. *Motu Proprio* jest więc, początkiem szeregu innych dokumentów na temat Synodu Biskupów.

Warto podkreślić, że papież Paweł VI postrzegał Synod Biskupów jako instytucję organicznie związaną z Soborem Watykańskim II, w szczególności przez nawiązanie do zasady kolegialności oraz w perspektywie rozwoju całego Kościoła w okresie posoborowym. Stąd, według tego, co napisał Paweł VI, Synod Biskupów przedstawia się jako instytucja, która powinna nabrać specjalnego eklesjalnego wigoru właśnie w Kościele posoborowym, pozostając jednocześnie w służbie Magisterium soborowego, to znaczy rozwijając je oraz dostosowując do rzeczywistości w różnych zakątkach świata. Z kolei należałoby także podkreślić, że w utworzeniu Synodu Biskupów – samodzielnej i własnej decyzji prawodawcy kościelnego – realizuje się soborowa propozycja stworzenia centralnej rady w Kościele, stąd też lepiej rozumie się utworzenie tej centralnej instytucji Kościoła po zapoznaniu się zarówno z propozycjami przedsoborowymi, jak i tymi soborowymi. Paweł VI wskazał także na ogólny cel Synodu Biskupów, którym jest instytucjonalne wyrażanie przez episkopat swojego współuczestnictwa w obowiązkach biskupa rzymskiego, jak również współodpowiedzialność za cały Kościół. Powołanie instytucji Synodu Biskupów pokazuje, że Kościół pozostaje otwarty na problemy duszpasterskie dzisiejszego świata

⁴⁵⁷ Tamże; por. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 18–20.

⁴⁵⁸ ApS, wstęp.

i jest jednocześnie zdolny do ciągłego dostosowywania swoich struktur do wymogów czasu⁴⁵⁹.

Apostolica sollicitudo, będąc krótkim dokumentem biskupa Rzymu, zawiera wprowadzenie oraz dwanaście punktów rozwijających (I–XII) – kilka z nich ma podział na kolejne części, a niektóre z nich zawierają kolejne podpunkty⁴⁶⁰. J. Tomko uważa, że jest to 12 artykułów zawierających solidne założenia teologiczne oraz prawne na bazie zatwierdzonych dekretów Soboru Watykańskiego II⁴⁶¹.

Wprowadzenie do *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* zawiera pięć akapitów, z których pierwszy jest o charakterze biblijno-teologicznym, drugi podkreśla znaczenie kolegialności we współczesnym Kościele, trzeci zapowiada utworzenie nowej instytucji, czwarty to erekcja Synodu Biskupów, natomiast piąty to wstęp do praktycznych norm dotyczących tego najnowszego organu Kościoła.

Omawiając 12 artykułów *Apostolica sollicitudo*, należy zauważyć, że zawarty w nich opis Synodu Biskupów uwzględnia następujące tematy⁴⁶²:

- natura instytucji (n. I),
- charakterystyka oraz cele generalne instytucji (n. II),
- kompetencja biskupa rzymskiego w odniesieniu do Synodu Biskupów (n. III),
- rodzaje zebrań Synodu Biskupów (generalne, nadzwyczajne oraz specjalne),
- charakterystyka synodu pod względem wybieranych członków (n. IV–VII),
- zasady wyboru biskupów na Synod Biskupów (n. VIII),
- potrzeba znajomości tematu przez członków zebrania (n. IX),
- członkowie Synodu Biskupów z mianowania biskupa Rzymu (n. X),
- zakończenie pełnienia funkcji synodalnych (n. XI),

⁴⁵⁹ V. Ferrara, *Il Sinodo dei Vescovi tra ipotesi e realtà*, „Apollinaris” 42 (1969) nr 1–2, s. 508.

⁴⁶⁰ Np. numer V pkt 1 zawiera podpunkty od „a” do „d”.

⁴⁶¹ J. Tomko, *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo...*, dz. cyt., s. 29.

⁴⁶² M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 126.

– Sekretarz Generalny i Specjalny Synodu Biskupów (n. XII)⁴⁶³.

Można powiedzieć, że *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* papieża Pawła VI to dokument, którego normy zawężają się do określenia struktury generalnej Synodu Biskupów⁴⁶⁴. Jego analiza pokazuje, że nowa instytucja domaga się dalszych uregulowań prawnych (np. odpowiedzi na pytanie: co dzieje się z Synodem Biskupów w czasie wakatu na stanowisku biskupa Rzymu) oraz uściśleń w postaci szczegółowego regulaminu instytucji; zresztą sam dokument wyraźnie przewiduje doprecyzowanie prawne instytucji, gdyż trudno sobie wyobrazić sprawne przeprowadzenie Synodu Biskupów bez dokładniejszych przepisów⁴⁶⁵. Wnioski takie zostały zrealizowane przy okazji przygotowania do pierwszego Synodu Biskupów⁴⁶⁶.

Z *Apostolica sollicitudo* można wyczytać, że ta nowa centralna instytucja Kościoła, która jednocześnie – jak ujmuje to dokument – reprezentuje cały episkopat Kościoła katolickiego, jest instytucją permanentną, która będzie zwoływana okresowo przez biskupa Rzymu⁴⁶⁷. Zasadniczo posiada ona charakter doradczy, jedynie wyjątkowo – na mocy specjalnego rozporządzenia biskupa rzymskiego – może przybrać charakter ustawodawczy. Wydaje się jednak, że owa ewentualna decyzja biskupa wymagałaby dalszego dopracowania formalnego określającego bliżej naturę takiego rozporządzenia⁴⁶⁸.

Można było się spodziewać, że zapowiedziana posoborowa analiza Synodu Biskupów pozwoli na jego dalszy rozwój prawny. Warto jednak zauważyć, że wyliczone powyżej tematy – zawarte w *Motu Proprio* Pawła VI – ukazują już dość kompleksowy obraz prawny instytucji, być może ukształtowany na podstawie kanonów o Soborze Powszechnym, do którego w komentarzu do *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* go porównywano⁴⁶⁹, aczkolwiek kanoniści

⁴⁶³ C. Berutti, *Adnotationes*, „Monitor Ecclesiasticus” 90 (1965), s. 531–549.

⁴⁶⁴ A. Indelicato, *Il Sinodo dei Vescovi. La collegialita sospesa 1965-1985...*, dz. cyt., s. 63.

⁴⁶⁵ G.P. Milano, *Il Sinodo dei Vescovi: natura, funzioni, rappresentativita*, „L’année canonique, Hors-série” (1992), t. 1, s. 168.

⁴⁶⁶ Więcej na temat Regulaminu Synodu Biskupów – zob. niniejsza praca: 3.2.

⁴⁶⁷ E. Szafrowski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 156.

⁴⁶⁸ Tamże, s. 157–158, por. I.F. Martin, w: ASY, t. 2, cz. 2, s. 465–466.

⁴⁶⁹ W. Bertrams, *Commentarium in Litteras Apostolicas Apostolica sollicitudo Pauli Papae VI*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 55 (1966) nr 1, s. 126–127.

zaznaczają, że Synod Biskupów to zupełnie inna – nowa instytucja kościelna⁴⁷⁰.

Należy także nadmienić, że tekst *Apostolica sollicitudo* bardziej opisuje, czym ta nowa instytucja ma być, aniżeli podaje definicję Synodu Biskupów. Można jednak założyć, że zagadnienie to zostało pozostawione Kościołowi do dalszego doprecyzowania⁴⁷¹.

3.2. Regulamin Synodu Biskupów *Ordo Synodi Episcoporum* (1966 z późniejszymi zmianami)

W celu ukazania kolejnych zapisów prawnych dotyczących Synodu Biskupów w poniższym paragrafie analizie poddano Regulamin Synodu Biskupów *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* (1966 z późniejszymi zmianami).

W historii Synodu Biskupów do 2018 r. zostały wydane aż cztery jego regulaminy – *Ordo Synodi* – mające na celu coraz to precyzyjniejsze określenie jego struktury i funkcjonowania. Pierwszy z nich, wydany w następnym roku po ogłoszeniu *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, regulamin z 1966 r., doczekał się dwóch nowelizacji, najpierw w 1969 r., a następnie w 1971 r. Te trzy teksty regulaminowe zostały wydane w czasie pontyfikatu Pawła VI, kiedy obowiązywał jeszcze *Kodeks Pio-Benedyktyński* z 1917 r. Dzisiaj można powiedzieć, że mają jedynie znaczenie historyczne, ale niewątpliwie stały się bardzo ważnym punktem wyjścia *Ordo Synodi* Benedykta XVI z 2006 r., zwłaszcza że podczas początkowych zgromadzeń Synodu Biskupów dostrzegano konieczność ciągłego ulepszania istniejącego regulaminu⁴⁷².

⁴⁷⁰ G. Ghirlanda, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 1993, s. 517, por. E. Szafranski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 155.

⁴⁷¹ J. Dyduch, *Synod Biskupów wyrazem troski o Kościół powszechny*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 51 (2008) nr 3–4, s. 113.

⁴⁷² G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi e il suo funzionamento*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 122.

3.2.1. I Regulamin *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* (1966)

Pierwszy w porządku chronologicznym regulamin dotyczący Synodu Biskupów (*Ordo Synodi Episcoporum celebrandae*) został zatwierdzony 8 grudnia 1966 r. przez papieża Pawła VI⁴⁷³. Regulamin ten zawiera 37 artykułów rozmieszczonych w trzech częściach⁴⁷⁴. Pierwsza część (art. 1–14) dotyczy najwyższej władzy oraz mówi o osobach uczestniczących w Synodzie Biskupów (*Pars prima: De suprema potestate deque personis in Synodo Episcoporum partem habentibus*). Część druga (art. 15–26) zawiera normy generalne regulujące Synod Biskupów (*Pars secunda: normae generalis*). Część trzecia natomiast (art. 27–37) omawia zasady postępowania na Synodzie Biskupów (*Pars tertia: de ratione procedendi*). Każda z wymienionych części jest podzielona na rozdziały, a te na artykuły.

W pierwszej części regulaminu jest 8 rozdziałów⁴⁷⁵:

- *Caput I: De Summo Pontifice* (art. 1);
- *Caput II: De Praeside Delegato* (art. 2–3);
- *Caput III: De Synodi coetibus* (art. 4);
- *Caput IV: De Membris seu Sodalibus* (art. 5–7);
- *Caput V: De Commissionibus studiorum* (art. 8);
- *Caput VI: De Commissione querelarum* (art. 9);
- *Caput VII: De Secretario Perpetuo seu Generali* (art. 10–12);
- *Caput VIII: De Secretario Speciali* (art. 13–14).

Druga część liczy 10 rozdziałów⁴⁷⁶:

- *Caput I: De Synodo Episcoporum convocanda* (art. 15);
- *Caput II: De vestibis adhibendis* (art. 16);
- *Caput III: De praecedentia* (art. 17);

⁴⁷³ Regulamin zawiera Notę wstępną, która informuje m.in., że w celu dalszej realizacji norm zawartych w *Apostolica sollicitudo* papież Paweł VI zatwierdza ten regulamin Synodu Biskupów.

⁴⁷⁴ Zob. AAS 59 (1967) 91–103, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* (dalej: OS (1966)).

⁴⁷⁵ Tamże.

⁴⁷⁶ Tamże.

- *Caput IV: De secreto servanda* (art. 18);
- *Caput V: De lingua in Synodo adhibenda* (art. 19);
- *Caput VI: De colligendis ac distribuendis actis et documentis* (art. 20);
- *Caput VII: De sententia a Conferentiis Episcopalibus* (art. 21);
- *Caput VIII: De suffragiis* (art. 22–24);
- *Caput IX: De sodalium absentia* (art. 25);
- *Caput X: De dispensatione ab obligatione residentiae* (art. 26).

W części trzeciej natomiast znajduje się 5 rozdziałów⁴⁷⁷:

- *Caput I: De coetu inaugurando et absolvendo* (art. 27);
- *Caput II: De Relatione conficienda* (art. 28–29);
- *Caput III: De officii possessione a Praeside Delegato capienda* (art. 30);
- *Caput IV: De ratione procedendi in coetibus Synodi* (art. 31–35);
- *Caput V: De Relatione circa peractos labores* (art. 36–37).

Analizując z perspektywy czasu powyższy regulamin, można powiedzieć, że poszczególne jego artykuły (1–37) definiują:

1. Kompetencje biskupa rzymskiego względem Synodu Biskupów (*De Summi Pontificis potestate*)⁴⁷⁸.
2. Wyznaczenie przewodniczącego delegowanego dla obrad zebrania Synodu Biskupów (*De Praesidis Delegati nominatione*)⁴⁷⁹.
3. Zadania przewodniczącego delegowanego (*De Praesidis Delegati muneribus*)⁴⁸⁰.
4. Poszczególne rodzaje zebrań Synodu Biskupów, to znaczy: zgromadzenie zwyczajne, nadzwyczajne oraz specjalne Synodu Biskupów wraz z przedstawieniem tego, co stanowi przedmiot takiego zgromadzenia (*De singulis Synodi coetibus*)⁴⁸¹.

⁴⁷⁷ Tamże.

⁴⁷⁸ OS (1966), art. 1.

⁴⁷⁹ OS (1966), art. 2.

⁴⁸⁰ OS (1966), art. 3.

⁴⁸¹ OS (1966), art. 4, nr 1–3.

5. Uczestników Synodu Biskupów obecnych na zebraniu generalnym⁴⁸², nadzwyczajnym⁴⁸³ oraz specjalnym⁴⁸⁴ (*De Synodi participibus*).
6. Wybór uczestników Synodu Biskupów (*De Sodalibus eligendis*), to znaczy został określony sposób wyboru biskupów przez poszczególne konferencje biskupów⁴⁸⁵ oraz zakonników przez Unię Rzymską Przełożonych Generalnych⁴⁸⁶.
7. Potwierdzenie autentycznym dokumentem wybrania na Synod Biskupów (*De instrumento deputationis exhibendo*)⁴⁸⁷.
8. Powołanie komisji studyjnych (*De Commissionibus studiorum constituendis*)⁴⁸⁸.
9. Powołanie oraz zadania komisji dla analizy powstałych kontrowersji (*De Commissionis querelarum constitutione et munere*)⁴⁸⁹.
10. Powołanie Sekretarza Generalnego Synodu Biskupów przez biskupa Rzymu (*De Secretarii Generalis nominatione*)⁴⁹⁰.
11. Zadania Sekretarza Generalnego (*De Secretarii Generalis muneribus*)⁴⁹¹,
12. Zadania współpracowników Sekretarza Generalnego (*De Secretarii Generalis adiutoribus*)⁴⁹².
13. Powołanie Sekretarza Specjalnego (*De Secretarii Specialis nominatione*)⁴⁹³.
14. Zadania Sekretarza Specjalnego (*De Secretarii Specialis muneribus*)⁴⁹⁴.

⁴⁸² OS (1966), art. 5 § 1.

⁴⁸³ OS (1966), art. 5 § 2.

⁴⁸⁴ OS (1966), art. 5 § 3.

⁴⁸⁵ OS (1966), art. 6 § 1, nr 1–6.

⁴⁸⁶ OS (1966), art. 6 § 2, nr 1–4.

⁴⁸⁷ OS (1966), art. 7.

⁴⁸⁸ OS (1966), art. 8.

⁴⁸⁹ OS (1966), art. 9.

⁴⁹⁰ OS (1966), art. 10.

⁴⁹¹ OS (1966), art. 11 § 1–3.

⁴⁹² OS (1966), art. 12 § 1–3.

⁴⁹³ OS (1966), art. 13 § 1–3.

⁴⁹⁴ OS (1966), art. 14.

15. Sposób zwołania Synodu Biskupów
(*De ratione Synodi convocandae*)⁴⁹⁵.
16. Strój w czasie Synodu Biskupów (*De vestibus in coetu adhibendis*)⁴⁹⁶.
17. Porządek precedencji (*De praecedentiae ordine*)⁴⁹⁷.
18. Obowiązek zachowania tajemnicy
(*De obligatione secreti servandi*)⁴⁹⁸.
19. Język stosowany na Synodzie Biskupów oraz w jego dokumentach
(*De lingua in coetibus et actis adhibenda*)⁴⁹⁹.
20. Porządek zbierania oraz rozdzielania akt i dokumentów
(*De ratione colligendi ac distribuendi acta et documenta*)⁵⁰⁰.
21. Opinie poszczególnych konferencji biskupów
(*De ratione sententiae exquirendae*)⁵⁰¹.
22. Głosowanie na Synodzie Biskupów (*De suffragiis ferendis*)⁵⁰².
23. Formułę oraz sposób głosowania
(*De formula et modo ferendi suffragia*)⁵⁰³.
24. Większość w czasie głosowania (*De suffragiorum maioriata*)⁵⁰⁴.
25. Obowiązek zgłoszenia nieobecności na Synodzie Biskupów
(*De obligatione significandi absentiam*)⁵⁰⁵.
26. Zwolnienie z obowiązku rezydencji oraz pobieranie dochodów z beneficjum (*De beneficiorum fructuum perceptione*)⁵⁰⁶.

⁴⁹⁵ OS (1966), art. 15 § 1–3.

⁴⁹⁶ OS (1966), art. 16.

⁴⁹⁷ OS (1966), art. 17 § 1–2.

⁴⁹⁸ OS (1966), art. 18.

⁴⁹⁹ OS (1966), art. 19.

⁵⁰⁰ OS (1966), art. 20 § 1–2.

⁵⁰¹ OS (1966), art. 21.

⁵⁰² OS (1966), art. 22.

⁵⁰³ OS (1966), art. 23 § 1–3.

⁵⁰⁴ OS (1966), art. 24 § 1–3.

⁵⁰⁵ OS (1966), art. 25.

⁵⁰⁶ OS (1966), art. 26.

27. Inauguracja (ze śpiewem *Veni Creator Spiritus*) oraz zakończenie (ze śpiewem hymnu *Te Deum*) Synodu Biskupów (*De coetu inaugurando et absolvendo*)⁵⁰⁷.
28. Przygotowanie relacji (*De Relatione paranda*)⁵⁰⁸.
29. Przekazanie relacji (*De Relatione transmittenda*)⁵⁰⁹.
30. Objęcie urzędu przez przewodniczącego delegowanego (*De ratione possessionis capiendae a Praeside Delegato*)⁵¹⁰.
31. Propozycję oraz przedstawienie dokumentów (*De argumenti propositione et illustratione*)⁵¹¹.
32. Dyskusję argumentów (*De argumenti discussione*)⁵¹².
33. Odpowiedzi (*De responsionibus*)⁵¹³.
34. Komisje przedmiotowe (*De Commissionibus studiorum*)⁵¹⁴.
35. Głosowanie (*De voto exprimendo*)⁵¹⁵.
36. Redakcję relacji (*De Relatione facienda*)⁵¹⁶.
37. Przedstawienie relacji biskupowi rzymskiemu (*De Relatione Summo Pontifici exhibenda*)⁵¹⁷.

Kończąc analizę I regulaminu, należy zauważyć, że jest to dość dokładnie opracowany dokument, zwłaszcza w porównaniu z dość krótkim tekstem *Apostolica sollicitudo*, któremu brakowało wielu detali praktycznych⁵¹⁸.

W I regulaminie znajduje się bardzo praktyczne, a zarazem konieczne elementy związane z samym zwołaniem zgromadzenia Synodu Biskupów,

⁵⁰⁷ OS (1966), art. 27 § 1–2.

⁵⁰⁸ OS (1966), art. 28 § 1–2.

⁵⁰⁹ OS (1966), art. 29.

⁵¹⁰ OS (1966), art. 30.

⁵¹¹ OS (1966), art. 31.

⁵¹² OS (1966), art. 32 § 1–2.

⁵¹³ OS (1966), art. 33 § 1–6.

⁵¹⁴ OS (1966), art. 34 § 1–3.

⁵¹⁵ OS (1966), art. 35 § 1–2.

⁵¹⁶ OS (1966), art. 36.

⁵¹⁷ OS (1966), art. 37.

⁵¹⁸ Warto zwrócić uwagę na to, że dopiero I regulamin Synodu Biskupów ustalił, jaka jest różnica między zebraniem generalnym, nadzwyczajnym a specjalnym Synodu Biskupów – zob. OS (1966), art. 4, n. 1–3.

które zapewniają jego sprawną organizację i funkcjonowanie, aż po określenie języka synodalnego⁵¹⁹ i stroju jego uczestników⁵²⁰.

3.2.2. II Regulamin Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recignitus et auctus (1969)

Drugi regulamin Synodu Biskupów został ogłoszony w 1969 r.⁵²¹ Po nowelizacji regulaminu z 1966 r. – w drugim wydaniu składał się on z 41 artykułów, które wzorem I regulaminu zostały zawarte także w trzech częściach⁵²².

W porównaniu z regulaminem z 1966 r., ten znowelizowany zawiera 4 nowe artykuły⁵²³:

- art. 9 dotyczący wyboru członków komisji przedmiotowych⁵²⁴,
- art. 16 mówiący o zespole zajmującym się informowaniem o przebiegu Synodu Biskupów⁵²⁵,
- art. 34 odnoszący się do utworzenia mniejszych grup dyskusyjnych⁵²⁶,
- art. 39 o głosowaniu nad wypowiedziami na synodzie⁵²⁷.

Z perspektywy czasu można wnioskować, że ta nowelizacja *Ordo Synodi* płynie z doświadczenia Kościoła zdobytego już na pierwszym zgromadzeniu Synodu Biskupów (1967)⁵²⁸.

⁵¹⁹ Jak w pozostałych instytucjach Kościoła, stosowanym językiem na Synodzie Biskupów ma być łacina – zob. OS (1966), art. 19.

⁵²⁰ Podczas obrad synodalnych każdy, komu przysługuje habit-sutanna, ten powinien je na sobie posiadać, pozostałe osoby powinny zakryć się płaszczem-togą – zob. OS (1966), art. 16.

⁵²¹ II regulamin rozpoczyna się Notą wstępną, w której jest informacja, że papież powołał specjalną Komisję, której celem była rewizja i udoskonalenie regulaminu z 1966 r., stąd jego aktualny tytuł *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recignitus et auctus*.

⁵²² Zob. AAS 61 (1969) 525–539, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recignitus et auctus* (dalej: OS (1969)).

⁵²³ Tamże.

⁵²⁴ *De Sodalibus Commissionum studiorum eligendis*.

⁵²⁵ *De coetu notitiis circa Synodum vulgandis*.

⁵²⁶ *De coetibus minoribus*.

⁵²⁷ *De modis examinandis*.

⁵²⁸ Więcej na temat: *I Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów pt. Zachowanie i umocnienie wiary katolickiej, jej integralności, wigoru, rozwoju, spójności doktrynalnej i historycznej* – zob. niniejsza praca: 5.1.1.1.

Druga wersja *Ordo Synodi* z 1969 r. zawiera nowe paragrafy niektórych artykułów, a kilka poprzednich paragrafów oraz numerów zostało na nowo zredagowanych.

Można zauważyć, że:

- został dodany n. 7 do art. 1, który określa, że w kompetencji biskupa Rzymu jest także przenieść, zawiesić i rozwiązać Synod Biskupów⁵²⁹;
- art. 8 został uzupełniony o n. 2 w § 1 na temat zadań komisji przedmiotowych oraz o nowy § 2 na temat składu tychże komisji⁵³⁰;
- art. 14 (poprzednio w OS (1966) – art. 13)⁵³¹ zawiera nowy § 3⁵³²;
- art. 15 (poprzednio art. 14) zawiera nowy § 2 określający zadania Sekretarza Specjalnego;
- art. 17 (poprzednio art. 15) zawiera nowy § 4⁵³³;
- art. 35 (poprzednio art. 32) na temat porządku dyskusji na Synodzie Biskupów zawiera nowe n. 2–4 w § 1, nowy § 2, zmodyfikowany n. 1 w § 3 oraz nowy n. 2 tego paragrafu⁵³⁴.

Można także zauważyć pewne niewielkie poprawki, przede wszystkim językowe, w innych artykułach *Ordo Synodi*⁵³⁵.

Podsumowując analizę tego kolejnego dokumentu dotyczącego Synodu Biskupów, można stwierdzić, że wraz ze zmianami i odnową Kościoła zmienia się i odnawia instytucja Synodu Biskupów, ale warto w tym miejscu podkreślić, że to właśnie Synod Biskupów jest inicjatorem zmian zachodzących w Kościele⁵³⁶.

⁵²⁹ OS (1969), art. 1, n. 7.

⁵³⁰ OS (1969), art. 8.

⁵³¹ Numeracja OS (1969) uległa zmianie względem OS (1966) ze względu na zamieszczenie w *Ordo Synodi* nowych artykułów.

⁵³² OS (1969), art. 14 § 3.

⁵³³ OS (1969), art. 17 § 4.

⁵³⁴ OS (1969), art. 35.

⁵³⁵ Np. *Unionis Romanae Superiorum Generalium* w art. 7 zastąpiono: *Unionis Superiorum Generalium*.

⁵³⁶ Głównym celem nowelizacji z 1969 r. było ulepszenie pracy zgromadzenia Synodu Biskupów jako instytucji złożonej z wielu osób i elementów, dla wspólnego dobra – zob. OS (1969), art. 6, 12, 16, 22, 23.

3.2.3. III Regulamin *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur* (1971)

Kolejna nowelizacja *Ordo Synodi* została dokonana w 1971 r.⁵³⁷ Warto jednak wiedzieć, że w Aktach Stolicy Apostolskiej (*Acta Apostolicae Sedis*) nie opublikowano wtedy całości nowego regulaminu – ukazała się tylko jego nowelizacja⁵³⁸.

Wprowadzone wówczas zmiany to:

– w art. 6 dołożono nowy paragraf n. 4, który mówi, że Konferencja Biskupów oraz Unia Przełożonych Generalnych, o których mowa w art. 6 § 1 i 2, powinny wybrać jednego alternatywnego członka Synodu Biskupów, zatwierdzonego sukcesywnie przez biskupa rzymskiego, który będzie mógł uczestniczyć w Synodzie Biskupów w zastępstwie (*si Sodalis, cuius ipse vices gerit, adesse nequiverit*);

– do tej pory istniejące art. 11, 12 oraz 13, tworzące rozdział siódmy (*Caput VII, De Secretario Perpetuo seu Generali*), zostały zastąpione nowym rozdziałem (*Caput VII, De Secretaria Generali Synodi Episcoporum*), który także zawiera trzy artykuły (n. 11–13) na temat ustanowienia Sekretariatu Generalnego Synodu⁵³⁹, nominacji Sekretarza Generalnego Synodu Biskupów, jego zadań oraz jego współpracowników⁵⁴⁰ oraz na temat Rady Sekretariatu Generalnego i jej zadań oraz spotkań⁵⁴¹.

⁵³⁷ Wzorem poprzednich edycji, również III regulamin z 1971 r. został zaopatrzony w Notę wstępną, z której dowiadujemy się, że papież Paweł VI przyjął opinie i prośby Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów dotyczące konieczności udoskonalenia istniejącego regulaminu poprzez pewne modyfikacje i dodatki, stąd jego aktualny tytuł: *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur*.

⁵³⁸ Zob. AAS 63 (1971) 702–704, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur* (dalej: OS (1971)).

⁵³⁹ OS (1971), art. 11 § 1–2: *De Secretariae Generalis Synodi constitutione*.

⁵⁴⁰ OS (1971), art. 12 § 1–8: *De Secretarii Generalis nominatione, muneribus et adiutoribus*.

⁵⁴¹ OS (1971), art. 13 § 1–6: *De Consilii Secretariae Generalis constitutione, muneribus et conventibus*.

3.2.4. IV Regulamin *Ordo Synodi Episcoporum* (2006)

Regulamin Synodu Biskupów zatwierdzony przez papieża Benedykta XVI z 2006 r. jest adaptacją *Ordo Synodi* do *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 r. Przed prezentacją IV regulaminu Synodu Biskupów z 2006 r. warto przedstawić informację z audiencji z 29 września 2006 r., którą podpisał kard. T. Bertone – sekretarz stanu. Ogłoszono wtedy, że papież Benedykt XVI, po zapoznaniu się z opinią Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów na temat stosowności uaktualnienia wcześniejszego regulaminu Synodu Biskupów (przejrzanego i rozszerzonego w 1969 i 1971 r.), w szczególności w celu dostosowania go do dyspozycji obowiązującego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* oraz *Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, polecił opublikować nowy, czwarty już regulamin⁵⁴². Benedykt XVI zalecił także, aby nowy regulamin Synodu Biskupów był sumiennie zachowywany przez tych, do których się odnosi⁵⁴³. Należy dodać, że regulamin zatwierdzony przez papieża Benedykta XVI zachował wiele norm poprzednich *Ordo Synodi* na temat Synodu Biskupów wraz z ich podziałem wewnętrznym⁵⁴⁴. Równocześnie IV regulamin sporządzony został według wytycznych *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 r., dotyczących statutów oraz przepisów porządkowych⁵⁴⁵.

Regulamin papieża Benedykta XVI, odmiennie od wcześniejszych *Ordo Synodi*, rozpoczyna się Wprowadzeniem (*Prooemium*)⁵⁴⁶. Jego pojawienie się wynika z tego, że minęło już ponad czterdzieści lat od utworzenia Synodu Biskupów, dlatego przypomnienie najistotniejszych informacji związanych z tą nową centralną instytucją Kościoła wydaje się niezwykle ważne. Wprowadzenie to – choć krótkie – zawiera trzy wątki: historyczny, doktrynalny oraz prawny; można powiedzieć,

⁵⁴² Zob. AAS 98 (2006) 755–779, *Ordo Synodi Episcoporum* (dalej: OS (2006)).

⁵⁴³ *Rescriptum ex Audientia* – 29.09.2006, w: AAS 98 (2006) 755.

⁵⁴⁴ A. Viana, *Las nuevas normas estatutarias del Sinodo de los Obispos*, „*Ius Canonicum*” 94 (2007), s. 658.

⁵⁴⁵ Tamże, s. 659–661.

⁵⁴⁶ Zob. OS (2006).

że bardzo syntetycznie ukazuje dotychczasową wiedzę na temat Synodu Biskupów opartą na dość licznych źródłach⁵⁴⁷.

Historyczna część Wprowadzenia przekazuje, że podczas *Vaticanum II* dojrzała myśl, że biskup Rzymu sprawowanie urzędu najwyższego pasterza Kościoła winien łączyć w zjednoczeniu z pozostałymi biskupami. Stąd papież Paweł VI poprzez *Apostolica sollicitudo* powołał do życia Synod Biskupów. A sam Sobór Watykański II wspominał o tej nowej instytucji w dwóch dekretach: *Christus Dominus*⁵⁴⁸ oraz *Ad gentes divinitus*⁵⁴⁹.

Po przypomnieniu tychże informacji związanych przede wszystkim z utworzeniem instytucji, w wątku doktrynalnym Wprowadzenia czytamy, że Synod Biskupów reprezentuje w pewien sposób cały episkopat katolicki⁵⁵⁰, demonstruje w szczególny sposób ducha komunii, który łączy biskupów z biskupem rzymskim oraz biskupów między sobą, jak również manifestuje afekt kolegialny biskupów oraz troskę episkopatu o dobro całego Kościoła⁵⁵¹. Dlatego Synod Biskupów jest uprzywilejowanym miejscem, w którym zgromadzenie biskupów, podporządkowane wprost i bezpośrednio władzy biskupa rzymskiego, manifestując kolegialność oraz troskę episkopatu o dobro całego Kościoła, wyraża, pod działaniem Ducha, swoją troskliwą opinię na temat różnych problemów kościelnych. Warto zwrócić uwagę, że tekst ten nie wspomina o władzy ustawodawczej Synodu Biskupów, natomiast – w analizowanym Wprowadzeniu – zostało podkreślone, że chociaż Synod Biskupów normalnie wykonuje jedynie funkcję doradczą, jednak nie umniejsza to jego znaczenia w życiu Kościoła⁵⁵².

Część prawna *Prooemium* przypomina, że *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 25 stycznia 1983 r. określił podstawowe elementy struktury Synodu Biskupów, także *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich* z 18 listopada 1990 r. wymienia

⁵⁴⁷ Chronologicznie wymieniono dokumenty: przemówienie papieża Pawła VI do Kurii Rzymskiej z 21 września 1963 r.; *Motu proprio Apostolica sollicitudo*; Dekret *Christus Dominus*, n. 5; trzy poprzednie *Ordo Synodi* (z lat: 1966, 1969, 1971); KPK, kan. 342–348; KKKW, kan. 46; posynodalna adhortacja apostolska *Pastores gregis*, n. 58.

⁵⁴⁸ DB 5.

⁵⁴⁹ DM 29.

⁵⁵⁰ OS (2006), *Prooemium*.

⁵⁵¹ Por. H. Seweryniak, *Święty Kościół powszedni*, Warszawa 1996, s. 107.

⁵⁵² J.I. Arrieta, *Il regolamento del Sinodo. Novità e prospettive*, „*Ius Ecclesiae*” 19 (2007) nr 3, s. 667.

go jako instytucję, która współpracuje z biskupem Rzymu w sprawowaniu najwyższego autorytetu. Jednocześnie, aby lepiej uporządkować strukturę oraz działalność Synodu Biskupów, zostało opublikowane 8 grudnia 1966 r. *Ordo Synodi Episcoporum*, które sukcesywnie zostało uaktualnione dwa razy, m.in. w oparciu o praktykę przeprowadzonych już Synodów Biskupów⁵⁵³. Niemniej jednak doświadczenie kolejnych synodów sprawiło, że powstała potrzeba kolejnej – tym razem całościowej – rewizji regulaminu Synodu Biskupów (*Ordo Synodi Episcoporum*), która została także podyktowana innymi normami komplementarnymi, a przede wszystkim nowym *Kodeksem Prawa Kanonicznego*. Wprowadzenie informuje także, że do regulaminu zostały dołączone „Normy na temat postępowania w kołach dyskusyjnych” (*Modus procedendi in circulis minoribus*)⁵⁵⁴.

Pierwsza część regulaminu (*De Suprema Potestate deque personis in Synodo Episcoporum partem habentibus*) dotyczy najwyższego autorytetu oraz uczestników Synodu Biskupów, a obejmuje 16 artykułów⁵⁵⁵, które układają się w 9 rozdziałów:

- pierwszy rozdział omawia kompetencje biskupa rzymskiego⁵⁵⁶;
- drugi rozdział reguluje zadania przewodniczącego delegowanego⁵⁵⁷;
- trzeci rozdział zawiera klasyfikacje zgromadzenia Synodu Biskupów⁵⁵⁸;
- czwarty rozdział określa uczestników Synodu Biskupów⁵⁵⁹;
- piąty rozdział omawia sprawę utworzenia oraz wyboru członków komisji przedmiotowych⁵⁶⁰;
- szósty rozdział traktuje o Komisji ds. Kontrowersji⁵⁶¹;

⁵⁵³ OS (2006), *Prooemium*.

⁵⁵⁴ Tamże.

⁵⁵⁵ OS (2006), art. 1–16.

⁵⁵⁶ *Caput I: De Romano Pontifice*.

⁵⁵⁷ *Caput II: De Praeside Delegato*.

⁵⁵⁸ *Caput III: De Synodi Coetibus*.

⁵⁵⁹ *Caput IV: De Synodi Participibus*.

⁵⁶⁰ *Caput V: De Commissionibus Studiorum*.

⁵⁶¹ *Caput VI: De Commissione Querelarum*.

- siódmy rozdział przedstawia Sekretariat Generalny Synodu Biskupów⁵⁶²;
- ósmy rozdział dotyczy kompetencji relatora generalnego oraz sekretarza specjalnego⁵⁶³;
- dziewiąty rozdział ukazuje komisję informującą o Synodzie Biskupim⁵⁶⁴.

Podsumowując tę część można powiedzieć, że jest to omówienie wewnętrznej struktury instytucji, zawierające wiedzę na temat funkcjonowania urzędów oraz komisji Synodu Biskupów.

Z kolei część druga regulaminu (*Pars Secunda*) określana jest jako Normy Generalne (*Normae Generales*)⁵⁶⁵. Część ta zawiera również 9 rozdziałów:

- pierwszy rozdział omawia temat procedury zwołania Synodu Biskupów⁵⁶⁶;
- drugi rozdział definiuje strój uczestników Synodu Biskupów w czasie zgromadzenia⁵⁶⁷;
- trzeci rozdział jest omówieniem precedencji⁵⁶⁸;
- czwarty rozdział uściśla temat obowiązkowego zachowania tajemnicy⁵⁶⁹;
- piąty rozdział definiuje język używany na zgromadzeniu oraz w aktach Synodu Biskupów⁵⁷⁰;
- szósty rozdział omawia sposób zbierania oraz przekazywania akt oraz dokumentów w czasie Synodu Biskupów⁵⁷¹;
- siódmy rozdział daje do zrozumienia, że jest konieczne, aby zagadnienia będące przedmiotem dyskusji, a określone przez

⁵⁶² *Caput VII: De Secretaria Generali Synodi Episcoporum.*

⁵⁶³ *Caput VIII: De Relatore Generali et Secretario Speciali.*

⁵⁶⁴ *Caput IX: De Notitiis circa Synodum Vulgandis.*

⁵⁶⁵ OS (2006), art. 17–28.

⁵⁶⁶ *Caput I: De Synodo Episcoporum Convocanda.*

⁵⁶⁷ *Caput II: De Vestibus Adhibendis.*

⁵⁶⁸ *Caput III: De Praecedentia.*

⁵⁶⁹ *Caput IV: De Secreto Servando.*

⁵⁷⁰ *Caput V: De Lingua Synodo Adhibenda.*

⁵⁷¹ *Caput VI: De colligendis ac distribuendis Actis et Documentis.*

biskupa rzymskiego w momencie zwołania zebrania Synodu Biskupów, były wcześniej i dokładniej przeanalizowane przez synody i przez Radę Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich, przez każdą konferencję biskupów, przez dykasterie Kurii Rzymskiej i przez Unię Przełożonych Generalnych⁵⁷²;

- ósmy rozdział ustala sposób głosowania⁵⁷³;
- dziewiąty rozdział dotyczy członków nieobecnych na zgromadzeniu⁵⁷⁴.

Można powiedzieć, że ta część regulaminu ma charakter porządkowy i jest to udoskonalenie regulaminu z 1966 r.

Trzecia część regulaminu: Postępowanie (*De ratione procedendi*) obejmuje 13 artykułów⁵⁷⁵, które zostały umieszczone w 5 rozdziałach:

- pierwszy rozdział poświęcony jest uroczystości inauguracji oraz zakończenia zgromadzenia Synodu⁵⁷⁶;
- drugi rozdział odnosi się do objęcia urzędu przez przewodniczącego delegowanego⁵⁷⁷;
- trzeci rozdział jest o relacji synodalnej relatora generalnego⁵⁷⁸;
- czwarty rozdział mówi o postępowaniu na zebraniach Synodu Biskupów⁵⁷⁹;
- piąty rozdział omawia relację z prac synodalnych⁵⁸⁰.

Do tego regulaminu papieża Benedykta XVI zostały dodane: „Normy na temat postępowania w tzw. kołach mniejszych Synodu Biskupów”⁵⁸¹. Wytyczne te zostały omówione w 9 artykułach i zostały one podzielone na 3 rozdziały:

⁵⁷² *Caput VII: De sententia exquirenda ab Organismis quibus com petit.*

⁵⁷³ *Caput VIII: De Suffragiis.*

⁵⁷⁴ *Caput IX: De Sodalium Absentia.*

⁵⁷⁵ OS (2006), art. 29–41.

⁵⁷⁶ *Caput I: De Ritibus Sacris.*

⁵⁷⁷ *Caput II: De immissione in officium Praesidis Delegati.*

⁵⁷⁸ *Caput III: De Relationibus Relatoris Generalis.*

⁵⁷⁹ *Caput IV: De ratione procedendi in Coetibus Synodi.*

⁵⁸⁰ *Caput V: De Relatione circa Peractos Labores.*

⁵⁸¹ *Adnexum: Modus procedendi in Circulis Minoribus.*

– Pierwszy rozdział (*Natura, Scopus et Compositio Circulorum Minorum*)⁵⁸² dotyczy natury, celu oraz składu kół mniejszych; zawiera trzy artykuły⁵⁸³. Warto wiedzieć, że jest tu mowa o tym, że w czasie debaty synodalnej przewodniczący delegowany inicjuje w kołach mniejszych, powołanych według grup językowych⁵⁸⁴, dalsze dyskusje na tematy wskazane w relacji końcowej (*Relatio post Disceptationem*)⁵⁸⁵. Poszczególni ojcowie synodalni uczestniczą w kołach, które zostają im wyznaczone przy uwzględnieniu wybranych przez nich języków. Wszystkie koła rozważać mają te same argumenty⁵⁸⁶.

Celem działania kół mniejszych jest wyrażenia własnych opinii przez ojców synodalnych. Na końcu powinna pojawić się deklaracja, względem których tematów jest zgoda, a które budzą wątpliwości. Takie zestawienie powinno doprowadzić do opinii jak najbardziej ze sobą zgodnych, przy czym powinno się zawsze uwzględniać każdą opinię przeciwną⁵⁸⁷.

– Drugi rozdział (*De ordinatione Circulorum et de disceptatione circa argumentum*) mówi o procedurach organizacyjnych w kołach mniejszych oraz prowadzonej przez nie dyskusji tematycznej (trzy artykuły bez tytułów)⁵⁸⁸.

W tym rozdziale warto zwrócić uwagę na to, że moderatorem każdego koła powinien być jeden z ojców do niego należących. Zostaje on powołany większością relatywną po wyborach tajnych-pisanych przeprowadzonych na początku pierwszej sesji przez członków tego koła⁵⁸⁹. Do jego obowiązków należy: przedstawienie zasugerowanych argumentów, przewodzenie dyskusji, troska, aby dyskusja przebiegała według ram tematycznych, zachęta do aktywnego uczestnictwa członków,

⁵⁸² OS (2006), *Adnexum*, art. 1–3.

⁵⁸³ W przeciwieństwie do głównej części *Ordo Synodi* z 2006 r.. nie posiadają one tytułów.

⁵⁸⁴ Zob. OS (2006), art. 35.

⁵⁸⁵ OS (2006), *Adnexum*, art. 1

⁵⁸⁶ Art. 3 mówi, że ojcowie synodalni podzieleni będą na koła według następujących języków: łaciński, francuski, angielski, włoski, hiszpański z portugalskim oraz niemiecki. W sytuacji, gdy wielu wybierze ten sam język, zostaną oni przydzieleni do dwóch lub więcej kół tego samego języka. Taki podział będzie się dokonywał według porządku alfabetycznego imiennego spisu ojców.

⁵⁸⁷ OS (2006), *Adnexum*, art. 2.

⁵⁸⁸ Tamże, art. 4–6.

⁵⁸⁹ Por. KPK, kan. 172; KKKW, kan. 954.

decydowanie, który argument będzie rozważony jako pierwszy oraz ustalenie czasu wypowiedzi⁵⁹⁰.

Relatorem każdego koła może być jeden z ojców synodalnych, wybrany przez członków koła na początku pierwszej sesji większością relatywną w wyborach tajnych-pisanych⁵⁹¹. Do obowiązków relatora koła należy: zrobienie na końcu każdej sesji syntezy z wypowiedzianych opinii, z uwzględnieniem zarówno tych zgodnych, jak i przeciwnych; na końcu dyskusji przygotowanie relacji przyjętej przez członków koła, odczytanie relacji na zgromadzeniu⁵⁹².

Dodatek do regulaminu mówi również, że sekretarzem każdego koła może zostać asystent Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów. Do jego obowiązków należeć będzie: pomoc moderatorowi, pomoc relatorowi w przygotowaniu relacji (*Relatione*) oraz wszystkim członkom koła w potrzebach o charakterze technicznym (na ich prośbę), realizowanie potencjalnych żądań członków koła, zredagowanie protokołu z sesji koła i przekazanie go Sekretariatowi Generalnemu⁵⁹³.

– Trzeci rozdział (*De Circulorum Relationum expositione in Congregatione Generali*) poświęcony jest odczytowi na Kongregacji Generalnej relacji z poszczególnych kół (trzy artykuły bez tytułów)⁵⁹⁴. Tenże rozdział kończący *Ordo Synodi* zawiera informację, że w wyznaczonym przez przewodniczącego delegowanego momencie relatorzy, w imieniu członków każdego koła, odczytają relacje na Kongregacji Generalnej⁵⁹⁵.

Na końcu relacji pochodzącej z kół mniejszych, zgodnie z OS (2006) art. 36, może być udzielona ojcom synodu możliwość dołączenia opinii

⁵⁹⁰ OS (2006), *Adnexum*, art. 4.

⁵⁹¹ Por. KPK, kan. 172; KKKW, kan. 954.

⁵⁹² OS (2006), *Adnexum*, art. 5.

⁵⁹³ Tamże, art. 6.

⁵⁹⁴ Tamże, art. 7–9.

⁵⁹⁵ Tamże, art. 7.

w formie uzupełnienia, poprawki lub wyjaśnienia na temat powyższej relacji (*in Relationibus*)⁵⁹⁶.

Po takiej prezentacji na Kongregacji Generalnej istnieje możliwość, aby przewodniczący delegowany⁵⁹⁷ rozpoczął w auli dyskusję na temat propozycji ze strony kół mniejszych⁵⁹⁸.

3.3. Synod Biskupów w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* Jana Pawła II (1983)

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. omawia Synod Biskupów w kanonach: 342–348⁵⁹⁹. Zawiera je piąta część księgi II o Ludzie Bożym, w sekcji pierwszej – Najwyższa Władza Kościoła, w rozdziale drugim zatytułowanym Synod Biskupów⁶⁰⁰.

W chwili promulgacji nowego kodeksu Synod Biskupów miał osiemnaście lat, a kanony go dotyczące zostały zawarte po kanonach o biskupie rzymskim i kolegium biskupów⁶⁰¹ (Rozdział I: *Biskup Rzymski i Kolegium Biskupów*)⁶⁰², a przed normami o kolegium kardynałów (Rozdział III: *Kardynałowie Świętego Kościoła Rzymskiego*)⁶⁰³ – zgodnie z życzeniem papieża Jana Pawła II⁶⁰⁴, którego celem było podkreślenie związku Synodu Biskupów z zasadą kolegialności biskupów⁶⁰⁵. Taka struktura kodeksowa ukazuje Synod Biskupów jako instytucję odpowiedzialną za zarządzanie Kościołem powszechnym⁶⁰⁶.

⁵⁹⁶ Tamże, art. 8.

⁵⁹⁷ W zgodzie z OS (2006), art. 34.

⁵⁹⁸ OS (2006), *Adnexum*, art. 9.

⁵⁹⁹ Por. G.P. Milano, *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1985, s. 251–371; E. Szafrowski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 117–172.

⁶⁰⁰ *Caput II: De Synodo Episcoporum*.

⁶⁰¹ KPK, kan. 334 wymienia Synod Biskupów jako instytucję świadczącą pomoc biskupowi rzymskiemu.

⁶⁰² KPK, kan. 330–341.

⁶⁰³ KPK, kan. 349–359.

⁶⁰⁴ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 171.

⁶⁰⁵ E. Górecki, *Synod Biskupów*, w: J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Poznań 2005, t. 2/1, s. 174.

⁶⁰⁶ J.I. Arrieta, *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali*, w: *Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, lus in vita et in Missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalibus Iuris Canonici Occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19–24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana Celebranti*, Libreria Editrice Vaticana 1994, s. 314.

Dotychczas w niniejszej pracy i podjętej analizie związku Synodu Biskupów z zasadą kolegialności starano się ukazać Synod Biskupów jako przyczynę i cel odnowy Kościoła, co jest zgodne myślą E. Góreckiego mówiącą, że synod posiada w Kościele ważną funkcję⁶⁰⁷. Wnioski takie umotywowane są również wypowiedziami i nauczaniem Jana Pawła II⁶⁰⁸, za pontyfikatu którego został wprowadzony w życie nowy posoborowy KPK z 1983 r.⁶⁰⁹

Na podstawie dotychczasowej analizy zawartej w poprzednich rozdziałach można zauważyć, że kanony obecnego KPK, mówiąc o Synodzie Biskupów, opierają się na trzech filarach ukazujących odnowioną soborową eklezjologię – mowa tu o: Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium*, *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* oraz *Ordo Synodi* (1966) z kolejnymi nowelizacjami⁶¹⁰.

Wniosek ten pokrywa się z oficjalną listą źródeł kanonów KPK dotyczących Synodu Biskupów⁶¹¹, przy czym warto zauważyć, że już w 1966 r. S. Sołtyszewski, analizując *Apostolica sollicitudo*, wnioskuje, że zapewne nowy *Kodeks Prawa Kanonicznego* będzie zawierał nową osobną sekcję dotyczącą Synodu Biskupów⁶¹².

W KPK Jana Pawła II znajdują się kanony dotyczące Synodu Biskupów⁶¹³:

- kan. 342 – prawny obraz Synodu Biskupów,

⁶⁰⁷ Por. G.P. Milano, *De Synodo Episcoporum*, w: A. Marzoa, J. Miras, R. Rodriguez (red.), *Comentario exegetico alCodigo de derecho canonico*, Pamplona 1996, t. 2, s. 603.

⁶⁰⁸ Niejednokrotnie Jan Paweł II podkreślał w swoich wypowiedziach i nauczaniu, że bazuje na osobistym doświadczeniu soborowym oraz synodalnym.

⁶⁰⁹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 172.

⁶¹⁰ M. Francescato, *Strutture centrali della Chiesa universale*, w: AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma 1990, t. 2, s. 566.

⁶¹¹ Zob. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Code Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus fontium annotatione et indice ana alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 96-98; Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum siarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus fontium annotatione*, Libreria Editrice Vaticana 1995, s. 18.

⁶¹² S. Sołtyszewski, *Synod Biskupów*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 9 (1966) nr 3-4, s. 296.

⁶¹³ Zdaniem J.P. Schotte (sekretarz generalny Synodu Biskupów; więcej na jego temat zob. 7.4.3.), te siedem kanonów KPK dotyczy natury oraz celu Synodu Biskupów, opisują one autorytet papieża względem tej instytucji, wyznaczają rodzaje zgromadzeń synodalnych, mówią o warunkach powołania jego uczestników, określają przedmiot pracy poszczególnych zgromadzeń oraz Sekretariatu Generalnego – zob. J.P. Schotte, *The Synod of Bishops: A Permanent yet Adaptable Church Institution*, „Studia Canonica” 26 (1992), s. 289-290.

- kan. 343 – zadanie Synodu Biskupów,
- kan. 344 – kompetencje biskupa rzymskiego w relacji do Synodu Biskupów,
- kan. 345 – klasyfikacja zebrań Synodu Biskupów,
- kan. 346 – członkowie Synodu Biskupów,
- kan. 347 – czynności po zakończeniu zebrania Synodu Biskupów,
- kan. 348 – Sekretariat Generalny Synodu Biskupów oraz jego rola⁶¹⁴.

Kanony dotyczące Synodu Biskupów, mają fundament w doktrynie Soboru Watykańskiego II. Uwzględniają one również istniejące w 1983 r. *Apostolica sollicitudo*⁶¹⁵ oraz *Ordo Synodi*⁶¹⁶, niemniej jednak, patrząc z perspektywy czasu, są one wytycznymi, które pozwalają na dalsze *aggiornamento* Kościoła⁶¹⁷, o czym będzie mowa w kolejnych częściach niniejszej pracy.

3.4. Aktualizacja Synodu Biskupów według papieża Franciszka

Od początku swojego pontyfikatu papież Franciszek wyrażał pragnienie wzmocnienia kolegialnych aspektów zarządzania Kościołem⁶¹⁸ i opowiadał się za większym uznaniem darów charyzmatycznych w Kościele⁶¹⁹.

Przewodniczył ważnym zgromadzeniom synodalnym poświęconym: rodzinie (2014), młodzieży (2018) i Kościołowi w regionie Pan-Amazonii (2019).

Można zapewne powiedzieć, że Franciszek nieustannie troszczy się o odnowę wspólnoty Kościoła⁶²⁰, dlatego 15 września 2018 r. zatwierdził nową

⁶¹⁴ KPK (1983) na temat Synodu Biskupów mówi także w kan. 395 § 2 i kan. 833, n. 1.

⁶¹⁵ *Motu proprio Apostolica sollicitudo* (1965).

⁶¹⁶ Regulamin Synodu Biskupów: *Ordo Synodi* – OS (edycje: 1966, 1969, 1971).

⁶¹⁷ A. Talamanca, *Sinodo dei Vescovi*, w: *Enciclopedia giuridica*, Roma 1992, t. 27, s. 1.

⁶¹⁸ C. Wooden, *Pope says structures for collaboration, collegiality need strengthening*, "National Catholic Reporter", 13 June 2013 [online], <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-says-structures-collaboration-collegiality-need-strengthening>, dostęp: 2021-07-04.

⁶¹⁹ ZENIT, *Pope's Address to Congregation for Doctrine of the Faith*, "Zenit", 29 January 2016 [online], <https://zenit.org/2016/01/29/popess-address-to-congregation-for-doctrine-of-the-faith>, dostęp: 2021-07-04.

⁶²⁰ P. Rabczyński, *Synodalność według papieża Franciszka*, w: P. Rabczyński (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka...*, dz. cyt., s. 123–125.

Konstytucję apostolską *Episcopalis communio* (komunia biskupia)⁶²¹. Konstytucja ta wnosi w życie Kościoła to, że ostateczny dokument Synodu, jeśli zostanie zatwierdzony przez członków z „jednomyslnością moralną” i jeśli papież „udzieli zgromadzeniu synodu władzy decyzyjnej”, stanie się on częścią Zwyczajnego Magisterium nauczania katolickiego „z chwilą, gdy zostanie ratyfikowane i ogłoszone”⁶²². Nowa Konstytucja przewiduje również, że świeccy mogą przysyłać swoje uwagi bezpośrednio do sekretarza generalnego synodu⁶²³. W celu bardziej szczegółowego wyznaczenia działań Synodu Biskupów powstała również ogłoszona 1 października 2018 r. Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów.

3.4.1. Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (2018)

18 września 2018 r. w Biurze Prasowym Stolicy Apostolskiej odbyła się konferencja prasowa poświęcona prezentacji Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* Ojca Świętego Franciszka na temat struktury Synodu Biskupów⁶²⁴. W konferencji wzięli udział: kardynał Lorenzo Baldisseri – sekretarz generalny Synodu Biskupów, biskup Fabio Fabene – podsekretarz Synodu Biskupów oraz profesor Dario Vitali – konsultor Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów i profesor zwyczajny teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim⁶²⁵.

Według kardynała Lorenza Baldisseriego, Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* została podpisana 15 września – nie jest to jednak przypadkowa data,

⁶²¹ E. Pentin, *Pope Francis Boosts Authority of the Synod of Bishops*, „National Catholic Register”, 18 September 2018 [online], <https://www.ncregister.com/blog/pope-francis-boosts-authority-of-the-synod-of-bishops>, dostęp: 2021-07-04.

⁶²² EC, art. 18.

⁶²³ EC, art. 7.

⁶²⁴ Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (dalej: EC); zob. niniejsza praca: ANEKS 2.

⁶²⁵ *Conferenza Stampa di presentazione della Costituzione Apostolica „Episcopalis communio” di Papa Francesco sul Sinodo dei Vescovi* [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html>, dostęp: 2021-07-04.

jeśli weźmie się pod uwagę, że tego samego dnia, w 1965 r., papież Paweł VI ustanowił Synod Biskupów⁶²⁶.

Z okazji pięćdziesiątej rocznicy powstania synodu 17 października 2015 r. papież Franciszek wygłosił obszerne przemówienie w Sali Pawła VI, które wielu komentatorów uważa za jedno z najbardziej znaczących teologicznie jego pontyfikatu. Przy tej okazji, po potwierdzeniu, że „w Kościele synodalnym Synod Biskupów jest najbardziej ewidentnym przejawem dynamizmu komunii, który inspiruje wszystkie decyzje kościelne”⁶²⁷, papież sprecyzował, że synod „reprezentujący episkopat katolicki staje się wyrazem kolegalności biskupiej w ramach całkowicie synodalnego Kościoła. Ujawnia *collegialitas impactiva*, który może stać się „skuteczny” także w pewnych okolicznościach, jednocząc biskupów ze sobą i z papieżem w trosce o Lud Boży”⁶²⁸.

W pewnym sensie przemówienie to w syntetycznej formie antycypowało główne treści nowej Konstytucji apostolskiej. Co więcej, wraz z tymi słowami programowymi doświadczenie zdobyte przy okazji synodalnej podróży po rodzinie, której kulminacją było XIV Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne w październiku 2015 r., zasugerowało zmianę normatywną synodu. Przy tej okazji synodalna „maszyna” doprowadziła już do rozległego odnowienia procedur, które czekały na trwałe włączenie do norm synodalnych.

Nie powinno dziwić, że synod ewoluuje, nawet z konstytutywnego punktu widzenia. Paweł VI już w samym akcie powołania synodu przewidział, że z biegiem czasu można go ulepszyć⁶²⁹. Podobne słowa wypowiedział w 1983 r. Jan Paweł II, stwierdzając, że „być może ten instrument można ulepszyć.

⁶²⁶ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#ba>, dostęp: 2021-07-04.

⁶²⁷ Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html, dostęp: 2021-07-04.

⁶²⁸ Tamże.

⁶²⁹ ApS, wstęp.

Być może kolegialną odpowiedzialność duszpasterską można jeszcze bardziej wyrazić na Synodzie”⁶³⁰.

Papież Franciszek jest więc powiązany ze swoimi poprzednikami, którzy przez lata wielokrotnie poprawiali *Ordo Synodi Episcoporum*, którego ostatnie wydanie zostało zatwierdzone w 2006 r. przez Benedykta XVI. Jednocześnie po ponad pięćdziesięciu latach działalności (w 2018 r.) wydawało się, że nadszedł czas na szerszą rewizję synodu, uwzględniając nowe perspektywy teologiczne i prawno-duszpasterskie oraz zdobyte przez lata i kolejne spotkania synodalne doświadczenie⁶³¹.

Kardynał Lorenzo Baldisseri przedstawia kilka informacji na temat Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*. Tekst jest podzielony na dwie główne sekcje: część doktrynalną, składającą się z 10 akapitów i część dyscyplinarną, składającą się z 27 artykułów. Baldisseri uważa, że istnieją cztery główne interpretacje podejścia do doktrynalnej części tekstu, co oczywiście inspiruje i uzasadnia dalszą część dyscyplinarną⁶³².

Pierwsza interpretacja dotyczy Soboru Watykańskiego II, który reprezentuje rodzące „łono” Synodu Biskupów. Odniesienie do ostatniego zgromadzenia ekumenicznego nie jest motywowane zwykłymi okolicznościami, ale raczej daje papieżowi okazję do wznowienia i pogłębienia niektórych kluczowych zagadnień teologicznych soboru, zwłaszcza w odniesieniu do doktryny eklezjologicznej. Centralne jest odniesienie do kolegialności biskupiej, rozwinięte w III rozdziale Konstytucji dogmatycznej *Lumen Gentium*, dzięki któremu – jak stwierdza papież – „stało się ostatecznie jasne, że każdy biskup posiada równocześnie i nierozdzielnie odpowiedzialność za Kościół partykularny oraz za cały Kościół powszechny”⁶³³.

„Równoległe z dojrzewaniem doktryny o kolegialności biskupiej – kontynuuje papież Franciszek – prośba o włączenie niektórych biskupów do powszechnej posługi papieża Rzymu pojawiała się również kilkakrotnie w formie stałego organu

⁶³⁰ Jan Paweł II, *Homilia na zakończenie VI Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego Synodu Biskupów* (29.10.1983), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI, 2, Poznań 1999, s. 417.

⁶³¹ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶³² Tamże.

⁶³³ EC, wstęp, n. 2.

centralnego, poza dykasteriami Kurii Rzymskiej, który potrafił wyrazić, nawet poza uroczystą i nadzwyczajną formą Soboru Powszechnego, troskę kolegium biskupów o potrzeby Ludu Bożego i komunii między wszystkimi Kościołami”⁶³⁴. Dlatego synod jest w pewien sposób delegowany, aby w zwykłym życiu Kościoła przedłużyć korzystny dynamizm Soboru Powszechnego, który na przestrzeni dziejów niezmiennie okazał się potężnym czynnikiem reformy kościelnej, ale który ze swej natury jest wydarzeniem wyjątkowym⁶³⁵.

Druga interpretacja daje odniesienie do tematu odnowy Kościoła. Papież Franciszek patrzy nie tylko w przeszłość, to znaczy na Sobór Watykański II, ale także na teraźniejszość, czyli na obecną godzinę Kościoła⁶³⁶, który jest wprowadzany – jak czytamy w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* – w „nowy etap ewangelizacyjny”⁶³⁷, mający na celu permanentny stan misji we wszystkich regionach ziemi”⁶³⁸. Dla papieża Franciszka jest to kwestia głębokiego przekształcenia wszystkich struktur kościelnych, tak aby stały się „bardziej misyjne”, to znaczy bardziej wrażliwe na potrzeby ludzi, bardziej otwarte na postępujące nowe, bardziej elastyczne w dobie szybkich przemian⁶³⁹.

Już w 2013 r., kilka miesięcy po wyborze na tron Piotra, papież Franciszek w wywiadzie udzielonym *La Civiltà Cattolica* powiedział: „Być może czas zmienić metodologię synodu, ponieważ obecna wydaje mi się statyczna”⁶⁴⁰. Można więc powiedzieć, że jednym z celów *Episcopalis communio* jest właśnie uczynienie synodu bardziej „dynamicznym”, a przez to bardziej wnikającym w życie Kościoła. Dynamizm ten jest szczególnie widoczny w związkach cyrkularnych, które powstały między synodem a Kościołami lokalnymi, poprzez synody katolickich Kościołów wschodnich i Konferencje Episkopatów. Synod „zaczyna się” od Kościołów lokalnych, to znaczy od dołu, od Ludu Bożego

⁶³⁴ Tamże.

⁶³⁵ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶³⁶ Tamże.

⁶³⁷ EG 1.

⁶³⁸ EG 25.

⁶³⁹ Por. EG 27.

⁶⁴⁰ A. Spadaro, *Serce wielkie i otwarte na Boga* [online], <https://www.niedziela.pl/arttykul/6191/SERCE-WIELKIE-I-OTWARTE-NA-BOGA>, dostęp: 2021-07-04.

rozsianego po całej ziemi, w drodze konsultacji przeprowadzonej na wszystkich płaszczyznach, a po zgromadzeniu ojców synodalnych „powraca” do Kościołów partykularnych, gdzie wnioski otrzymane przez papieża muszą być przetłumaczone z uwzględnieniem konkretnych potrzeb Ludu Bożego⁶⁴¹.

Taka myśl wprowadza w trzeci klucz do lektury *Episcopalis communio*. Jest to najbardziej nowatorski czynnik nowej Konstytucji apostolskiej, ujawniony przede wszystkim od numeru 5; czynnik, który pod pewnymi względami kształtuje rzeczywiste „ponowne założenie” ciała synodalnego⁶⁴².

Jeśli odniesienie do rozdziału III *Lumen Gentium*, dotyczącego doktryny episkopatu, mogłoby się wydawać oczywiste w dokumencie synodu, odniesienie do rozdziału II, dotyczącego Ludu Bożego, jest mniej oczywiste. Wiadomo jednak, że papież Franciszek często w swoim nauczaniu odwołuje się do tego rozdziału, ponieważ eklezjologiczny obraz Ludu Bożego, zakorzeniony w Piśmie Świętym i Ojcach Kościoła, jest tym, który On uprzywilejowuje. Warto więc zauważyć, w jaki sposób Ojciec Święty wyobraża sobie rewizję synodu: „Aby ożywić to dzieło odnowy, trzeba być głęboko przekonanym, że wszyscy Pasterze są powołani do służby Świętemu Ludowi Bożemu, do którego sami należą mocą sakramentu Chrztu”⁶⁴³.

W dalszej części pojawia się odniesienie do doktryny *sensus fidei*⁶⁴⁴, która czyni lud Boży nieomylnym *in credendo*⁶⁴⁵. Wymaga to od pasterzy uważnego wysłuchania swojej owczarni, aby zrozumieli, co Duch Święty mówi do Kościoła, oraz zażądania, aby sam synod rozpoczynał swą działalność na zgromadzeniu od możliwie najszerszej konsultacji z wiernymi⁶⁴⁶.

Warto więc podkreślić tą nowatorską myśl Franciszka – *Episcopalis communio* nie ogranicza się do przywołania doktryny o kolegalności biskupiej, lecz idzie dalej, ilustrując służbę biskupią jako posługę Ludowi Bożemu w wielu

⁶⁴¹ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁴² Por. Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online] ..., dz. cyt.

⁶⁴³ EC, wstęp, n. 5.

⁶⁴⁴ J. Mastey, *Sensus fidei*, w: M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastey (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 415-422.

⁶⁴⁵ Por. LG 12; EG 119.

⁶⁴⁶ EC, wstęp, n. 6–7.

posługach i charyzmatach. Synod chociaż „biskupów” nie żyje jednak w oderwaniu od pozostałych wiernych. Wręcz przeciwnie, jest to narzędzie dające całemu Ludowi Bożemu głos właśnie przez biskupów, których Bóg ustanowił „autentycznymi strażnikami, interpretatorami i świadkami wiary całego Kościoła”⁶⁴⁷.

Od tego miejsca *Episcopalis communio* blisko już do ostatniego klucza do tego dokumentu⁶⁴⁸. Można go znaleźć w ostatnim akapicie części doktrynalnej – to wymiar ekumeniczny Kościoła⁶⁴⁹. We wspomnianym przemówieniu z okazji 50-lecia synodu Ojciec Święty powiedział: „Zaangażowanie w budowę Kościoła synodalnego [...] jest pełne implikacji ekumenicznych. [...] Jestem przekonany, że w Kościele synodalnym pełnienie prymatu Piotrowego będzie mogło otrzymać większe światło. Papież nie stoi samotnie ponad Kościołem; ale w nim jako ochrzczony wśród ochrzczonych i w kolegium biskupów jako biskup wśród biskupów, wezwany jednocześnie – jako Następca Apostoła Piotra – do przewodzenia Kościołowi Rzymu, który przewodzi wszystkim Kościołom w miłości”⁶⁵⁰.

Papież Franciszek jest przekonany, że poprzez odpowiednie umocnienie synodalnego wymiaru Kościoła, który domaga się aktywności wszystkich ochrzczonych, a w jej ramach kolegiального działania episkopatu, na nowo zostanie zinterpretowana doktryna o prymacie we wspólnocie, rozpoczynając proces „nawrócenia papiestwa”, którego oczekiwał Jan Paweł II⁶⁵¹ i na które bracia prawosławni i protestanccy patrzą z żywym zainteresowaniem⁶⁵².

Właśnie w tym kierunku można odczytać nowy przepis art. 1 § 3, zgodnie z którym oprócz trzech wypróbowanych już form zgromadzenia synodalnego (generalnego zwyczajnego, generalnego nadzwyczajnego

⁶⁴⁷ Tamże.

⁶⁴⁸ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁴⁹ EC, wstęp, n. 10.

⁶⁵⁰ Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online] ..., dz. cyt.

⁶⁵¹ Por. EG 32; UUS 95.

⁶⁵² EC, wstęp, n. 10.

i specjalnego), „zwłaszcza z powodów natury ekumenicznej, biskup Rzymu może samodzielnie zwołać Zgromadzenie Synodalne na innych zasadach”⁶⁵³.

Według kardynała Baldisseriego, Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* zawiera w sobie nadzieję, że Synod Biskupów stanie się coraz to skuteczniejszym narzędziem komunii między pasterzami na drodze odnowy Kościoła, w służbie Ludowi Bożemu⁶⁵⁴.

Podczas konferencji prasowej 18 września 2018 r. poświęconej prezentacji Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* biskup Fabio Fabene przedstawił interpretację części dyscyplinarnej dokumentu, w której postulaty teologiczne nabierają konkretów prawnych⁶⁵⁵.

Według Fabenego, warto zauważyć aspekt kwalifikacji Magisterium nowego dokumentu papieskiego: jest to Konstytucja apostolska, podczas gdy *Apostolica sollicitudo* była listem apostolskim *Motu Proprio*. Taki wybór papieża Franciszka tłumaczy się przede wszystkim wyrażoną na początku pontyfikatu wolą nadania większej wartości Synodowi Biskupów – pół wieku po jego utworzeniu⁶⁵⁶.

W *Episcopalis communio*, potwierdzając zasadniczą strukturę ustaloną przez Pawła VI w 1965 r., wprowadza się zmianę tak szeroko zakrojoną, że można to działanie nazwać budowaniem „refundamentu” synodu. Ta posoborowa odnowa Kościoła nie jest jedynie zmianą proceduralną, ponieważ zmienia się tu sama idea synodu. W rzeczywistości synod, chociaż nie przestaje być *coetus Episcoporum* niosącym pomoc biskupowi Rzymu, staje się coraz bardziej wyrazem konstytutywnego wymiaru synodalnego Kościoła, w który zaangażowany jest cały Lud Boży w różnorodności jego członków⁶⁵⁷.

Powyższe stwierdzenie pozwala zrozumieć treść sekcji dyscyplinarnej, która jest podzielona na 5 tytułów, obejmujących łącznie 27 artykułów:

⁶⁵³ EC, art. 1 § 3.

⁶⁵⁴ L. Baldisseri, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁵⁵ F. Fabene, *Episcopalis communio* [online],

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#fa>,
dostęp: 2021-07-04.

⁶⁵⁶ Tamże.

⁶⁵⁷ EC, wstęp, n. 7.

- Zgromadzenia synodalne⁶⁵⁸,
- Faza przygotowawcza zgromadzenia synodalnego⁶⁵⁹,
- Faza obchodów zgromadzenia synodalnego⁶⁶⁰,
- Faza realizacji Zgromadzenia Synodu⁶⁶¹,
- Sekretariat Generalny Synodu Biskupów⁶⁶².

Taka struktura ujawnia fundamentalną nowość konstytucji: stabilne włączenie fazy przygotowawczej i wdrożenie w życie drogi synodalnej skutkujące prawdziwą przemianą synodu – od „zdarzenia” do „procesu”⁶⁶³.

Faza przygotowawcza ma zasadnicze znaczenie dla tego procesu, ponieważ zakłada zasięgnięcie opinii Ludu Bożego w sprawie synodu. W ten sposób cały Kościół jest sondowany na drodze synodalnej. Faktycznie, uroczysta faza samego zgromadzenia staje się w ten sposób punktem zbieżności szeroko zakrojonego słuchania Ludu Bożego⁶⁶⁴.

Pierwsza faza ma bezpośredni wpływ na Kościoły lokalne, zwłaszcza poprzez organy uczestnictwa przewidziane przez prawo (Rada Prezbiterialna i Rada Duszpasterska Diecezjalna), pomagając przezwyciężyć wrażenie, że synod jest wydarzeniem dalekim od konkretnego życia wspólnot. Również w ten sposób promowana jest „zdrowa decentralizacja”, którą papież Franciszek popierał w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*⁶⁶⁵; docenia się tu też *sensus fidei* Ludu Bożego, o czym nieustannie w swoim Magisterium przypomina Ojciec Święty⁶⁶⁶. W tym względzie wielkie znaczenie przypisuje się promocji działań Synodów Biskupów, innych ciał episkopatów katolickich Kościołów wschodnich oraz Konferencji Episkopatów – nie zapominając, że konsultacje obejmują również instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostolskiego,

⁶⁵⁸ EC, art. 1–4.

⁶⁵⁹ EC, art. 5–10.

⁶⁶⁰ EC, art. 11–18.

⁶⁶¹ EC, art. 19–21.

⁶⁶² EC, art. 22–27.

⁶⁶³ F. Fabene, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁶⁴ Tamże.

⁶⁶⁵ EG 16.

⁶⁶⁶ Por. EG 119–120.

stowarzyszenia wiernych uznane przez Stolicę Apostolską⁶⁶⁷ oraz dykasterie Kurii Rzymskiej. W tej fazie będzie można również zwołać posiedzenie przedsynodalne, które jest komplementarnym sposobem bezpośredniego słuchania Ludu Bożego, z udziałem tych, na których zwołanie synodalne ma bezpośredni wpływ, a zatem powinni i do niego wnieść swój wkład⁶⁶⁸.

Nie mniej ważna jest faza realizacji, która ma sprzyjać przyjęciu wniosków synodalnych, otrzymanych przez papieża w Kościołach partykularnych, w procesie współpracy między kompetentną w tej materii dykasterią Kurii Rzymskiej a Sekretariatem Synodu. Synod w istocie nie jest celem samym w sobie, ale ma na celu wyzwolenie energii, mobilizację wspólnot, aktywizację lub reaktywację ścieżek⁶⁶⁹.

Jeśli chodzi o fazę uroczystości, która z pewnością pozostaje centralnym i kulminacyjnym momentem drogi synodalnej, Konstytucja apostolska wprowadza możliwość, że zgromadzenia synodu, w opinii biskupa Rzymu, mogą odbywać się w kilku różnych okresach⁶⁷⁰. Fakt, że zgromadzenie odbywa się w kilku okresach, pozwala na wykorzystanie czasu pośredniego między jednym a drugim na te pogłębione studia, które pomagają dojrzeć refleksji na dany temat. W ten sposób potencjalnie łatwiejsze staje się wypracowanie przemyślanych dokumentów, zdolnych do zajęcia się nawet skomplikowanymi kwestiami z niezbędną wnikliwością i osiągnięcia jak najszerszego konsensusu między ojcami synodalnymi⁶⁷¹.

Ta nowa prognoza przypomina doświadczenie Soboru Watykańskiego II, obchodzonego właśnie w kilku odrębnych okresach między 1962 a 1965 r., w którym trzy międzysesje odegrały zasadniczą rolę w opracowaniu dokumentów soborowych⁶⁷².

Zawsze w odniesieniu do etapu celebracji zachowany jest podział pracy ojców synodalnych pomiędzy kongregacje generalne i mniejsze grupy. Potwierdza się –

⁶⁶⁷ To kolejna ważna nowość w życiu Synodu Biskupów – zob. EC, art. 6–8.

⁶⁶⁸ EC, art. 8.

⁶⁶⁹ EC, wstęp, n. 7.

⁶⁷⁰ EC, wstęp, n. 8; EC, art. 3.

⁶⁷¹ EC, art. 3.

⁶⁷² F. Fabene, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

pożądane już przez Benedykta XVI – wprowadzenie dodatkowych okresów swobodnej debaty dotyczącej omawianych kwestii⁶⁷³.

Po zatwierdzeniu dokumentu końcowego przez zgromadzenie i przekazaniu papieżowi może on zdecydować, czy go zatwierdzić (w zwykłym przypadku zgromadzenia o charakterze doradczym), czy też go ratyfikować i ogłosić (w nadzwyczajnym przypadku zgromadzenia obradującego). W obu przypadkach dokument końcowy będzie uczestniczył w zwyczajnym Magisterium następcy Piotra, uzyskując w ten sposób określony autorytet Magisterium⁶⁷⁴.

Znamienne jest to, że w przypadku synodu mającego uprawnienia decyzyjne dokument ratyfikowany przez papieża zostanie opublikowany z podpisami wszystkich ojców synodalnych⁶⁷⁵, co stanowi kolejną analogię do Soboru Powszechnego.

Ostatnia część *Episcopalis communio* dotyczy Sekretariatu Generalnego Synodu, który według F. Fabenego jest organem biskupim w służbie samego synodu, a przez niego – biskupa Rzymu⁶⁷⁶.

W skład Sekretariatu Generalnego Synodu wchodzi sekretarz generalny, podsekretarz, Rada Zwyczajna – odpowiedzialna za przygotowanie i wdrożenie zgromadzenia generalnego zwyczajnego – oraz jeżeli zostały powołane: Rada Sekretariatu Generalnego ds. Przygotowania Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego lub Zgromadzenia Specjalnego, Rada Sekretariatu Generalnego ds. Wdrożenia Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego lub Zgromadzenia Specjalnego⁶⁷⁷.

Zdaniem biskupa F. Fabenego koniecznością było⁶⁷⁸, aby po ukazaniu się Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* została wydana Instrukcja dotycząca obchodów zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu

⁶⁷³ EC, art. 14–17.

⁶⁷⁴ EC, art. 18.

⁶⁷⁵ Tamże.

⁶⁷⁶ F. Fabene, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁷⁷ EC, wstęp, n. 9; EC, art. 20–26.

⁶⁷⁸ Zgodnie z EC, art. 26.

Biskupów, a przy okazji każdego zgromadzenia synodu – rozporządzenie w sprawie ich prowadzenia⁶⁷⁹.

Profesor D. Vitali jest zdania, że kiedy w 2018 r. publikowano nowy dokument papieski dotyczący Synodu Biskupów, obowiązkiem było podkreślenie jego nowości. Według niego tak powinno być w przypadku każdego dokumentu, ponieważ jest to interwencja papieża w życie Kościoła, mająca na celu ukierunkowanie i uregulowanie jego odnowy. Z pewnością wymiar ten można i należy podkreślić przy okazji lektury Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*⁶⁸⁰.

Nowość widać już w typie dokumentu, który papież Franciszek wybrał do zaproponowania zmienionego oblicza Synodu Biskupów. Nie ograniczył się do *Motu Proprio*, ale zaproponował nową dyscyplinę w ramach Konstytucji apostolskiej. Zdaniem Vitalego, Paweł VI ostrożnie ustanowił Synod Biskupów, wierząc, że otworzy on episkopat na troskę o wszystkie Kościoły⁶⁸¹. Papież Franciszek, idąc dalszą drogą Kościoła posoborowego – przerywaną celebracją zgromadzeń synodalnych: zwyczajnych, nadzwyczajnych, specjalnych – prosi nie tylko o kontynuowanie obchodów Synodu Biskupów, o unowocześnianie przepisów *Ordo Synodi*, lecz także o wprowadzenie samego Kościoła na stałą drogę synodalną⁶⁸², na której Synod Biskupów jest centrum słuchania wszystkiego, co związane jest z życiem Kościoła⁶⁸³. Takie myśli pojawiły się już w przemówieniu Franciszka z 2015 r., z okazji pięćdziesiątej rocznicy powstania Synodu Biskupów, w którym papież stwierdził, że „droga synodalności jest drogą, której Bóg oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia”⁶⁸⁴.

Świeżość posynodalnego życia Kościoła widoczna jest w licznych nowościach, których w *Episcopalis communio* jest wiele, w tym także w treści

⁶⁷⁹ F. Fabene, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁸⁰ D. Vitali, *Episcopalis communio* [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#vita>, dostęp: 2021-07-04.

⁶⁸¹ Por. LG 23.

⁶⁸² D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁸³ Por. Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online] ..., dz. cyt.

⁶⁸⁴ Tamże.

dokumentu: zarówno w szerokiej przesłance teologicznej, podzielonej na 10 punktów, jak i w normach kanonicznych, w których jest 27 artykułów⁶⁸⁵.

Profesor Dario Vitali podkreśla, że ta nowość ma swoje korzenie w żywej Tradycji Kościoła. Według niego konstytucja ta jasno ukazuje „hermeneutykę reformy w ciągłości jednego podmiotu – Kościoła”⁶⁸⁶. Ciągłości wskazanej przez Benedykta XVI jako droga, która pozwala strukturom kościelnym pozostać wiernymi Duchowi, bez zamykania się na obronę przeszłości i jego form, bez zapuszczania się w eksperymenty bez historii. Pamiętając, że ten podmiot w miarę upływu czasu rośnie i się rozwija, zawsze jednak pozostaje tym samym, jedynym podmiotem – Ludem Bożym w drodze⁶⁸⁷.

W Konstytucji zwraca się przede wszystkim uwagę na wierność Soborowi Watykańskiemu II. Paweł VI powołał Synod Biskupów na początku czwartej sesji *Vaticanum II*, mając na celu urzeczywistnienie troski biskupów o wszystkie Kościoły. *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* w pewnym sensie było pierwszym krokiem w kierunku wspólnego sprawowania duszpasterstwa nad Kościołem powszechnym⁶⁸⁸.

Według Vitaliego, od tego czasu bogaty okres synodalny pozwolił Kościołowi zadawać pytania i odnawiać się w sprawach o żywotnym znaczeniu dla jego drogi. Aby była to wspólna droga całego Ludu Bożego, konstytucja *Episcopalis communio* wyraża zamiar włączenia wszystkich ochrzczonych do procesu synodalnego⁶⁸⁹. Jest to nowość, która podejmuje i realizuje to, co Sobór Watykański II powiedział o udziale Ludu Bożego w prorockiej funkcji Chrystusa, poprzez sprawowanie *sensus fidei* wszystkich ochrzczonych⁶⁹⁰.

W analizie *Episcopalis communio* nie można zapominać o przywiązaniu papieża Franciszka do „*sensus fidei* świętego wiernego Ludu Bożego”⁶⁹¹.

⁶⁸⁵ D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁸⁶ Tamże.

⁶⁸⁷ Por. J. Salij, *Nie udawajmy architektów Kościoła* [online], <https://deon.pl/kosciol/o-salij-op-nie-udawajmy-architektow-kosciola,194652>, dostęp: 2021-07-04.

⁶⁸⁸ D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁸⁹ EC, art. 5.

⁶⁹⁰ Por. LG 12.

⁶⁹¹ Por. EG 119.

Przy tej myśli profesor Dario Vitali podkreśla, w jaki sposób konstytucja ukazuje różne podmioty, które wyrażają ciało kościelne – Lud Boży: grono biskupów i papieża oraz zasadę jedności ich obu przez harmonijną relację, która jest podstawą procesu synodalnego. W rzeczywistości zasadą regulującą etapy tego procesu jest słuchanie, „w którym każdy może się czegoś nauczyć”⁶⁹².

Vitali przypomina, że synod i Kościół są synonimami. Soborowi Watykańskiemu II zarzuca się często, że „zdradził Tradycję”, zrywając nić łączącą Kościół z jego początkami. Nie jest to jednak prawda – *Lumen Gentium* wyraża powrót Kościoła do korzeni: do Pisma Świętego i do ojców apostoelskich.

Kościół ojców był Kościołem synodalnym, w którym zasada postanowiliśmy bowiem, Duch Święty i my” była normą⁶⁹³. Sobory ekumeniczne, regionalne, prowincjalne i diecezjalne były wydarzeniami kościelnymi *par excellence*. Wszystkie procesy decyzyjne, które przeszły przez zgromadzenia synodalne, ukazują, że w tych działaniach każdy Kościół był obecny przez pojedynczego biskupa – nie tyle delegowanego przedstawiciela wspólnoty, ile pasterza, poprzez którego Kościół okazywał swoją jedność⁶⁹⁴. Przy bliższym przyjrzeniu się temu tematowi okazuje się, że troska o jedność Kościoła wynika z pierwotnej praktyki synodalnej. Przejście od niezliczonych wspólnot do *communio Ecclesiarum* zależy w dużej mierze od impetu synodów sprawowanych na różnych płaszczyznach życia Kościoła, na których umacnia się poczucie katolicykości⁶⁹⁵.

Zdaniem Vitalego, celem Konstytucji apostoelskiej *Episcopalis communio* jest natychmiastowe uregulowanie obchodów zgromadzeń synodalnych, nieustannie mając jednak na względzie cały synodalny Kościół, do którego wszyscy ochrzczeni są wezwani. Potrzeba, aby aktualny związek z Kościołem pierwszych wieków – który żył synodalnie – był bardzo silny⁶⁹⁶.

⁶⁹² D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁹³ Dz 15, 28.

⁶⁹⁴ W swoich listach mówi o tym często św. Cyprian – zob. *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, t. 1, E. Stanula (red.), *Św. Cyprian, Listy*, Warszawa 1969.

⁶⁹⁵ D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁶⁹⁶ Tamże.

W tym sensie przeżywanie synodu staje się w pewien sposób obrazem i wzorem samego Kościoła, który jest wezwany do opierania całego swojego życia na synodalnej zasadzie wzajemnego słuchania się na wszystkich etapach życia: „w Kościołach partykularnych, w prowincjach i regionach kościelnych, na synodach partykularnych, poprzez Konferencje Episkopatów oraz w całym Kościele powszechnym”⁶⁹⁷.

Profesor Vitali zauważa, że oskarżeniem na aktualnej drodze synodalnej mogłoby być to, że wykonywanie synodalności w Kościele na Zachodzie przez dłuższy czas nie było praktykowane. Dlatego jego zdaniem, papież Franciszek poprzez *Evangelii Gaudium* wyraża nadzieję, że Kościół może się na nowo wiele nauczyć o synodalności od Kościołów prawosławnych, które zachowały ją w swojej praktyce kościelnej. Poza przypadkowymi przyczynami, które zadecydowały o zawieszeniu synodalności w Kościele łacińskim, głębokim powodem czasowego odejścia od synodalności było zobowiązanie się do wyjaśnienia przywilejów papieża jako „widzialnej zasady i fundamentu jedności” całego Kościoła. Zdaniem Vitalego, definicje Soboru Watykańskiego I dotyczące prymatu i nieomyłności papieża w mowie *ex cathedra*⁶⁹⁸ stanowią punkt wyjścia tego procesu, który ostatecznie, wyjaśniając prerogatywy papieża, pozwolił Soborowi Watykańskiemu II przenieść posługę Piotrową w szersze ramy hierarchicznej konstytucji Kościoła – papież jako głowa kolegium, które jest zawsze *cum et sub Petro*⁶⁹⁹.

Pamięć o Tradycji i funkcji Piotra pozwala na ukazanie dynamicznej jedności procesu synodalnego: prymat, kolegialność i synodalność. Konstytucja *Episcopalis communio*, jako dziedzictwo Soboru Watykańskiego II, proponuje katolicką drogę synodalności, która angażuje w ten proces cały Kościół i wszystkich jego poddanych: Lud Boży, kolegium biskupów, biskupa Rzymu⁷⁰⁰.

Profesor Vitali podkreśla, że najistotniejsza nowość *Episcopalis communio* dotyczy ostatniego i pierwszego podmiotu kościelnego: następcę Piotra,

⁶⁹⁷ Por. Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online] ..., dz. cyt.

⁶⁹⁸ Zob. M. Żmudziński, *Nieomyłność biskupa Rzymu jako problem eklezjologiczny ad intra i ad extra*, „Roczniki Teologiczne” 67/2020, z. 9, s. 56–57.

⁶⁹⁹ D. Vitali, *Episcopalis communio* [online] ..., dz. cyt.

⁷⁰⁰ Tamże.

pozwała na zainicjowanie oraz realizację procesu synodalnego we wspólnocie Ludu Bożego. Jeśli spojrzymy na pierwsze tysiąclecie, słabość praktyki synodalnej polegała właśnie na braku jedności w Kościele. Nic więc dziwnego, że funkcję zjednania często przejmował cesarz, co na Zachodzie skutkowało wkraczaniem Kościoła w sprawy świeckie, na co silnie zareagowała reformacja gregoriańska, która – jak się okazało – stała się pośrednim przystankiem Kościoła do obecnej drogi synodalnej⁷⁰¹.

Podsumowując analizę *Episcopalis communio*, warto zauważyć, że rozwój prymatu w drugim tysiącleciu przywraca Kościołowi najlepszy kierunek posługi Piotrowej, który pozwala praktykować synodalność jako formę drogi Kościoła⁷⁰². *Episcopalis communio* można podsumować stwierdzeniem: „wspólne chodzenie jest drogą zbawienia dla ludzkości”. Droga taka prowadzi ku pełni Królestwa Bożego, „która nie jest kwestią jedzenia i picia, mocy i ludzkiej chwały, ale jest sprawiedliwością, pokojem i radością w Duchu Świętym”⁷⁰³.

Dla ukazania rozwoju tej drogi Ludu Bożego w następnym paragrafie niniejszej pracy zostanie opisany dokument wykonawczy *Episcopalis communio*: Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów z 2018 r.

3.4.2. Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018)

Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018)⁷⁰⁴ jest tekstem o charakterze użytkowym i dlatego należy go czytać w głębokiej jedności z dokumentem papieskim *Episcopalis communio*, z którego się wywodzi. Ponieważ omawiana w poprzednim paragrafie

⁷⁰¹ Tamże.

⁷⁰² Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19981031_primato-successore-pietro_pl.html, dostęp: 2021-07-04.

⁷⁰³ Rz 14,17.

⁷⁰⁴ *Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów* (dalej: IC (2018)); zob. niniejsza praca: ANEKS 3.

Konstytucja apostolska zastępuje apostolskie *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* Pawła VI, nowa instrukcja (2018) zastępuje *Ordo Synodi Episcoporum*, które w ciągu prawie pięćdziesięciu lat miało różne wydania, aż do ostatniego zatwierdzonego przez Benedykta XVI w 2006 r. Znaczną część artykułów poprzedniego *Ordo Synodi* wykorzystano w nowej instrukcji opublikowanej 1 października 2018 r. – jest to znak, że odnowa ciała synodalnego, której papież Franciszek pragnął od początku swego pontyfikatu, nie jest zerwaniem z przeszłością, lecz ciągłym rozwojem⁷⁰⁵.

Artykuły w liczbie 36 są uporządkowane w dwóch częściach instrukcji⁷⁰⁶.

Pierwsza część⁷⁰⁷ określa uczestników synodu i zawiera następujące tematy:

- Pierwszy rozdział dotyczy biskupa Rzymu⁷⁰⁸.
- Drugi rozdział omawia sprawę członków lub ojców synodalnych wyznaczanych na różne rodzaje zgromadzeń⁷⁰⁹.
- Trzeci rozdział reguluje kwestię Sekretariatu Generalnego wraz z jego radami⁷¹⁰.
- Czwarty rozdział przedstawia zadania i organy zgromadzeń synodalnych⁷¹¹, tj. przewodniczącego delegowanego⁷¹², relatora generalnego⁷¹³, sekretarza specjalnego⁷¹⁴, komisji informacyjnej⁷¹⁵, komisji ds. opracowania dokumentu końcowego⁷¹⁶, komisji studyjnych⁷¹⁷, komisji ds. kontrowersji⁷¹⁸.

⁷⁰⁵ VATICAN NEWS, *Watykańska instrukcja o organizowaniu i przebiegu synodów* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2018-10/synod-mlodzi-2018-instrukcja-o-synodzie.html>, dostęp: 2021-07-04.

⁷⁰⁶ Zob. niniejsza praca: ANEKS 3.

⁷⁰⁷ IC (2018), art. 1–20.

⁷⁰⁸ IC (2018), art. 1.

⁷⁰⁹ IC (2018), art. 2–7.

⁷¹⁰ IC (2018), art. 8–11.

⁷¹¹ IC (2018), art. 12–20.

⁷¹² IC (2018), art. 12.

⁷¹³ IC (2018), art. 13.

⁷¹⁴ IC (2018), art. 14.

⁷¹⁵ IC (2018), art. 15.

⁷¹⁶ IC (2018), art. 16.

⁷¹⁷ IC (2018), art. 17.

⁷¹⁸ IC (2018), art. 18.

Druga część⁷¹⁹ instrukcji zajmuje się procedurami:

- Pierwszy rozdział⁷²⁰ omawia następujące tematy: liturgia⁷²¹, szaty⁷²², porządek pierwszeństwa⁷²³, języki⁷²⁴, nieobecność uczestników⁷²⁵, zachowanie tajemnicy⁷²⁶, głosowanie nad procedurami⁷²⁷, sposoby oddawania głosu⁷²⁸.
- Drugi rozdział dotyczy dyskusji na podane tematy⁷²⁹.
- Trzeci rozdział reguluje kwestie dotyczące dokumentu końcowego⁷³⁰.
- Czwarty rozdział porusza zagadnienie ostatecznej realizacji⁷³¹.

Nie brakuje jednak pewnych znaczących nowości, zgodnych z szeroko zakrojoną odnową usankcjonowaną przez *Episcopalis communio*, która z kolei uwzględniła i wyjaśniła innowacje faktycznie wprowadzone na zgromadzeniach synodalnych odbywających się za pontyfikatu papieża Franciszka⁷³².

Szczególnie wyróżnia się jeden z tematów: rozbudowa Sekretariatu Generalnego Synodu⁷³³, ponieważ Rada Zwyczajna będzie odtąd składać się z 21 biskupów⁷³⁴, z których 16 wybieranych jest przez Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne. Wśród tych ostatnich jeden biskup będzie pochodził z katolickich Kościołów wschodnich,⁷³⁵ a piętnastu z Kościołów obrządku

⁷¹⁹ IC (2018), art. 21–36.

⁷²⁰ IC (2018), art. 21–28.

⁷²¹ IC (2018), art. 21.

⁷²² IC (2018), art. 22.

⁷²³ IC (2018), art. 23.

⁷²⁴ IC (2018), art. 24.

⁷²⁵ IC (2018), art. 25.

⁷²⁶ IC (2018), art. 26.

⁷²⁷ IC (2018), art. 27.

⁷²⁸ IC (2018), art. 28.

⁷²⁹ IC (2018), art. 29–32.

⁷³⁰ IC (2018), art. 33–35.

⁷³¹ IC (2018), art. 36.

⁷³² KAI, *Watykańska instrukcja o organizowaniu i przebiegu synodów* [online], <https://papiez.wiara.pl/doc/5062446.Watykanskaa-instrukcja-o-organizowaniu-i-przebiegu-synodow>, dostęp: 2021-07-04.

⁷³³ IC (2018), art. 10.

⁷³⁴ IC (2018), art. 10 § 1.

⁷³⁵ IC (2018), art. 10 § 2.

łacińskiego⁷³⁶, w zależności od ich pochodzenia geograficznego: dwóch biskupów będzie reprezentować Amerykę Północną⁷³⁷, trzech – Amerykę Łacińską⁷³⁸, trzech – Europę⁷³⁹ trzech — Afrykę⁷⁴⁰, trzech – Azję⁷⁴¹ i jedna – Oceanię.⁷⁴²

Według *Episcopalis communio*, na synod mogą być wybierani tylko biskupi diecezjalni⁷⁴³. Jest to zgodne z duchem Soboru Watykańskiego II, który wezwał do ustanowienia stałego centralnego zespołu duszpasterzy odpowiedzialnych za Kościoły partykularne, który miałby pomagać papieżowi⁷⁴⁴. Do wybranych członków dołącza przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej, której kompetencje w największym stopniu dotyczą tematu zgromadzenia synodalnego wybranego przez Ojca Świętego⁷⁴⁵, a także czterech członków z nominacji papieskiej⁷⁴⁶.

Podsumowując, poza poszczególnymi aspektami należy podkreślić ogólną orientację, która według *Episcopalis communio* ożywia instrukcję: wszystkie funkcje i procedury są regulowane w celu jak największego ułatwienia debaty i wymiany opinii między ojcami synodalnymi⁷⁴⁷, podkreślając w ten sposób bogactwo głosów Kościołów rozsianych po całej ziemi⁷⁴⁸. W ten sposób odnowiony synod jest ukształtowany pod każdym względem jako szczególny wyraz nierozzerwalnej więzi, która łączy biskupów ze sobą i z papieżem w służbie Ludowi Bożemu⁷⁴⁹.

⁷³⁶ IC (2018), art. 10 § 2.

⁷³⁷ Tamże.

⁷³⁸ Tamże.

⁷³⁹ Tamże.

⁷⁴⁰ Tamże.

⁷⁴¹ Tamże.

⁷⁴² Tamże.

⁷⁴³ EC, art. 24 § 2.

⁷⁴⁴ KAI, *Watykan ogłosił zmiany w organizacji Synodu Biskupów* [online], <https://www.ekai.pl/zaprezentowano-nowa-instrukcje-o-organizowaniu-i-przebiegu-synodow/>, dostęp: 2021-07-04.

⁷⁴⁵ IC (2018), art. 10 § 4.

⁷⁴⁶ Tamże.

⁷⁴⁷ Por. VATICAN NEWS, *Nowa forma Synodu Biskupów wezwaniem do kreatywności* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-08/nowa-forma-synodu-biskupow-wezwaniem-do-kreatywnosci.html>, dostęp: 2021-08-22

⁷⁴⁸ EC, *Wstęp*.

⁷⁴⁹ Tamże.

ROZDZIAŁ 4

STRUKTURA SYNODU BISKUPÓW

Synod Biskupów został ustanowiony wspomnianym już w tej pracy wielokrotnie pismem apostolskim *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*⁷⁵⁰. Już w tym dokumencie spotykamy zasadnicze stwierdzenia określające strukturę tej nowej instytucji. Niezależnie jednak od tego Sekretariat Stanu wydał regulamin synodu, który ukazał się w czterech kolejnych wersjach⁷⁵¹. Te właśnie akty prawne stanowią podstawę do ustalenia struktury tego organu centralnego. Jak każda nowa instytucja również Synod Biskupów przechodzi pewną ewolucję podyktowaną względami praktycznymi⁷⁵². Odbiciem tego są m.in. wspomniane w poprzednim rozdziale pracy kolejne wersje regulaminu synodu⁷⁵³ oraz zmiany wprowadzone w 2018 r. przez *Episcopalis communio*⁷⁵⁴ i Instrukcję o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów⁷⁵⁵.

Odnowa Kościoła posoborowego dokonuje się zarówno przez działania „na zewnątrz” podejmowane przez Synod Biskupów⁷⁵⁶, jak i w samym „środku” Synodu. Aby zilustrować ów „środek”, a więc strukturę Synodu Biskupów, w rozdziale tym zostaną przedstawione: zasady wyboru uczestników Synodu Biskupów, poszczególne osoby i funkcje gremiów synodu, zagadnienie ważności mandatu synodalnego oraz wytyczne dotyczące działań podejmowanych przez Synod Biskupów.

⁷⁵⁰ Zob. niniejsza praca: ANEKS 1.

⁷⁵¹ Ich szczegółowe omówienie nastąpiło w poprzednim rozdziale niniejszej pracy.

⁷⁵² Również samo *Apostolica sollicitudo* wyraźnie wspomina o możliwości ewolucji: „Synod ten, podobnie jak wszystkie inne instytucje ludzkie, może z biegiem czasu przybierać coraz to doskonalszą formę” – zob. ApS, wstęp.

⁷⁵³ Więcej na ten temat – zob. niniejsza praca: 3.2.

⁷⁵⁴ Więcej na ten temat – zob. niniejsza praca: 3.4.1.

⁷⁵⁵ Więcej na ten temat – zob. niniejsza praca: 3.4.2.

⁷⁵⁶ Analiza tematów i płynących z nich wniosków w kolejnym rozdziale opisującym wszystkie zgromadzenia zorganizowane od początku instytucji Synodu Biskupów – zob. niniejsza praca: rozdział 5.

4.1. Wybór uczestników Synodu Biskupów

Spośród kanonów na temat Synodu Biskupów kan. 346 jest najobszerniejszy. Liczy on trzy paragrafy, które omawiają członków poszczególnych zebrań synodalnych, odwołując się przy tym do prawa własnego Synodu Biskupów. Warto zaznaczyć, że kan. 346 precyzuje zasady wyboru uczestników poszczególnych spotkań synodalnych, opierając się na regulaminie Synodu Biskupów oraz uwzględniając to, że gremia poszczególnych zebrań synodu zależą od rodzaju zwołanego zgromadzenia⁷⁵⁷. Podkreśla się jednak fakt, że jest to zawsze struktura o taksatywnej naturze⁷⁵⁸.

4.1.1. Uczestnicy zebrania generalnego

Zebrania generalne – czasem w literaturze określane też jako ogólne⁷⁵⁹ – dzielą się na zgromadzenia zwyczajne i nadzwyczajne⁷⁶⁰. Pamiętając o tym, że ich celebrowanie różni się nie tylko podejmowanymi zagadnieniami i cyklicznością organizacji⁷⁶¹, lecz także składem osobowym, w niniejszej części pracy ich opis został ujęty w dwóch oddzielnych punktach.

4.1.1.1. Uczestnicy zebrania generalnego zwyczajnego

Członkowie zebrania generalnego zwyczajnego Synodu Biskupów to w większości biskupi wybierani przez Konferencję Episkopatu na podstawie specjalnego prawa synodu; inni są wyznaczani ze względu na pełnione funkcje (na podstawie tego samego prawa – *iure peculiari synodi*), czyli zgodnie z regulaminem Synodu Biskupów, a od 2018 r. według wytycznych IC (2018) – Instrukcji wykonawczej do Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*⁷⁶².

⁷⁵⁷ A.B. Poveda (red.), *Codigo de derecho canonico*, Valencia 1996, s. 182.

⁷⁵⁸ Więcej na ten temat – zob. niniejsza praca: 4.1.4.

⁷⁵⁹ Zob. J. Krasieński, *Kolegialność władzy w Kościele przed Soborem Watykańskim II i przełom soborowy*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 33/2 (1995), s. 5–30; K. Gołębiowski, *Synod: wspólna droga* [online], <http://www.idziemy.pl/kosciol/synod-wspolna-droga/3/>, dostęp: 2021-30-04.

⁷⁶⁰ Ich przykłady opisane są w kolejnym rozdziale tej dysertacji – zob. niniejsza praca: 5.1.

⁷⁶¹ Z. Grocholewski, *Synod Biskupów w życiu Kościoła* [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/grocholewski_synodbp2005.html, dostęp: 2021-30-04.

⁷⁶² Opisana już wcześniej: Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018) – zob. niniejsza praca: 3.4.2.

Dodatkowo wśród członków synodu będą i tacy, którzy zostali mianowani bezpośrednio przez papieża. KPK podaje jeszcze, że istnieje możliwość dołączenia do nich członków kleryckich instytutów zakonnych⁷⁶³.

Warto zauważyć, że wspomniane grupy pochodzą z wyboru, z „urzędu” lub z nominacji⁷⁶⁴.

Aktualna instrukcja – IC (2018) – podaje, że w zebraniu generalnym zwyczajnym uczestniczą⁷⁶⁵:

1.

a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici kościołów metropolitalnych *sui iuris* katolickich Kościołów wschodnich, lub w przypadku przeszkody biskup, w miarę możliwości kompetentni co do tematu, który ma być podjęty, wyznaczony przez patriarchę, arcybiskupa większego, metropolitę kościołów metropolitalnych *sui iuris*, za zgodą Synodu Biskupów lub Rady Hierarchów Kościoła, któremu przewodniczą;

b) biskupi wybrani przez Synod Biskupów i Radę Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich;

c) biskupi wybrani przez Konferencje Episkopatów;

2. członkowie Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów;

3. przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej będący biskupami, wskazani przez biskupa Rzymu;

4. dziesięciu duchownych należących do instytutów życia konsekrowanego, wybranych przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych;

5. inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu⁷⁶⁶.

Papieska Rada ds. Tekstów Prawnych 10 października 1991 r., w wypowiedzi dotyczącej objaśnienia KPK kan. 346 § 1, stwierdziła, że biskupi emeryci, o których mówi kan. 402 § 1, którzy na mocy kan. 450 § 2

⁷⁶³ KPK, kan. 346 § 1.

⁷⁶⁴ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 194.

⁷⁶⁵ IC (2018), art. 2.

⁷⁶⁶ Zgodnie z IC (2018), art. 6: pt. Członkowie z nominacji papieskiej na wszystkich Zgromadzeniach: W poszczególnych zgromadzeniach uczestniczą także członkowie, biskupi lub duchowni należący do instytutów życia konsekrowanego lub inni duchowni eksperci wyznaczeni przez biskupa Rzymu, do 15% liczby członków wyznaczonych z urzędu i z wyboru.

nie są już czynnymi członkami konferencji biskupów, mogą również uczestniczyć w Synodzie Biskupów, jeśli zostaną wybrani przez swoją Konferencję Episkopatu⁷⁶⁷.

4.1.1.2. Uczestnicy zebrania generalnego nadzwyczajnego

Synod Biskupów obradujący na zebraniu generalnym nadzwyczajnym stanowią trzy grupy uczestników – większość to biskupi wyznaczeni zgodnie z prawem dotyczącym organizacji synodu, drugą grupę tworzą uczestnicy z racji sprawowania określonej funkcji w Kościele; jeszcze inni to osoby mianowane przez biskupa rzymskiego. Zgodnie z KPK dołączają do nich jeszcze członkowie kleryckich instytutów zakonnych⁷⁶⁸. Są więc tutaj, podobnie jak na zebraniu generalnym zwyczajnym, uczestnicy wybrani przez poszczególne konferencje biskupów oraz przez Unię Przełożonych Generalnych, delegaci katolickich Kościołów wschodnich oraz przydzieleni z „urzędu” i mianowani bezpośrednio przez biskupa Rzymu⁷⁶⁹.

Według IC (2018) uczestnikami zebrania generalnego nadzwyczajnego są⁷⁷⁰:

1.
 - a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici Kościołów metropolitalnych *sui iuris* katolickich Kościołów wschodnich lub, w przypadku przeszkody, biskup wyznaczony zgodnie z art. 2, 1°, a) ;
 - b) przewodniczący Konferencji Episkopatów lub, w przypadku przeszkody, pierwszy z wiceprzewodniczących;
2. biskupi, którzy są członkami Rady Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów w celu przygotowania nadzwyczajnego zgromadzenia generalnego;
3. przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej, wskazani przez biskupa Rzymu;
4. trzej najwyżsi moderatorzy instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych;
5. inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu⁷⁷¹.

⁷⁶⁷ Zob. G. Ghirlanda, *Adnotatio ad responsum authenticum circa can. 346 § 1*, „Periodica” 81 (1992), s. 347–350.

⁷⁶⁸ KPK, kan. 346 § 2.

⁷⁶⁹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 195.

⁷⁷⁰ IC (2018), art. 3.

⁷⁷¹ Zgodnie z IC (2018), art. 6: do 15% liczby członków wyznaczonych z urzędu i z wyboru.

4.1.2. Uczestnicy zebrania specjalnego

Uroczyste celebracje synodalne podczas zebrania specjalnego sprawowane są w obecności osób wybranych w większości z tych części świata, dla których, zgodnie z wytycznymi dotyczącymi Synodu Biskupów, został on powołany⁷⁷². Wzorem poprzednio omówionych form działalności Synodu Biskupów w zebraniu specjalnym mogą uczestniczyć trzy grupy: delegaci Kościołów wschodnich oraz wybrani przez zainteresowane konferencje biskupów i przez Unię Przełożonych Generalnych, uczestnicy z „urzędu” oraz z mianowania papieskiego⁷⁷³.

IC (2018) podaje listę uczestników zebrania specjalnego⁷⁷⁴:

1.
 - a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici Kościołów metropolitalnych *sui iuris* Kościołów katolickich wschodnich lub, w przypadku przeszkody, biskup wyznaczony zgodnie z art. 2, 1°, a) którzy mają okręgi kościelne na obszarach geograficznych, dla których zwołano zgromadzenie;
 - b) biskupi należący do obszarów geograficznych, dla których został zwołany Synod Biskupów, wyznaczeni według kryteriów określonych przez biskupa Rzymu;
2. biskupi, którzy są członkami Rady Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów w celu przygotowania zgromadzenia specjalnego;
3. przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej będący biskupami, wskazani przez biskupa Rzymu;
4. niektórzy duchowni należący do instytutów życia konsekrowanego, wybierani przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych, wyznaczeni w liczbie i według kryteriów określonych przez biskupa Rzymu;
5. inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu⁷⁷⁵.

⁷⁷² KPK, kan. 346 § 3.

⁷⁷³ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 196.

⁷⁷⁴ IC (2018), art. 4.

⁷⁷⁵ Zgodnie z IC (2018), art. 6: do 15% liczby członków wyznaczonych z urzędu i z wyboru.

4.1.3. Uczestnicy zebrań innych typów

Nowością wprowadzoną od 2018 r. przez Konstytucję apostolską *Episcopalis communio*⁷⁷⁶ jest to, że w przypadku, gdy biskup Rzymu zwołał zgromadzenie Synodu zgodnie z innymi ustalonymi przez siebie zasadami, do niego też należy określenie kryteriów mianowania członków⁷⁷⁷.

4.1.4. Taksyjność wyboru na Synod Biskupów

Członkowie zgromadzenia synodalnego⁷⁷⁸, a także ich zastępcy, wybierani są na zgromadzeniu plenarnym w tajnym głosowaniu przez odpowiednie: Synody Biskupów, Rady Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich i Konferencje Episkopatów⁷⁷⁹.

Takie głosowanie przeprowadza się zgodnie z przepisami KPK kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1. Jeżeli wybiera się kilku uczestników synodu, przeprowadza się osobne głosowanie dla każdego miejsca na liście⁷⁸⁰. Wybory kandydatów spośród instytutów życia konsekrowanego na różne typy zgromadzeń również odbywają według powyższych zasad⁷⁸¹.

Kandydaci na Synod Biskupów są dobierani w następujący sposób⁷⁸²:

- a) dla każdego Synodu Biskupów lub Rady Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich, która liczy od 26 do 50 członków – 1 przedstawiciela (i 1 zastępcę); jeśli ma więcej niż 50 członków – 2 przedstawicieli (i 1 zastępcę);
- b) dla każdej Konferencji Episkopatu, która ma nie więcej niż 25 członków – 1 przedstawiciela (i 1 zastępcę); jeśli ma od 26 do 50 członków –

⁷⁷⁶ EC, art. 1 § 3: Jeżeli uzna to za stosowne, szczególnie ze względu na charakter ekumeniczny, biskup rzymski może zwołać zgromadzenie synodalne według innego, ustalonego przez siebie trybu.

⁷⁷⁷ IC (2018), art. 5.

⁷⁷⁸ Zgodnie z IC (2018), art. 2, 1°, b) i c)

⁷⁷⁹ IC (2018), art. 7 § 1, 1°.

⁷⁸⁰ IC (2018), art. 7 § 1, 2°.

⁷⁸¹ IC (2018), art. 7 § 2, 1°.

⁷⁸² IC (2018), art. 7 § 1, 3°.

2 przedstawicieli (i 1 zastępcę); jeśli ma od 51 do 100 członków –
3 przedstawicieli (i 2 zastępców); jeśli ma od 101 do 200 członków –
4 przedstawicieli (i 2 zastępców); jeśli ma więcej niż 200 członków –
5 przedstawicieli (i 3 zastępców).

IC (2018), mówiąc o liczbie kandydatów na synod, dodaje, że: przewodniczący Konferencji Episkopatów, przewodniczący katolickich Kościołów wschodnich oraz przewodniczący Unii Przełożonych Generalnych zobowiązani są do przekazania sekretarzowi generalnemu – za pośrednictwem papieskiego nuncjusza w danym kraju – nazwisk wybranych osób co najmniej pięć miesięcy przed otwarciem zgromadzenia⁷⁸³.

Aktualna instrukcja podaje także, że wszystkie wybory muszą być aprobowane przez papieża, a nazwiska wybranych biskupów oraz zakonników nie zostaną podane do publicznej wiadomości aż do momentu ich przez niego zatwierdzenia⁷⁸⁴.

Weryfikacja przydziału na synod następuje na początku każdego zgromadzenia synodalnego, polega ona na okazaniu papieżowi przez sekretarza generalnego autentycznego dokumentu wybrania danego uczestnika, dokument taki musi być podpisany przez odpowiedniego przełożonego katolickiego Kościoła wschodniego, przewodniczącego lub przez sekretarza Konferencji Biskupów lub – w wypadku zakonników – przez przewodniczącego lub przez sekretarza Unii Przełożonych Generalnych⁷⁸⁵.

4.2. Gremia Synodu Biskupów

W celu głębszej analizy struktury Synodu Biskupów warto przybliżyć metodą opisu poszczególne osoby tworzące gremia tej instytucji. Odkrywając ich wyjątkowość, należy zwrócić uwagę na to, o czym była mowa wyżej, a co aktualna instrukcja dotycząca celebracji zgromadzeń synodalnych

⁷⁸³ IC (2018), art. 7 § 1, 5°; IC (2018), art. 7 § 2, 3°.

⁷⁸⁴ IC (2018), art. 7 § 3.

⁷⁸⁵ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów*..., dz. cyt., s. 197.

oraz działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów ujmuje w myśli: „przy doborze kandydatów na synod spośród biskupów oraz członków instytutów życia konsekrowanego należy zwrócić uwagę nie tylko na ich ogólną wiedzę i roztropność, lecz również na teoretyczną i praktyczną znajomość zagadnienia, które będzie omawiane na zebraniu synodalnym”⁷⁸⁶. Należy więc powiedzieć, że ludzie synodu to specjaliści w swej dziedzinie, którzy potrafią odczytywać znaki czasu⁷⁸⁷.

4.2.1. Ojciec synodu

Z natury Synodu Biskupów wynika, że jest on bezpośrednio podporządkowany papieżowi⁷⁸⁸. Papież staje się tu nie tylko głową Kościoła, lecz „jakby ojcem Synodu Biskupów”⁷⁸⁹.

Apostolica sollicitudo w numerze III precyzuje to poprzez stwierdzenie: „Synod Biskupów podlega wprost i bezpośrednio władzy biskupa rzymskiego”⁷⁹⁰. Poprzez to zostaje określona relacja synodu zarówno do Kurii Rzymskiej, jak i do kolegium kardynalskiego. Oczywiście nie ma mowy o jakimkolwiek im podporządkowaniu. Zarówno kuria, jak i kolegium kardynalskie mają swój własny zakres działania – niezwiązany bezpośrednio z pracami Synodu Biskupów. Oczywiście, pamiętając o ciągłym dynamizmie zmian, jakie zachodzą w Synodzie Biskupów, odnosi się on do aktualnej sytuacji, wyznaczonej przez dotychczasowe dokumenty. Nie jest więc wykluczone, ażeby w przyszłości synod otrzymał np. uprawnienia wyboru papieża⁷⁹¹.

⁷⁸⁶ IC (2018), art. 7 § 1, 4°; IC (2018), art. 7 § 2, 2°.

⁷⁸⁷ Taka idea była już obecna podczas narodzin Synodu Biskupów – zob. ApS wstęp, ApS IX.

⁷⁸⁸ Zgodnie z *Apostolica sollicitudo* jest on instytucją świadczącą pomoc Najwyższemu Pasterzowi Kościoła – zob. ApS I.

⁷⁸⁹ E. Szafronowski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 117; por. EC, art. 1 § 1.

⁷⁹⁰ ApS III.

⁷⁹¹ W. Wójcik, *Projekt rozszerzenia kolegium wyborców papieża*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 18 (1975) nr 1–2, s. 25–67.

4.2.1.1. Biskup Rzymu

Podporządkowanie Synodu Biskupów biskupowi Rzymu jest ujęte w prerogatywach papieża względem synodu.

Motu proprio powołujące Synod Biskupów wylicza, że do papieża należy⁷⁹²:

- ilekroć uzna to za pożyteczne: zwoływanie synodu oraz wyznaczenie miejsca, gdzie mają się odbyć sesje⁷⁹³;
- zatwierdzanie wybranych członków⁷⁹⁴;
- określanie zagadnień, które mają być rozpatrywane⁷⁹⁵;
- zarządzanie, ażeby materiały dotyczące podejmowanych tematów były przysyłane zainteresowanym osobom;
- ustalanie harmonogramu obrad;
- przewodniczenie synodowi osobiście lub przez innych⁷⁹⁶.

Warto jeszcze raz zaznaczyć, że soborowa odnowa dokonuje się nieustannie zarówno przez Synod Biskupów, jak i w nim samym, np. przez zmiany zachodzące w jego organizacji i w zakresie kompetencji. Przykładem mogą być tu właśnie uprawnienia papieża względem Synodu Biskupów.

Pierwszy Regulamin *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* z 1966 r. dodał nowe papieskie uprawnienie: „podejmowanie decyzji co do wniosków zgłoszonych na Synodzie”⁷⁹⁷.

Wersja druga Regulaminu *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recignitus et auctus* (1969) poszerzyła te przywileje o kolejne wytyczne: „do papieża należy w sposób wyłączny przeniesienie synodu, zawieszenie, rozwiązanie, decyzja w zakresie zgłoszonych na nim wniosków”⁷⁹⁸.

⁷⁹² ApS III.

⁷⁹³ Cykliczność i regularność zorganizowanych do tej pory sesji synodalnych pokazuje, że w historii Synodu Biskupów nie zawsze były one przeprowadzane w tym samym odstępie czasowym – zob. niniejsza praca: 5.1.

⁷⁹⁴ Nie dotyczy to więc tych, którzy stają się uczestnikami synodu z racji pełnionego urzędu czy funkcji, a więc np. patriarchów Kościołów wschodnich. Aktualna procedura wyboru uczestników – zob. niniejsza praca: 4.1.

⁷⁹⁵ Jeśli to możliwe, przynajmniej na sześć miesięcy przed obradami Synodu – zob. ApS III.

⁷⁹⁶ To ogólne stwierdzenie *Motu Proprio* jest uzupełnione w *Ordo Synodi* specjalnym rozdziałem pt. *Przewodniczący Delegowany*. Bardziej szczegółowe omówienie tej funkcji – zob. niniejsza praca: 4.2.1.2.

⁷⁹⁷ OS (1966), art. 1, n. 7.

⁷⁹⁸ OS (1969), art. 1, n. 7.

Od 2018 r. aktualna kodyfikacja zawarta w instrukcji dotyczącej celebracji zgromadzeń synodalnych oraz działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów, bazując na dotychczasowych doświadczeniach⁷⁹⁹, wzorem poprzednich wytycznych wyznacza papieżowi konkretne obowiązki⁸⁰⁰:

- zwołanie Synodu Biskupów, ilekroć uzna to za stosowne, wyznaczenie miejsca, w którym mają się odbyć zgromadzenia;
- ustalenie w odpowiednim czasie tematu lub tematów, które mają być omówione, również po zasięgnięciu opinii episkopatu, zgodnie z zasadami, które uzna on za najbardziej dogodne;
- potwierdzenie wyboru członków i mianowanie innych;
- przewodniczenie zgromadzeniom synodu osobiście lub przez innych;
- zdecydowanie o dokumencie ostatecznym;
- ratyfikowanie i ewentualnie promulgowanie dokumentu końcowego, gdy w określonych przypadkach nadał synodowi uprawnienia decyzyjne;
- zamknięcie, zaktualizowania, przeniesienie, zawieszenie i rozwiązanie synodu.

Podane tu prerogatywy papieża są zupełnie zrozumiałe i stanowią konsekwencję prymatu oraz charakteru doradczego, jaki posiada Synod Biskupów.

Kończąc analizę tematu uprawnień biskupa Rzymu w odniesieniu do Synodu Biskupów, wypada zauważyć, że wiele z zawartych tu papieskich praw zapożyczono z przepisów kodeksowych, które określają stosunek papieża do Soboru Powszechnego. Najwięcej treści zaczerpnięto z kan. 338⁸⁰¹. Bardzo ściśle powiązanie synodu z papieżem wyraża się i w tym, że nie może on obradować w wypadku zawakowania Stolicy Apostolskiej: „w przypadku wakatu Stolicy

⁷⁹⁹ Por. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 188–190.

⁸⁰⁰ IC (2018), art. 1 § 1.

⁸⁰¹ KPK, kan. 338:

„§ 1. Tylko biskup rzymski może zwołać Sobór Powszechny, przewodniczyć mu, osobiście lub przez innych, a także przenieść sobór, zawiesić lub rozwiązać, jak również zatwierdzać jego dekrety.

§ 2. Biskup rzymski określa sprawy, które mają być przedmiotem obrad soboru oraz ustala porządek obowiązujący w czasie soboru. Do tematów zaproponowanych przez biskupa rzymskiego, ojcowie soboru mogą dołączyć także inne. Wymagają one jednak zatwierdzenia papieskiego”.

Apostolskiej lub wystąpienia przeszkody po zwołaniu zgromadzenia synodalnego lub podczas jego sprawowania, zostaje ono natychmiast zawieszone, aż do decyzji nowego biskupa Rzymu”⁸⁰². Nietrudno zauważyć, że i ta dyspozycja została zapożyczona niemal dosłownie z kanonu KPK, który mówi o Soborze Powszechnym⁸⁰³.

4.2.1.2. Przewodniczący delegowany

Analizując papieski przywilej polegający na przewodniczeniu w Synodzie Biskupów, można też zauważyć tych, którzy występują w imieniu papieża, np. przewodniczącego delegowanego.⁸⁰⁴ W IC (2018) znajduje się artykuł o przewodniczącym delegowanym⁸⁰⁵.

Przewodniczący delegowany przewodniczy sesji Synodu Biskupów jako delegat Ojca świętego⁸⁰⁶. Przed rozpoczęciem zgromadzenia otrzymuje on nominację od papieża⁸⁰⁷, a jego urząd ustaje z chwilą zakończenia sesji, dla której został powołany⁸⁰⁸. Dopuszcza się powołanie kilku przewodniczących, którzy sprawują urząd według kolejności ustalonej przez papieża⁸⁰⁹.

OS (2006) wymienia ogólne zadania przewodniczącego delegowanego⁸¹⁰:

- kierowanie pracami synodu;
- w razie potrzeby, w celu lepszego działania synodu – przyznawanie uczestnikom specjalnych obowiązków;
- podpisywanie akt zgromadzenia. Jeśli jest kilku przewodniczących, każdy z nich składa swój podpis⁸¹¹.

⁸⁰² IC (2018), art. 1 § 2; por. M. Lukoszek, *Kolegium Biskupów a jedność Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Warmińskie” 47 (2010), s. 218.

⁸⁰³ KPK, kan. 340.

⁸⁰⁴ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 202–203.

⁸⁰⁵ IC (2018), art. 12.

⁸⁰⁶ Por. IC (2018), art. 12 § 1.

⁸⁰⁷ EC, art. 11.

⁸⁰⁸ IC (2018), art. 12 § 3.

⁸⁰⁹ IC (2018), art. 12 § 2.

⁸¹⁰ OS (2006), art. 3, n. 1–3.

⁸¹¹ Aktualnie, przy okazji przygotowania do kolejnego zgromadzenia *Vademecum Synodu Biskupów* może też pozwolić na inne uprawnienia przewodniczącego delegowanego udzielone na najbliższą sesję synodu.

Do uprawnień przewodniczącego delegowanego można zaliczyć również te szczegółowe, zawarte w IC (2018), i wynikające z poszczególnych etapów prac synodalnych:

- przyjmowanie za pośrednictwem podsekretarza informacji o przyczynie nieobecności poszczególnych uczestników zgromadzenia⁸¹²;
- po relacji sekretarza generalnego i relatora generalnego oraz na początku każdej Kongregacji Generalnej – poinformowanie zgromadzenia o omawianym temacie oraz zgodnie z harmonogramem przygotowanym przez Sekretariat Generalny zachęcenie poszczególnych mówców do zabrania głosu⁸¹³;
- w porozumieniu z sekretarzem generalnym ustalenie procedur organizacji Kongregacji Generalnej, w tym czasu na dyskusję i wolne wnioski uczestników⁸¹⁴;
- udzielenie głosu gościom specjalnym, delegatom braterskim oraz audytorom⁸¹⁵;
- wyznaczenie czasu podczas Kongregacji Generalnej na odczyt relacji z prac w małych grupach⁸¹⁶;
- po odczycie relacji z prac w małych grupach udzielenie głosu tym, którzy do tych relacji chcą wnieść poprawki, wyjaśnienia lub uzupełnienia⁸¹⁷;
- możliwość rozpoczęcia w auli dyskusji dotyczącej propozycji opracowanych przez małe grupy⁸¹⁸;

⁸¹² IC (2018), art. 25.

⁸¹³ IC (2018), art. 29 § 1, 1°.

⁸¹⁴ IC (2018), art. 29 § 4.

⁸¹⁵ IC (2018), art. 29 § 5.

⁸¹⁶ IC (2018), art. 32 § 3.

⁸¹⁷ IC (2018), art. 32 § 4.

⁸¹⁸ IC (2018), art. 32 § 5.

- podczas dyskusji nad projektem dokumentu końcowego, ogłaszając kolejność ustaloną przez Sekretariat Generalny, wywołuje członków zgromadzenia do zabrania głosu⁸¹⁹.

4.2.2. Pozostali uczestnicy

Poniżej nastąpi dalsza prezentacja składu osobowego Synodu Biskupów z uwzględnieniem praw nadanych poszczególnym członkom, mających służyć dobru wspólnemu Kościoła, w tym szczególnie wsparciu Ojca Synodu.

4.2.2.1. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów

Sekretariat Generalny⁸²⁰ zajmuje się formalnościami dotyczącymi recepcji przeprowadzonego zgromadzenia synodalnego, a także przygotowaniem do najbliższego zgromadzenia⁸²¹.

Episcopalis communio ustala, że Sekretariat Generalny Synodu Biskupów jest instytucją permanentną, która pozostaje w służbie Synodu Biskupów, podlegając wprost biskupowi Rzymu⁸²². Powołany został jako łącznik między różnymi jego zgromadzeniami, a tworzą go⁸²³:

- sekretarz generalny – jako przewodniczący;
- podsekretarz – pomagający sekretarzowi generalnemu we wszystkich jego funkcjach;
- Rada Zwyczajna – odpowiedzialna za przygotowanie i wdrożenie zgromadzenia generalnego zwyczajnego.

Ponadto – jeżeli zostały powołane:

- Rada Sekretariatu Generalnego ds. Przygotowania Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego lub Zgromadzenia Specjalnego;

⁸¹⁹ IC (2018), art. 33 § 2.

⁸²⁰ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 200–202.

⁸²¹ EC, wstęp, n. 9.

⁸²² EC, art. 22 § 1.

⁸²³ EC, wstęp, n. 9; por. EC, art. 22 § 2; EC, art. 25.

- Rada Sekretariatu Generalnego ds. Wdrożenia Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego lub Zgromadzenia Specjalnego.

Art. 23 EC przedstawia ogólne zadania Sekretariatu Generalnego:

- odpowiada za przygotowanie i wdrożenie zgromadzeń synodu, a także w innych kwestiach, które papież zechce mu przedłożyć dla dobra Kościoła powszechnego⁸²⁴;
- dla dobra Kościoła współpracuje z dykasteriami Kurii Rzymskiej, Konferencjami Episkopatów, Synodami Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Radami Hierarchów i Zgromadzeniami Hierarchów Kościołów *sui iuris*⁸²⁵.

EC, omawiając działania podczas fazy realizacji synodu, wymienia również szczególne funkcje Sekretariatu Generalnego:

- wraz z kompetentną dykasterią Kurii Rzymskiej oraz, w zależności od tematu i okoliczności, wraz z innymi zaangażowanymi na różne sposoby dykasteriami promuje realizację wytycznych synodalnych zatwierdzonych przez papieża⁸²⁶;
- w powyższym celu może przygotowywać opracowania oraz inne odpowiednie inicjatywy⁸²⁷;
- w szczególnych okolicznościach, po wysłuchaniu kompetentnej dykasterii oraz posiadając mandat od biskupa Rzymu, może wydawać dokumenty aplikacyjne⁸²⁸.

We wszystkich podejmowanych zadaniach Sekretariat Generalny może korzystać z odpowiedniego kworum urzędników i konsultorów⁸²⁹.

⁸²⁴ EC, art. 23 § 1.

⁸²⁵ EC, art. 23 § 2.

⁸²⁶ EC, art. 20 § 1.

⁸²⁷ EC, art. 20 § 2.

⁸²⁸ EC, art. 20 § 3.

⁸²⁹ EC, art. 22 § 4.

4.2.2.2. Sekretarz generalny, podsekretarz

Można powiedzieć, że funkcja sekretarza generalnego⁸³⁰ ma charakter wykonawczy i techniczny⁸³¹, a od osobowości aktualnego sekretarza (podsekretarza) zależą nie tylko przebieg trwającego zgromadzenia, lecz także tematyka i odnowowe zagadnienia, które będą analizowane w przyszłości⁸³².

Sekretarz Generalny, po mianowaniu przez biskupa Rzymu,⁸³³ zarządza w działaniach Sekretariatu Generalnego, w przypadku nieobecności papieża podpisuje stosowne akty oraz przewodniczy w synodalnych spotkaniach.⁸³⁴

Sekretarz generalny ustala, kto ma pracować w sekretariacie, a wszyscy pracownicy sekretariatu w swych działaniach są mu podlegli⁸³⁵. O wszelkich działaniach podejmowanych w Sekretariacie Generalnym powinien być poinformowany papież, a za przepływ tych informacji odpowiada właśnie sekretarz generalny⁸³⁶.

IC (2018) precyzuje też kolejne zadania sekretarza generalnego:

1. W fazie przygotowawczej:

- według art. 6 EC: opublikowanie informacji niezbędnych do wszczęcia fazy przygotowawczej⁸³⁷;
- według art. 7 EC: zebranie wyników konsultacji kościelnej⁸³⁸;
- według art. 8 EC: ogłoszenie o planowanym posiedzeniu przedsynodalnym⁸³⁹;

⁸³⁰ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 201–202.

⁸³¹ W pierwszej i drugiej wersji regulaminu synodu używa się określenia „sekretarz stały, czyli generalny”. Natomiast w trzeciej wersji pomija się przymiotnik „stały”.

⁸³² Warto zwrócić uwagę, na wyjątkowość osób pełniących funkcje sekretarzy generalnych Synodu Biskupów – zob. niniejsza praca: ANEKS 4: Biogramy sekretarzy generalnych Synodu Biskupów.

⁸³³ EC, art. 22 § 3.

⁸³⁴ IC (2018), art. 8 § 1.

⁸³⁵ IC (2018), art. 8 § 2.

⁸³⁶ IC (2018), art. 8 § 3.

⁸³⁷ IC (2018), art. 8 § 4, 1°.

⁸³⁸ Tamże.

⁸³⁹ IC (2018), art. 8 § 4, 2°.

- według art. 10 EC: powołanie Komisji Przygotowawczej oraz przewodniczenie w niej⁸⁴⁰;
- po nominacji papieskiej osób na stanowiska: przewodniczący delegowany, relator generalny, i sekretarz specjalny – opublikowanie tej informacji⁸⁴¹;
- przedłożenie papieżowi w celu akceptacji listy członków wybranych według art. 3 IC (2018)⁸⁴²;
- opublikowanie nazwisk uczestników zgromadzenia zatwierdzonych lub mianowanych przez papieża⁸⁴³;
- po zasięgnięciu opinii sekretarza specjalnego oraz relatora generalnego powołanie osób na stanowiska: audytorów, ekspertów i – jeżeli to przewidziano – gości specjalnych⁸⁴⁴;
- po wyznaczeniu przez odpowiednie Kościoły i wspólnoty kościelne, niebędące w pełnej jedności z katolickim Kościołem opublikowanie listy osób uczestniczących w synodzie jako braterscy delegaci⁸⁴⁵;
- przekazanie członkom synodu dokumentacji na temat synodu⁸⁴⁶;
- zadbanie o redakcję i publikację regulaminu zgromadzenia⁸⁴⁷.

2. W trakcie zgromadzenia:

- redakcja sprawozdania wstępnego, omówienie fazy przygotowawczej i przedstawienie procedur przyjętych na czas zgromadzenia⁸⁴⁸;
- według art. 14 EC: opracowanie i przedłożenie harmonogramu prac, uwzględniając w nim generalne kongregacje oraz spotkania w małych grupach⁸⁴⁹;

⁸⁴⁰ IC (2018), art. 8 § 4, 3°.

⁸⁴¹ IC (2018), art. 8 § 4, 4°.

⁸⁴² IC (2018), art. 8 § 4, 5°.

⁸⁴³ IC (2018), art. 8 § 4, 6°.

⁸⁴⁴ IC (2018), art. 8 § 4, 7°.

⁸⁴⁵ IC (2018), art. 8 § 4, 8°.

⁸⁴⁶ IC (2018), art. 8 § 4, 9°.

⁸⁴⁷ IC (2018), art. 8 § 4, 10°.

⁸⁴⁸ IC (2018), art. 8 § 5, 1°.

⁸⁴⁹ IC (2018), art. 8 § 5, 2°.

- określenie czasu wystąpień uczestników synodu w trakcie kongregacji generalnych⁸⁵⁰;
- według art. 14 EC: powołanie i ogłoszenie składu małych grup⁸⁵¹;
- podawanie informacji o procedurach synodalnych⁸⁵²;
- dbanie o przestrzeganie zasad w trakcie prac synodalnych⁸⁵³;
- dbanie o aktywne uczestnictwo członków podczas obrad, o to, aby funkcje były stosownie rozdzielane⁸⁵⁴;
- zorganizowanie archiwizacji dokumentów synodalnych⁸⁵⁵.

3. W okresie realizacji:

- według art. 20 EC: współpraca z przewodniczącym dykasterii Kurii Rzymskiej właściwej co do zagadnienia w celu prawidłowej realizacji synodu;
- według art. 21 EC: powoływanie i przewodniczenie komisji ds. realizacji.

We wstępie oraz w artykule 22 *Episcopalis communio* znajduje się też wspomnienie o funkcji podsekratarza⁸⁵⁶.

IC (2018) precyzuje zadania powierzone podsekreterzowi:

- w swoich zadaniach podejmuje współpracę z sekretarzem generalnym⁸⁵⁷;
- poprzez współpracowników gromadzi i rozpowszechnia akta i dokumenty zgromadzenia⁸⁵⁸;
- w wypadku nieobecności uczestników osobiście przyjmuje ich zgłoszenia o tym fakcie, a następnie odpowiada za przekazanie

⁸⁵⁰ IC (2018), art. 8 § 5, 3°.

⁸⁵¹ IC (2018), art. 8 § 5, 4°.

⁸⁵² IC (2018), art. 8 § 5, 5°.

⁸⁵³ IC (2018), art. 8 § 5, 6°.

⁸⁵⁴ IC (2018), art. 8 § 5, 7°.

⁸⁵⁵ IC (2018), art. 8 § 5, 8°.

⁸⁵⁶ EC, wstęp, n. 9; EC, art. 25 § 2–3.

⁸⁵⁷ IC (2018), art. 9 § 1.

⁸⁵⁸ IC (2018), art. 9 § 2.

takiej informacji przewodniczącemu delegowanemu oraz sekretarzowi generalnemu⁸⁵⁹.

4.2.2.3. Rada Zwyczajna

Episcopalis communio, mówiąc o Radzie Zwyczajnej⁸⁶⁰, podaje:

- jest to instytucja właściwa do przygotowania i odbycia zwyczajnego zgromadzenia generalnego⁸⁶¹;
- składa się w większości z biskupów diecezjalnych, wybranych zgodnie z przepisami prawa specjalnego przez zwyczajne zgromadzenie generalne z różnych obszarów geograficznych, z których jeden zostanie wybrany spośród zwierzchników lub biskupów eparchii katolickich Kościołów wschodnich, a także przewodniczącego dykasterii Kurii Rzymskiej właściwej dla przedmiotu synodu ustanowionego przez papieża i niektórych biskupów przez niego wyznaczonych⁸⁶²;
- członkowie Rady Zwyczajnej obejmują urząd z końcem zwyczajnego zgromadzenia generalnego, które ich wybrało, są członkami kolejnego zgromadzenia i kończą swój mandat wraz z jego rozwiązaniem⁸⁶³.

IC (2018) precyzuje wytyczne dotyczące Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego:

- składa się z dwudziestu jeden członków⁸⁶⁴;
- według art. 24 § 2 EC: jeden członek jest wybierany spośród zwierzchników eparchii i biskupów katolickich Kościołów wschodnich, wchodzących w skład zwyczajnego zgromadzenia generalnego⁸⁶⁵;

⁸⁵⁹ IC (2018), art. 9 § 3.

⁸⁶⁰ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 201–202.

⁸⁶¹ EC, art. 24 § 1.

⁸⁶² EC, art. 24 § 2.

⁸⁶³ EC, art. 24 § 3.

⁸⁶⁴ IC (2018), art. 10 § 1.

⁸⁶⁵ IC (2018), art. 10 § 2.

- piętnastu członków wybieranych jest spośród biskupów diecezjalnych obrządku łacińskiego, którzy są członkami zwyczajnego zgromadzenia generalnego: dwóch z Ameryki Północnej, trzech z Ameryki Łacińskiej, trzech z Europy, trzech z Afryki, trzech z Azji, jeden z Oceanii⁸⁶⁶;
- według art. 24 § 2 EC: dodaje się do nich przewodniczącego dykasterii Kurii Rzymskiej, właściwego w przedmiocie synodu, oraz czterech biskupów z mianowania papieskiego⁸⁶⁷;
- wybory takie należy przeprowadzić poprzez głosowanie tajne przed zakończeniem zgromadzenia generalnego zwyczajnego, zgodnie z KPK, kan. 119, 1° i KKKW, kan. 956 § 1, oddając osobno po jednym głosem na każde ze stanowisk⁸⁶⁸;
- ilekroć wydaje się to wskazane, Radę Zwyczajną zwołuje sekretarz generalny⁸⁶⁹.

4.2.2.4. Inne rady

We wstępie *Episcopalis communio* zapisano informację, że „oprócz Rady Zwyczajnej mogą być tworzone w Sekretariacie Generalnym także inne rady⁸⁷⁰ – a więc rady dla przygotowania i realizacji zgromadzeń synodalnych, innych niż zwyczajne zgromadzenie generalne”⁸⁷¹.

Art. 25 EC precyzuje te inne rady i wymienia je jako:

– rady dla przygotowania zgromadzenia nadzwyczajnego generalnego oraz zgromadzenia specjalnego, składające się z osób z mianowania papieskiego⁸⁷². Ich członkowie biorą udział w pracach synodalnych zgodnie ze specjalnym prawem, a ich mandat traci ważność z chwilą rozwiązaniu zgromadzenia⁸⁷³;

⁸⁶⁶ IC (2018), art. 10 § 3.

⁸⁶⁷ IC (2018), art. 10 § 4.

⁸⁶⁸ IC (2018), art. 10 § 5.

⁸⁶⁹ IC (2018), art. 10 § 6.

⁸⁷⁰ Analiza tych Instytucji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 201.

⁸⁷¹ EC, wstęp, n. 9.

⁸⁷² EC, art. 25 § 1.

⁸⁷³ EC, art. 25 § 2.

– rady dla wdrożenia zgromadzenia nadzwyczajnego generalnego oraz zgromadzenia specjalnego, składające się w większości z osób wybieranych przez ojców synodalnych zgodnie ze specjalnym prawem, do których dołączają uczestnicy z mianowania papieskiego⁸⁷⁴. Jeżeli papież nie postanowi inaczej, rady takie działają przez pięć lat od zakończenia synodu⁸⁷⁵.

Natomiast IC (2018) dodaje jeszcze, że rady te są powoływane, gdy sekretarz generalny widzi taką potrzebę⁸⁷⁶.

4.2.2.5. Relator generalny

Relator generalny⁸⁷⁷ jest odpowiedzialny za przedstawienie relacji w chwili rozpoczęcia zgromadzenia synodu. Jego zadaniem jest ukazanie zagadnienia, które ma być rozpatrzone, przedstawienie dokumentu roboczego oraz ustalenie kwestii, które należy przedyskutować⁸⁷⁸.

Podczas prac synodalnych relator generalny przewodniczy w opracowaniu dokumentu końcowego, który ma być zatwierdzony przez ojców synodu w czasie kongregacji generalnej⁸⁷⁹. W auli, w trakcie prac zgromadzenia, jeżeli jest taka potrzeba, relator generalny: wypowiada komentarze, aby podsumować tematy, które zaistniały w czasie dyskusji; wyjaśnia i interpretuje pojawiające się wątpliwości, przekazuje informacje o postępie prac nad dokumentem końcowym⁸⁸⁰.

Koniec funkcji relatora generalnego następuje z chwilą zakończenia zgromadzenia⁸⁸¹.

⁸⁷⁴ EC, art. 25 § 3; szczegółowo ujmuje to IC (2018), art. 11 § 2, 1°: „Rada ds. realizacji zgromadzenia nadzwyczajnego generalnego i zgromadzenia specjalnego – składa się z piętnastu członków, z których dwunastu jest wybieranych przez zgromadzenie zgodnie z wytycznymi podanymi przez papieża, natomiast pozostali pochodzą z mianowania papieskiego”.

⁸⁷⁵ EC, art. 25 § 4.

⁸⁷⁶ IC (2018), art. 11 § 1; IC (2018), art. 11 § 2, 2°.

⁸⁷⁷ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 203–204.

⁸⁷⁸ EC, art. 13 § 1.

⁸⁷⁹ EC, art. 13 § 3.

⁸⁸⁰ EC, art. 13 § 4.

⁸⁸¹ EC, art. 13 § 5.

4.2.2.6. Sekretarz specjalny

Sekretarz specjalny⁸⁸² pomaga w pracach relatora generalnego. Jego zadaniami własnymi są koordynacja działań ekspertów i czuwanie nad opracowaniem dokumentu końcowego⁸⁸³. Jeśli pojawi się taka potrzeba, można powołać kilku sekretarzy specjalnych⁸⁸⁴.

W celu redakcji dokumentów oraz prawidłowej komunikacji z ojcami synodu sekretarz specjalny podległy jest papieżowi, przewodniczącemu delegowanemu, relatorowi generalnemu oraz sekretarzowi generalnemu⁸⁸⁵. Sekretarz specjalny występuje na synodzie w roli eksperta w omawianych sprawach i jako taki może się wypowiadać w auli, jeśli tylko otrzyma na to pozwolenie⁸⁸⁶.

Zakończenie funkcji Sekretarza Specjalnego następuje z chwilą rozwiązania Zgromadzenia⁸⁸⁷.

4.2.2.7. Eksperci, audytorzy, delegaci bratni, goście specjalni

Episcopalis communio wymienia jeszcze innych uczestników Synodu Biskupów⁸⁸⁸ – zaproszonych do udziału w nim, jednak bez prawa głosu, tj. ekspertów (*Periti*), audytorów (*Auditores*), delegatów bratnich (*Delegati fraterni*) i gości specjalnych (*Invitati speciales*)⁸⁸⁹.

Art. 12 EC wymienia ich predyspozycje:

- eksperci mają za zadanie współpracować z sekretarzem specjalnym ze względu na swoje kompetencje dotyczące zagadnienia, jakie porusza zgromadzenie synodalne⁸⁹⁰;

⁸⁸² Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 204.

⁸⁸³ EC, art. 14 § 1.

⁸⁸⁴ EC, art. 14 § 2.

⁸⁸⁵ EC, art. 14 § 3.

⁸⁸⁶ Tamże.

⁸⁸⁷ EC, art. 14 § 4.

⁸⁸⁸ Analiza tych funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 197–198.

⁸⁸⁹ EC, wstęp, n. 8.

⁸⁹⁰ EC, art. 12 § 1 n. 1.

- audytorzy ubogacają prace zgromadzenia, dzieląc się swoimi doświadczeniami i wiedzą⁸⁹¹;
- delegaci bratni reprezentują Kościoły i wspólnoty eklezjalne, nieżyjące w pełnej jedności z katolickim Kościołem⁸⁹²;
- goście specjalni to osoby cieszące się szczególnym autorytetem w temacie spotkania synodalnego⁸⁹³.

4.2.2.8. Komisje synodalne

Mówiąc o współczesnym Synodzie Biskupów na podstawie *Episcopalis communio* można wymienić następujące komisje synodalne:

- komisje przygotowawczą – mającą na celu pogłębienie tematu i zredagowanie dokumentów przed zgromadzeniem synodu⁸⁹⁴;
- komisje studyjne – mające na celu dogłębną analizę danego zagadnienia⁸⁹⁵;
- komisję ds. dokumentu końcowego – mającą na celu zredagowanie dokumentu końcowego⁸⁹⁶;
- komisję wykonawczą – mającą na celu wsparcie Sekretariatu Generalnego w odpowiednim wcielaniu w życie wytycznych synodalnych zaaprobowanych przez papieża⁸⁹⁷.

Komisje wspomniane dość ogólnie w *Episcopalis communio* są doprecyzowane w IC (2018):

- komisje studyjne składają się z jedenastu członków i innych uczestników – ekspertów w danej dziedzinie, z których ośmiu jest

⁸⁹¹ EC, art. 12 § 1 n. 2.

⁸⁹² EC, art. 12 § 1 n. 3.

⁸⁹³ EC, art. 12 § 2.

⁸⁹⁴ Składa się ona z ekspertów i powoływana jest przez sekretarza generalnego, który jej przewodniczy – zob. EC, art. 10.

⁸⁹⁵ W ich składzie mogą być: członkowie oraz inni uczestnicy synodu – zob. EC, art. 16.

⁸⁹⁶ Według EC należą do niej: relator generalny, jako przewodniczy tejże komisji, sekretarz generalny, sekretarz specjalny oraz niektórzy członkowie wybrani przez zgromadzenie z uwzględnieniem różnych regionów, a także inni z mianowania papieskiego – zob. EC, art. 17.

⁸⁹⁷ EC, art. 21.

wybijanych przez zgromadzenie, a trzech pochodzi z nominacji papieskiej⁸⁹⁸. Wybory uczestników komisji studyjnych odbywają się – według KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1 – dla każdego wolnego miejsca przeprowadza się tu osobne głosowanie⁸⁹⁹. Przewodniczący i sekretarz komisji studyjnej wybierani są przez i spośród członków komisji studyjnej zgodnie z przepisem KPK, kan. 119, 1° i KKKW, kan. 956 § 1⁹⁰⁰. Gdy komisja studyjna dojdzie do wypracowania wspólnych wniosków, jej przewodniczący przedstawia je całemu zgromadzeniu synodalnemu⁹⁰¹;

- Komisja ds. dokumentu końcowego powstaje już na początku zgromadzenia synodalnego⁹⁰².

W skład tej komisji wchodzi: relator generalny, który jej przewodniczy; sekretarz generalny; sekretarz specjalny, który jest sekretarzem tej komisji; pięciu wybranych członków reprezentujących różne części świata (jeden z Ameryki, jeden z Europy, jeden z Afryki, jeden z Azji, jeden z Oceanii); członkowie synodu mianowani do tej komisji przez papieża⁹⁰³. Wybór członków takiej komisji przeprowadzany jest według KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1 w jednym głosowaniu dla poszczególnego wyboru⁹⁰⁴.

IC (2018), mówiąc o komisjach synodalnych, wymienia także komisję informacyjną⁹⁰⁵ – mającą na celu określenie warunków i metod przekazywania wiadomości (z założeniem, że konferencje prasowe mogą być udzielane tylko przez ojców synodalnych wyznaczonych przez przewodniczącego tejże komisji)⁹⁰⁶.

⁸⁹⁸ IC (2018), art. 17 § 1.

⁸⁹⁹ IC (2018), art. 17 § 2.

⁹⁰⁰ IC (2018), art. 17 § 3.

⁹⁰¹ IC (2018), art. 17 § 4.

⁹⁰² IC (2018), art. 16 § 1.

⁹⁰³ IC (2018), art. 16 § 2.

⁹⁰⁴ IC (2018), art. 16 § 3.

⁹⁰⁵ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 205–206.

⁹⁰⁶ Należą do niej pełniący funkcje: przewodniczącego i sekretarza – mianowani przez biskupa Rzymu, sekretarza generalnego, podsekretarza, sekretarza specjalnego, prefekta Dykasterii ds. Komunikacji, dyrektora

Wspomina również o tzw. komisji rozjemczej (czyli ds. kontrowersji)⁹⁰⁷. I tak na początku synodu biskup Rzymu ustanawia taką komisję złożoną z trzech członków, której zadaniem jest odpowiednie zbadanie przedstawionych kontrowersji i przedłożenie ich papieżowi⁹⁰⁸.

Warto zaznaczyć, że każdy z ojców synodalnych może być powołany na członka dowolnej komisji⁹⁰⁹. Należy jednak unikać kumulacji sprawowanych funkcji⁹¹⁰.

Regulamin zgromadzenia nadzwyczajnego lub zgromadzenia innego rodzaju⁹¹¹ może zrezygnować z utworzenia wyżej wspomnianych urzędów oraz według potrzeby zarządzić powołanie innych⁹¹².

4.3. Ważność mandatu na Synod Biskupów

Omawiając zagadnienie struktur synodu, warto również zauważyć pewne ogólne przepisy dotyczące mandatu uczestników każdego zgromadzenia. Członkowie synodu – z chwilą powołania – otrzymują na cały czas trwania synodalnej sesji zwolnienie z obowiązku rezydencji. Zakłada się przy tym możliwość dalszych dochodów z posiadanych beneficjów⁹¹³. Osoby, które nie mogą uczestniczyć w posiedzeniach, muszą powiadomić za pośrednictwem podsekretarza o przyczynie swojej nieobecności przewodniczącego delegata i sekretarza generalnego⁹¹⁴.

KPK podaje wytyczne na temat zamknięcia⁹¹⁵ oraz zawieszenia⁹¹⁶ zgromadzenia synodalnego. Według kan. 347 § 1 KPK: z chwilą zamknięcia Synodu Biskupów

Biura Prasowego oraz pięciu uczestników wybranych przez zgromadzenie według wytycznych regulaminu zgromadzenia synodu – zob. IC (2018), art. 15.

⁹⁰⁷ Analiza tej funkcji do 2018 r. – zob. T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 205.

⁹⁰⁸ IC (2018), art. 18.

⁹⁰⁹ Z możliwości tej wyłączeni są: przewodniczący delegowany, sekretarz generalny, podsekretarz, relator generalny oraz sekretarz specjalny.

⁹¹⁰ IC (2018), art. 19.

⁹¹¹ Zob. EC, art. 1 § 3

⁹¹² IC (2018), art. 20.

⁹¹³ Przywileje te, jako jedne z pierwszych, zostały uwzględnione już w I Regulaminie *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* (1966) – zob. OS (1966), art. 26.

⁹¹⁴ IC (2018), art. 25.

⁹¹⁵ Zob. KPK, kan. 347 § 1.

⁹¹⁶ Zob. KPK, kan. 347 § 2.

ustają urzędy i zadanie przydzielone jego uczestnikom. Zgodnie z myślą olsztyńskiego kanonisty T. Pawluka należy zauważyć, że kolejne zgromadzenie będzie tworzyć już inne gremia – z założeniem, że niektóre osoby⁹¹⁷ mogą zostać wybrane powtórnie⁹¹⁸.

KPK, kan. 347 § 2, omawia sytuację, kiedy po ogłoszeniu Synodu Biskupów lub w jego trakcie dochodzi do wakansu Stolicy Apostolskiej⁹¹⁹ – następuje wtedy czasowe zawieszenie takiego zgromadzenia⁹²⁰.

Analizując ważność mandatów członków Synodu Biskupów, warto również zwrócić uwagę na wytyczne kan. 348 KPK mówiące o tym, że pracą ustawiczną Synodu Biskupów – a więc w czasie pomiędzy zgromadzeniami – zajmują się osoby powołane do Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów⁹²¹.

Ani *Apostolica sollicitudo*, ani dwa pierwsze regulaminy nie uwzględniały funkcji zastępców ojców synodalnych⁹²². Okazuje się jednak, że już na liście gremiów pierwszego synodu znajdują się osoby podane właśnie jako zastępcy synodálni⁹²³. Aktualnie według Instrukcji o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów z 2018 r., na Synod Biskupów wybierani są nie tylko członkowie synodu, lecz także osoby które zostają powołane jako zastępcy synodálni⁹²⁴. Do funkcji zastępców synodalnych stosuje się także normę o utracie mandatu z momentem zamknięcie zgromadzenia synodalnego⁹²⁵.

⁹¹⁷ Nie tylko uczestnicy z „urzędu”.

⁹¹⁸ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 2002, s. 117.

⁹¹⁹ Podobna zasada obowiązuje podczas Soboru Powszechnego oraz w trakcie Synodu Diecezjalnego – zob. KPK, kan. 340; oraz KPK, kan. 468 § 2.

⁹²⁰ W takiej sytuacji zawieszenie Zgromadzenia Synodalnego obowiązuje do czasu, kiedy nowo wybrany papież nie zadecyduje o rozwiązaniu lub kontynuowaniu synodu – zob. KPK, kan. 347 § 2.

⁹²¹ Więcej o Sekretariacie Generalnym Synodu Biskupów – zob. niniejsza praca: 2.2.1.

⁹²² Funkcja zastępcy synodalnego pojawia się dopiero w trzecim regulaminie – zob. OS (1971), art. 6 § 4.

⁹²³ G. Caprile, *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale...*, dz. cyt., s. 617–619.

⁹²⁴ IC (2018), art. 7. E. Szafrowski zauważa, że w miejscu tym widać znaczącą różnicę pomiędzy funkcją zastępców synodalnych a zastępstwem na soborze. Na synodzie jest to zastępstwo tylko dla członków wybieranych, a na soborze zastępstwo dotyczy wszystkich członków. Na synod zastępcy są wybierani, a na sobór zastępcę wyznacza za siebie osoba, która na może przybyć na obrady. I co najważniejsze, zastępców synodalnych ustanawia się zawsze, bez względu na to, czy nastąpi potrzeba użycia ich funkcji, czy też nie – por. E. Szafrowski, *Kolegialne działanie biskupów...*, dz. cyt., s. 139–140.

⁹²⁵ Zob. KPK, kan. 347 § 1.

4.4. Procedury synodalne

Episcopalis communio i Instrukcja dotycząca celebracji zgromadzeń synodalnych oraz działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów określają dość szczegółowo przebieg poszczególnych spotkań synodalnych. Równocześnie przy okazji przygotowania do kolejnego Zgromadzenia opracowywane jest *Vademecum Synodu Biskupów* zawierające szczegółowe wytyczne na najbliższą sesję synodu.

Warto pamiętać o ogólnej zasadzie działania Synodu Biskupów mówiącej, że Synod Biskupów przeprowadzany jest w kilku formach⁹²⁶:

- na zgromadzeniu zwyczajnym generalnym, gdy omawia się tematy dotyczące dobra powszechnego Kościoła⁹²⁷;
- na zgromadzeniu nadzwyczajnym generalnym, gdy jakieś zagadnienia dotyczące dobra powszechnego Kościoła wymagają pilnej analizy⁹²⁸;
- na zgromadzeniu specjalnym, jeśli analizowane są szczegółowe tematy dotyczące jednego lub kilku określonych obszarów geograficznych⁹²⁹;
- oraz na zgromadzeniu innego typu⁹³⁰, jeśli papież zauważy taką aktualną potrzebę – zwłaszcza natury ekumenicznej⁹³¹.

Według EC, w zależności od potrzeby i uznania papieża, zgromadzenie synodu może odbywać się w kilku różnych okresach⁹³². Pomędzy tymi okresami sekretariat generalny oraz relator generalny i sekretarz specjalny mają pogłębiać analizę podjętego na danej sesji tematu⁹³³.

Uwzględniając to, że Synod Biskupów jest działaniem wspólnoty Kościoła, przewidziano w jego przebiegu działania liturgiczne:

⁹²⁶ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 190–191.

⁹²⁷ EC, art. 1 § 2, 1°.

⁹²⁸ EC, art. 1 § 2, 2°.

⁹²⁹ EC, art. 1 § 2, 3°.

⁹³⁰ Por. J.I. Arrieta, *Diritto dell' organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997, s. 271.

⁹³¹ EC, art. 1 § 3.

⁹³² EC, art. 3 § 1.

⁹³³ EC, art. 3 § 2.

- Zgromadzenie uroczyscie rozpoczyna się od Eucharystii, intronizacji Księgi Ewangeliarza i śpiewu: *Veni, Creator Spiritus*⁹³⁴.
- Codzienna praca na Kongregacji Generalnej lub podczas obrad w małych grupach rozpoczyna się od Liturgii Godzin⁹³⁵.
- Zgromadzenie uroczyscie kończy się śpiewem: *Te Deum* i wspólną Eucharystią⁹³⁶.

Każde zgromadzenie synodu przeprowadzane jest w trzech następujących etapach: faza przygotowawcza, faza celebracji oraz faza realizacji⁹³⁷.

EC kolejno omawia te etapy.

1. Faza przygotowawcza

Faza przygotowawcza rozpoczyna się, gdy papież zwołuje zgromadzenie synodu, podając do analizy jeden lub więcej tematów⁹³⁸. Jest prowadzona przez Sekretariat Generalny i ma na celu konsultacje zagadnienia z Ludem Bożym⁹³⁹. Konsultacje takie odbywają się w poszczególnych Kościołach partykularnych⁹⁴⁰. Żeńskie i męskie unie, federacje i konferencje instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszenia Życia Apostolskiego zasięgają opinii wyższych przełożonych, którzy z kolei konsultują się z własnymi radami, a także innymi członkami wymienionych stowarzyszeń i instytutów⁹⁴¹. Podobnie stowarzyszenia wiernych uznane przez Stolicę Apostolską zasięgają opinii swoich członków⁹⁴². Na tym etapie dykasterie Kurii Rzymskiej wnoszą własny wkład, uwzględniając ich specyficzne i zróżnicowane kompetencje⁹⁴³. Sekretariat Generalny może także zaproponować inne formy opiniowania pośród Ludu Bożego⁹⁴⁴.

⁹³⁴ IC (2018), art. 21 § 1.

⁹³⁵ IC (2018), art. 21 § 2.

⁹³⁶ IC (2018), art. 21 § 3.

⁹³⁷ EC, art. 4.

⁹³⁸ EC, art. 5 § 1.

⁹³⁹ EC, art. 5 § 2.

⁹⁴⁰ Jest to sondowanie Ludu Bożego (z uwzględnieniem wszystkich odpowiednich form) poprzez Synody Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Arcybiskupów Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz poprzez Konferencje Episkopatów – zob. EC, art. 6 § 1.

⁹⁴¹ EC, art. 6 § 2.

⁹⁴² EC, art. 6 § 3.

⁹⁴³ EC, art. 6 § 4.

⁹⁴⁴ EC, art. 6 § 5.

Kościół partykularne przekazują swoją opinię Synodowi Kościołów Patriarchalnych, arcybiskupom większym, Radzie Hierarchów, Zgromadzeniu Hierarchów Kościołów *sui iuris* lub Konferencji Episkopatu własnego terytorium⁹⁴⁵. Następnie organy te przekazują informację dalej do Sekretariatu Generalnego Synodu⁹⁴⁶. Tak samo czynią Unia Przełożonych Generalnych i Międzynarodowa Unia Przełożonych Generalnych z wkładami opracowanymi przez stowarzyszenia życia apostołskiego i instytuty życia konsekrowanego⁹⁴⁷. Dykasterie Kurii Rzymskiej przekazują swoją opinię bezpośrednio do Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów⁹⁴⁸.

Niezależnie od przeprowadzanych form konsultacji synodalnych – istnieje również możliwość, aby przesłać do Sekretariatu Generalnego Synodu własną opinię dotyczącą analizowanego tematu⁹⁴⁹. W razie potrzeby Sekretariat Generalny Synodu może zwołać też spotkania przedsynodalne, w których udział wzięliby wyznaczeni wierni mogący wnieść indywidualny–szczególny wkład do zgromadzenia synodalnego⁹⁵⁰. Spotkanie takie może odbyć się również na szczeblu regionalnym⁹⁵¹.

Instytuty studiów wyższych, a szczególnie te, które posiadają specjalne uprawnienia w tematyce zgromadzenia synodalnego, mogą rozpocząć studia – z własnej inicjatywy lub na prośbę Synodów Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Arcybiskupów Większych, Rad Hierarchów, Zgromadzeń Hierarchów Kościołów *sui iuris*, Konferencji Episkopatów lub na prośbę samego Sekretariatu Generalnego Synodu. Takie opracowania zawsze można przesłać do Sekretariatu Generalnego Synodu⁹⁵². Na tym etapie istnieje możliwość powołania komisji przygotowawczej⁹⁵³.

⁹⁴⁵ EC, art. 7 § 1.

⁹⁴⁶ Tamże.

⁹⁴⁷ Tamże.

⁹⁴⁸ Tamże.

⁹⁴⁹ Przyjmuje się tu możliwość zarówno opinii indywidualnej, jak i stowarzyszenia ludzi – zob. EC, art. 7 § 2.

⁹⁵⁰ EC, art. 8 § 1.

⁹⁵¹ W celu uwzględnienia kościelnych, kulturowych i historycznych osobliwości różnych obszarów geograficznych – zob. EC, art. 8 § 2.

⁹⁵² EC, art. 9.

⁹⁵³ Więcej o Komisji Przygotowawczej – zob. niniejsza praca: 2.2.8.

2. Faza celebracji

Przed rozpoczęciem zgromadzenia synodalnego biskup Rzymu mianuje⁹⁵⁴:

- jednego lub więcej przewodniczących delegowanych⁹⁵⁵;
- relatora generalnego⁹⁵⁶;
- jednego lub więcej sekretarzy specjalnych⁹⁵⁷.

Na tym etapie na synod mogą być również zaproszeni⁹⁵⁸:

- eksperci⁹⁵⁹;
- audytorzy⁹⁶⁰;
- delegaci bratni⁹⁶¹;
- goście specjali⁹⁶².

Rozpoczęcie i zakończenie zgromadzenia synodalnego przewidziane jest podczas Eucharystii pod przewodnictwem papieża, w której członkowie i inni uczestnicy zgromadzenia biorą udział, sprawując swe zwyczajne funkcje⁹⁶³. Zasadnicza praca zgromadzenia synodu wykonywana jest na sesjach plenarnych, zwanych kongregacjami generalnymi, w których uczestniczą członkowie, eksperci, audytorzy, delegaci bratni i goście specjali, lub na sesjach małych kół, do których uczestnicy zgromadzenia zostają przyporządkowani według norm określonych wcześniej w *Vademecum Synodu Biskupów*⁹⁶⁴. Gdy nadchodzi czas omówienia tematu, podczas kongregacji generalnych, członkowie zabierają głos zgodnie z przewidzianym czasem i kolejnością. Między oficjalnymi wypowiedziami istnieje możliwość zgłaszania wolnych wniosków. Również delegaci bratni, goście specjali oraz audytorzy mogą być w tym czasie poproszeni o zabranie głosu na temat

⁹⁵⁴ EC, art. 11.

⁹⁵⁵ Więcej o przewodniczącym delegowanym – zob. niniejsza praca: 2.1.2.

⁹⁵⁶ Więcej o relatorze generalnym – zob. niniejsza praca: 2.2.5.

⁹⁵⁷ Więcej o sekretarzu specjalnym – zob. niniejsza praca: 2.2.6.

⁹⁵⁸ EC, art. 12.

⁹⁵⁹ Więcej o ekspertach – zob. niniejsza praca: 2.2.7.

⁹⁶⁰ Więcej o audytorach – zob. niniejsza praca: 2.2.7.

⁹⁶¹ Więcej o delegatach bratnich – zob. niniejsza praca: 2.2.7.

⁹⁶² Więcej o gościach specjalnych – zob. niniejsza praca: 2.2.7.

⁹⁶³ EC, art. 13.

⁹⁶⁴ EC, art. 14.

zgromadzenia synodu⁹⁶⁵. Na tym etapie istnieje możliwość powołania komisji studyjnych⁹⁶⁶.

Wnioski zgromadzenia są zebrane w dokumencie końcowym⁹⁶⁷. W celu opracowania tego dokumentu zostaje powołana specjalna komisja⁹⁶⁸. Po wstępnej redakcji dokument końcowy jest przekazany do zatwierdzenia członkom synodu zgodnie z określonym prawem (jest tu w miarę możliwości pożądana moralna jednomyślność)⁹⁶⁹.

Po przyjęciu przez członków dokument końcowy jest przedkładany papieżowi, który decyduje o publikacji tego dzieła⁹⁷⁰. Jeśli dokument końcowy zostanie zatwierdzony przez biskupa Rzymu, ma on udział w zwyczajnym Magisterium papieskim⁹⁷¹. Zgodnie z kan. 343 KPK, jeśli papież udzielił zgromadzeniu władzy decydującej, dokument końcowy uczestniczy w zwyczajnym magisterium Następcy Piotra po jego ratyfikowaniu i promulgowaniu. W takim przypadku publikuje się dokument końcowy z podpisem biskupa Rzymu oraz z podpisami członków synodu⁹⁷².

3. Faza realizacji

Na tym etapie biskupi diecezjalni lub eparchialni troszczą się o przyjęcie i realizację wniosków zgromadzenia synodalnego, uznanych przez biskupa Rzymu, z pomocą przewidzianych prawem organów uczestnictwa⁹⁷³. Konferencje Episkopatów, Synody Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Arcybiskupów Większych, Rady Hierarchów oraz Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* koordynują w tym czasie realizację zaleceń synodalnych na swoim terytorium – w tym celu mogą powstawać dalsze inicjatywy⁹⁷⁴.

⁹⁶⁵ EC, art. 15.

⁹⁶⁶ Więcej o komisjach studyjnych – zob. niniejsza praca: 2.2.8.

⁹⁶⁷ EC, art. 17.

⁹⁶⁸ Więcej o komisji ds. dokumentu końcowego – zob. niniejsza praca: 2.2.8.

⁹⁶⁹ EC, art. 17 § 3.

⁹⁷⁰ EC, art. 18 § 1.

⁹⁷¹ Tamże.

⁹⁷² EC, art. 18 § 2.

⁹⁷³ EC, art. 19 § 1.

⁹⁷⁴ EC, art. 18 § 2.

ROZDZIAŁ 5

ZGROMADZENIA SYNODU BISKUPÓW⁹⁷⁵

Dotychczasowa część pracy – analiza pod względem historycznym, prawnym i teologicznym – pozwoliła na zobrazowanie nowości, jaka pojawiła się w Kościele z zaistnieniem i dalszym rozwojem Synodu Biskupów. Zagadnienia podjęte w tym rozdziale posłużą ukazaniu tej instytucji w pryzmacie fundamentalnym i pastoralnym – jako organu eklezjotwórczego, inicjującego odnowę Kościoła poprzez swoją działalność⁹⁷⁶. Dotąd wszyscy papieże, zwołując spotkania Synodu Biskupów, podkreślali, że jest to forum dyskusji nad współczesnymi problemami wspólnoty Kościoła. Jednocześnie określali przy tym, jaki rodzaj zgromadzenia synodu pozwoli na wyczerpującą analizę aktualnej rzeczywistości⁹⁷⁷.

Poniższy rozdział zawierać będzie opis wszystkich dotychczasowych sesji synodalnych. Od *Apostolica sollicitudo* (1965 r.) w Rzymie przeprowadzonych było 37 zgromadzeń Synodu Biskupów, w tym 18 posiedzeń generalnych⁹⁷⁸, 11 – specjalnych⁹⁷⁹, 8 – partykularnych⁹⁸⁰.

⁹⁷⁵ Dla aktualizacji zagadnienia i pełnego wyczerpania tematu Synodu Biskupów warto zaznaczyć, że na 2022 r. papież Franciszek zapowiedział kulminacyjny moment swojego pontyfikatu oraz szczyt działalności Synodu Biskupów – zgromadzenie synodalne o synodalności w Kościele; więcej na ten temat – zob. niniejsza praca: 5.4.

⁹⁷⁶ Synodalne teksty oraz opisy prac poszczególnych zgromadzeń synodalnych zostały zebrane i zredagowane przez Sekretariat Generalny Synodu Biskupów w *Enchiridionie* – zob. Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, t. 1: 1965–1988, Bologna 2005; t. 2: 1989–1995, Bologna 2006; t. 3: 1996–2007, Bologna 2008. Aktualne kompendium tego opracowania zob. Il Sinodo dei Vescovi, *Synod Assemblies* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general.html>, dostęp: 2021-07-07.

⁹⁷⁷ E. Górecki, *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978–2003*, w: S. Tymosz (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 28–33.

⁹⁷⁸ Zob. niniejsza praca: 5.1.

⁹⁷⁹ Zob. niniejsza praca: 5.2.1–5.2.11.

⁹⁸⁰ Zob. niniejsza praca: 5.3.1–5.3.2.

5.1. Zgromadzenia generalne

Analiza zebrań generalnych Synodu Biskupów ukazuje, że w porównaniu z innymi zgromadzeniami było ich najwięcej, a więc jest to zasadniczy model tej instytucji, który podejmuje zagadnienia ogólnokościelne. Zdaniem J. Dyducha – zgromadzenia te koncentrują się na przygotowaniu doktryny oraz wskazań pastoralnych dla eklezjalnej wspólnoty⁹⁸¹. Ich celem jest też przypomnienie Kościołowi o potrzebie zachowania i przekazania depozytu wiary kolejnym pokoleniom⁹⁸².

Od 1965 r. zorganizowanych zostało 18 zgromadzeń generalnych Synodu Biskupów, w tym 15 to zebrania zwyczajne⁹⁸³, a 3 to sesje o charakterze nadzwyczajnym⁹⁸⁴.

5.1.1. Zgromadzenia generalne zwyczajne

Synod Biskupów – szczególnie spotkania generalne zwyczajne – charakteryzuje się tym, że zarówno zwołanie samego zgromadzenia, jak prace synodalne wciąż pozostają „znakiem miłości do Kościoła”⁹⁸⁵. To twierdzenie Pawła VI pokazuje, że jest to instytucja wybitnie eklezjalna, nieporównywalna z instytucjami państwowo-politycznymi. Aby ją zrozumieć, trzeba patrzeć przez optykę *Vaticanum II*, z zastosowaniem zasady komunii oraz kolegialności, które charakteryzują współczesną eklezjologię⁹⁸⁶.

⁹⁸¹ J. Dyduch, *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „Annales Canonici” 5 (2009), s. 51.

⁹⁸² J. Ratzinger, *Scopi e metodi del Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 45–58.

⁹⁸³ Zob. niniejsza praca: 5.1.1.1–5.1.1.15.

⁹⁸⁴ Zob. niniejsza praca: 5.1.2.1–5.1.2.3.

⁹⁸⁵ T. Rozkrut, *Synod Biskupów na temat nowej ewangelizacji*, w: A. Zakręta, A. Sosnowski (red.), *Servabo legem tuam in toto corde meo: księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, Kraków, 2013, s. 424.

⁹⁸⁶ Tamże.

Każdy Synod Biskupów służy rozwojowi wiary, miłości oraz współpracy duszpasterskiej, które definiują relację episkopatu z papieżem. Poza tymi zadaniami Synodu Biskupów warto podkreślić, że kwestie podejmowane na poszczególnych zgromadzeniach generalnych zwyczajnych pozwalają całemu Kościołowi lepiej rozumieć dany problem, a co za tym idzie — coraz bardziej iść wspólną drogą⁹⁸⁷. Można powiedzieć, że każde zgromadzenie synodalne jest odpowiedzią na aktualne problemy Kościoła, a cyklicznie zwoływanie posiedzeń generalnych zwyczajnych pozwala na wypracowywanie wciąż nowych rozwiązań zgodnie z dynamiczną naturą Synodu Biskupów⁹⁸⁸.

**5.1.1.1. Zachowanie i umocnienie wiary katolickiej, jej integralności, wigoru, rozwoju, spójności doktrynalnej i historycznej –
I Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁸⁹**

Sesja: 29 września – 29 października 1967 r.

Temat: Zachowanie i umocnienie wiary katolickiej, jej integralności, wigoru, rozwoju, spójności doktrynalnej i historycznej

Ojcowie synodalni: 197

Papież Paweł VI osobiście postawił sobie za cel: „zachowanie i umocnienie wiary katolickiej, jej integralności, wigoru, jej rozwoju, jej doktrynalnej i historycznej spójności”. Jednym z rezultatów zgromadzenia było zalecenie biskupów, biorąc pod uwagę rozprzestrzenianie się ateizmu, kryzys wiary i błędne opinie teologiczne na świecie, aby powołać międzynarodową komisję teologów w celu wsparcia Kongregacji Nauki Wiary, a także poszerzenia dyskusji na temat podejść do badań teologicznych. Z tego powodu papież Paweł VI powołał w 1969 r. Międzynarodową Komisję Teologiczną.

⁹⁸⁷ Tamże.

⁹⁸⁸ Tamże.

⁹⁸⁹ Il Sinodo dei Vescovi, *Prima Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/prima-assemblea-generale-ordinaria.html>, dostęp: 2021-07-07.

Synod poprosił również o rewizję *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1917 r. z zamiarem nadania mu bardziej duszpasterskiego i nowoczesnego charakteru w jego sformułowaniu. Dzieło zostało rozpoczęte przez papieża Pawła VI i zakończone za pontyfikatu papieża Jana Pawła II wraz z ogłoszeniem w 1983 r. nowego *Kodeksu Prawa Kanonicznego*.

Inne kwestie duszpasterskie zostały przedyskutowane i przekazane Ojcu Świętemu w formie zaleceń: Konferencje Episkopatów powinny mieć większą kontrolę nad seminariami na swoich obszarach; potrzeba wszczęcia nowych procedur dotyczących małżeństw mieszanych. Zatwierdził to papież w 1970 r., a różne aspekty reformy liturgicznej częściowo wpisały się w zatwierdzony nowy *Ordo Missae*, który wszedł w życie w 1969 r.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Jean Villot, prefekt Świętej Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan);
- kard. William Conway, arcybiskup Armagh (Irlandia);
- kard. Pericle Felici, przewodniczący Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego i przewodniczący Papieskiej Komisji ds. Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II (Watykan).

Sekretarz Generalny: bp Władysław Rubin, biskup tytularny Serty (Watykan).

Prelegenci:

- kard. Pericle Felici, przewodniczący Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego i przewodniczący Papieskiej Komisji ds. Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II (Watykan);
- kard. Michele Browne OP, przewodniczący Rzymskiej Akademii św. Tomasza z Akwinu i Religii Katolickiej (Włochy);
- kard. Gabriel-Marie Garrone, prefekt Świętej Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego (Watykan);
- kard. Paolo Marella, przewodniczący Sekretariatu ds. Niechrześcijan (Watykan);
- kard. Giacomo Lercaro, arcybiskup Bolonii (Włochy) i przewodniczący Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia (Watykan).

Sekretarze specjaliści:

- ks. prałat Flaminio Cerruti, Kierownik Biura Uniwersyteckiego Świętej Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej (Watykan);
- bp Józef Tomko, urzędnik Świętej Kongregacji Nauki Wiary (Watykan);
- o. Raimondo Bidagor, SI, sekretarz Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego (Watykan);
- o. Edoardo Dhanis, SI, konsultor Świętej Kongregacji Nauki Wiary (Watykan);
- o. Annibale Bugnini, CM, podsekretarz Świętej Kongregacji Obrzędów (Watykan).

5.1.1.2. Kapłaństwo urzędowe i sprawiedliwość na świecie – II Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁰

Sesja: 30 września – 6 listopada 1971 r.

(jak dotąd najdłuższy synod)

Temat: Kapłaństwo urzędowe i sprawiedliwość na świecie

Ojcowie synodalni: 210

W trakcie debaty biskupi wyrazili uznanie dla poświęcenia kapłanów na całym świecie w posłudze słowa i sakramentów, a także w posłudze duszpasterskiej. Jednocześnie dyskusja koncentrowała się na różnych trudnościach, jakie kapłani napotykają w swojej posłudze.

Biskupi zajęli się również tematem sprawiedliwości, ukazując potrzebę odniesienia wydarzeń światowych i lokalnych do Ewangelii. W odpowiedzi przygotowali 8-punktowy program działań międzynarodowych i zalecili, aby Kościół na poziomie lokalnym zachęcał do edukacji i współpracy ekumenicznej w dziedzinie sprawiedliwości.

⁹⁹⁰ Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/seconda-assemblea-generale-ordinaria.html>, dostęp: 2021-07-07.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Léon Étienne Duval, arcybiskup Algierii (Algieria);
- kard. Pablo Muñoz Vega, SI, arcybiskup Quito (Ekwador);
- kard. John Joseph Wright, prefekt Świętej Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan).

Sekretarz generalny: bp Władysław Rubin, biskup tytularny Serty (Watykan).

Prelegenci:

- kard. Joseph Höffner, arcybiskup Kolonii (Niemcy);
- kard. Vicente Enrique y Tarancón, arcybiskup Toledo (Hiszpania);
- kard. Teopisto Alberto y Valderrama, arcybiskup Cáceres (Filipiny).

Sekretarze specjaliści:

- bp Ramón Torrella Cascante, biskup tytularny Minervino Murge, przewodniczący Consilium de laicis i Papieskiej Komisji Justitia et Pax (Watykan);
- bp Jorge Arturo Medina Estévez, profesor teologii na Katolickim Uniwersytecie w Santiago de Chile (Chile) i członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej (Watykan);
- kard. Alberto Bovone, przewodniczący Biura Świętej Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan).

5.1.1.3. Ewangelizacja we współczesnym świecie –

III Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹¹

Sesja: 27 września – 26 października 1974 r.

Temat: Ewangelizacja we współczesnym świecie

Ojcowie synodalni: 209

Podczas tego zgromadzenia biskupi ponownie podkreślili zasadniczy misyjny charakter Kościoła i obowiązek każdego członka Kościoła, aby dawać świadectwo o Chrystusie na całym świecie. Wraz z tym tematem dyskutowano o wyzwoleniu

⁹⁹¹ Il Sinodo dei Vescovi, *Terza Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/terza-assemblea-generale-ordinaria-l-evangelizzazione-nel-mondo.html>, dostęp 2021-07-07.

związanym z dziełem ewangelizacji i mającym na celu uwolnienie ludzi od zła społecznego i osobistego. Zalecenia i propozycje (*Propositiones*) zostały przesłane Ojcu Świętemu, który wykorzystał je przy redagowaniu Adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi*.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Franz König, arcybiskup Wiednia (Austria);
- kard. Juan Landázuri Ricketts OFM, arcybiskup Limy (Peru);
- kard. Paul Zoungbar, arcybiskup Ouagadougou (Górna Wolta).

Sekretarz generalny: bp Władysław Rubin, biskup tytularny Serty (Watykan).

Prelegenci:

- kard. Joseph Cordeiro, arcybiskup Karaczi (Pakistan);
- abp Roger Etchegaray, arcybiskup Marsylii (Francja);
- bp James D. Sangu, biskup Mbeya (Tanzania);
- bp Eduardo Pironio, biskup Mar del Plata (Argentyna);
- bp Joseph Bernardin, biskup Cincinnati (USA);
- kard. Karol Wojtyła, arcybiskup Krakowa (Polska).

Sekretarze specjaliści:

- o. Duraisamy Simon Amalorpavadass, dyrektor Narodowego Centrum Biblijnego Katechetycznego i Liturgicznego w Bangalore (Indie);
- o. Domenico Grasso, SI, profesor na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (Włochy) i konsultor Świętej Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan).

5.1.1.4. Katecheza w naszych czasach –

IV Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹²

Sesja: 30 września – 29 października 1977 r.

Temat: Katecheza w naszych czasach

Ojcowie synodalni: 204

⁹⁹² Il Sinodo dei Vescovi, *Quarta Assemblea Generale Ordinaria* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ quarta-assemblea-generale-ordinaria-la-catechesi-nel-nostro-tem.html>, dostęp: 2021-07-07.

Biskupi zajęli się tematem katechezy w naszych czasach, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Przedstawili papieżowi serię 34 propozycji i ponad 900 sugestii na omawiany temat. W *Propositiones* poruszono 6 ogólnych obszarów: znaczenie odnowy katechetycznej; natura prawdziwej katechezy; aktywne podmioty katechezy; potrzeba ciągłej katechezy dla wszystkich chrześcijan; środki i kanały katechezy oraz szczególne punkty widzenia dotyczące katechezy.

Z tej okazji biskupi po raz pierwszy opublikowali oświadczenie zatytułowane *Orędzie do Ludu Bożego*, w którym wskazali, że Chrystus jest centrum zbawienia, a więc katechezy. Jednocześnie podkreślali, że wszyscy chrześcijanie mają obowiązek nieść światu Chrystusa.

Na zakończenie tego synodu papież Jan Paweł II opublikował Adhortację apostolską zatytułowaną *Catechesi tradendae*, w której wykorzystano liczne opinie i propozycje biskupów.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Sebastiano Baggio, prefekt Świętej Kongregacji ds. Biskupów (Watykan);
- kard. Antonio Ribeiro, patriarcha Lizbony (Portugalia);
- kard. Hyacinthe Thiandoum, arcybiskup Dakaru (Senegal).

Sekretarz generalny: bp Władysław Rubin, biskup tytularny Serty (Watykan).

Relator generalny: kard. Aloisio Lorscheider OFM, arcybiskup Fortalezy (Brazylia).

Sekretarz specjalny: bp José Manuel Estepa Llaurens, biskup tytularny Tisili oraz Madrytu (Hiszpania).

5.1.1.5. Rodzina chrześcijańska –

V Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹³

Sesja: 26 września – 25 października 1980 r.

Temat: Rodzina chrześcijańska

Ojcowie synodalni: 216

⁹⁹³ Il Sinodo dei Vescovi, *Quinta Assemblea Generale Ordinaria* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ quinta-assemblea-generale-ordinaria-la-famiglia-cristiana.html>, dostęp: 2021-07-07.

Ten szczególny synod potwierdził nauczanie Kościoła o nierozzerwalności małżeństwa i treść encykliki *Humanae vitae*. Biskupi podczas tego zgromadzenia zredagowali orędzie do rodzin chrześcijańskich we współczesnym świecie i przedstawili propozycję na rzecz Karty praw rodziny, którą papież Jan Paweł II ogłosił w 1983 r.

Papież opublikował także Adhortację apostolską, będącą wynikiem dyskusji i propozycji zgromadzenia, zatytułowaną *Familiaris consortio*.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Raúl Francisco Primatesta, arcybiskup Córdoba (Argentyna);
- kard. Lawrence Trevor Picachy, SI, arcybiskup Kalkuty (Indie);
- kard. Bernardin Gantin, przewodniczący Papieskiej Komisji Iustitia et Pax i Papieskiej Rady Cor Unum (Watykan).

Sekretarz generalny: abp Józef Tomko, arcybiskup tytularny Doclea (Watykan).

Relator generalny: kard. Joseph Ratzinger, arcybiskup München und Freising (Niemcy).

Sekretarz specjalny: bp Javier Lozano Barragán, biskup tytularny Tinisa of Numidia i pomocnik Meksyku (Meksyk).

5.1.1.6. Pokuta i pojednanie w misji Kościoła –

VI Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁴

Sesja: 29 września – 29 października 1983 r.

Temat: Pokuta i pojednanie w misji Kościoła

Ojcowie synodalni: 221

Spotkanie i temat zbiegły się w czasie z nadzwyczajnym Rokiem Świętym ogłoszonym przez Ojca Świętego dla upamiętnienia 1950. rocznicy odkupienia świata przez śmierć Chrystusa. Podczas zgromadzenia biskupi zajęli się sprawą związaną z tematem, podkreślając potrzebę zastosowania owoców odkupienia

⁹⁹⁴ Il Sinodo dei Vescovi, *Sesta Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/esta-assemblea-generale-ordinaria-la-penitenza-e-la-riconcilia.html>, dostęp: 2021-07-07.

Chrystusa w życiu ludzkim, a zatem i społeczeństwie. W dokumencie opublikowanym przez Zgromadzenie biskupi wezwali świat do „pojednania” i ogłosili Kościół jako sakrament pojednania i znak miłosierdzia Bożego dla grzesznika.

Materiały synodalne posłużyły za podstawę Adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et paenitentia*, dokumentu, który po raz pierwszy nazwano „posynodalnym”.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Joseph Cordeiro, arcybiskup Karaczi (Pakistan);
- kard. Timothy Manning, arcybiskup Los Angeles (USA);
- kard. Joseph Ratzinger, prefekt Kongregacji Nauki Wiary (Watykan).

Sekretarz generalny: abp Józef Tomko, arcybiskup tytularny: od Doclea (Watykan).

Relator generalny: kard. Carlo Maria Martini, SI, arcybiskup Mediolanu (Włochy).

Sekretarz specjalny: o. José Saraiva Martins, CMF, rektor Papieskiego Uniwersytetu Urbaniana (Włochy).

5.1.1.7. Powołanie i misja świeckich w Kościele i na świecie – VII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁵

Sesja: 1–30 października 1987 r.

Temat: Powołanie i misja świeckich w Kościele i na świecie

Ojcowie synodalni: 232

Zastanawiając się nad dwojakim aspektem powołania („bycia”) i misji („działania”) wiernych świeckich w kontekście Kościoła jako komunii, biskupi starali się ukazać ich właściwą naturę w życiu Kościoła. Ze względu na temat ten synod odnotował znaczną obecność świeckich jako słuchaczy.

Niektórzy świeccy zostali wezwani do zabrania głosu na zgromadzeniu ogólnym i wyrażenia opinii w małych grupach; po raz pierwszy świecka kobieta i świecki mężczyzna pełnili funkcję specjalnych asystentów sekretarzy.

⁹⁹⁵ Il Sinodo dei Vescovi, *Settima Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/settima-assemblea-generale-ordinaria-la-vocazione-e-la-missione.html>, dostęp 2021-07-07.

Praca biskupów w zgromadzeniu, a zwłaszcza 54 *Propositiones* posłużyły opracowaniu Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Eduardo Francisco Pironio, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Świeckich (Watykan);
- kard. Joseph Marie Trinh Văn Căn, arcybiskup Ha Nội (Wietnam);
- kard. Myroslav Ivan Lubachivsky, arcybiskup większy Lwowa Ukraińców (Ukraina).

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny: od Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. Hyacinthe Thiandoum, arcybiskup Dakaru (Senegal).

Sekretarz specjalny: abp Pierre Eyt, arcybiskup koadiutor Bordeaux (Francja).

5.1.1.8. Formacja kapłanów w obecnych okolicznościach –

VIII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁶

Sesja: 30 września – 28 października 1990 r.

Temat: Formacja kapłanów w obecnych okolicznościach

Ojcowie synodalni: 238

Biorąc pod uwagę prace II Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu (1971), które dotyczyły teologii kapłaństwa służebnego i jego relacji z posługą kapłańską, synod ten miał charakter bardziej duszpasterski, odnosząc się zarówno do formacji kapłańskiej, jak i samego kapłana diecezjalnego i zakonnego, przed święceniami i po nich.

Podczas sesji rewelacyjna była całkowita zgoda biskupów na ich wystąpienia i potraktowanie tematu. Na zakończenie synodu biskupi przedstawili Ojcu Świętemu 41 *Propositiones*, które wraz z innymi informacjami wynikającymi z procesu synodalnego zostały wykorzystane do przygotowania Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis*.

⁹⁹⁶ Il Sinodo dei Vescovi, *Ottava Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ottava-assemblea-generale-ordinaria-la-formazione-dei-sacerdot.html>, dostęp: 2021-07-07.

25 października bp Emilio Eid, tytularny biskup Sarepta dei Maroniti, wiceprzewodniczący Komisji ds. Rewizji Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, przedstawił zrewidowany kodeks oraz przekazał jego kopię ojcom synodalnym.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Simon Ignatius Pimenta, arcybiskup Bombaju (Indie);
- kard. Christian Wiyghan Tumi, arcybiskup Garoua (Kamerun);
- kard. Antonio Innocenti, prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan).

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny: od Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. Lucas Moreira Neves OP, arcybiskup São Salvador da Bahia (Brazylia).

Sekretarz specjalny: abp Henryk Muszyński, biskup włocławski (Polska).

5.1.1.9. Życie konsekrowane i jego misja w Kościele i w świecie – IX Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁷

Sesja: 2–29 października 1994 r.

Temat: Życie konsekrowane i jego misja w Kościele i w świecie

Ojcowie synodálni: 245

30 grudnia 1991 r. Ojciec Święty ogłosił zwołanie zgromadzenia synodalnego na temat życia konsekrowanego. Niektórzy zinterpretowali ten gest jako logiczne zakończenie rozważań na temat stanów życia w Kościele, zapoczątkowanych na dwóch poprzednich zgromadzeniach poświęconych świeckim i kapłańskim.

Okres modlitwy i refleksji poprzedzający zgromadzenie synodalne był szczególnie owocny, dając początek intensywnej wspólnej pracy nie tylko w ramach instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, ale także w organach krajowych i międzynarodowych, nie mówiąc o różnych

⁹⁹⁷ Il Sinodo dei Vescovi, *Nona Assemblea Generale Ordinaria* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/tona-assemblea-generale-ordinaria-la-vita-consacrata-e-la-sua-m.html>, dostęp: 2021-07-07.

inicjatywach osób i grup zjednoczonych z hierarchią Kościoła i różnymi wydziałami Kurii Rzymskiej.

Ojcowie synodalni, zajęli się wieloma zagadnieniami związanymi z tematem synodalnym i wysłuchali licznych wystąpień słuchaczy. W tym zgromadzeniu na szczególną uwagę zasługiwał udział dużej liczby biskupów należących do instytutów zakonnych. Na sekretarza specjalnego mianowana zakonnik, o. Marcello Zago. Znaczna liczba osób życia konsekrowanego z całego świata brała udział w obradach, jako eksperci oraz audytorzy.

Tekst Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Vita consecrata* został opublikowany 25 marca 1996 r.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Eduardo Martínez Somalo, prefekt Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego (Watykan);
- kard. John Joseph O'Connor, arcybiskup Nowego Jorku (USA);
- kard. Edward Bede Clancy, arcybiskup Sydney (Australia).

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny: od Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. George Basil Hume, OSB, arcybiskup Westminster (Wielka Brytania).

Sekretarz specjalny: o. Marcello Zago, OMI, przełożony Generalny Kongregacji Misjonarzy Oblackich Błogosławionej Dziewicy Maryi Niepokalanej (Włochy).

5.1.1.10. Biskup, sługa Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata – X Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁸

Sesja: 30 września – 27 października 2001 r.

Temat: Biskup, sługa Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata

Ojcowie synodalni: 247

⁹⁹⁸ Il Sinodo dei Vescovi, *Decima Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/decima-assemblea-generale-ordinaria-il-vescovo-servitore-del-vi.html>, dostęp: 2021-07-07.

Dziewiąta Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego, aby przygotować się do X Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego, poprzez serię okresowych spotkań włączyła się w proces konsultacji w celu ustalenia tematu synodu. Aktywnie uczestniczyła również w opracowaniu dokumentu *Lineamenta*, który 16 czerwca 1998 r. został wysłany do biskupów świata i wszystkich, którzy są regularnie proszeni o konsultacje. Otrzymane odpowiedzi zostały następnie przeanalizowane i opracowane przez radę podczas sporządzania *Instrumentum laboris*, opublikowanego 1 czerwca 2001 r.

Podczas zgromadzenia ojcowie synodalni skupili się na osobie i zadaniu biskupa w swoich diecezjach na początku trzeciego tysiąclecia.

26 października 2001 r. zgromadzenie synodalne wybrało członków X Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego, do której Ojciec Święty dodał jeszcze trzech wyznaczonych przez siebie. Na kolejnych posiedzeniach rada przeanalizowała materiał z prac synodalnych, a zwłaszcza *Propositiones* synodu, aby pomóc Ojcu Świętemu w przygotowaniu Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores Gregis*, ogłoszonej 16 października 2003 r. w związku z 25. rocznicą wyboru Ojca Świętego.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Giovanni Battista Re, prefekt Kongregacji ds. Biskupów (Watykan);
- kard. Bernard Agré, arcybiskup Abidżanu (Wybrzeże Kości Słoniowej);
- kard. Ivan Dias, arcybiskup Bombaju (Indie).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: kard. Edward Michael Egan, arcybiskup Nowego Jorku (USA).

Zastępca generalnego sprawozdawcy: kard. Jorge Mario Bergoglio, SI, arcybiskup Buenos Aires (Argentyna).

Sekretarz specjalny: bp Marcello Semeraro, biskup Oria (Włochy).

5.1.1.11. Eucharystia, źródło i szczyt życia i misji Kościoła – XI Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów⁹⁹⁹

Sesja: 2–29 października 2005 r.

Temat: Eucharystia, źródło i szczyt życia i misji Kościoła

Ojcowie synodalni: 258

29 listopada 2003 r., uwzględniając opinię członków X Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów, po zasięgnięciu opinii Konferencji Episkopatów na całym świecie i innych zainteresowanych stron, papież Jan Paweł II postanowił zwołać XI Zwyczajne Zgromadzenie Generalne, aby zająć się tematem Eucharystii. To, że wybór papieża nastąpił krótko po opublikowaniu jego encykliki na ten sam temat, zasługuje na uwagę. Zgromadzenie synodalne zostało zwołane, aby dostarczyć papieżowi refleksji duszpasterskiej biskupów świata na temat żywotny dla życia i misji Kościoła.

Lineamenta skomponowane przez X Radę Zwyczajną Sekretariatu Generalnego z udziałem teologów wysłano do Konferencji Episkopatów, Kościołów wschodnich *sui iuris*, przewodniczących dykasterii Kurii Rzymskiej, Unii Przełożonych Generalnych i innych zainteresowanych stron 31 marca 2004 r. Na kolejnym posiedzeniu rada przeanalizowała odpowiedzi na pytania zawarte w *Lineamenta* i ponownie z pomocą ekspertów sporządziła projekt *Instrumentum laboris*, który został upubliczniony 7 lipca 2005 r.

Po wyborze papież Benedykt XVI potwierdził daty zgromadzenia synodalnego i jednocześnie zatwierdził następujące zmiany w procedurze synodalnej: skrócenie czasu trwania zgromadzenia synodalnego do trzech tygodni; godzina otwartej dyskusji, w fazie interwencji, na zakończenie wieczornych sesji plenarnych; głosowanie elektroniczne członków – oprócz zwyczajowego głosowania pisemnego – nad propozycjami lub zaleceniami synodalnymi; publiczne udostępnienie włoskiego tłumaczenia *Propositiones*.

⁹⁹⁹ Il Sinodo dei Vescovi, *Undicesima Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/undicesima-assemblea-generale-ordinaria-leucaristia-fonte-e-c.html>, dostęp: 2021-07-07.

Odbyła się specjalna sesja z okazji 40. rocznicy ustanowienia Synodu Biskupów, podczas której różni ojcowie synodalni mówili o aspektach teologicznych, prawnych i historycznych synodu. Następnie prezentacje te, wraz z materiałami źródłowymi dotyczącymi zgromadzeń synodalnych, zostały opublikowane w książce pt. *Synod Biskupów: 40 lat historii*¹⁰⁰⁰.

Oficjalna dokumentacja wynikająca z tego zgromadzenia synodalnego obejmuje Orędzie do Ludu Bożego (*Nuntius*), napisane podczas zgromadzenia i zatwierdzone przez ojców synodalnych, oraz Posynodalną adhortację apostolską Ojca Świętego *Sacramentum caritatis* z 22 lutego 2007 r.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Francis Arinze, prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (Watykan);
- kard. Juan Sandoval Íñiguez, arcybiskup Guadalajary (Meksyk);
- kard. Telesphore Placidus Toppo, arcybiskup Ranchi (Indie).

Sekretarz generalny: abp Nikola Eterović, arcybiskup tytularny Sisaku (Watykan).

Generalny sprawozdawca: kard. Angelo Scola, patriarcha Wenecji (Włochy).

Sekretarz specjalny: abp Roland Minnerath, arcybiskup Dijon (Francja).

5.1.1.12. Słowo Boże w życiu i misji Kościoła –

XII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰⁰¹

Sesja: 5–26 października 2008 r.

Temat: Słowo Boże w życiu i misji Kościoła

Ojcowie synodalni: 253

6 października 2006 r. papież Benedykt XVI ogłosił swoją decyzję o zwołaniu XII Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego na temat: „Słowo Boże w życiu i misji Kościoła”. Synod ten miał być kontynuacją synodu poświęconego

¹⁰⁰⁰ N. Eterovic (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005 – książka wydana przez Lateran University Press.

¹⁰⁰¹ Il Sinodo dei Vescovi, *Dodicesima Assemblée Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/dodicesima-assemblea-generale-ordinaria-la-parola-di-dio-nella-.html>, dostęp: 2021-07-07.

Eucharystii w 2005 r. i wskazać na nierozzerwalny związek między Eucharystią a Słowem Bożym w życiu i misji Kościoła.

W fazie przygotowawczej członkowie rady, z pomocą ekspertów, opracowali *Lineamenta* wydane 27 kwietnia 2007 r., zawierające wstępne wytyczne na ten temat, a także szereg pytań do dyskusji i modlitwy na szczeblu lokalnym. Na późniejszych posiedzeniach rada przeanalizowała odpowiedzi przedłożone Sekretariatowi Generalnemu, wraz z uwagami zgłoszonymi przez różne grupy i osoby, oraz opracowała projekt *Instrumentum laboris*, który został opublikowany 12 czerwca 2008 r.

Zgromadzenie to było pierwszym synodem, przeprowadzonym po ogłoszeniu nowego *Ordo Synodi Episcoporum* z 2006 r.

Charakterystyczną cechą tego zgromadzenia synodalnego było jego zorganizowanie w Roku Pawłowym, który rozpoczął się 29 czerwca 2008 r. Dla upamiętnienia tego faktu liturgia otwarcia synodu odbyła się w papieskiej Bazylice św. Pawła za Murami. W tym samym czasie, biorąc pod uwagę omawiany temat, po raz pierwszy na obrady został zaproszony rabin, aby przemówił do ojców i uczestników synodu. To zgromadzenie synodalne po raz pierwszy również było świadkiem obecności Jego Świątobliwości Bartłomieja I, Ekumenicznego Patriarchy Konstantynopola, który przemawiał do uczestników synodu podczas nieszpórów w Kaplicy Sykstyńskiej.

Na XI Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym 55 *Propositiones*, powstałych w wyniku kolegialnej pracy ojców synodalnych, zostało upublicznionych w tłumaczeniu na język włoski. Na zakończenie synodu członkowie wystosowali również Orędzie do Ludu Bożego. 30 września 2010 r. ogłoszono Posynodalną adhortację apostolską *Verbum Domini*.

Przewodniczący delegowani:

- kard. William Joseph Levada, prefekt Kongregacji Nauki Wiary (Watykan);
- kard. George Pell, arcybiskup Sydney (Australia);
- kard. Odilo Pedro Scherer, arcybiskup São Paulo (Brazylia).

Sekretarz generalny: abp Nikola Eterović, arcybiskup tytularny Sisaku (Watykan).

Relator generalny: abp Marc Ouellet, arcybiskup Québec (Kanada).

Sekretarz specjalny: abp Laurent Monsengwo Pasinya, arcybiskup Kinszasy (Demokratyczna Republika Konga).

5.1.1.13. Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej – XIII Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰⁰²

Sesja: 7–28 października 2012 r.

Temat: Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej

Ojcowie synodalni: 262

Niespodziewane zwołanie Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów ds. Bliskiego Wschodu w październiku 2010 r. spowodowało przesunięcie XIII Zwyczajnego Zgromadzenia o dwa lata, aby zbiegł się z Rokiem Wiary (11 października 2012 r. – 24 listopada 2013 r.), upamiętniającym 50. rocznicę rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II i 20. rocznicę publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. 24 października 2010 r. papież Benedykt XVI sam ogłosił ten temat podczas liturgii zamykającej Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów ds. Bliskiego Wschodu i wyznaczył na XIII zgromadzenie zwyczajne rok 2012.

W fazie przygotowawczej członkowie rady, z pomocą ekspertów, opracowali zwyczajowe *Lineamenta*, wydane 4 marca 2011 r., przedstawiające temat i zawierające pytania do dyskusji i modlitwy na szczeblu lokalnym. Na późniejszych posiedzeniach rada przeanalizowała odpowiedzi na pytania zawarte w *Lineamenta*, przesłane do Sekretariatu Generalnego, wraz z uwagami zgłoszonymi przez różne grupy i osoby, oraz opracowała projekt *Instrumentum laboris*, który został opublikowany 19 czerwca 2012 r.

Oprócz zwyczajowych delegatów braterskich, ekspertów i audytorów, w zgromadzeniu brali udział następujący goście: Jego Świątobliwość Bartłomiej I, Ekumeniczny Patriarcha Konstantynopola; Jego Miłość Rowan Douglas Williams, arcybiskup Canterbury i prymas całej Anglii i Wspólnoty Anglikańskiej; brat Alois, przeor Taizé (Francja), ks. Lamar Vest, prezes Amerykańskiego

¹⁰⁰² Il Sinodo dei Vescovi, *Tredicesimo Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/xiii-assemblea-generale-ordinaria-la-nuova-evangelizzazione-per.html>, dostęp: 2021-07-07.

Towarzystwa Biblijnego (USA) i Werner Arber, profesor mikrobiologii w *Biozentrum* Uniwersytetu w Bazylei (Szwajcaria) i przewodniczący Papieskiej Akademii *Sciences*, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizjologii w 1978 r.

Synod zakończył się publikacją w języku włoskim 58 *Propositiones*, wynikających z kolegialnej pracy ojców synodu, oraz *Nuntius* do Ludu Bożego. XIII Rada Zwyczajna, utworzona na tym synodzie, odbywała następnie różne spotkania, podczas których członkowie analizowali wyniki zgromadzenia synodalnego i przygotowywali swój wkład w zwyczajową posynodalną adhortację apostolską. Następnie papież Franciszek zapowiedział, że włączy materiał przedłożony przez sobór do swojej Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium*. Po raz pierwszy od 1983 r. w tytule nie pojawiło się słowo „posynodalny”.

Przewodniczący delegowani:

- kard. John Tong Hon, biskup Hongkongu (Chiny);
- kard. Francisco Robles Ortega, arcybiskup Guadalajary (Meksyk);
- kard. Laurent Monsengwo Pasinya, arcybiskup Kinszasy (Demokratyczna Republika Konga).

Sekretarz generalny: abp Nikola Eterović, arcybiskup tytularny Cibalae (Watykan).

Relator generalny: kard. Donald William Wuerl, arcybiskup Waszyngtonu (USA).

Sekretarz specjalny: abp Pierre-Marie Carré, arcybiskup Montpellier (Francja).

5.1.1.14. Powołanie i misja rodziny w Kościele i we współczesnym świecie – XIV Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰⁰³

Sesja: 4–25 października 2015 r.

Temat: Powołanie i misja rodziny w Kościele i we współczesnym świecie

Ojcowie synodalni: 270

23 czerwca 2015 r. podczas konferencji prasowej podano do publicznej wiadomości *Instrumentum laboris* na XIV Zwyczajne Walne Zgromadzenie Synodu Biskupów oraz ogłoszono jego datę: od 4 do 25 października 2015 r. Ze względu

¹⁰⁰³ Il Sinodo dei Vescovi, *Decimo Quarta Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/decimo-quarta-assemblea-generale-ordinaria-la-vocazione-e-la-mi.html>, dostęp: 2021-07-07.

na znaczenie synodu niedziela 28 września została wyznaczona jako dzień modlitwy. W połączeniu ze zgromadzeniem synodalnym, Najświętszy Sakrament został wyeksponowany do adoracji w kaplicy *Salus Populi Romani* w Bazylice *Santa Maria Maggiore*.

8 kwietnia 2016 r. odbyła się konferencja prasowa poświęcona prezentacji Posynodalnej adhortacji apostolskiej Ojca Świętego Franciszka *Amoris Laetitia* o miłości w rodzinie.

Przewodniczący delegowani:

- kard. André Vingt-Trois, arcybiskup Paryża (Francja);
- kard. Luis Antonio G. Tagle, arcybiskup Manili (Filipiny);
- kard. Raymundo Damasceno Assis, arcybiskup Aparecida (Brazylia);
- kard. Wilfrid Fox Napier OFM, arcybiskup Durbanu (RPA).

Sekretarz generalny: kard. Lorenzo Baldisseri.

Relator generalny: kard. Péter Erdő, arcybiskup Esztergom-Budapeszt, przewodniczący Konferencji Episkopatu (Węgry), przewodniczący *Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae* (CCEE).

Sekretarz specjalny: abp Bruno Forte, arcybiskup Chieti-Vasto (Włochy).

5.1.1.15. Młodzież, wiara i rozeznanie powołania –

XV Zwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰⁰⁴

Sesja: 3–28 października 2018 r.

Temat: Młodzież, wiara i rozeznanie powołania

Ojcowie synodálni: 268

Zgromadzenie dotyczyło młodzieży w wieku 16–29 lat¹⁰⁰⁵.

Instrumentum laboris przedstawione w czerwcu 2018 r. zawierało 52 strony i było rezultatem wielu konsultacji, młodzieżowego spotkania przedsynodalnego z udziałem ok. 300 osób zebranych w Rzymie i 50 tys. młodych online. Uwzględniono wiele refleksji, które młodzież przesyłała do sekretariatu synodu –

¹⁰⁰⁴ Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Quindicesimo Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod2018/it.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁰⁵ Ludzie z tego przedziału wiekowego (1,8 mld osób) to około jedna czwarta ludzkości świata.

zarówno w formie ankiet, jak i innych. Można więc powiedzieć, że to sami młodzi, którzy wykorzystali taką formę zabrania głosu, zredagowali wiele uwag zawartych w tym dokumencie.

Trzema tematami zawartymi w *Instrumentum laboris* były: poznanie, interpretacja i dokonanie wyboru – trzy etapy duchowego rozeznawania. Opierając się na tych trzech kluczach, pierwszy rozdział dokumentu roboczego dotyczył analizy „świata”, w jakim żyje młodzież. Rozdział drugi to rozwinięcie refleksji dotyczącej wiary i rozeznawania powołania przez współczesną młodzież. Trzeci rozdział jest rozważaniem nad tym, w jaki sposób Kościół może pomóc młodym na drodze powołania.

W zgromadzeniu uczestniczyło 268 ojców synodalnych, w tym po raz pierwszy w Synodzie Biskupów: dwóch z Chin¹⁰⁰⁶. Było wśród nich 50 kardynałów, 23 ekspertów oraz 49 audytorów z całego świata¹⁰⁰⁷. Przybyli też delegaci braterscy z innych Kościołów i wspólnot kościelnych¹⁰⁰⁸ oraz gość specjalny – br. Alois z Taizé.

Polska reprezentowana była przez czterech biskupów. Z urzędu, jako delegaci Konferencji Episkopatu Polski w zgromadzeniu uczestniczyli: abp Stanisław Gądecki – przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski (KEP) i wiceprzewodniczący Rady Konferencji Biskupich Europy (CCEE); abp Grzegorz Ryś – metropolita łódzki i przewodniczący Rady KEP ds. Nowej Ewangelizacji oraz bp Marek Solarczyk – przewodniczący Rady KEP ds. Duszpasterstwa Młodzieży oraz z nominacji papieskiej: bp Marian Florczyk – delegat Rady KEP ds. Duszpasterstwa Sportowców. Polski akcent na tym zgromadzeniu stanowili również: bp Stanisław Jan Dziuba OSPPE – diecezja Umzimkulu (Republika Południowej Afryki), bp Zbigniew Tadeusz Kusy OFM – diecezja Kara-Bandoro (Republika Środkowoafrykańska), bp Stanisław Dowłaszewicz OFM Conv – diecezja Santa Cruz de la Sierra (Boliwia), abp Tadeusz Kondrusiewicz – diecezja Mińsko-Mohylewska (Białoruś), abp Zbigniew Stankiewicz –

¹⁰⁰⁶ 31 osób z urzędu, 183 z wyboru i 41 z papieskiej nominacji.

¹⁰⁰⁷ W tym 34 osoby w wieku 18–29 lat.

¹⁰⁰⁸ W liczbie: 6.

diecezja Ryga (Łotwa) oraz Abp Mieczysław Mokrzycki – przewodniczący Episkopatu Ukrainy.

Podczas swojego wystąpienia abp Gądecki zwrócił uwagę na ideologię ponowoczesną i sekularyzm, bp Solarczyk przedstawił wnioski odnoszące się do nauki religii w szkole, abp Ryś omówił wyzwania i sposoby ewangelizacyjne w duszpasterstwie młodych, bp Florczyk natomiast zreferował temat duszpasterstwa sportu. Zgodnie z wytycznymi obrad synodu każdy uczestnik miał możliwość czterominutowego przemówienia, nawiązując do treści zawartych w *Instrumentum laboris*.

Oprócz kongregacji generalnych, gdzie słuchano wystąpień uczestników, obrady miały też formę dyskusji, które były prowadzone w 14 grupach językowych. Zaowocowało to sporządzeniem dokumentu końcowego zgromadzenia, który poddano analizie i głosowaniu w ostatnim tygodniu sesji. Zredagowano też list do młodzieży, który odczytano w dniu zakończenia synodu, tj. 28 października 2018 r.

W czasie generalnych kongregacji głos zabrało 240 ojców i 32 audytorów, a wolne wnioski zgłosiło 69 ojców i 13 audytorów.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Louis Raphaël I Sako, patriarcha Babilonu Chaldejczyków, przewodniczący Synodu Kościoła Chaldejskiego (Irak);
- kard. Desiré Tsarahazana, arcybiskup Toamasina (Madagaskar);
- kard. Charles Maung Bo, SDB, arcybiskup Rangun (Mjanma);
- kard. John Ribat, MSC, arcybiskup Port Moresby (Papua-Nowa Gwinea).

Sekretarz generalny: kard. Lorenzo Baldisseri.

Relator generalny: kard. Sérgio da Rocha.

Sekretarze specjali:

- ks. Giacomo Costa SJ;
- ks. Rossano Sala SDB.

5.1.2. Zgromadzenia generalne nadzwyczajne

W historii Synodu Biskupów zostały zwołane trzy zebrania generalne nadzwyczajne¹⁰⁰⁹. Zakładają one szybkość załatwienia spraw¹⁰¹⁰.

Pod koniec pierwszego zebrania tego typu papież Paweł VI oznajmił, że charakter nadzwyczajny tego synodu wynikał z nagłej potrzeby usystematyzowania obecnej władzy w Kościele, stąd zgromadzenie to miało wyjątkowy i zawężony charakter¹⁰¹¹.

Głównym celem Synodów nadzwyczajnych jest przypomnienie i obrona nauki Chrystusa. Po trzecim zgromadzeniu tego rodzaju można powiedzieć, że „Boży zamęt” synodalnych dyskusji nie kończy się wraz z zamknięciem sesji – lecz „zasiany” trwa i rozwija się dalej we współczesnym świecie¹⁰¹².

5.1.2.1. Współpraca między Stolicą Apostolską a Konferencjami Episkopatów – I Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰¹³

Sesja: 11–28 października 1969 r.

Temat: Współpraca między Stolicą Apostolską a Konferencjami Episkopatów¹⁰¹⁴

Ojcowie synodalni: 146

Zgromadzenie to miało w swoim programie badanie i studium sposobów i środków praktycznej realizacji kolegalności biskupów z papieżem, jak pokazują deklaracje Soboru Watykańskiego II w sprawie Kościoła. Zgromadzenie to otworzyło drzwi dla szerszego udziału biskupów wraz z papieżem nich w duszpasterstwie Kościoła powszechnego.

¹⁰⁰⁹ Zob. niniejsza praca: 5.1.2.1–5.1.2.3.

¹⁰¹⁰ KPK, kan. 346 § 2.

¹⁰¹¹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 237.

¹⁰¹² J. Perszon, „Raban w Kościele”, *Nadzwyczajny synod o rodzinie w 2014 r., Wolność dyskusji w Kościele a Magisterium*, „Ateneum Kapłańskie” t. 164, z. 2 (2015), s. 321-338.

¹⁰¹³ Il Sinodo dei Vescovi, *Prima Assemblea Generale Straordinaria* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/prima-assemblea-generale-straordinaria-.html>,
dostęp: 2021-07-07.

¹⁰¹⁴ Por. KPK, kan. 346.

Zgromadzenie to obejmowało dwa zasadnicze punkty: kolegalność biskupów z papieżem oraz Konferencje Episkopatów w ich relacjach z papieżem i poszczególnymi biskupami.

Szczególną uwagę podczas obrad zwrócono na trzy propozycje:

1. synod zbiera się w regularnych odstępach czasu: co 2 lata (wołą Ojca Świętego zmieniono ten czas na: „co 3 lub 4 lata”);
2. Sekretariat Generalny może prowadzić zorganizowaną i funkcjonalną pracę w czasie pomiędzy zgromadzeniami synodalnymi;
3. biskupi będą mogli proponować tematy przyszłych zgromadzeń.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Carlo Confalonieri, prefekt Świętej Kongregacji Biskupów (Watykan);
- kard. Valeriano Gracias, arcybiskup Bombaju (Indie);
- kard. Agnelo Rossi, arcybiskup São Paulo (Brazylia).

Sekretarz generalny: bp Władysław Rubin, biskup tytularny Serty (Watykan)

Prelegenci:

- kard. Franjo Šeper, prefekt Świętej Kongregacji Nauki Wiary (Watykan);
- kard. François Marty, arcybiskup Paryża (Francja);
- abp Marco Gregorio McGrath CSC, arcybiskup Panamy (Panama).

Sekretarze specjaliści:

- o. Angelo Anton, SI, profesor eklezjologii na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim (Włochy);
- ks. Guglielmo Onclin, asystent sekretarza Papieskiej Komisji ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego (Watykan) i dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego Katolicki Uniwersytet w Leuven (Belgia);
- bp Roger Etchegaray, biskup tytularny Numidii, sekretarz Konferencji Episkopatu (Francja).

5.1.2.2. 20. rocznica zakończenia Soboru Watykańskiego II – II Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰¹⁵

Sesja: 24 listopada – 8 grudnia 1985 r.

Temat: 20. rocznica zakończenia Soboru Watykańskiego II

Ojcowie synodalni: 165

To nadzwyczajne zgromadzenie zostało zwołane przez papieża Jana Pawła II przede wszystkim w celu upamiętnienia wydarzenia – Soboru Watykańskiego II i oceny odnowy Kościoła w tym zakresie. Synod, zgodnie ze statutami, zgromadził przewodniczących Konferencji Episkopatów z całego świata oraz inne zaproszone osoby. Dyskusje dotyczyły dokumentów Soboru Watykańskiego II i ich zastosowania w Kościele na całym świecie. Podczas tego zgromadzenia biskupi sporządzili raport końcowy (*Relatio finalis*), który został upubliczniony podczas sesji zamykającej, równocześnie z *Nuntius* do Ludu Bożego.

Przyjmując propozycję ojców synodalnych tego zgromadzenia, Ojciec Święty zezwolił na zredagowanie i opublikowanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, ukończonego w 1992 r. Jednocześnie zgromadzenie „poprosiło o pełniejsze i głębsze studium statusu prawnego Konferencji Episkopatów, a przede wszystkim kwestii ich autorytetu doktrynalnego, w świetle n. 38 soborowego dekretu *Christus Dominus* oraz kan. 447 i 753 KPK¹⁰¹⁶. Dokonało się to w liście apostolskim *Motu Proprio* Jana Pawła II na temat teologicznego i prawnego charakteru Konferencji Episkopatów (21 maja 1998 r.).

Przewodniczący delegowani

- kard. John Krol, arcybiskup Filadelfii (USA);
- kard. Joseph Malula, arcybiskup Kinszasy (Zair);
- kard. Johannes Willebrands, przewodniczący Sekretariatu Unii Chrześcijan (Watykan).

¹⁰¹⁵ Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Generale Straordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/seconda-assemblea-generale-straordinaria-il-ventesimo-anniversario.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰¹⁶ Il Sinodo dei Vescovi, *Relazione finale del Sinodo dei Vescovi 1985, II/C/8/b*, „Aggiornamenti Sociali” 37 (1986) nr 1, s. 77.

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny: od Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. Godfried Danneels, arcybiskup Mechelen-Brussel (Belgia).

Sekretarz specjalny: ks. Walter Kasper, profesor teologii na Uniwersytecie w Tybindze (Niemcy).

5.1.2.3. Wyzwania duszpasterskie dla rodziny w kontekście ewangelizacji – III Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰¹⁷

Sesja: 5–19 października 2014 r.

Temat: Wyzwania duszpasterskie dla rodziny w kontekście ewangelizacji

Ojcowie synodalni: 191

Kryzys społeczny i duchowy, który przejawia się w świecie, postawił przed Kościołem wyzwania duszpasterskie w ewangelizacji rodziny, żywotnej konstrukcji społeczeństwa i wspólnoty kościelnej. Z tego powodu Ojciec Święty postanowił zwołać zgromadzenie synodalne, które miało zająć się tą kwestią w podejściu dwuetapowym. Przede wszystkim podczas nadzwyczajnego zgromadzenia ogólnego w 2014 r., którego celem było określenie „*status quaestionis*” oraz zebranie doświadczeń i propozycji biskupów w zakresie głoszenia i życia Ewangelią rodziny w sposób wiarygodny. Po drugie na Zwyczajnym zgromadzeniu ogólnym w 2015 r., aby uzyskać wytyczne operacyjne w duszpasterstwie osoby i rodziny. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów przygotował i przesłał dokument przygotowawczy, który zawierał serię 39 pytań mających na celu wzbudzenie zainteresowania i pozyskanie informacji na ten temat u stałych respondentów. Odpowiedzi były niezliczone, nie tylko od wytypowanych organów kościelnych, lecz także od osób i grup z całego świata.

¹⁰¹⁷ Il Sinodo dei Vescovi, *Terza Assemblea Generale Straordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/terza-assemblea-generale-straordinaria-le-sfide-pastorali-sulla.html>, dostęp: 2021-07-07.

III Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne przygotowało dokument końcowy, który następnie posłużył jako podstawa do opracowania *Instrumentum laboris* kolejnego zwyczajnego walnego zgromadzenia.

Przewodniczący delegowani:

- kard. André Vingt-Trois, arcybiskup Paryża (Francja);
- kard. Luis Antonio G. Tagle, arcybiskup Manili (Filipiny);
- kard. Raymundo Damasceno Assis, arcybiskup Aparecida, przewodniczący Konferencji Episkopatu (Brazylia).

Sekretarz generalny: kard. Lorenzo Baldisseri.

Relator generalny: kard. Péter Erdő, arcybiskup Esztergom-Budapeszt, przewodniczący Konferencji Episkopatu (Węgry), przewodniczący *Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae* (CCEE).

Sekretarz specjalny: abp Bruno Forte, arcybiskup Chieti-Vasto (Włochy).

5.2. Zgromadzenia specjalne

Duże znaczenie w posoborowej odnowie Kościoła mają również Synody Biskupów w wymiarze zebrań specjalnych. Widząc potrzebę analizy problemów konkretnej części świata, zapoczątkował je w 1980 r. papież Jan Paweł II¹⁰¹⁸.

Można zauważyć, że takie synody – zasadniczo poświęcone kontynentom¹⁰¹⁹ – mają dość partykularne zadania. Reforma życia duszpasterskiego na danym kontynencie, przeprowadzona za zgodą papieża, ma się tu dokonać poprzez wymianę doświadczeń z innymi wspólnotami. Dlatego właśnie Jan Paweł II wskazał, że osoba biskupa Rzymu sprawia, iż „kontynentalny” charakter specjalnego Synodu Biskupów nabiera tu szczególnego znaczenia powszechnego¹⁰²⁰.

Warto też zwrócić uwagę, że wśród tematów zgromadzeń specjalnych przewijają się najczęściej tematyka ewangelizacji. Dlatego też wszystkie zgromadzenia

¹⁰¹⁸ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 237.

¹⁰¹⁹ Poza zadaniami o charakterze kontynentalnym można wymienić jeszcze dodatkowe zadania określone dla Synodu Holandii i Libanu. Pierwszy z nich miał ukazać ciągłe przenikanie się Kościoła lokalnego z Kościołem powszechnym – mówił o tym Jan Paweł II w homilii otwierającej to zgromadzenie. Synod Libanu miał pozwolić na pokój w tym kraju, podkreślając potrzebę międzynarodowej solidarności w tej kwestii.

¹⁰²⁰ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 237–239.

specjalne nie mogą być postrzegane w swoistej izolacji lokalnej; lecz zawsze należy na nie patrzeć jak na wydarzenie mające na celu odnowę ogólnokościelną¹⁰²¹.

5.2.1. Sytuacja duszpasterska w Holandii –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Holandii¹⁰²²

Sesja: 14–31 stycznia 1980 r.

Temat: Sytuacja duszpasterska w Holandii

Ojcowie synodalni: 19

Synod partykularny o Niderlandach lub tzw. synod holenderski (jak się go nazywa) jest bowiem, zgodnie z *Kodeksem Prawa Kanonicznego* (kan. 345) ogłoszonym w 1983 r., I Specjalnym Zgromadzeniem Synodu Biskupów. Miało ono miejsce w Rzymie i dotyczyło koncepcji Soboru Watykańskiego II w kwestii tajemnicy komunii Kościoła i jej praktycznych implikacji w sferze lokalnej i powszechnej, zwracając uwagę na postać biskupa jako Mistrza Wiary i Pasterza Kościoła, zarówno w swojej diecezji, jak i na Konferencji Episkopatu.

Na zakończenie zgromadzenie podjęło uchwały dotyczące kapłaństwa urzędowego, życia konsekrowanego, udziału świeckich w misji Kościoła, sakramentów, Eucharystii i spowiedzi, liturgii, katechezy i ekumenizmu, opierając się na nauczaniu Soboru Watykańskiego II. Została wtedy również powołana rada posynodalna, posiadająca swoją specjalną konformację, która spotyka się okresowo z Sekretariatem Generalnym, aby kontynuować ocenę sytuacji duszpasterskiej i popierać stosowanie konkluzji synodu.¹⁰²³

Przewodniczący delegowani:

- kard. Johannes Willebrands, arcybiskup Utrechtu (Holandia);
- kard. Godfried Danneels, arcybiskup Mechelen-Brussel (Belgia).

¹⁰²¹ Tamże.

¹⁰²² Il Sinodo dei Vescovi, *Sinodo Particolare per i Paesi Bassi* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/sinodo-particolare-per-i-paesi-bassi-la-situazione-pastorale-in.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰²³ Czasem to zgromadzenie, ze względu na swoją specyfikę, jest pomijane w spisie dotychczasowych obrad Synodu Biskupów – zob. E. Górecki, *Jan Paweł II a Synod Biskupów...*, dz. cyt., s. 22–24.

Sekretarz generalny: abp Józef Tomko, arcybiskup tytularny Doclea (Watykan).

Generalni relatorzy i sekretarze specjali:

- bp Albert Descamps, biskup tytularny: di Tunes, sekretarz Papieskiej Komisji Biblijnej (Watykan);
- o. Joseph Lescrauwaet, MSC, członek Międzynarodowej Komisji Teologicznej (Watykan) i profesor Uniwersytetu w Leuven (Belgia).

5.2.2. Jesteśmy świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił – I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Europy¹⁰²⁴

Sesja: 28 listopada – 14 grudnia 1991 r.

Temat: Jesteśmy świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił

Ojcowie synodalni: 137

Podczas tego synodu rozważano *kairos* sytuacji powstałej po ostatnich wydarzeniach historycznych w Europie, analizowano też rolę Kościoła w różnych programach odnowy i odbudowy Europy.

Specyfika synodu i krótki okres jego przygotowania wymagały różnych zmian w statutach synodalnych, np. zamiast dokumentów *Lineamenta* i *Instrumentum laboris* przygotowano krótki przewodnik do refleksji (*Itinerarium*) i podsumowanie odpowiedzi (*Summarium*); wprowadzono m.in. specjalne kryteria wyborów na konferencjach ze względu na bardzo liczną obecność biskupów z Europy Środkowo-Wschodniej.

Jednym z najważniejszych wydarzeń etapu przygotowań było sympozjum przedsynodalne zorganizowane przez Papieską Radę ds. Kultury. Zgromadzili się na nim intelektualiści z Europy Wschodniej i Zachodniej, aby wspólnie zastanowić się nad tematem synodu. Jednocześnie przedstawiciele Kościoła prawosławnego i najważniejszych wspólnot chrześcijańskich zostali po raz pierwszy zaproszeni

¹⁰²⁴ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Europa* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-europa-siamo-testimoni-di-cristo-che-c.html>, dostęp: 2021-07-07.

w duchu ekumenizmu do udziału w zgromadzeniu synodalnym w charakterze „braterskich delegatów”.

Punktem kulminacyjnym prac specjalnego zgromadzenia było opublikowanie deklaracji, w której ojcowie synodalni przedstawili program nowej ewangelizacji Europy i zaapelowali o solidarność między wszystkimi obywatelami Europy. Następnie grupie członków specjalnego zgromadzenia powierzono zbadanie, jak zastosować wnioski z deklaracji przy rewizji statutu *Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae* (CCEE) w świetle aktualnych okoliczności.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Jean-Marie Lustiger, arcybiskup Paryża (Francja);
- kard. Józef Glemp, arcybiskup gnieźnieńsko-warszawski;
- kard. Eduardo Martínez Somalo, prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (Watykan).

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny: di Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. Camillo Ruini, wikariusz generalny Jego Świątobliwości dla diecezji rzymskiej (Włochy).

Sekretarze specjálni:

- abp Miloslav Vlk, arcybiskup Pragi (Czechosłowacja);
- abp Karl Lehmann, arcybiskup Moguncji (Niemcy).

5.2.3. Kościół w Afryce i jego misja ewangelizacyjna do roku 2000:

„Będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8) –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Afryki¹⁰²⁵

Sesja: 10 kwietnia – 8 maja 1994 r.

Temat: Kościół w Afryce i jego misja ewangelizacyjna do roku 2000: „Będziecie moimi świadkami” (Dz 1,8)

Ojcowie synodalni: 242

¹⁰²⁵ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Africa* [online],

[http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-africa-la-chiesa-in-africa-e-la-sua-mi.html](http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-generali/assemblea-speciale-per-l-africa-la-chiesa-in-africa-e-la-sua-mi.html), dostęp: 2021-07-07

6 stycznia 1989 r. Ojciec Święty ogłosił zamiar zwołania tego specjalnego zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Afryce i powołał komisję przygotowawczą złożoną z członków Episkopatu Afryki. W czerwcu następnego roku została ona poszerzona o Radę Sekretariatu Generalnego, której powierzono przygotowanie zgromadzenia.

Podczas spotkania przedstawicieli Episkopatu Afryki w Lomé (Togo), w lipcu 1990 r. opublikowano *Lineamenta* jako zarys tematu synodu, rozpoczynając okres modlitwy i refleksji na szczeblu lokalnym. Odpowiedzi poszczególnych Kościołów posłużyły do sporządzenia dokumentu roboczego lub *Instrumentum laboris* zgromadzenia specjalnego, ogłoszonego podczas IX wizyty duszpasterskiej Ojca Świętego w Afryce w Kampali w Ugandzie w lutym 1993 r.

Mając wyżej wspomniany dokument jako punkt odniesienia, ojcowie synodalni zajęli się tematem z różnych perspektyw:

- ogłoszenie przesłania;
- inkulturacja;
- dialog;
- sprawiedliwość i pokój;
- środki społecznego przekazu.

Oprócz ożywionej i głębokiej debaty na ten temat na różnych etapach działalności synodalnej, ważnym wydarzeniem specjalnego zgromadzenia było otwarcie i zakończenie Mszy Świętych, w które włączono wiele elementów afrykańskich tradycji liturgicznych. Dokumentacja zgromadzenia specjalnego zawierała obszerne Orędzie do Ludu Bożego opublikowane na zakończenie oraz Posynodalną adhortację apostolską *Ecclesia in Africa*, podpisaną i przedstawioną Kościołowi podczas wizyty synodalnej Ojca Świętego w Afryce w dniach 14–20 września 1995 r., w ramach uroczystej fazy zgromadzenia specjalnego. Rada posynodalna, wybrana przez specjalne zgromadzenie, nadal oferuje swoją pomoc Sekretariatowi Generalnemu. Jej zadaniem jest obserwowanie wpływu i zastosowania posynodalnej adhortacji apostolskiej w Kościołach partykularnych. Rada ta zbiera się okresowo, aby dokonać przeglądu sytuacji, zaktualizować dane i zachęcić biskupów Afryki do stosowania bogatej treści dokumentu.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Francis Arinze, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego (Watykan);
- kard. Christian Wiyghan Tumi, arcybiskup Garoua (Kamerun);
- kard. Paulos Tzadua, arcybiskup Addis Abeba (Etiopia).

Sekretarz generalny: abp Jan Pieter Schotte, CICM, arcybiskup tytularny Silli (Watykan).

Relator generalny: kard. Hyacinthe Thiandoum, arcybiskup Dakaru (Senegal).

Zastępca relatora generalnego: abp John Olorunfemi Onaiyekan, arcybiskup Abudży (Nigeria).

Sekretarze specjaliści:

- abp Jaime Pedro Gonçalves, arcybiskup Beira (Mozambik);
- abp Robert Sarah, arcybiskup Konakry (Gwinea).

5.2.4. Chrystus jest naszą nadzieją: odnowieni przez Jego Ducha, solidarnie dajemy świadectwo Jego miłości –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Libanu¹⁰²⁶

Sesja: 26 listopada – 14 grudnia 1995 r.

Temat: Chrystus jest naszą nadzieją: odnowieni przez Jego Ducha, solidarnie dajemy świadectwo Jego miłości

Ojcowie synodalni: 69

Ze względu na bardzo szczególne potrzeby Kościoła w Libanie, spowodowane przedłużającą się sytuacją wojenną, Ojciec Święty podczas cotygodniowej audiencji 6 czerwca 1991 r. ogłosił zamiar zwołania specjalnego zgromadzenia synodu. Po kilku wstępnych spotkaniach z patriarchami Kościołów wschodnich w Libanie, w styczniu 1992 r. powołano Radę składającą się z 10 członków reprezentujących 6 Kościołów katolickich *sui iuris* w Libanie, do współpracy w przygotowaniach. W tym samym czasie na lokalnego koordynatora wyznaczono biskupa libańskiego.

¹⁰²⁶ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per il Libano* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-generali/assemblea-speciale-per-il-libano-cristo-e-la-nostra-speranza-r.html>, dostęp: 2021-07-07.

Lineamenta specjalnego zgromadzenia opublikowano 13 marca 1993 r., otwierając fazę modlitwy i refleksji synodalnej w miejscowych kościołach i organach kościelnych w Libanie. Okres ten trwał do 1 listopada 1994 r. Oficjalne odpowiedzi na pytania zawarte w *Lineamenta* zostały włączone do *Instrumentum laboris*, dokumentu roboczego zgromadzenia specjalnego, który służy jako punkt odniesienia w dyskusji synodalnej. Posynodalna adhortacja apostolska zatytułowana *Nowa nadzieja dla Libanu*, została ogłoszona 10 maja 1997 r. w Bejrucie (Liban) podczas wizyty papieża w ramach uroczystej fazy zgromadzenia synodalnego. Później, w 1998 r., ukazało się jej tłumaczenie na język arabski, przygotowane przez Zgromadzenie Patriarchów Katolickich i Biskupów Libanu (APECL). Rada posynodalna tego specjalnego zgromadzenia nadal się zbiera, aby zbadać wpływ i zastosowanie posynodalnej adhortacji apostolskiej w Libanie. W związku z tym przygotowano materiały, które zostały przesłane w 2003 r. hierarchii Libanu, przewodniczącym Kurii Rzymskiej, patriarchom, arcybiskupom większym i metropolitom Kościołów wschodnich *sui iuris*, przewodniczącym Konferencji Episkopatów na świecie i innym zainteresowanym organom.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Nasrallah Pierre Sfeir, patriarcha Antiochii Maronitów (Liban);
- kard. Achille Silvestrini, prefekt Kongregacji Kościołów Wschodnich (Watykan).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: abp Cyrille Salim Bustros, MSSP, arcybiskup Baalbek of the Greek-Melkites (Liban).

Sekretarz specjalny: bp Guy Paul Noujaim, biskup tytularny Cezarei Filippi i wikariusz patriarchalny Sarby z Maronitów (Liban).

**5.2.5. Spotkanie z żywym Jezusem Chrystusem, droga do nawrócenia, komunii i solidarności w Ameryce –
I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Ameryki¹⁰²⁷**

Sesja: 16 listopada – 12 grudnia 1997 r.

Temat: Spotkanie z żywym Jezusem Chrystusem, droga do nawrócenia, komunii i solidarności w Ameryce

Ojcowie synodalni: 233

W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* Ojciec Święty wyraził pragnienie kontynuowania ruchu synodalnego na poziomie kontynentalnym, zapoczątkowanego zgromadzeniami specjalnymi dla Europy (1991) i dla Afryki (1994) oraz zwoływania innych zgromadzeń specjalnych, w tym Specjalnego Zgromadzenia dla Ameryki, w ramach programu prowadzącego do obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Aby wesprzeć Sekretariat Generalny w przygotowaniu specjalnego zgromadzenia, Ojciec Święty powołał 12 czerwca 1995 r. radę przedsynodalną. Z jej pomocą 3 września 1996 r. opublikowano *Lineamenta*, a 10 września 1997 r. *Instrumentum laboris*.

Podczas zgromadzenia ojcowie synodalni przeanalizowali różne cechy życia Kościoła i społeczeństwa na kontynencie amerykańskim i szukali najlepszych dróg i środków, które pozwoliłyby Amerykanom spotkać Jezusa Chrystusa. W związku z tym omówili związek istniejący między Ewangelią a kulturą oraz podstawowe koncepcje nawrócenia, komunii i solidarności w stawianiu czoła wielkim wyzwaniom współczesnego życia na kontynencie. Pod koniec specjalnego zgromadzenia ojcowie synodalni opublikowali *Nuntius* do Ludu Bożego.

Rada posynodalna, wybrana podczas zgromadzenia, spotykała się kilkakrotnie, aby przeanalizować wyniki synodu i pomagać Ojcu Świętemu w przygotowaniu posynodalnej adhortacji apostolskiej. Dokument ten, zatytułowany *Ecclesia in America*, został ogłoszony przez Ojca Świętego 23 stycznia 1999 r. podczas uroczystej fazy zgromadzenia specjalnego w Meksyku. Liczni uczestnicy

¹⁰²⁷ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'America* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-america-lincontro-con-gesu-cristo-vivo.html>, dostęp: 2021-07-07.

synodu, pochodzący ze wszystkich stron kontynentu, wzięli udział w liturgii eucharystycznej celebrowanej z tej okazji w Sanktuarium Matki Bożej z Guadalupe.

Następnie rada posynodalna, która zebrała się kilkakrotnie, przeanalizowała stosowanie dokumentu i zachęciła biskupów do kontynuowania inicjatyw w odpowiedzi na dokument posynodalny na kontynencie. W 2002 r. przygotowano materiały na ten temat, które zostały przesłane każdemu z członków hierarchii w Ameryce, przewodniczącym Kurii Rzymskiej, patriarchom, arcybiskupom większym i metropolitom Kościołów wschodnich *sui iuris*, przewodniczącym Konferencji Episkopatów na świecie oraz innym zainteresowanym organom.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Eugênio de Araújo Sales, arcybiskup São Sebastião do Rio de Janeiro (Brazylia);
- kard. Roger Michael Mahony, arcybiskup Los Angeles (USA);
- kard. Darío Castrillón Hoyos, prefekt Kongregacji ds. Duchowieństwa (Watykan).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: kard. Juan Sandoval Íñiguez, arcybiskup Guadalajary (Meksyk).

Sekretarze specjaliści:

- abp Francis Eugene George, OMI, arcybiskup Chicago (USA);
- abp Stanislao Esteban Karlic, arcybiskup Parany (Argentyna).

5.2.6. Jezus Chrystus: podążanie swoją drogą, głoszenie prawdy, życie swoim życiem: apel do ludów Oceanii –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Oceanii¹⁰²⁸

Sesja: 22 listopada – 12 grudnia 1998 r.

Temat: Jezus Chrystus: podążanie swoją drogą, głoszenie prawdy, życie swoim życiem: apel do ludów Oceanii

Ojcowie synodálni: 117

¹⁰²⁸ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Oceania* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-oceania-gesu-cristo-seguire-la-sua-vi.html>, dostęp: 2021-07-07.

Specjalne Zgromadzenie dla Oceanii było trzecim kontynentalnym lub regionalnym zgromadzeniem synodalnym z serii zapowiedzianej przez Ojca Świętego listem apostolskim *Tertio millennio adveniente*, w ramach przygotowań do Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. 7 czerwca 1996 r. Ojciec Święty powołał radę przedsynodalną utworzoną w zasadzie z biskupów regionu Pacyfiku. Podczas różnych spotkań, które odbyły się w Rzymie i Wellington (Nowa Zelandia), rada ta współpracowała przy redagowaniu *Lineamenta*, określaniu kryteriów uczestnictwa oraz opracowywaniu ostatecznego projektu *Instrumentum laboris*.

Wyjątkowym aspektem tego zgromadzenia synodalnego było to, że wszyscy biskupi regionu uczestniczyli w nim jako członkowie z urzędu. Ze względu na wygodę podróżowania i aby uniknąć dalszej nieobecności biskupów w ich Kościołach partykularnych, zdecydowano połączyć regularną wizytę *ad limina* z tym specjalnym zgromadzeniem. Nawet jeśli sytuacja duszpasterska w każdym regionie bywa bardzo zróżnicowana, istnieje wiele wspólnych trosk duszpasterskich, które poruszano w trakcie prac synodalnych, np. inkulturacja Ewangelii, odnowiona troska o katechezę i formację, odrodzenie wiary wierzących, duszpasterstwo młodzieży, imigrantów i ludów tubylczych. Zestaw tematów omawianych na zgromadzeniu synodalnym dotyczył osoby Jezusa Chrystusa, drogi, prawdy i życia.

11 grudnia członkowie specjalnego zgromadzenia wybrali radę posynodalną, do której Ojciec Święty powołał 3 członków. Rada ta odbyła szereg spotkań, aby omówić wyniki specjalnego zgromadzenia i współpracować z Ojcem Świętym przy redagowaniu Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Oceania*, ogłoszonej 22 listopada 2001 r. Dokument ten, został przesłany przez Internet jednocześnie do wszystkich diecezji regionu. *Ecclesia in Oceania* stała się pierwszym dokumentem papieskim epoki elektronicznej, który został przesłany przez Internet .

W 2003 r. rada posynodalna zebrała się, aby rozpocząć proces analizy wpływu i zastosowania *Ecclesia in Oceania* w tym regionie.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Pio Taofinu'u SM, arcybiskup Samoa-Apia (Samoa);

- kard. Edward Idris Cassidy, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan (Watykan);
- kard. Thomas Stafford Williams, arcybiskup Wellington (Nowa Zelandia).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: abp Barry James Hickey, arcybiskup Perth (Australia).

Sekretarz specjalny: abp Michel-Marie-Bernard Calvet, SM, arcybiskup Nouméa (Nowa Kaledonia).

5.2.7. Jezus Chrystus Zbawiciel i jego misja miłości i służby w Azji:

„aby mieli życie i mieli je w obfitości” (J 10,10) –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Azji¹⁰²⁹

Sesja: 19 kwietnia – 14 maja 1998 r.

Temat: Jezus Chrystus Zbawiciel i jego misja miłości i służby w Azji : „aby mieli życie i mieli je w obfitości” (J 10,10)

Ojcowie synodalni: 191

W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente*, w ramach przygotowań do Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Ojciec Święty ogłosił zamiar celebrowania specjalnych zgromadzeń Synodu Biskupów dla kontynentów. 10 września 1995 r. powołał Radę Przesynodalną dla Specjalnego Zgromadzenia ds. Azji, składającą się zasadniczo z kardynałów, arcybiskupów i biskupów Azji, których zadaniem była pomoc Sekretariatowi Generalnemu w opracowaniu *Lineamenta* wydanego 3 września 1996 r. oraz *Instrumentum laboris* opublikowanego 13 lutego 1998 r.

Podczas nadzwyczajnego zgromadzenia ojcowie synodalni, świadomi, że Kościół na kontynencie azjatyckim, gdzie obecne są wielkie religie świata, jest małą, ale silną wspólnotą, zwrócili uwagę na wyjątkowość osoby Jezusa Chrystusa jako Pana i Zbawiciela. Omawiano sposób w jaki Kościół może, w ramach konkretnego programu duszpasterskiego, kontynuować misję miłości

¹⁰²⁹ Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Asia* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-asia-gesu-cristo-salvatore-e-la-sua-mi.html>, dostęp: 2021-07-07.

i służby Panu w Azji. *Nuntius* do Ludu Bożego opublikowane zostało przez ojców synodalnych na koniec zgromadzenia.

Zgromadzenie wybrało radę posynodalną, która następnie zbierała się w regularnych odstępach czasu. Współpracowała przy analizie zaleceń specjalnego zgromadzenia oraz przy redagowaniu Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Asia*, podpisanej przez Ojca Świętego w katedrze Najświętszego Serca Jezusowego 6 listopada 1999 r., podczas uroczystej fazy synodu trwającej od 5 do 8 listopada w New Delhi (Indie). Od tego czasu sobór zbiera się okresowo, aby badać rozpowszechnianie i stosowanie dokumentu Kościoła w Azji. W 2002 r. przygotowano materiały, które następnie wysłano każdemu członkowi hierarchii w Azji, przewodniczącym Kurii Rzymskiej, patriarchom, arcybiskupom większym i metropolitom Kościołów wschodnich *sui iuris*, przewodniczącym Konferencji Episkopatów na świecie i innym zainteresowanym organom.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Stephen Kim Sou-Hwan, emerytowany arcybiskup Seulu (Korea);
- kard. Józef Tomko, prefekt Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów (Watykan);
- kard. Julius Riuyadi Darmaatmadja, SI, arcybiskup Dżakarty (Indonezja).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: kard. Paul Shan Kuo-Hsi, arcybiskup Kaohsiung (Tajwan).

Sekretarz specjalny: abp Thomas Menamparamil SDB, arcybiskup Guwahati (Indie).

5.2.8. Jezus Chrystus żyjący w swoim Kościele, źródło nadziei dla Europy – II Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Europy¹⁰³⁰

Sesja: 1–23 października 1999 r.

Temat: Jezus Chrystus żyjący w swoim Kościele, źródło nadziei dla Europy

Ojcowie synodalni: 117

¹⁰³⁰ Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Speciale per l'Europa* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/seconda-assemblea-speciale-per-leuropa-gesu-cristo-vivente-nell.html>, dostęp: 2021-07-07.

II Specjalne Zgromadzenie dla Europy było ostatnim z cyklu kontynentalnych zgromadzeń synodalnych, zwołanych przez Ojca Świętego listem apostolskim *Tertio millennio adveniente*, w ramach przygotowań do Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Mimo że Zgromadzenie Specjalne dla Europy odbyło się już w 1991 r., niecałe dziesięć lat później warunki społeczne i kulturowe, które naznaczyły europejską rzeczywistość po upadku reżimów politycznych na Wschodzie, ustanowiły nowe wyzwania duszpasterskie, które sprawiły, że stało się potrzebne zwołanie drugiego specjalnego zgromadzenia dla Europy.

9 lutego 1997 r. Ojciec Święty wyznaczył członków rady przedsynodalnej, aby ułatwić przygotowanie tego specjalnego zgromadzenia. Z pomocą Sekretariatu Generalnego i teologów z różnych części Europy opublikowano *Lineamenta* (wiosna 1998 r.) i *Instrumentum laboris* (21 czerwca 1999 r.).

Podczas II Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów dla Europy ojcowie synodalni przeanalizowali różne realia Kościoła w Europie i szczególny moment historyczny projektu zjednoczenia kontynentu. Temat Jezusa Chrystusa, żyjącego w swoim Kościele, zdominował dyskusję synodalną o kulturowych korzeniach kontynentu, zachowując jednocześnie promyk nadziei na budowę nowej Europy opartej na wierze.

Rada posynodalna, wybrana podczas zgromadzenia, zbierała się kilkakrotnie, aby przeanalizować wyniki synodu i wnieść wkład w opracowanie Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa*, ogłoszonej w Watykanie 28 czerwca 2003 r. podczas I Nieszporów Uroczystości Świętych Piotra i Pawła.

W 2004 r. rada posynodalna zapoczątkowała proces badania wpływu i zastosowania *Ecclesia in Europa* na kontynencie.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Franciszek Macharski, arcybiskup Krakowa (Polska);
- kard. Joachim Meisner, arcybiskup Kolonii (Niemcy);
- kard. Paul Poupard, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Kultury (Watykan).

Sekretarz generalny: kard. Jan Pieter Schotte, CICM (Watykan).

Relator generalny: kard. Antonio María Rouco Varela, arcybiskup Madrytu (Hiszpania).

Sekretarze specjálni:

- abp Józef Mirosław Życiński, arcybiskup Lublina (Polska);
- bp Vincent Nichols, biskup tytularny: of Othona and Auxiliary of Westminster (Wielka Brytania).

5.2.9. Kościół w Afryce w służbie pojednania, sprawiedliwości i pokoju:

„Jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłością świata” (Mt 5,13.14) –

II Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Afryki¹⁰³¹

Sesja: 4–25 października 2009 r.

Temat: Kościół w Afryce w służbie pojednania, sprawiedliwości i pokoju:
„Jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłością świata” (Mt 5,13.14)

Ojcowie synodalni: 244

13 listopada 2004 r. podczas sympozjum biskupów Afryki i Europy, które odbyło się w Rzymie, papież Jan Paweł II, „witając pragnienie Specjalnej Rady ds. Afryki” i odpowiadając na „nadzieje afrykańskich pasterzy”, ogłosił zwołanie II Specjalnego Zgromadzenia Synodu Biskupów dla Afryki. Ojciec Święty Benedykt XVI podczas cotygodniowej audjencji generalnej 22 czerwca 2005 r. potwierdził tę decyzję.

Po pierwszym ogłoszeniu II specjalnego zgromadzenia, we współpracy ze Specjalną Radą ds. Afryki, Ojciec Święty Benedykt XVI sformułował temat synodu: „Kościół w Afryce w służbie pojednania, sprawiedliwości i pokoju. „Jesteście solą ziemi... Wy jesteście światłością świata” (Mt 5,13.14). Z pomocą ekspertów rada przystąpiła następnie do sporządzenia projektu *Lineamenta*, przedstawiającego temat i zawierającego serię pytań do dyskusji i modlitwy na szczeblu lokalnym, które zostały upublicznione 27 czerwca 2006 r. Następnie przesłano odpowiedzi na pytania do Sekretariatu Generalnego w celu wykorzystania przy tworzeniu *Instrumentum laboris*, dokumentu

¹⁰³¹ Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Speciale per l’Africa* [online], [http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ii-assemblea-speciale-per-lafrica-la-chiesa-in-africa-a-servizi.html](http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-generali/ii-assemblea-speciale-per-lafrica-la-chiesa-in-africa-a-servizi.html), dostęp: 2021-07-07.

zawierającego porządek obrad zgromadzenia synodalnego. Papież Benedykt XVI osobiście przekazał dokument 19 marca 2009 r. przewodniczącym Konferencji Episkopatów Afryki, podczas swojej wizyty apostolskiej w Kamerunie i Angoli.

Biorąc pod uwagę charakter zgromadzenia kontynentalnego i aby zapewnić maksymalne zaangażowanie członków, Specjalna Rada ds. Afryki opracowała specjalne kryteria uczestnictwa, które po uzyskaniu papieskiej zgody były wykorzystywane przez Konferencje Episkopatów w Afryce przy wyborze członków do specjalnego zgromadzenia (oprócz tych, którzy uczestniczą z racji pełnionego urzędu i nominacji papieskiej).

Podczas drugiego specjalnego zgromadzenia ojcowie synodalni zwrócili uwagę na różne realia Kościoła na kontynencie afrykańskim, zwłaszcza na zagadnienia pojednania, sprawiedliwości i pokoju, aby Kościół mógł odpowiedzieć na misję bycia „solą ziemi i światłem świata” w obszarach społecznych, kulturowych i religijnych. Poprzez swoją posługę pojednania Kościół jest wezwany do zaprowadzenia pokoju i wspierania sprawiedliwości, a tym samym przyczynienia się do promocji i rozwoju wszystkich ludów w Afryce. Pierwsze zgromadzenie synodalne, wzywając Kościół na kontynencie do odnowionej dynamiki i nadziei, stało się znane jako „Synod Zmartwychwstania i Nadziei”; drugi, koncentrujący się na misji Kościoła, coraz częściej nazywany jest Synodem Nowej Pięćdziesiątnicy”.

Zgromadzenie synodalne zatwierdziło przesłanie końcowe, które było zarówno apelem, jak i źródłem zachęty w misji Kościoła w Afryce, a także 57 *Propositiones* dla Ojca Świętego, w których ojcowie synodalni starali się ukierunkować aktualne duszpasterswo na zagadnienia omówione na zgromadzeniu. Rada posynodalna, wybrana podczas zgromadzenia, odbywała następnie różne spotkania, aby przeanalizować wyniki zgromadzenia synodalnego i przedłożyć je Ojcu Świętemu jako swój wkład w opracowanie posynodalnej adhortacji apostolskiej. Papież, podczas wizyty apostolskiej w Beninie w dniach 18–20 listopada 2011 r., podpisał i przedstawił Posynodalną adhortację apostolską *Africae munus* Kościołowi w Afryce i na świecie.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Francis Arinze, emerytowany prefekt Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów (Watykan);
- kard. Théodore-Adrien Sarr, arcybiskup Dakaru (Senegal);
- kard. Wilfrid Fox Napier OFM, arcybiskup Durbanu (Republika Południowej Afryki).

Sekretarz generalny: abp Nikola Eterović, arcybiskup tytularny Sisaku (Watykan).

Relator generalny: kard. Peter Kodwo Appiah Turkson, arcybiskup Cape Coast (Ghana).

Sekretarze specjaliści:

- abp Damião António Franklin, arcybiskup Luandy (Angola);
- bp Edmond Djitangar, biskup Sahr (Czad).

5.2.10. Kościół katolicki na Bliskim Wschodzie: komunია i świadectwo.

„Mnóstwo wierzących miało jedno serce i jedną duszę” (Dz 4,32) –

I Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów dla Bliskiego Wschodu¹⁰³²

Sesja: 10–24 października 2010 r.

Temat: Kościół katolicki na Bliskim Wschodzie: komunია i świadectwo. „Mnóstwo wierzących miało jedno serce i jedną duszę” (Dz 4,32)

Ojcowie synodalni: 185

Ojciec Święty Benedykt XVI osobiście zapowiedział zwołanie zgromadzenia synodalnego 19 września 2009 r. W Castelgandolfo podczas spotkania z głowami katolickich Kościołów wschodnich *sui iuris*. W tym samym czasie Jego Świątobliwość powołał także Radę Przesynodalną ds. Bliskiego Wschodu, w skład której weszło wszystkich 7 patriarchów, mianowicie 6 z katolickich Kościołów wschodnich *sui iuris* i łaciński patriarcha Jerozolimy, a także dwóch przewodniczących Konferencji Episkopatu Turcji i Iranu. W dokumentach przygotowawczych zgromadzenia synodalnego, oprócz Jerozolimy i terytoriów

¹⁰³² Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per il Medio Oriente* [online],

<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-il-medio-orient-la-chiesa-cattolica-nel.html>, dostęp: 2021-07-07.

palestyńskich, jako „Bliski Wschód” wskazano 16 krajów: Bahrajn, Cypr, Egipt, Iran, Irak, Izrael, Jordania, Kuwejt, Liban, Oman, Katar, Arabia Saudyjska, Syria, Turcja, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Jemen.

Idea zwołania tego zgromadzenia synodalnego zrodziła się z dwóch problemów duszpasterskich. Po pierwsze różni biskupi, głównie z bardziej niespokojnych regionów Bliskiego Wschodu, np. z Iraku, prosili Ojca Świętego o zebranie biskupów tego regionu, aby osobiście wysłuchali tego, co mieli do powiedzenia o często dramatycznej sytuacji wiernych, których powierzono ich duszpasterskiej trosce, i z łaską Ducha Świętego wspólnie szukali możliwych sposobów poprawy sytuacji, poczynając od wewnętrznej komunii Kościołów i tych Kościołów między sobą. Konsultacje w tej sprawie prowadzili także kardynałowie i prałaci Kurii Rzymskiej, którzy mieli częste kontakty z pasterzami i chrześcijanami Ziemi Świętej, zarówno instytucjonalnie, jak i osobiście.

Biorąc pod uwagę stosunkowo ograniczony czas przygotowania do tego zgromadzenia synodalnego, rada przedsynodalna odbyła serię spotkań w celu zredagowania *Lineamenta* ostatecznie opublikowanego 19 stycznia 2010 r. w czterech językach (arabskim, angielskim, francuskim i włoskim) i wysłanego zainteresowanym stronom w procesie konsultacji. W tym samym czasie omówiono kryteria uczestnictwa w zgromadzeniu synodalnym, które następnie zatwierdził Ojciec Święty. Na podstawie odpowiedzi i uwag przekazanych w odpowiedzi na *Lineamenta* rada przedsynodalna zebrała się ponownie, aby opracować *Instrumentum laboris* ustalające porządek obrad synodu, które Ojciec Święty podczas wizyty apostolskiej na Cyprze w dniach 4–7 czerwca 2010 r. osobiście przedstawił członkom rady przedsynodalnej, reprezentującej cały Episkopat Bliskiego Wschodu.

Oprócz ojców synodalnych, w zgromadzeniu synodalnym wzięła udział znaczna liczba ekspertów, audytorów, braterskich delegatów i gości – wszystkich związanych z Kościołem na Bliskim Wschodzie – w tym rabin i dwóch przedstawicieli muzułmanów, którzy przemawiali do zgromadzenia.

W wyniku prac specjalnego zgromadzenia ds. Bliskiego Wschodu wydano 44 propozycje, które zostały upublicznione we włoskim tłumaczeniu. Na zakończenie synodu członkowie wystosowali również *Nuntius* do Ludu Bożego.

Rada specjalna, utworzona podczas zgromadzenia synodalnego, spotykała się następnie przy różnych okazjach, aby analizować dokumentację z procesu synodalnego i przygotowywać swój do Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*, która została podpisana i przedstawiona Kościołowi na Bliskim Wschodzie podczas wizyty apostolskiej Ojca Świętego w Libanie w dniach 14–16 września 2012 r.

Przewodniczący delegowani:

- kard. Nasrallah Pierre Sfeir, patriarcha Antiochii Maronitów, biskup Joubbé, Sarba i Jounieh of the Maronites (Lebanon), *ad honorem*;
- kard. Emmanuel III Delly, patriarcha Babilonu Chaldejczyków (Irak), *ad honorem*;
- kard. Leonardo Sandri, prefekt Kongregacji Kościołów Wschodnich (Watykan);
- bp Ignace Youssif III Younan, patriarcha Antiochii Syryjskiej (Liban).

Sekretarz generalny: abp Nikola Eterović, arcybiskup tytularny: Cibalae (Watykan).

Relator generalny: kard. Antonios Naguib, patriarcha Aleksandrii Koptów (Arabska Republika Egiptu).

Sekretarz specjalny: abp Józef Soueif, arcybiskup Cypru Maronitów (Cypr).

5.2.11. Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i integralnej ekologii –

IV Nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów¹⁰³³

Sesja: 6–27 października 2019 r.

Temat: Amazonia: nowe drogi dla Kościoła i integralnej ekologii

Ojcowie synodalni: 185

¹⁰³³ Zgromadzenie z 2019 r., mimo że wykracza poza zakres pracy (1965–2018), zostaje wspomniane celem aktualizacji zagadnienia oraz zaznaczenia podjętej w 2019 r. tematyki. Zob. Il Sinodo dei Vescovi, *Special Assembly for the Amazon* [online], http://www.synod.va/content/synod/en/synodal_assemblies/2019-special-assembly-for-the-amazon-amazonia-new-paths-for-th.html, dostęp: 2021-07-07.

Więcej na ten temat: Segreteria General del Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale del Sinodo dei Vescovi per la regione Pan-Amazzonica* [online], <http://www.synod.va/content/sinodoamazonico/it.html>, dostęp: 2021-07-07; R. Hajduk, „Querida Amazonia” - nowe drogi dla ewangelizacji, „Homo Dei” r. 89, nr 3/4 (2020), s. 11-23.

5.3. Zgromadzenia partykularne

Kościół nieustannie dba, aby był „darem dla świata i wspólnotą wspólnot”, która, żyjąc w jedności, przekazuje na różne sposoby zbawczą prawdę dla każdego człowieka¹⁰³⁴. Taka eklezjalna troska zgodna z regułą *Ecclesia semper reformanda* wyraża się m.in. przez organizację zgromadzeń partykularnych Synodu Biskupów¹⁰³⁵.

Wśród spotkań synodalnych poświęconych oddzielnym Kościołom lokalnym możemy wyróżnić sesje Synodu Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego zorganizowane w Rzymie w okresie, gdy nie mógł się on zbierać na Ukrainie z powodu delegalizacji przez władze komunistyczne¹⁰³⁶. Po 1991 r. Kościół greckokatolicki na Ukrainie odzyskał wolność, a jego synody, będące najwyższym forum kolegialnej władzy biskupiej (podobnie jak we wszystkich katolickich Kościołach wschodnich), odbywają się w kraju, w którym mieszka większość jego członków, a konkretnie na Ukrainie, we Lwowie.

W Rzymie obradował też Synod Biskupów Ormiańskiego Kościoła Katolickiego¹⁰³⁷.

5.3.1. Synod Biskupów Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego – I–VII Zgromadzenie Partykularne Synodu Biskupów¹⁰³⁸

Sesja I: 24–27 marca 1980 r.

Sesja II: 25 listopada – 2 grudnia 1980 r.

Sesja III: 30 stycznia – 12 lutego 1983 r.

Sesja IV: 22 września – 5 października 1985 r.

Sesja V: 21–30 września 1987 r.

¹⁰³⁴ Z. Krzyszkowski, *Eklezjologia po Soborze Watykańskim II*, „Studia” 12 (2005), s. 93–103.

¹⁰³⁵ A. Czaja, *Papieża Franciszka wizja i odnowa Kościoła*, Opole 2018, s. 13–15.

¹⁰³⁶ Zob. niniejsza praca: 5.3.1.

¹⁰³⁷ Zob. niniejsza praca: 5.3.2.

¹⁰³⁸ KAI, *Do czego służą synody biskupów?* [online], <https://ekai.pl/do-czego-sluza-synody-biskupow/>, dostęp: 2021-07-07. Więcej szczegółowych informacji na temat tych spotkań nie podano dla publicznej wiadomości.

Sesja VI: 24 września – 7 października 1989 r.

Sesja VII: 3–10 lutego 1991 r.

5.3.2. Synod Biskupów Ormiańskiego Kościoła Katolickiego – VIII Zgromadzenie Partykularne Synodu Biskupów¹⁰³⁹

Sesja: 19–30 listopada 1992 r.

5.4. Nowa perspektywa zgromadzenia – proces synodalny

7 marca 2020 r. w Watykanie ogłoszono¹⁰⁴⁰, że następny Synod Biskupów (XVI Zgromadzenie Generalne Zwyczajne Synodu Biskupów¹⁰⁴¹) będzie synodem synodalnym. W październiku 2022 r. biskupi z całego świata spotkają się w Rzymie, aby omówić temat: „Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja” – poinformował w imieniu Ojca Świętego Franciszka – sekretarz generalny Synodu Biskupów kard. Lorenzo Baldisseri¹⁰⁴².

Pojęcie „synodalności” było dotychczas częstym tematem wypowiedzi Ojca Świętego Franciszka. „Franciszek od chwili swego wyboru podkreślał, że chce,

¹⁰³⁹ Tamże.

¹⁰⁴⁰ Il Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi, *Comunicato Stampa della XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, 07.03.2020* [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/03/07/0145/00318.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁴¹ Informacje oraz materiały dotyczące tego synodu można znaleźć na jego oficjalnej stronie: General Secretariat for Synod of Bishops, *#synod2023* [online], <https://www.synod.va/en.html>, dostęp: 2022-01-29;

w wydaniu polskim: *Synod 2021-2023 - Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo, misja od poprzednich synodów* [online], <https://synod.org.pl/>, dostęp: 2022-01-29. Promocję tego Synodu prowadzą również liczne portale internetowe m.in.:

- deon.pl, *Prof. Aleksander Bańka: w polskim Kościele istnieją dwie skrajności w myśleniu o synodzie* [online], <https://deon.pl/wiara/prof-aleksander-banka-w-polskim-kosciele-istnieja-dwie-skrajnosci-w-mysleniu-o-synodzie,1628075>, dostęp: 2022-01-29;

- misyjne.pl, *Synod o synodalności – wszystko co musisz wiedzieć (WIDEO)* [online], <https://misyjne.pl/synod-o-synodalnosci-wszystko-co-musisz-wiedziec/>, dostęp: 2022-01-29;

- stacja7.pl, *Synod nie jest badaniem nastrojów, ani sondażem. Po co jest Synod?* [online], <https://stacja7.pl/opinie/synod-nie-jest-badaniem-nastrojow-ani-sondazem-po-co-jest-synod/>, dostęp: 2022-01-29.

¹⁰⁴² KAI, *Ogłoszono temat Synodu Biskupów w 2022 roku* [online], <https://www.ekai.pl/ogloszono-temat-synodu-biskupow-w-2022-roku/>, dostęp: 2021-07-07.

aby Kościół był synodalny. Na początku mało kto w ogóle rozumiał, co ma na myśli. Jednak rozpisany na dwa lata Synod o Rodzinie oraz niedawny Synod dla Amazonii radykalnie zmieniły tę sytuację – ilość medialnych informacji o tym, co dzieje się w Rzymie, sprawiła, że większość ludzi choć trochę zainteresowanych Kościołem, ma w swej świadomości choć trochę zarysowany obraz »synodalności« – jakoś, po swojemu, interpretuje marzenie Franciszka. Pojęcie synodalności – mimo że weszło do językowego mainstreamu – dalekie jest jednak od jednoznaczności. Wiadomo już, do czego odnosi się w aktualnej rzymsko-katolickiej rzeczywistości, ale na pewno pogłębiają się też poważne spory o to, co powinno znaczyć¹⁰⁴³.

Na przykład Kościół katolicki w Niemczech ogłosił jesienią 2019 r. rozpoczęcie swojej „drogi synodalnej”. Różni się ona znacznie od wspomnianych wyżej synodów, które odbywały się w Rzymie – choćby przez to, że te ostatnie były zgromadzeniami biskupów, a w tej pierwszej aktywny udział mają brać katolicy świeccy – kobiety i mężczyźni – na równych prawach z wyświęconymi hierarchami. Niektórzy komentują ten fakt: »To dopiero prawdziwy synod!«. Inni odpowiadają: »To pomieszanie porządków, żaden synod, jakieś quasi-polityczne zgromadzenie pozbawione prawdziwie katolickiego charakteru!«¹⁰⁴⁴.

Synody w Rzymie również wzbudziły sporo kontrowersji. Przedmiotem sporu była konkretna forma – sposób organizacji oraz przebieg zgromadzeń, skład osobowy i kompetencje poszczególnych uczestników (przyczyną protestów stał się np. fakt, że mężczyźni bez święceń – przełożeni zakonów – dostali prawo głosu, zaś kobiety o tym samym statusie pełniły tylko rolę doradcą). Dyskusje – zwłaszcza po Synodzie dla Amazonii – wzbudziła również kwestia, jaką wagę mają dokumenty synodalne¹⁰⁴⁵.

Papież Franciszek, widząc zagrożenia związane z błędnym rozumieniem synodalności, wspomniał o niej podczas Zwyczajnego Synodu Biskupów poświęconego młodzieży, wierze i rozeznaniu powołania (3–28 października

¹⁰⁴³ P. Sikora, *Synod o synodalności* [online], <https://www.tygodnikpowszechny.pl/synod-o-synodalnosci-162435>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁴⁴ Tamże.

¹⁰⁴⁵ Tamże.

2018 r.)¹⁰⁴⁶. W październiku 2019 r. odbyło się XI Specjalne Zgromadzenie Synodu Biskupów¹⁰⁴⁷ poświęcone Amazonii. Po tym synodzie papież również podkreślił, że „synodalność jest podróżą eklezjalną, która ma duszę, którą jest Duch Święty”¹⁰⁴⁸.

Synodalność, zgodnie z definicją Międzynarodowej Komisji Teologicznej (z 2018 r.)¹⁰⁴⁹ jest „działaniem Ducha w komunii Ciała Chrystusa i na drodze misyjnej Ludu Bożego”. Termin ten jest ogólnie rozumiany jako reprezentujący proces rozeznania, z pomocą Ducha Świętego, obejmujący biskupów, kapłanów, zakonników i katolików świeckich, każdego według darów i charyzmatów powołania¹⁰⁵⁰.

Papież Franciszek 29 listopada 2019 r. w przemówieniu do Międzynarodowej Komisji Teologicznej powiedział, że synodalność będzie kluczowa dla Kościoła w przyszłości: „Synodalność to styl, to wspólny spacer i tego Pan oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia”¹⁰⁵¹.

„Praktyka synodalności, tradycyjna, ale zawsze wymagająca odnowienia, jest wprowadzeniem w dzieje Ludu Bożego na drodze Kościoła jako tajemnicy komunii, na obraz komunii trynitarniej” – zaznaczył papież Franciszek¹⁰⁵². „Musimy być precyzyjni, kiedy mówimy o synodalności, o drodze synodalnej, o doświadczeniu synodalnym. To nie jest parlament: synodalność

¹⁰⁴⁶ Więcej na ten temat: Segreteria General del Sinodo dei Vescovi, *Quindicesimo Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod2018/it.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁴⁷ Więcej na ten temat: Il Sinodo dei Vescovi, *Special Assembly for the Amazon* [online], http://www.synod.va/content/synod/en/synodal_assemblies/2019-special-assembly-for-the-amazon-amazonia-new-paths-for-th.html, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁴⁸ KAI, *Ogłoszono temat Synodu Biskupów w 2022 roku* [online], <https://www.ekai.pl/ogloszono-temat-synodu-biskupow-w-2022-roku/>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁴⁹ W marcu 2018 r. Międzynarodowa Komisja Teologiczna Kongregacji Nauki Wiary wydała dokument o teologicznych korzeniach synodalności w Kościele: „Synodalność w życiu i misji Kościoła”. W dokumencie Kongregacji Nauki Wiary odnotowano, że w historii Kościoła synody i sobory były prawie zamiennymi terminami dla formalnych zgromadzeń kościelnych. Stwierdzono, że nowocześniejszy pogląd na synod jako coś odrębnego od soboru nie pochodzi nawet z Soboru Watykańskiego II, a jego rozwojowi towarzyszył neologizm „synodalności”. Według komisji mówienie o Kościele jako „synodalnym” z natury jest czymś nowym i wymaga „starannego wyjaśnienia teologicznego”.

¹⁰⁵⁰ Wiara.pl, *Dokument o synodalności w Kościele* [online], <https://kosciol.wiara.pl/doc/4699705.Miedzynarodowa-Komisja-Teologiczna-o-synodalnosci>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁵¹ Franciszek, *Przemówienie do Międzynarodowej Komisji Teologicznej* (29.11.2019) [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/kom-teologiczna_29112019.html, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁵² Tamże.

nie jest zwoływaniem parlamentu. Synodalność to nie tylko omawianie problemów, różnych rzeczy, które są w społeczeństwie. To coś więcej. Synodalność nie jest poszukiwaniem większości, porozumienia co do rozwiązań duszpasterskich, które musimy podjąć. To nie jest synodalność. To jest katolicki parlament, być może, ale nie jest to synodalność. Ponieważ brakuje Ducha Świętego. Tym, co sprawia, że dyskusja, parlament, dociekania stają się synodalnością, jest obecność Ducha: modlitwa, milczenie, rozeznanie tego wszystkiego, czym się dzielimy. Nie może być synodalności bez Ducha, a nie ma Ducha bez modlitwy. I to jest bardzo ważne” – podkreślał papież 30 kwietnia 2021 r. podczas audyencji dla przedstawicieli Włoskiej Akcji Katolickiej. Stąd z natchnienia Ducha Świętego – według papieża Franciszka – następne zebranie Synodu Biskupów nie tylko powinno, lecz wręcz musi dotyczyć tematu „synodalności”¹⁰⁵³.

Kard. Lorenzo Baldisseri, rozpoczynając przygotowania do Synodu o synodalności, „zacytował jednego z ojców Kościoła, św. Jana Chryzostoma: »Kościół i synod to synonimy«. Biorąc zatem pod uwagę pełne brzmienie tematu: »W stronę Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo oraz misja«, można przypuszczać, że będzie w nim chodzić nie tylko i nie tyle o kwestie organizacyjne samego Synodu Biskupów, co o przemyślenie wizji Kościoła, w której na wszystkich szczeblach – lokalnym, krajowym, powszechnym – wszyscy członkowie będą mogli kształtować swoje wspólnoty w znacznie większym stopniu niż dzisiaj. Należy pamiętać słowo »synod« pochodzi z greki: »sýnōdos« (σύνωδος) i znaczy: »wspólna droga«”¹⁰⁵⁴.

*21.05.2021 – „Proces, a nie wydarzenie” – kolejna aktualizacja dotycząca planowanego zgromadzenia Synodu Biskupów, podana przez Radio Watykańskie oraz internetowe wydanie „Vatican News”

Tytuł wiadomości: „Nowa postać Synodu Biskupów, aby dać głos Ludowi Bożemu”

¹⁰⁵³ VATICAN NEWS, *Papież: pandemia zniweczyła nasze plany, trzeba słuchać Ducha* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-04/papiez-pandemia-zniweczyla-nasze-plany-trzeba-sluchac-ducha.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁵⁴ P. Sikora, *Synod o synodalności* [online] ..., dz. cyt.

„Zmienia się formuła Synodu Biskupów. Nie będzie on wydarzeniem, lecz procesem podzielonym na trzy etapy: lokalny, kontynentalny i powszechny w Rzymie. Jak podkreśla sekretarz Synodu, chodzi o to, aby w jak największym stopniu zaangażować w ten proces cały Lud Boży, aby każdy mógł się wypowiedzieć. »Proces decyzyjny w Kościele rozpoczyna się bowiem zawsze od słuchania, bo tylko w ten sposób możemy zrozumieć, jak i gdzie Duch chce prowadzić Kościół« – powiedział Radiu Watykańskiemu kard. Mario Grech.

Przebieg procesu synodalnego przewiduje, że zgromadzenie synodalne w Rzymie odbędzie się nie jak wcześniej przewidywano w październiku 2021 r., lecz rok później. Temat pozostaje ten sam: »Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja«.

Proces synodalny zostanie zainicjowany oficjalnie przez papieża w Rzymie 9 i 10 października oraz 17 października 2021 r. w Kościołach partykularnych. Pierwszy etap procesu ma miejsce na szczeblu lokalnym i potrwa do kwietnia 2022 r. Jego celem, jak czytamy w dokumencie, jest konsultacja całego Ludu Bożego. Sekretariat Synodu przygotowuje kwestionariusz i *vademecum* z propozycjami, jak przeprowadzić konsultacje w każdym Kościele partykularnym. Każdy biskup będzie musiał mianować osobę odpowiedzialną za przebieg synodu na szczeblu diecezjalnym oraz za kontakt z Konferencją Biskupów. To właśnie w ramach lokalnych episkopatów podjęte będzie ostateczne rozeznawanie i wypracowana zostanie synteza, którą należy przesłać do Rzymu.

Na podstawie tych syntez zostanie opracowany przez sekretariat synodu w Watykanie pierwszy dokument roboczy, *Instrumentum laboris*, który będzie stanowił podstawę do rozeznania i spotkań przedsynodalnych na szczeblu kontynentalnym. Ta druga faza synodu odbędzie się od września przyszłego roku do marca roku 2023. Każde spotkanie kontynentalne wypracuje własny dokument końcowy, który zostanie przesłany do Watykanu, gdzie na ich podstawie zostanie opracowany drugi dokument roboczy dla zgromadzenia synodalnego, które odbędzie się w Rzymie w październiku 2023 r.

Jak zapewnia kard. Grech nie chodzi tu o demokrację czy jakiś populizm, lecz o realizację pradowej zasady, że pod dyskusję wszystkich powinno zostać poddane to, co dotyczy wszystkich. Kościół jest bowiem Ludem Bożym i to właśnie ten lud na mocy chrztu jest aktywnym podmiotem życia i misji Kościoła”¹⁰⁵⁵.

Z ogłoszonego 21 maja 2021 r. komunikatu wynika, że droga do XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów będzie zatem przebiegać według przedstawionego poniżej schematu.

Otwarcie Synodu nastąpi zarówno w Watykanie, jak i w każdej diecezji. Uroczyste rozpoczęcie przez Ojca Świętego w Watykanie zaplanowano na 9–10 października 2021 r. W ten sam sposób w niedzielę 17 października 2021 r. zostaną rozpoczęte działania w diecezjach pod przewodnictwem biskupa miejsca.

1. Faza diecezjalna: październik 2021 r. – kwiecień 2022 r. Celem tego etapu jest konsultacja z Ludem Bożym, tak aby proces synodalny odbywał się w słuchaniu wszystkich ochrzczonych, będących podmiotem nieomylnego *sensus fidei in credendo*¹⁰⁵⁶.

Aby ułatwić konsultacje i udział wszystkich, przedstawiono następującą drogę synodalną¹⁰⁵⁷:

- Sekretariat Generalny Synodu.

Sekretariat Generalny Synodu prześle dokument przygotowawczy wraz z kwestionariuszem i *vademecum* z propozycjami przeprowadzenia konsultacji w każdej diecezji. Dokument zostanie również przesłany Kurii Rzymskiej, Unii Wyższych Przełożonych / Wyższym Przełożonym, innym związkom / federacjom życia konsekrowanego, międzynarodowym ruchom świeckich oraz uniwersytetom / wydziałom teologicznym.

Każdy biskup wyznaczy przedstawiciela (ewentualnie zespół diecezjalny) do konsultacji synodalnej, która może być punktem odniesienia i łącznikiem

¹⁰⁵⁵ VATICAN NEWS, *Nowa postać Synodu Biskupów, aby dać głos Ludowi Bożemu* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-05/nowa-postac-synodu-biskupow-aby-dac-glos-ludowi-bozemu.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁵⁶ Por. EC, art. 5 § 2.

¹⁰⁵⁷ Il Sinodo dei Vescovi, *Nota del Sinodo dei Vescovi, 21.05.2021* [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/05/21/0314/00693.html>, dostęp: 2021-07-07.

z Konferencją Episkopatu i która towarzyszy konsultacjom w Kościele partykularnym na wszystkich jego etapach – do października 2021 r.

Każda Konferencja Episkopatu wyznaczy z kolei odpowiedzialnego delegata (być może zespół), który będzie mógł pełnić funkcję osoby kontaktowej i łącznikowej zarówno z przedstawicielami diecezjalnymi, jak i z Sekretariatem Generalnym Synodu – przed październikiem 2021 r.

- Diecezja.

Konsultacje w diecezjach będą się odbywać za pośrednictwem organów uczestniczących przewidzianych przez prawo, bez wykluczania innych warunków, które uznają za stosowne, aby sama konsultacja była rzeczywista i skuteczna¹⁰⁵⁸. Konsultacje Ludu Bożego w każdej diecezji zakończą się spotkaniem przedsynodalnym, które będzie kulminacyjnym momentem rozeznania diecezjalnego. Po zamknięciu fazy diecezjalnej każda diecezja prześle swój wkład na Konferencję Episkopatu w terminie ustalonym przez własną Konferencję Episkopatu. W Kościołach wschodnich kwestionariusze zostaną przesłane odpowiednim organom.

- Konferencje Episkopatów lub odpowiadające im organy.

Przewodniczący Konferencji Episkopatu w sprawach związanych z procesem synodalnym, jego zespół oraz delegaci wybrani do udziału w Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu w Rzymie, po ratyfikacji przez Ojca Świętego, będą również uczestniczyć w przygotowaniu syntezy. Podsumowanie oraz kwestionariusze z każdego Kościoła partykularnego zostaną przesłane do Sekretariatu Generalnego Synodu – do kwietnia 2022 r.

- Inne kwestionariusze.

Do kwietnia 2022 r. będą również zbierane informacje z Kurii Rzymskiej, z uniwersytetów / wydziałów teologicznych, z Unii Przełożonych / Przełożonych Generalnych (USG/UISG), z innych związków / federacji życia konsekrowanego oraz z międzynarodowych ruchów świeckich.

¹⁰⁵⁸ Por. EC, art. 6.

- Sekretariat Generalny Synodu

Sekretariat Generalny Synodu zajmie się przygotowaniem pierwszego *Instrumentum laboris* – do września 2022 r.¹⁰⁵⁹

2. Faza kontynentalna – zaplanowana na: wrzesień 2022 r. – marzec 2023 r. Celem tej fazy jest dialog na poziomie kontynentalnym na temat tekstu pierwszego *Instrumentum laboris*, dokonanie kolejnego aktu rozeznania w świetle specyficznych kulturowych osobliwości każdego kontynentu.

- Sekretariat Generalny Synodu.

Sekretariat Generalny Synodu opublikuje i prześle pierwsze *Instrumentum laboris* – we wrześniu 2022 r.

- Międzynarodowe spotkania Konferencji Episkopatów.

Każde międzynarodowe spotkanie Konferencji Episkopatów wyznaczy osobę odpowiedzialną, która będzie mogła działać jako referent i łącznik zarówno z Konferencjami Episkopatów, jak i z Sekretariatem Generalnym Synodu – do września 2022 r. Na tym etapie, rozeznawania przedsynodalnego na zgromadzeniach kontynentalnych - zostaną ustalone kryteria udziału biskupów miejsca i innych członków Ludu Bożego. Zebrania zakończą się przygotowaniem ostatecznego dokumentu, który zostanie przesłany do Sekretariatu Generalnego Synodu – marzec 2023 r.

- Inne kwestionariusze.

Równolegle do spotkań przedsynodalnych na szczeblu kontynentalnym zaleca się organizowanie międzynarodowych zgromadzeń specjalistów, którzy mogą przysyłać swoje uwagi do Sekretariatu Generalnego Synodu – marzec 2023 r.

- Sekretariat Generalny Synodu.

Sekretariat Generalny Synodu zajmie się przygotowaniem drugiego *Instrumentum laboris* – do czerwca 2023 r.¹⁰⁶⁰

3. Faza Kościoła powszechnego – październik 2023 r. Sekretariat Generalny Synodu prześle drugie *Instrumentum laboris* uczestnikom zwyczajnego zgromadzenia generalnego Synodu Biskupów. Obchody Synodu Biskupów

¹⁰⁵⁹ Tamże.

¹⁰⁶⁰ Tamże.

w Rzymie – zgodnie z procedurami określonymi w Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* – zaplanowano na październik 2023 r.¹⁰⁶¹

Teraz więc oprócz rozeznania ze strony biskupów, którego kulminacją jest zgromadzenie Synodu Biskupów, odbywać się będzie – jak nigdy dotąd – również konsultacja „oddolna”. Według kard. Grecha: „historia Synodu pokazuje, jak wiele te zgromadzenia wniosły do Kościoła, ale także, że nadszedł czas na szersze uczestnictwo Ludu Bożego w procesie decyzyjnym, który dotyczy całego Kościoła i wszystkich w Kościele”¹⁰⁶². Jest to naturalny owoc tego, że to jeden z najsilniejszych tematów pontyfikatu papieża Franciszka. „Wielu interpretatorów – dodaje kardynał – słusznie podkreśla temat Kościoła jako Ludu Bożego; ale to, co, według papieża, najbardziej charakteryzuje ten lud, to *sensus fidei*, który czyni go nieomylnym w wierze. Jest to tradycyjny fakt doktrynalny, który przewija się przez całe życie Kościoła: „wszyscy wierni nie mogą mylić się w wierze” dzięki sile światła pochodzącego od Ducha Świętego, otrzymanego w Chrzcie świętym. Sobór Watykański II mówi, że Lud Boży uczestniczy w prorockiej funkcji Chrystusa. Dlatego należy tego Ludu słuchać i aby go słuchać, należy udać się tam, gdzie on żyje, do Kościołów partykularnych. Zasada, która rządzi tą konsultacją z ludem Bożym, to starożytna zasada, że wszyscy muszą przedyskutować to, co interesuje każdego”¹⁰⁶³.

Zdaniem M. Grecha, Sekretariatowi Generalnemu Synodu Biskupów zależy obecnie na tym, aby w całym Kościele usłyszano głos Ludu Bożego; aby wysłuchanie go stało się początkiem „nawrócenia pastoralnego”, gdyż – jak twierdzi kard. Grech – zagadnienie synodalności jest „papierkiem lakmusowym” nowej „wizji Kościoła”¹⁰⁶⁴.

¹⁰⁶¹ Tamże.

¹⁰⁶² VATICAN NEWS, *Grech: il Sinodo si trasforma per dar spazio al popolo di Dio* [online], <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2021-05/sinodo-vescovi-grech-intervista.html>, dostęp: 2021-07-07.

¹⁰⁶³ Tamże.

¹⁰⁶⁴ Pch24.pl, *Kard. Mario Grech: Sensus fidei – podstawa procesu synodalnego Kościoła* [online], <https://pch24.pl/kard-mario-grech-sensus-fidei-podstawa-procesu-synodalnego-kosciola/>, dostęp: 2021-09-10.

W Polsce, proces synodalny nt. synodalności rozpoczęła m.in. debata zorganizowana 14 października 2021 r. przez Katolicką Agencję Informacyjną¹⁰⁶⁵. Dyskusja pt. „Po co nam ten Synod?” – stała się okazją do zastanowienia się nad oczekiwaniami, nadziejami i obawami związanymi z nową perspektywą zgromadzenia Synodu Biskupów¹⁰⁶⁶.

Spotkanie poprowadził Tomasz Królak z KAI. W spotkaniu udział wzięli: bp Piotr Jarecki – biskup pomocniczy archidiecezji warszawskiej; Tomasz Terlikowski – filozof i publicysta; dr Aleksander Bańka – profesor Uniwersytetu Śląskiego, świecki delegat Kościoła w Polsce na uroczystości otwarcia w Rzymie Synodu Biskupów 2021-2023; Monika Białkowska – teolog i publicystka oraz Marcin Przeciszewski – prezes KAI. W wypowiedziach panelistów powielala się opinia, że nowa perspektywa zgromadzenia Synodu Biskupów – jako procesu synodalnego, jest okazją do zadawania pytań i poszukiwania na nie odpowiedzi, lecz przede wszystkim jest możliwością przeciwdziałania na *apateizm*¹⁰⁶⁷ współczesnego świata¹⁰⁶⁸.

¹⁰⁶⁵ KAI, *Debata KAI: „Po co nam ten Synod?”* [online], <https://youtu.be/WDOP8F6j6B4>, dostęp: 2021-11-11.

¹⁰⁶⁶ Tamże.

¹⁰⁶⁷ T. Halík, *Teatr dla aniołów, Życie jako religijny eksperyment*, Kraków 2011, s. 85-89.

¹⁰⁶⁸ KAI, *Po co nam ten Synod? – za nami debata KAI* [online], <https://www.ekai.pl/po-co-nam-ten-synod-debata-kai/>, dostęp: 2021-11-11.

ROZDZIAŁ 6

EKLEZJOTWÓRCZE ZNACZENIE SYNODU BISKUPÓW

Jak naucza Sobór Watykański II: „Kościół ze swej natury jest misyjny”¹⁰⁶⁹ - jednak dla efektywnego wypełnienia tego posłannictwa, nie wystarczy tylko posiadanie przez uczniów Chrystusa takiej eklezjalnej świadomości, ani nawet przypominanie o współodpowiedzialności całego Ludu Bożego za to zadanie.¹⁰⁷⁰ Aby ten wyjątkowy nadprzyrodzony mandat został dobrze zrealizowany i nigdy nie utracony, potrzeba również pamiętać o innej intuicyjnej myśli *Vaticanum II* - która powinna się nieustannie urzeczywistniać: „*Ecclesia semper reformanda et renovanda*”¹⁰⁷¹. Współcześnie za wypełnienie tych eklezjalnych zadań odpowiedzialny jest w sposób szczególny Synod Biskupów¹⁰⁷².

W celu zamknięcia podjętych rozważań oraz ukazania pełni odnowy, jaka dokonuje się w Synodzie Biskupów, a przez niego również w całym Kościele posoborowym, szósty rozdział niniejszej pracy koncentruje się na problematyce eklezjotwórczego znaczenia Synodu Biskupów. Kolejne tematy obejmują, więc analizę¹⁰⁷³ takich zagadnień jak: *collegialitas Ecclesiae* Synodu Biskupów, *representatio Ecclesiae* Synodu Biskupów, *sensus Ecclesiae* Synodu Biskupów, *communio Ecclesiae* Synodu Biskupów.

¹⁰⁶⁹ DM 2.

¹⁰⁷⁰ KPK, kan. 781; por. DM 35— 37; LG 17.

¹⁰⁷¹ Por. J. Perszon, *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej*, Toruń 2009, s. 145-164; M. Rojek, *Ecclesia semper reformanda*, „Resovia Sacra”, *Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej* 3 (1996), s. 25-37.

¹⁰⁷² DM 29.

¹⁰⁷³ Kluczem analizy jest tu: wiara – por. M. Żmudziński, *Chrystologiczny paradygmat funkcji św. Piotra i jego następców*, „Studia Warmińskie” 57 (2020), s. 157–159.

6.1. *Collegialitas Ecclesiae* Synodu Biskupów

Synod Biskupów został utworzony na fundamencie soborowej odnowy kolegium biskupów. Jego opis znaleźć można w wielu wystąpieniach biskupów Rzymu, szczególnie dotyczących *collegialitas affectiva* biskupów¹⁰⁷⁴. Analizując jednak temat *collegialitas Ecclesiae* Synodu Biskupów, warto zauważyć, że dokument erygujący instytucję Synodu Biskupów – *Apostolica sollicitudo* – ani razu nie stosuje terminu: „kolegialność”. Zdaniem komentatorów, chodziło o uniknięcie zbyt ścisłej interpretacji tego hasła, zawężonej tylko do wymiaru prawnego¹⁰⁷⁵. Podkreśla się tu również, że praca Synodu Biskupów nie jest działalnością całego kolegium biskupów¹⁰⁷⁶.

Jednakże, jak ukazano w poprzednich rozdziałach niniejszej pracy, ApS zakłada coś zupełnie innego – pragnienie Pawła VI, który chciał dać nowe możliwości biskupom, aby mogli jeszcze skuteczniej uczestniczyć w trosce papieża o Kościół powszechny¹⁰⁷⁷. Opisuje to kard. J. Ratzinger, stwierdzając, że autorytet, jaki posiada w Kościele kolegium biskupów w zjednoczeniu i pod przewodnictwem papieża, realizuje się na dwa sposoby: jako akt koincydencyjny biskupów obecnych w całym świecie lub w wyjątkowych okolicznościach, czyli na Soborze Powszechnym.

Według Ratzingera, obecnie ani wschodnia, ani zachodnia tradycja nie umożliwia tego, aby niektórzy biskupi, działając na zasadzie delegacji ze strony całego kolegium biskupiego, posiadali władzę do kierowania Kościołem powszechnym. Władzę taką ma tylko kolegium biskupów wraz ze swoją głową – papieżem¹⁰⁷⁸. W wypadku kolegialnego działania pozasoborowego¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁴ Por. K. Wojtyła, *O Synodzie Biskupów...*, dz. cyt., s. 1.

¹⁰⁷⁵ P. Erdö, *Aspetti giuridici del Sinodo dei Vescovi. Quattro decenni di sviluppo istituzionale*, w: N. Eterovic (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 43.

¹⁰⁷⁶ R. Sobański, *L'uso del concetto di „collegialità” nel contesto teologico degli enunciati ufficiali della Chiesa e le sue implicanze nel diritto canonico*, „Concilium” 26 (1990) nr 4, s. 69.

¹⁰⁷⁷ G.P. Milano, *Paolo VI e il principio di collegialità nel Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Paul VI et les réformes institutionnelles dans l'Église*, Brescia 1987, s. 39.

¹⁰⁷⁸ J. Ratzinger, *Scopi e metodi del Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 48.

¹⁰⁷⁹ Zob. KPK, kan. 337.

oraz na Soborze Powszechnym pojawia się *collegialitas efectiva*¹⁰⁸⁰, która w sensie prawnym nie występuje na zgromadzeniu synodalnym¹⁰⁸¹.

Warto jednak zaznaczyć, że po *Vaticanum II* w swoich działaniach biskupi Rzymu próbują wypracować bardziej kolegialny sposób sprawowania władzy w Kościele, który m.in. przejawiał się w zwoływanych cyklicznie synodach biskupów¹⁰⁸². I tak już w 2004 r. w Posynodalnym Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów *Apostolorum successores* znalazła się informacja, że afekt kolegialny – który nie jest tylko zwykłą solidarnością – wypełnia się na różne sposoby, również przez Synod Biskupów¹⁰⁸³.

Paweł VI, jako Ojciec Soboru Watykańskiego II, a zarazem pierwszy biskup Rzymu po *Vaticanum II*, niejednokrotnie w swoich wypowiedziach ukazywał argument prawdziwości i wiarygodności Kościoła katolickiego¹⁰⁸⁴ – prymat następcy Piotra, a zarazem ważność jego związku z całym kolegium biskupów. 23 grudnia 1968 r. powiedział, że troska o cały Kościół, która jest powierzona biskupowi Rzymu, oprócz wsparcia ze strony kolegium kardynalskiego oraz Kurii Rzymskiej, w sposób szczególny zakłada pomoc okazaną przez całe kolegium biskupów¹⁰⁸⁵. Poszukiwanie przez Pawła VI nowych sposobów wspierania Watykanu pozwoliło na powstanie Synodu Biskupów, któremu wyznaczono cel – wypracowanie bardziej efektywnej współpracy biskupów ze sobą oraz biskupów ze Stolicą Apostolską¹⁰⁸⁶.

Pontyfikat Pawła VI ukazał wielokrotnie praktyczny wymiar nowej posoborowej współpracy biskupów z papieżem, zaznaczając, że po *Vaticanum II* znaczącą rolę w tej kwestii odgrywa Synod Biskupów. Widać to w mowie

¹⁰⁸⁰ W. Góralski, *Struktury kolegialne w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5 (2019), s. 20.

¹⁰⁸¹ AMS 12.

¹⁰⁸² J. Dyduch, *Synod Biskupów wyrazem troski o Kościół powszechny*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 51 (2008) nr 3–4, s. 114.

¹⁰⁸³ AMS 12.

¹⁰⁸⁴ M. Żmudziński, *Teologia prymatu w myśli eklezjologiczno-ekumenicznej kardynała Stanisława Nagyego*, „Roczniki Teologiczne” 65 (2018) z. 9, s. 91–106.

¹⁰⁸⁵ Paulus VI, *Ad E.mos Patres Cardinales, ad Romanae Curiae Pontificalisque Domus Praelatos, per E.mum Sacri Collegii Decanum Summo Pontifici felicia ac fausta ominatos, Nativitatis Domini nostri Iesu Christi festo recurrente*, w: AAS 61 (1969) 39.

¹⁰⁸⁶ Tamże.

na rozpoczęcie Synodu Biskupów z 1969 r., podczas której papież podkreślił, że kolegalność na płaszczyźnie praktycznego działania cechuje solidarność, braterstwo, jedność oraz pełna i zobowiązująca miłość¹⁰⁸⁷. Można powiedzieć, że takie słowa Pawła VI o kolegalności miały zachęcić biskupów do nowej praktycznej realizacji kolegalności, z uwzględnieniem tego, że kolegalność zakłada współodpowiedzialność za cały Kościół, a więc domaga się od biskupów uniwersalnej miłości¹⁰⁸⁸.

Paweł VI 15 maja 1970 r. – w nawiązaniu do przeprowadzonej w poprzednim roku sesji synodalnej – podsumował swoje dotychczasowe nauczanie, mówiąc, że wypełniając swój program pontyfikatu, jako papież, jest zobowiązany do tego, aby realizować postanowienia soborowe¹⁰⁸⁹, w szczególności odnowę zasady kolegalności biskupów¹⁰⁹⁰.

Zgodnie z życzeniem Pawła VI pojęcie kolegalności ulegało podczas kolejnych pontyfikatów dalszemu rozwojowi. Kolejni papieże ukazywali nowe aspekty tej zasady życia posoborowego. Nowość ta sprawiła, iż w Kościele mówi się coraz częściej o *collegialitas Ecclesiae* na Synodzie Biskupów¹⁰⁹¹.

Jan Paweł II, w nawiązaniu do myśli Pawła VI dotyczącej potrzeby odnowy kolegalności, niejednokrotnie na Synodzie Biskupów zwracał uwagę na ten temat¹⁰⁹². Między innymi w 1983 r. ukazał synod jako szczególny wyraz kolegalności z zastrzeżeniem tego, że pełna kolegalność realizuje się wyłącznie na Soborze Powszechnym¹⁰⁹³, na zgromadzeniu synodalnym biskupów natomiast

¹⁰⁸⁷ Paulus VI, *In Sede Sixtina habita a Beatissimo Patre Sacrum concelebrate, ineunte Extraordinaria Episcoporum Synodo*, w: AAS 61 (1969) 718–719.

¹⁰⁸⁸ Tamże; por. FC 18.

¹⁰⁸⁹ Paulus VI, *E. mis Patribus Cardinalibus et Exc. mis Praesulibus e Consilio Secretariae generalis Synodi Episcoporum, qui Romae primo Coetui interfuerunt*, w: AAS 62 (1970) 444–445.

¹⁰⁹⁰ Por. EI 44–53.

¹⁰⁹¹ J. Kasiński, *Kolegalność władzy w Kościele przed Soborem Watykańskim II i przełom soborowy*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 33 (1995) nr 2, s. 5.

¹⁰⁹² O potrzebie odnowy kolegalności w Kościele Jan Paweł II pisał i wypowiadał się już jako kardynał Wojtyła – zob. J. Dyduch, *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów w 1967 r.*, „*Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny*” 39 (1996) nr 3–4, s. 155–170; K. Wojtyła, *O Synodzie Biskupów*, „*Tygodnik Powszechny*” 26 (1972) nr 10, s. 1–5.

¹⁰⁹³ Giovanni Paolo II, *Discorso al Consiglio della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi* (30.04.1983)...., dz. cyt., s. 11, n. 3.

wyrazem kolegalności jest wymiana opinii, która służy budowaniu wspólnoty Kościoła oraz wspólnoty między biskupami¹⁰⁹⁴.

Przy okazji zamknięcia II Generalnej Nadzwyczajnej Sesji, 7 grudnia 1985 r., Jan Paweł II, odnosząc się do słów Pawła VI z 27 października 1972 r., zaakcentował, że zgromadzenie to ukazuje dla Kościoła kolegalną istotę episkopatu. W wypowiedzi tej znaleźć można również myśl z *Ad gentes* Soboru Watykańskiego II¹⁰⁹⁵. Mowa o stwierdzeniu, że biskupi są wyświęceni nie tylko dla pewnej diecezji, ale dla zbawienia całego świata, a jako współpracownicy papieża sprawiają, że zgromadzenia Synodu Biskupów nabierają swojego szczególnego znaczenia¹⁰⁹⁶.

Interesującym przemówieniem Jana Pawła II na temat *collegialitas Ecclesiae* biskupów zgromadzonych na Synodzie Biskupów jest również mowa z 29 października 1987 r. na zakończenie VII Generalnej Zwyczajnej Sesji. Nie ma w tej przemowie nawiązania do zasady kolegalności, ale do porównywalnego hasła: synodalność¹⁰⁹⁷. Zdaniem Jana Pawła II, synodalność efektywna obecna na Synodzie Biskupów powinna z czasem – poprzez realizację postanowień synodalnych – objawić się w synodalności afektywnej¹⁰⁹⁸. Można więc powiedzieć, że omawiana kolegalność afektywna istnieje zawsze – nie tylko na zgromadzeniu synodalnym – i powinna służyć wprowadzaniu przez biskupów zaleceń synodalnych¹⁰⁹⁹.

Jan Paweł II 21 grudnia 1990 r., przemawiając do urzędników Kurii Rzymskiej, po raz kolejny podjął temat odnowy kolegalności na zgromadzeniu synodalnym. Była to odpowiedź na propozycje, które pojawiły się w październiku 1990 r. podczas Synodu Biskupów. Niektórzy biskupi zaproponowali wtedy, zrewidowanie tematu natury Synodu Biskupów, aby zastanowić się nad przyznaniem

¹⁰⁹⁴ Tamże.

¹⁰⁹⁵ DM 38.

¹⁰⁹⁶ Joannes Paulus II, *Synodo extraordinaria exeunte ad Patres congregatos habita*, w: AAS 78 (1986) 435, n. 6.

¹⁰⁹⁷ Synodalność – jako *sacra potestas*, czyli sprawowanie władzy świętej. Podobnie jak przy kolegalności, w przypadku synodalności również można mówić o synodalności efektywnej oraz afektywnej – zob. E. Corecco, *Ontologia della sinodalita* w: A. Autiero, A. Carena (red.), *Pastor Bonus in Popolo*, Roma 1990, s. 306.

¹⁰⁹⁸ Joannes Paulus II, *Allocutio Gratias agamus VII exeunte ordinario generali coetu Synodi Episcoporum habita*, w: AAS 80 (1988) 610, n. 4.

¹⁰⁹⁹ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 249.

tej instytucji najwyższego autorytetu wraz z głosem decydującym¹¹⁰⁰. Zdaniem papieża, Synod Biskupów to skuteczny wyraz afektu kolegialnego – wspólnej troski o Kościół powszechny¹¹⁰¹. W podsumowaniu tej przemowy Jan Paweł II powiedział: „synod jest szczególnym wyrazem kolegialności biskupów z papieżem”¹¹⁰².

Odnosząc się do tego wystąpienia, J.I. Arrieta powołał się na normy kodeksowe i przypomniał, że podmiotem najwyższej kościelnej władzy pozostaje nieustannie kolegium biskupów – zarówno w chwili, gdy gromadzi się na Soborze Powszechnym, jak i kiedy sprawuje władzę w sposób pozasoborowy zgodnie z kan. 337 KPK. Z takiej kodyfikacji wynika, że kolegialność obecna na Synodzie Biskupów nie może być formą sprawowania najwyższej kościelnej władzy, która jest przywilejem biskupa Rzymu oraz kolegium biskupów; zaś Synod Biskupów jest miejscem kolegialnego oraz instytucjonalnego współdziałania biskupów z papieżem, zgodnie z kan. 343 KPK¹¹⁰³.

Temat *collegialitas Ecclesiae* biskupów zgromadzonych na Synodzie Biskupów został również poruszony w adhortacji z 2003 r. *Pastores gregis*, gdzie Jan Paweł II wspomniał, iż Synod Biskupów ma służyć skuteczniejszemu wyrażeniu afektu kolegialnego, który zdaniem papieża łączy się z troską wszystkich biskupów o cały Kościół powszechny¹¹⁰⁴.

Podczas synodu w 2005 r. następca Jana Pawła II – Benedykt XVI – zwrócił uwagę na kolejny aspekt kolegialności; według niego Synod Biskupów powinien służyć jako pomoc we wzajemnym i braterskim otwarciu na indywidualne potrzeby i braki¹¹⁰⁵.

¹¹⁰⁰ M. Faccani, *Collegio e collegialita episcopale nel Sinodo 1969...*, dz. cyt., s. 7.

¹¹⁰¹ Z zachowaniem zasady, że Sobór Powszechny nie jest tożsamy z Synodem Biskupów – Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita*, w: AAS 83 (1991) 744, n. 6.

¹¹⁰² Tamże, w: AAS 83 (1991) 745, n. 7.

¹¹⁰³ J.I. Arrieta, *Il sinodo dei vescovi quale istituto di comunione*, „Ius Ecclesiae” 3 (1991) n. 1, s. 358–361.

¹¹⁰⁴ PaG, n. 58.

¹¹⁰⁵ Benedetto XVI, *Meditazione del Santo Padre Benedetto XVI durante l'Ora Terza del 3 ottobre 2005*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005...*, dz. cyt., s. 13.

Warto zaznaczyć, że w *Enchiridionie synodalnym* opublikowanym w 2005 r. znajduje się stwierdzenie, które mówi, iż istnieje również kolegialność częściowa, wyrażająca się w różnorodnej kolegialności afektywnej¹¹⁰⁶. Taka kolegialność powoduje, że *affectus collegialis* pobudza współpracę biskupów w działaniach na szczeblu lokalnym, narodowym, międzynarodowym; objawia się również na Synodzie Biskupów i służy zarówno poszczególnym biskupom, jak i całemu kolegium biskupów wraz z papieżem¹¹⁰⁷.

Obecnie obowiązujące *Episcopalis communio* papieża Franciszka potwierdza to, co dotychczas zostało wypracowane na temat kolegialności w Kościele. Po raz kolejny, tak jak w IV Regulaminie Synodu Biskupów¹¹⁰⁸, nastąpiło tu odwołanie do *Pastores gregis*¹¹⁰⁹. Przypomniano więc myśl o tym, że celem Synodu Biskupów – tak jak każdej innej instytucji kolegialnej, posiadającej charakter doradczy oraz ustawodawczy – jest poszukiwanie prawdy lub dobra Kościoła¹¹¹⁰. Nowością EC jest ukazanie misji biskupów jako posługi nie tylko dla instytucji Kościoła, lecz przede wszystkim na rzecz Ludu Bożego¹¹¹¹.

Analiza działalności Synodu Biskupów, poczynając od fazy przygotowawczej aż po dokument końcowy, który jest zwięźczeniem zgromadzenia synodalnego, pokazuje, że prace synodalne przebiegają zawsze według metody kolegialnej¹¹¹². Ten aspekt Synodu Biskupów podejmowany jest w Magisterium każdego posoborowego papieża¹¹¹³.

¹¹⁰⁶ Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, t. 1, 1965–1988, Bologna 2005, s. 2324–2326.

¹¹⁰⁷ Tamże.

¹¹⁰⁸ OS (2006), *Prooemium*.

¹¹⁰⁹ EC, wstęp, n. 1, 5, 6, 7, 10.

¹¹¹⁰ EC, wstęp, n. 7; por. PaG, n. 58.

¹¹¹¹ W. Góralski, *Struktury kolegialne w Kościele...*, dz. cyt., s. 26; por. Il Sinodo dei Vescovi, *Relatio Nunc nobis de arctione coniunctione inter ipsas Episcoporum Conferentias, lecta die 22 octobris 1969 in Synodo extraordinaria episcoporum et ab eadem Synodo die 27 octobris 1969 probata*, w: EV, t. 3, s. 1042–1068.

¹¹¹² J. Tomko, *Il Sinodo dei Vescovi e Giovanni Paolo II*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 22 n.

¹¹¹³ Również papież Jan Paweł I na początku pontyfikatu zapowiedział, że jego pragnieniem jest umocnienie kolegialności biskupów, kolegialności wypracowanej przez współdziałanie w zarządzaniu powszechnym Kościołem, z uwzględnieniem działań podejmowanych przez Synod Biskupów – zob. Joannes Paulus I, *Pontificatus Ioannis Pauli exordia*, w: AAS 70 (1978) 697.

Kolegialność w sensie ścisłym – *collegialitas effectiva* oznaczająca pasterską posługę całego kolegium biskupów pod przewodnictwem i w jedności z papieżem dotychczas formalnie na Synodzie Biskupów ze względu delegacyjną strukturę zgromadzenia - nie występowała¹¹¹⁴. Warto więc zaznaczyć, że nowa perspektywa Synodu Biskupów - jako procesu synodalnego (według wytycznych z 2018 r.) pozwala na to, aby już nie tylko delegaci episkopatu realizowali *collegialitas affectiva*; lecz teraz każdy biskup a nawet wszyscy ochrzczeni mają możliwość, aby poprzez *synodalitas effectiva* tworzyć wspólną drogę Kościoła¹¹¹⁵.

Podsumowując, można stwierdzić, że zgromadzenia Synodu Biskupów są obecnie znaczącymi dla ukazania kolegialności w Kościele. Wynika to z podobieństwa Synodu Biskupów do Soboru Powszechnego. Podobieństwo to objawia się w podczas obrad, poprzez obecność papieża oraz służących mu pomocą – radą reprezentantów episkopatu¹¹¹⁶. Konkludując, należy powiedzieć, że na Synodzie Biskupów mamy do czynienia z odnowioną mającą swe źródło w doktrynie *Vaticanum II collegialitas Ecclesiae*¹¹¹⁷. Synod Biskupów jest więc nową instytucją Kościoła, która nie tylko wyraża, lecz także integruje *affectus collegialis*¹¹¹⁸.

6.2. *Representatio Ecclesiae* Synodu Biskupów

Analizując posoborową odnowę Kościoła i wkład Synodu Biskupów w to *aggiornamento*, można zadać pytanie o *representatio Ecclesiae* tej instytucji. Warto zaznaczyć, że jest to dość ważne zagadnienie, choć do tej pory niezbyt często ukazywane w analizie Synodu Biskupów.

Paweł VI w swoim *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* zapisał, że Synod Biskupów jest organem kościelnym wspomagającym biskupa Rzymu

¹¹¹⁴ M. Kołodziej, *Kolegialne działanie biskupów w aspekcie efektywnym i afektywnym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” XXXI (2021), nr 34, s. 99-101.

¹¹¹⁵ EC, art. 5.

¹¹¹⁶ M. Faccani, *Collegio e collegialita episcopali nel Sinodo 1969...*, dz. cyt., s. 162.

¹¹¹⁷ A. Anton, *La collegialita nel Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 89.

¹¹¹⁸ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 252.

jako reprezentacja episkopatu¹¹¹⁹. Także *Christus Dominus*¹¹²⁰, używając identycznej terminologii opartej na *Apostolica sollicitudo*, ukazuje, że Synod Biskupów jako reprezentacja katolickiego episkopatu podejmuje jego zadania¹¹²¹.

Historia Kościoła niejednokrotnie wykazała, że takie ogólne określenia muszą być doprecyzowane, aby nie budziły wątpliwości. Dlatego właśnie *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 r. nie używa już stwierdzenia o charakterze reprezentatywnym Synodu, mówi natomiast, że Synod Biskupów jest posiedzeniem biskupów będących w łączności z biskupem Rzymu, a wybranych z różnych części świata, aby papieżowi służyć swoją poradą¹¹²².

Na wniosek Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów, W. Onclin objaśnił to nowe stwierdzenie kanoniczne:

- zgodnie z prawem biskup nie może sprawować jakiegoś zadania względem innego jak tylko powierzonego sobie Kościoła. W sensie teologicznym można jednak zauważyć troskę, jaką winni wykazywać wszyscy biskupi nie tylko względem ich własnych Kościołów, lecz także wobec Kościoła powszechnego i innych Kościołów partykularnych¹¹²³;
- synod nie może być pojmowany jako „całe kolegium biskupów”¹¹²⁴;
- z punktu widzenia prawa podczas synodu biskupi reprezentują tylko te Kościoły, które podlegają ich jurysdykcji¹¹²⁵.

¹¹¹⁹ Zob. ApS I.

¹¹²⁰ Zob. DB 5.

¹¹²¹ Warto zaznaczyć, że w pierwszych latach Synodu Biskupów takie określenie było dość często używane – zob. K. Wojtyła, *O Synodzie Biskupów...*, dz. cyt., s. 1.

¹¹²² KPK, kan. 342.

¹¹²³ W KPK, kan. 342 opuszczono także zwrot użyty w *Apostolica sollicitudo* oraz w *Christus Dominus*: „kościelna instytucja centralna”. Z punktu KPK określenie takie wydaje się niepotrzebne. Natomiast zwrot: „reprezentacja Katolickiego Episkopatu” jest prawnie nieprecyzyjny. Teologicznie można stwierdzić, że biskupi na synodzie troszczą się również o te Kościoły, które nie są pod ich jurysdykcją, to znaczy – zaspokajają też potrzeby innych Kościołów. W rozumieniu prawnym nie można już jednak twierdzić, że biskupi na synodzie reprezentują także inne wspólnoty albo są przez nie delegowani. W związku z tym, stwierdzenie to nie zostało użyte w dokumencie prawnym, jakim jest KPK – zob. *Risposta della Pontificia Commissione per la Revisione del Codice di Diritto Canonico*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 180.

¹¹²⁴ Zob. tamże.

¹¹²⁵ Gdyby tak nie było, mogłoby dochodzić do nadużyć. – zob. tamże, s. 180–181.

Do tego urzędowego wyjaśnienia warto dodać także komentarz A.G. Urru, który zauważa, że nie przypadkowo w nowym KPK kanony o Synodzie Biskupów zostały umieszczone bezpośrednio po tych o kolegium biskupów, co wskazuje na to, że synod nie może być traktowany jako dodatek do kolegium biskupów ani jako jego faza działania, ani jako reprezentacja episkopatu w sensie właściwym¹¹²⁶.

Pomimo jednoznacznego urzędowego komentarza W. Onclina temat Synodu Biskupów jako reprezentacji całego episkopatu nie został przez Sekretariat Generalny całkowicie porzucony. W 2006 r. w czwartym Regulaminie (w dokumencie natury nie tyle teologicznej, ile prawnej), we Wprowadzeniu, znalazło się ponownie odwołanie do reprezentatywności Synodu Biskupów określonej w *Apostolica sollicitudo*¹¹²⁷.

Można zauważyć, że wyjaśnienie W. Onclina nie zostało w pełni przyjęte przez Sekretariat Generalny, który w tej kwestii pragnie ukazać Synod Biskupów opierając się bardziej na *Apostolica sollicitudo* niż na normach KPK z 1983 r. Zapewne wynika to z tego, że akcentuje się tu mocniej koncepcję teologiczną niż prawną reprezentatywności Synodu Biskupów. Bardzo prawdopodobne, że *Ordo Synodi Episcoporum* powstałe za pontyfikatu Benedykta XVI (w 2006 r.) ma wzgląd na dotychczasowe Magisterium papieskie, m.in. na to, co Jan Paweł II zapisał w Posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores gregis* we fragmencie na temat Synodu Biskupów, mimo że ten dokument nie jest tu wprost wspomniany¹¹²⁸.

Podobne nauczanie Jan Paweł II przekazał Radzie Sekretariatu Generalnego 30 kwietnia 1983 r.¹¹²⁹. Myśli te mają swoją kontynuację w Konstytucji apostolskiej

¹¹²⁶ Można tu mówić tylko o reprezentacji całego episkopatu w sensie moralnym – zob. A.G. Urru, *Istituti per l'esercizio della collegialita e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990) n. 4, s. 579.

¹¹²⁷ Pojawia się tu stwierdzenie, że Synod Biskupów „w pewien sposób” reprezentuje cały katolicki episkopat – zob. OS (2006), *Prooemium*.

¹¹²⁸ Zob. PaG, n. 58.

¹¹²⁹ Jan Paweł II powiedział wtedy, że: „na Zgromadzeniu Synodu, reprezentowane są przez delegowanych biskupów poszczególne Kościoły lokalne wszystkich kontynentów” – zob. Giovanni Paolo II, *Discorso al Consiglio della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi* (30.04.1983), w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 10, n. 2.

papieża Franciszka *Episcopalis communio* z 2018 r., gdzie znajduje się odwołanie wprost do wspomnianych powyżej wypowiedzi Jana Pawła II¹¹³⁰. Można więc powiedzieć, że ApS poprzez hasło: „Synod Biskupów reprezentuje cały katolicki episkopat” rozpoczęło w Kościele nową dysputę dotyczącą reprezentatywności Synodu Biskupów¹¹³¹, a co za tym idzie – określenia i nadania przywilejów tej nowej instytucji¹¹³².

Synod Biskupów nie jest urzędem, który reprezentuje formalno-prawnie cały Kościół lub episkopat. Nie posiada on reprezentatywnego przywileju względem całego episkopatu, co wynika choćby z tego, że jego członkowie nie zostali wybrani przez ogół biskupów. Jest jednak instytucjonalną delegacją episkopatu wybraną w celu świadczenia pomocy papieżowi¹¹³³.

Warto ponadto zauważyć, że w zgromadzeniu synodalnym *representatio Ecclesiae* pojawia się w dwóch znaczeniach, które nawzajem się uzupełniają – po pierwsze w znaczeniu prawnym, a po drugie w teologicznym¹¹³⁴. Takie twierdzenie można poprzeć przemową Pawła VI wygłoszoną 30 września 1967 r. podczas otwarcia pierwszej sesji synodalnej, w której papież stwierdził, że ojcowie obecni na synodzie są reprezentantami na różne sposoby: reprezentują swoje Kościoły; konferencje biskupów, które ich wybrały; cały katolicki episkopat; jak również – w pewnym sensie – cały Lud Boży¹¹³⁵.

Podsumowując analizę problematycznej reprezentatywności Synodu Biskupów, należy pamiętać, że synod posiada *representatio Ecclesiae* nie w sensie prawnym, lecz moralnym¹¹³⁶, a zatem nie może podejmować decyzji w imieniu całego Kościoła lub episkopatu, ale jako delegacja całego episkopatu

¹¹³⁰ Zob. EC, wstęp, n. 2.

¹¹³¹ M. Żurowski, *Synodus Episcoporum in quantum „partes agens totius catholici Episcopatus”*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 62 (1973), nr 3, s. 378.

¹¹³² T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 243.

¹¹³³ PaG, n. 58.

¹¹³⁴ J.I. Arrieta, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica...*, dz. cyt., s. 268.

¹¹³⁵ J.G. Johnson, *The Synod of Bishops: an Exploration of its Nature and Function*, „Studia Canonica” 20 (1986), s. 306–308.

¹¹³⁶ M. Żurowski, *Synodus Episcoporum in quantum „partes agens totius catholici Episcopatus”*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 62 (1973), nr 3, s. 378.

może sprawować funkcję doradczą nie tylko w sprawach dotyczących Kościoła partykularnego, lecz także i Kościoła powszechnego¹¹³⁷.

6.2. *Sensus Ecclesiae* Synodu Biskupów

Według kan. 342 KPK Synod Biskupów posiada charakter doradczy względem papieża. Kolejny kanon doprecyzowuje funkcje Synodu Biskupów i zaznacza, że nie zwołuje się go w celu rozstrzygnięcia bądź redakcji dekretu. Przewidziano jednak możliwość, że z czasem, w przypadku zaistniałej potrzeby, instytucja ta – w określonych warunkach – może zostać wyposażona przez papieża w głos decydujący¹¹³⁸.

Kompetencje Synodu Biskupów wymienione w KPK niewiele różnią się od tych, jakie zostały zawarte w akcie erekcyjnym¹¹³⁹ oraz tych opisanych w obowiązującym *Episcopalis communio*¹¹⁴⁰. Można więc wymienić uprawnienia zwyczajne, polegające na konsultacji w sprawie danego problemu i poszukiwaniu jego rozwiązań, oraz uprawnienia delegowane, pozwalające na podejmowanie decyzji i wydawanie odpowiednich dekretów¹¹⁴¹.

Praktyka dotychczasowych zgromadzeń synodalnych pokazuje, że papież do tej pory nie zauważył szczególnej potrzeby, aby udzielić dodatkowych ustawodawczych kompetencji Synodowi Biskupów¹¹⁴². Trzeba zaznaczyć, że taka prawna możliwość¹¹⁴³ jest trudna w doktrynalnej interpretacji¹¹⁴⁴.

¹¹³⁷ A. Marranzini, *Sinodo dei Vescovi e collegialità*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive...*, dz. cyt., s. 118.

¹¹³⁸ KPK, kan. 343.

¹¹³⁹ *Apostolica sollicitudo* mówi, że Synod Biskupów ze swej natury ma charakter doradczy, a w wyjątkowych okolicznościach może także zostać wyposażony przez papieża we władzę ustawodawczą – zob. ApS II.

¹¹⁴⁰ EC, wstęp n. 3; EC art. 18 § 2.

¹¹⁴¹ R. Sobański, *Il concilio ecumenico. Il sinodo dei vescovi. Il collegio cardinalizio*, w: A. Longhitano (red.), *Collegialità e primato. La suprema autorità della Chiesa*, Bologna 1993, s. 103.

¹¹⁴² T. Rozkrut, *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, „Roczniki Nauk Prawnych” 21 (2011) nr 1, s. 240.

¹¹⁴³ Zgodnie z KPK, kan. 135 § 2.

¹¹⁴⁴ Synod Biskupów nie może być uważany za instytucję, która mogłaby zastąpić Sobór Powszechny, ani też za organ kościelny, który w sposób prawny i godziwy reprezentowałaby całe kolegium biskupów, toteż nie jest podmiotem władzy w Kościele – zob. W. Wójcik, *Organizacja i procedura Synodu Biskupów*,

Dlatego – pomimo wielu dotychczasowych propozycji mówiących nawet o tym, aby Synodowi Biskupów nadać nową potrójną władzę: nauczania, rządzenia i uświęcania¹¹⁴⁵ – należy uznać, że dzięki posiadanemu *sensus Ecclesiae*¹¹⁴⁶ jest ona przede wszystkim instytucją o charakterze doradczym¹¹⁴⁷.

Fakt, że oświecony przez Ducha Świętego Synod Biskupów doradza zgodnie z nadprzyrodzonym zmysłem wiary, potwierdzają również papieże w swoim dotychczasowym nauczaniu. Jan Paweł II w *Pastores gregis*, mówiąc o szczególnym miejscu i autorytecie Synodu Biskupów w Kościele, podkreśla, że sprawuje on funkcję doradczą, co jednak w żaden sposób nie umniejsza jego znaczenia¹¹⁴⁸. Dyrektorium Kongregacji Biskupów *Apostolorum successores* nie wspomina o nowych kompetencjach ustawodawczych Synodu Biskupów, przyznaje jednak za *Pastores gregis*, iż instytucja ta sprawuje cenny urząd polegający na charyzmacie służby papieżowi¹¹⁴⁹.

Warto podkreślić, że nawet gdyby *Apostolica sollicitudo* z 1965 r., KPK z 1983 r. czy też *Episcopalis communio* z 2018 r. nie przewidywały możliwości nadania dodatkowych uprawnień Synodowi Biskupów, to jednak zgodnie z normą KPK o władzy delegowanej papież w każdej chwili może nadać nowe przywileje tej czy jakiegokolwiek innej instytucji¹¹⁵⁰.

Znaczące dla Synodu Biskupów jest stwierdzenie Jana Pawła II mówiące, że posługa względem biskupa Rzymu jest wyrazem współodpowiedzialności episkopatu w zjednoczeniu z papieżem dla dobra całego Kościoła, gdzie głos doradczy synodu staje się w takim wypadku współuczestnictwem w zarządzaniu Kościołem powszechnym¹¹⁵¹.

„Ateneum Kapłańskie” 60 (1968), s. 147; S. Sołtyszewski, *Synod Biskupów*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 9 (1966) nr 3–4, s. 297.

¹¹⁴⁵ A.G. Urru, *Instituti per l'esercizio della collegialita e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990) 582, n. 4.

¹¹⁴⁶ A. Nadbrzeżny, *Zmysł wiary jako zjawisko eklesjalne, Kontekst teologiczno-historyczny*, „Theological Research” 5 (2017), s. 56-59.

¹¹⁴⁷ T. Rozkrut, *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła...*, dz. cyt., s. 240.

¹¹⁴⁸ PaG, n. 58.

¹¹⁴⁹ AMS 13.

¹¹⁵⁰ T. Rozkrut, *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła...*, dz. cyt., s. 240.

¹¹⁵¹ PaG, n. 58.

Chcąc opisać istotę Synodu Biskupów, należy powiedzieć, że jest to organ kościelny o charakterze doradczym, a ściślej – instytucja doradcza biskupa Rzymu¹¹⁵². Zdaniem J.I. Arriety nawet możliwość nadania Synodowi Biskupów prawa głosu decydującego nic nie zmienia w istocie tej instytucji. W takiej sytuacji pojawia się tylko delegacja biskupa Rzymu. A taka ewentualna dyspozycja nie zmienia wykładni prawnej tej instytucji¹¹⁵³.

Dla wspólnoty Kościoła walor głosu doradczego wypowiedzianego przez poszczególnych delegatów Kościołów partykularnych jest szczególny¹¹⁵⁴. Wynika to z tego, iż jest to głos przygotowany wspólnotowo, po konsultacji z Ludem Bożym Kościoła partykularnego, opracowany kolegalnie w odpowiedzialności za powierzony sobie Kościół w ramach konferencji biskupów i równocześnie z troską o cały Kościół powszechny¹¹⁵⁵. Taki proces synodalny, sprawia, że pod względem merytorycznym pojedynczy głos wypowiedziany na Synodzie Biskupów ma o wiele większe znaczenie niż tylko jako formalna wypowiedź doradcza¹¹⁵⁶. Głos doradczy – zawierający *sensus Ecclesiae* – jaki pojawia się na zgromadzeniu synodalnym, powinien być interpretowany w kontekście całego Kościoła¹¹⁵⁷. Wynika z tego, że na synodzie mamy do czynienia nie z dowolnie rozumianym doradzaniem, ale z radą o charakterze kwalifikowanej¹¹⁵⁸.

Synod Biskupów jest aktem wiary, dlatego każda opinia wypowiedziana przez ojca synodalnego ma szczególne znaczenie dla całego Kościoła powszechnego. Nie powinno się jej zatem traktować tylko jako świeckiej opinii, lecz zakładając

¹¹⁵² J.I. Arrieta, *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali...*, dz. cyt., s. 316.

¹¹⁵³ J.I. Arrieta zaznacza, iż przy takiej delegacji opinie wypowiedziane na zgromadzeniu czy to przez pojedynczych biskupów, czy jako propozycja całego zgromadzenia będą miały różny walor, a ich ostateczna ocena będzie zależna od papieża – zob. tamże, s. 316–318.

¹¹⁵⁴ Zob. KPK, kan. 393.

¹¹⁵⁵ EC art. 6.

¹¹⁵⁶ Giovanni Paolo II, *Discorso al Consiglio della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi* (30.04.1983)...., dz. cyt., s. 11, n. 3.

¹¹⁵⁷ A. Nadbrzeżny, *Zmysł wiary jako zjawisko eklezjalne, Kontekst teologiczno-historyczny...*, dz. cyt., s. 62–64.

¹¹⁵⁸ J. Tomko, *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo...*, dz. cyt., s. 36.

sensus Ecclesiae Ludu Bożego¹¹⁵⁹, należy ją postrzegać jako świadectwo wiary¹¹⁶⁰, natomiast głosowanie końcowe i redakcja pism posynodalnych powinny być rozumiane jako owoc działania Ducha Świętego – poszukiwanie *consensus Ecclesiae* poprzez służbę nie tylko głowie Kościoła, lecz całemu Ludowi Bożemu¹¹⁶¹.

Podsumowując, warto jeszcze raz podkreślić, że Synod Biskupów jest instytucją o charakterze doradczym, która wyraża opinie oraz deklaracje w tematach zagadnień podejmowanych na konkretnych sesjach synodalnych¹¹⁶², a przez to uczestniczy we władzy prymatu¹¹⁶³. Doradcza natura Synodu Biskupów wynika z kan. 334 KPK, który mówi, że instytucja ta służy pomocą papieżowi w wykonywaniu jego władzy. Także *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* i Konstytucję apostolską *Episcopalis communio* – w częściach, omawiających zagadnienie członków sesji synodalnej – zaznaczają, że w miarę możliwości przy ich wyborze należy uwzględnić posiadane przez nich kompetencje w temacie prac synodalnych, co świadczy o tym, że ich funkcje będą polegały na udzielaniu właściwych porad.¹¹⁶⁴ *Sensus Ecclesiae* będący szczególną zaletą Synodu Biskupów, pozwala jednej instytucji wypowiadać się na różnorodne tematy, co jest swoistego rodzaju nowością w Kościele i odzwierciedleniem reformatorskich propozycji powstałych w czasie Soboru Watykańskiego II¹¹⁶⁵.

6.4. *Communio Ecclesiae* Synodu Biskupów

Wspólnotowa natura Kościoła, ukazana przez *Vaticanum II*¹¹⁶⁶, zauważalna jest w działaniach Synodu Biskupów od samego początku. O potrzebie odnowy

¹¹⁵⁹ L. Siwecki, *Sensus fidei jako dar Ducha Świętego dla Kościoła*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 43/1 (2005), s. 82-85.

¹¹⁶⁰ EC, wstęp, n. 7.

¹¹⁶¹ Tamże.

¹¹⁶² M.C. Bravi, *Il Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 282.

¹¹⁶³ M. Żmudziński, *Prymat*, w: M. Rusecki, K. Kaucha, I.S. Ledwoń, J. Mastej (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 980.

¹¹⁶⁴ ApS IX.

¹¹⁶⁵ P. Colella, *Collegialità episcopale e Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico. La Chiesa dopo il Concilio*, Milano 1972, t. 2, s. 349.

¹¹⁶⁶ Zob. LG 13.

communio Ecclesiae mówił już podczas otwarcia I Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego, 29 września 1967 r., papież Paweł VI¹¹⁶⁷. L. Navarro, omawiając to zagadnienie, komentuje, że komunია biskupów, tak jak i wszystkie inne formy *communio Ecclesiae*, nie może zakończyć się tylko na *acts caritatis*, ale powinna przyjąć też konkretne formy prawno-instytucjonalne¹¹⁶⁸. Wynika z tego ważny wniosek, iż kolejnym zadaniem, jakie zostało dane Synodowi Biskupów dla odnowy Kościoła, jest budowanie komunii i szczególne dbanie o relację Kościół powszechny – Kościół partykularny¹¹⁶⁹.

L. Navarro zauważa również, że w przypadku, gdy pojawia się prośba o synodalną poradę, to na mocy święceń i zgodnie z braterskim duchem *communio Ecclesiae* każdy biskup jest sobie równy; a biskup udzielający swojej opinii ma prawo do tego, aby zgromadzenie synodalne go wysłuchało. Biskupi, którzy radę otrzymują, są natomiast zobowiązani, aby jej wysłuchać i ocenić, co dalej z nią zrobić. Nie są jednak zobowiązani do wprowadzania tych rad w życie; mowa tu bowiem o komunii możliwości – *communio potestatis*¹¹⁷⁰.

Jan Paweł II w 25. rocznicę zakończenia *Vaticanum II* – 20 grudnia 1990 r. – w wystąpieniu do Kurii Rzymskiej¹¹⁷¹ opisał wspólnotę w trzech wymiarach: dogmatycznym, kanonistycznym oraz duszpasterskim. Według papieża komunია jest kluczem do zrozumienia eklezjologii Soboru Watykańskiego II. *Communio*¹¹⁷² jest istotą Kościoła i obejmuje każdy wymiar eklezjalnego życia¹¹⁷³.

Odwołując się do *Lumen gentium*¹¹⁷⁴, Jan Paweł II ukazał Kościół jako wspólnotę miłości posłuszną Duchowi Świętemu, opartą na wierze,

¹¹⁶⁷ Zob. Paulus VI, *Allocutio Gratia vobis et pax habita in patriarchali Basilica Vaticana ut Episcoporum Synodi coetus inaugurarentur*, AAS 59 (1967), 963–969.

¹¹⁶⁸ L. Navarro, *II vincolo di comunione episcopale e le sue manifestazioni giuridiche*, „L’année canonique, Hors-série” (1982), t. 1, s. 205.

¹¹⁶⁹ LG 23.

¹¹⁷⁰ L. Navarro, *II vincolo di comunione episcopale e le sue manifestazioni giuridiche...*, dz. cyt., s. 213–214.

¹¹⁷¹ Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita...*, dz. cyt., s. 740–749.

¹¹⁷² Por. X. Leon-Dufour, *Wspólnota*, w: *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, s. 1074.

¹¹⁷³ Tamże, s. 742, n. 3.

¹¹⁷⁴ LG 23.

sakramentach i ładzie hierarchicznym¹¹⁷⁵. W takiej komunii pasterze i powierzony ich opiece Lud Boży „karmią się osobiście oraz wspólnotowo u źródeł łaski”¹¹⁷⁶. Taka definicja ukazuje dwa poziomy *communio Ecclesiae: communio pastorum* – wspólnotę pasterzy oraz *communio ecclesiarum* – wspólnotę Kościołów¹¹⁷⁷.

Zdaniem J.I. Arriety, wspólnota pasterzy realizuje wspólnotę Kościołów i istnieje we współczesnym Kościele na różne sposoby, również przez Synod Biskupów, który dba o *communio Ecclesiae* w sposób szczególny w relacji papież – episkopat¹¹⁷⁸. Takie zjednoczenie, będące szczególną wartością zgromadzeń synodalnych, opisano w *Apostolica sollicitudo* jako jedno z czterech zadań tej instytucji¹¹⁷⁹. Twórca ApS Paweł VI odwołał się do tego aspektu Synodu Biskupów również w 1974 r., nazywając tę instytucję „laboratorium wspólnoty”¹¹⁸⁰.

J.I. Arrieta, wypowiadając się na temat *communio Ecclesiae* realizowanej przez Synod Biskupów, wymienia także kolejne zadania tej instytucji: budowanie komunii wewnątrz całego episkopatu oraz promowanie idei komunii myśli – *communio in cogitationis* – w pracy duszpasterskiej i zarządzaniu Kościołem pod przewodnictwem głowy Kościoła¹¹⁸¹. Takie działania powinny uwzględniać komunie hierarchiczną¹¹⁸², którą obecny KPK opisuje przez zwrot: „pobudzać ścisłą łączność między biskupem rzymskim a biskupami”¹¹⁸³.

We wspomnianym już przemówieniu Jana Pawła II z okazji 25. rocznicy zakończenia *Vaticanum II* znajduje się myśl mówiąca o tym, iż „na wspólnej drodze”

¹¹⁷⁵ Por. J. Kudasiewicz, *Koinōnia w Nowym Testamencie*, w: A. Czaja, M. Marczewski (red.), *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, Lublin 2004, s. 68.

¹¹⁷⁶ Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita...*, dz. cyt., s. 742, n. 3.

¹¹⁷⁷ Tamże.

¹¹⁷⁸ J.I. Arrieta, *Il Sinodo dei vescovi quale Istituto di comunione...*, dz. cyt., s. 357–362.

¹¹⁷⁹ ApS II, n. 1a.

¹¹⁸⁰ Paulus VI, *Allocutio in auditorio Urbanianae Studiorum Universitatis die rei missionali provehendae per totum Orbem dicato recurrente*, w: AAS 66 (1974) 628.

¹¹⁸¹ J.I. Arrieta, *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali...*, dz. cyt., s. 320.

¹¹⁸² W. Bertrams, *De origine et significatione notionis: Hierarchica Communio*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 69 (1980), nr 1–2, s. 27–28.

¹¹⁸³ KPK, kan. 342.

Synod Biskupów syntetyzuje w jedność: postęp, wiarę oraz nadzieję¹¹⁸⁴. Dzięki takiemu działaniu tworzone są relacje między Kościołem powszechnym a Kościołami partykularnymi¹¹⁸⁵. Z takiej zaś łączności wynikają wnioski: po pierwsze jedność Kościoła powszechnego zostaje ubogacona wielością Kościołów partykularnych, po drugie Kościoły partykularne czerpią z przynależności do powszechnego Kościoła¹¹⁸⁶ i po trzecie Kościół powszechny urzeczywistnia się oraz działa w Kościołach partykularnych i przez nie¹¹⁸⁷.

Według R. Hajduka, *communio* jest podstawą eklezjologii po *Vaticanum II*¹¹⁸⁸; zaś wspólnota eklezjalna, ukierunkowana na zjednoczenie z Bogiem oraz przemianę świata w królestwo Boże pozwala aktualnie, jak nigdy dotąd na odnowę ludzkiego życia i wszelkiego działania¹¹⁸⁹. Dlatego warto zaznaczyć, że *communio Ecclesiae* wyraża się na Synodzie Biskupów również przez komunię wspólnej drogi – synodalne zjednoczenie *communio pastorum* oraz *communio ecclesiarum*, w czasie którego pojedyncze różnorodne głosy biskupów stają się „jednym głosem synodu-Kościła”¹¹⁹⁰. Perspektywa wspólnego celu¹¹⁹¹ pozwala w takim procesie na odnowę całego Kościoła powszechnego poprzez doświadczenie Kościołów partykularnych¹¹⁹². W taki sposób Synod Biskupów znajduje się również „na wspólnej drodze” odpowiedzialności i troski za Kościół powszechny¹¹⁹³.

Pastores gregis Jana Pawła II z 2003 r. ukazuje dwie perspektywy *communio Ecclesiae* na Synodzie Biskupów: po pierwsze integruje episkopat i łączy papieża

¹¹⁸⁴ Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita...*, dz. cyt., s. 742–743, n. 4.

¹¹⁸⁵ Por. R. Małecki, *Kościół jako wspólnota*, Lublin 2000, s. 105–107.

¹¹⁸⁶ Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita...*, dz. cyt., s. 742–743, n. 4.

¹¹⁸⁷ DB 11; por. T. Dereziński, *Urzeczywistnianie się Kościoła uniwersalnego w Kościele partykularnym w świetle literatury posoborowej*, Lublin 2002, s. 57–58.

¹¹⁸⁸ R. Hajduk, *Trzy czy cztery podstawowe funkcje Kościoła?*, *Pastoralnoteologiczny spór o koinonię*, „Studia Elbląskie” 14 (2013), s. 103–105.

¹¹⁸⁹ Tamże.

¹¹⁹⁰ Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita...*, dz. cyt., s. 746, n. 9.

¹¹⁹¹ Chodzi tu o wspólne dobro, jakim jest życie wieczne – por. UR 2.

¹¹⁹² J.I. Arrieta, *Il sinodo dei vescovi quale istituto di comunione...*, dz. cyt., s. 364.

¹¹⁹³ C. Colombo, *Il Sinodo episcopale*, „La Rivista Del Clero Italiano” 49 (1968), s. 6.

z biskupami; a po drugie daje możliwość wyrażenia opinii kościelnej na temat problemów, z którymi aktualnie zmagają się Kościół¹¹⁹⁴.

Zdaniem T. Rozkruta, niezwykle ważnymi elementami prawnymi ukazującymi *communio Ecclesiae* Synodu Biskupów są również składane przez uczestników zgromadzenia synodalnego *credo*¹¹⁹⁵ oraz wypracowane kolegią *Propositiones* dla Ojca Świętego¹¹⁹⁶.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden często pomijany objaw *communio Ecclesiae* zgromadzeń synodalnych – na komunie personalnego fenomenu. W 1969 r. opisał ją kardynał K. Wojtyła, kiedy podczas wystąpienia na Synodzie Biskupów – zgodnie z wyznawaną myślą filozoficzną – powiedział, że interpersonalna komunikacja pojawiająca się podczas synodalnych obrad zawiera element wspólnego obdarowania własną osobowością¹¹⁹⁷, będąc w ten sposób darem osobowym poprzez wewnętrzne uczestniczenie w nim całej osoby. Taka komunia personalnego fenomenu zakłada więc nie tylko dar zewnętrzny w postaci zabrania głosu i podzielenia się posiadaną wiedzą, lecz także dar uzewnętrznienia, a więc podzielenia się posiadanym doświadczeniem siebie i swoich przeżyć¹¹⁹⁸.

Na Synodzie Biskupów występuje również komunia świadectw – *communio libellorum*. Polegająca po pierwsze na tym, że świadectwo eklesjalne – bo tak można nazwać wypowiedź synodalną – jest zaświadczeniem o życiu we wspólnocie: o życiu w jedności, z i dla Kościoła¹¹⁹⁹. Po drugie, choć osoba wypowiadająca się na synodzie, mówi o swoich życiowych doświadczeniach, to jednak w przekazywanej relacji nie skupia się na swojej osobie, lecz w ostatecznym celu swojej wypowiedzi chce innych doprowadzić do wspólnoty Kościoła¹²⁰⁰.

W *communio libellorum* nie chodzi tylko o relację z „jednostkowymi, wielkimi życiowymi dziełami i wydarzeniami” – którą możnaby nazwać „świadectwem

¹¹⁹⁴ PaG, n. 58.

¹¹⁹⁵ Wyznanie wiary zgodne z wytycznymi Stolicy Apostolskiej – według KPK, kan. 833, n. 1.

¹¹⁹⁶ T. Rozkrut, *Instytucja Synodu Biskupów...*, dz. cyt., s. 256.

¹¹⁹⁷ B. Sesboüe, *Władza w Kościele*, Kraków 2003, s. 253–254.

¹¹⁹⁸ P. Erdő, *Aspetti giuridici del Sinodo dei Vescovi...*, dz. cyt., s. 45.

¹¹⁹⁹ Por. J. Mastey, *Świadectwo w argumentacji za wiarygodnością chrześcijaństwa*, „Verbum Vitae” 27 (2015), s. 236–238.

¹²⁰⁰ Tamże, s. 239–241.

nadzwyczajnym”, lecz przede wszystkim o autentyczne „świadectiono zwyczajne” dotyczące codziennego życia, podejmowanych obowiązków, wyzwań i ich nieustannej realizacji. Walorem takiej synodalnej wypowiedzi jest więc, świadectwo opisujące możliwość „nadprzyrodzonej stałości” całokształtu ewangelicznego życia¹²⁰¹.

Na Synodzie Biskupów dostrzega się również *communio Ecclesiae* poprzez świętą społeczność – *sancta societas* – gromadzącą się na sprawowaniu Liturgii Kościoła. Prace synodalne zaczynają i kończą się na modlitwie, a swoje kulminacyjne momenty mają na Eucharystii pod przewodnictwem papieża. Najświętsza Ofiara, wyrażając w sobie walory teologiczne i prawne, staje się tu zwieńczeniem całego Synodu Biskupów¹²⁰². Możliwość uczestniczenia przez Lud Boży w takiej Mszy Świętej sprawia, że zgromadzenie synodalne nie pozostaje w izolacji. A każdy chętny, pamiętając tylko, że Liturgia to dzieło wspólne Kościoła, może poprzez swoją modlitwę uczestniczyć w pracach synodalnych¹²⁰³.

Każda dotychczasowa sesja synodalna potwierdza, że papież jako ojciec synodu zawsze jest we wspólnocie z innymi biskupami oraz z całym Kościołem¹²⁰⁴. Synod Biskupów daje więc szczególne możliwości tworzenia i doświadczania powszechnej *episcopalis communio* – wspólnoty biskupów, która jednocześnie umacnia cały Kościół oraz nieustannie odnawia jego misję komunii w sensie afektywnym oraz efektywnym¹²⁰⁵.

Kanonista, badacz ustawodawstwa synodalnego T. Pieronek zauważa, że komunია, która ukazuje tajemnicę Kościoła, stała się priorytetem w odnowie katolickiej eklezjologii¹²⁰⁶. Kościół jako *Communio* opiera się

¹²⁰¹ Tamże, s. 241-245.

¹²⁰² LG 11.

¹²⁰³ KL 26.

¹²⁰⁴ PaG, n. 58.

¹²⁰⁵ Joannes Paulus II, *Allocutio Laetus, vobiscum communicans in XXX et postrema congregatione generali VIII Coetus ordinaril Synodi episcoporum habita*, w: AAS 83 (1991) 494, n. 1.

¹²⁰⁶ T. Pieronek, *La dimensione giuridica della comunione nella Chiesa particolare*, w: *Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis Ius in vita et in missione Ecclesiae*, w: *Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X Anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19–24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994, s. 389.

na współuczestniczeniu oraz współodpowiedzialności¹²⁰⁷. Dlatego też Synod Biskupów, posiadając „swój głos” dla dobra *communio Ecclesiae*, staje się miejscem wyrażania przez biskupów tej współodpowiedzialności za Kościół powszechny oraz ich współuczestnictwa w sprawowaniu władzy przez biskupa Rzymu¹²⁰⁸.

Głos doradczy powstały poprzez analizę znaków czasu i konsultację z Ludem Bożym¹²⁰⁹ pozwala również nazwać Synod Biskupów nie tylko instytucją opiniotwórczą, lecz także eklezjotwórczą¹²¹⁰.

¹²⁰⁷ Il Sinodo dei Vescovi, *Relazione finale del Sinodo dei Vescovi 1985*, II/C/6, „Aggiornamenti Sociali” 37 (1986) nr 1, s. 75-76.

¹²⁰⁸ EC, *Wstęp*, n. 2.

¹²⁰⁹ Tamże, n. 7.

¹²¹⁰ Por. tamże, n. 1.

ZAKOŃCZENIE

Synod Biskupów przysłużył się *Vaticanum II* – przede wszystkim w recepcji soborowych praktycznych wskazań, mających na celu odnowę komunii Kościoła. Dotychczasowe zgromadzenia synodalne i podejmowane zagadnienia wyznaczyły i wyznaczają w dalszym ciągu rytm duszpasterskich działań dla wspólnoty Kościoła. Kościelna refleksja na temat instytucji synodu pozwoliła natomiast na ukierunkowanie synodalnych działań ku doktrynalno-pastoralnej odnowie, zakładając, że Synod Biskupów odnawia Kościół zarówno poprzez swoją w nim obecność, jak i znajdowanie się w nieustannym wewnętrznym procesie przemian i odnowy.

Opracowania dotyczące problemu niniejszej pracy – opisujące Synod Biskupów – obecnie są jeszcze nieliczne w języku polskim, dlatego – co warto zaznaczyć – posłużono się przede wszystkim publikacjami włoskimi i hiszpańskimi.

Cel niniejszej pracy - całościowy opis instytucji Synodu Biskupów, ze szczególnym uwzględnieniem recepcji jego działalności - został osiągnięty. Zaprezentowano przemiany, jakie dokonują się w Kościele po Soborze Watykańskim II poprzez instytucję Synodu Biskupów. Osiągnięty cel dysertacji ukazano poprzez analizę rzeczywistości eklezjalnej z uwzględnieniem podziału na czas przed i po *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (1965). Opisana została struktura tej instytucji. Omówiono także dotychczasowe sesje synodalne, prezentując różnorodność tematów, jakimi zajmowały się do tej pory zgromadzenia. Zagadnienie badawcze, zakładające stałe *aggiornamento* Kościoła poprzez obecność i działalność Synodu Biskupów, pozwoliło również na ukazanie problemów eklezjotwórczych, z jakimi zмага się ta instytucja.

Choć temat pracy zakładał objęcie uwagą czas działalności Synodu Biskupów w okresie 1965–2018, dla aktualizacji i pełnej analizy tematu

uwzględniono również zmiany, jakie przyniosła w Kościele Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (2018). Aby ukazać permanentną odnowę, jaka dokonuje się zarówno w Synodzie Biskupów, jak i dzięki niemu, zasygnalizowano aktualne informacje o najnowszym synodzie – według wytycznych z 2018 r. – jakim będzie XVI Zgromadzenie Generalne Zwyczajne Synodu Biskupów pt. „Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo i misja”.

Należy ponadto zaznaczyć, że niniejsza praca ukazała problem badawczy, jako wieloaspektową „nowość Synodu Biskupów” w naturze teologicznej, prawnej i pastoralnej Kościoła. Każde zgromadzenie synodalne po 1965 r. to objaw upragnionego przez Jana XXIII *aggiornamento*, a już samo ogłoszenie kolejnej sesji i przygotowywanego zagadnienia synodalnego było niezwykle wydarzeniem dla całego Ludu Bożego. Pamiętając o tym, że Synod Biskupów posiada niewykorzystany do tej pory potencjał ustawodawczy, można zakładać, że ewolucja tej instytucji jeszcze się nie zakończyła. Jednak, co wykazała niniejsza praca, dotychczasowy „głos doradczy” sprawowany przez Synod Biskupów zgodnie z *sensus Ecclesiae* nie jest jego wadą, lecz zaletą niosącą realne zmiany we współczesnym Kościele.

Obecna rzeczywistość Kościoła, przy tak licznej episkopacie - 5364 biskupów (stan na 26 marca 2021 r.) - pokazuje, że nie jest to czynnik sprzyjający zwoływanie soborów powszechnych. Tak duża liczba biskupów jest dużym problemem ekonomicznym oraz logistycznym, związanym m.in. z trudnością stworzenia takich warunków soborowych, aby każdy z biskupów mógł się swobodnie wypowiedzieć. Należy więc aktualnie podkreślać wartość i wyjątkowość Synodu Biskupów, który w kwestiach kompetencji nie zastąpi soboru powszechnego, ale mimo to silnie oddziałuje na współczesny Kościół.

Niniejsza dysertacja ukazała Synod Biskupów jako *spiritus movens* zmian zachodzących w Kościele. Nie zapomniano przy tym, że choć jest to instytucja wynikająca z prawa ludzkiego, to jednak działająca z natchnienia Bożego w rzeczywistości Bosko-ludzkiej, której jedynym prawidłowym kluczem interpretacji jest wiara. Analiza pod tym kątem pozwoliła więc na wyciągnięcie ważnych końcowych wniosków:

- Synod Biskupów jest młodą, ale niezwykle ważną – mającą wpływ na codzienne życie – instytucją Kościoła;
- formalne powstanie tej instytucji to czas *Vaticanum II*, jednak swymi korzeniami sięga ona czasów apostoelskich;
- dzięki Synodowi Biskupów Kościół posoborowy pozostaje – zarówno ze sobą, jak i ze światem zewnętrznym – w nieustannym dialogu;
- zaletą zgromadzeń synodalnych nie jest tylko ich natura prawna, lecz także i duchowa – wynikająca z wiary w Boga i z miłości do wspólnoty Kościoła;
- zadaniem drogi synodalnej jest braterstwo – w wymiarze horyzontalnym (z drugim człowiekiem) oraz w wymiarze wertykalnym (z Bogiem);
- zmiany synodalne zaczynają się nie od czynu lub mówienia, lecz od słuchania i podjęcia współodowiedzialności za życie świata i drugiego człowieka;
- w przyszłości Synod Biskupów będzie się dalej zmieniał, aby służyć rozwiązywaniu kolejnych nowych problemów duszpasterskich, moralnych czy też doktrynalnych Kościoła.

Jak wykazano w niniejszej dysertacji, dotychczasowe zgromadzenia Synodu Biskupów podejmowały różnego rodzaju problemy eklesjalne. Dokonana już odnowa Kościoła była niejednokrotnie przypomnieniem potrzeby powrotu do Tradycji i Magisterium. W procesie synodalnym wypracowano ponadto nowe formy życia i działalności Kościoła. Realnym świadkiem tej posoborowej odnowy Kościoła – oprócz wszystkich omówionych w niniejszej pracy – są również dokumenty robocze powstałe na poszczególnych sesjach synodalnych. Niewątpliwie dalsze studium tych źródeł oraz analiza percepcji ich postulatów pozwoliłyby na ukazanie kolejnych aspektów „żywotności”, jaka wynika z istnienia Synodu Biskupów. Niniejsza praca jest więc przyczynkiem do dalszej refleksji naukowej na temat Synodu Biskupów i jego wpływu na „przebudzenie i nawrócenie synodalne” Kościoła po Soborze Watykańskim II.

SUMMARY

„As by the Lord's appointment St. Peter and the rest of the Apostles constitute one Apostolic College, so also the Bishop of Rome, the successor of Peter, and the bishops - the successors of the Apostles, are in communion with one another. [...] The College or Episcopal Body has authoritative authority only when it is taken together with the Bishop of Rome, the successor of Peter, as its Head, and with the latter's superior authority over all, both pastors and of the faithful” (LG 22).

Following this idea - after many proposals from the bishops, by the will of Pope Paul VI - the Synod of Bishops was established on 15 September 1965 with the *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*. It was a new central institution of the Church, made up of bishops - delegates from the individual local episcopates of the world. The meetings of the Synod of Bishops were intended to promote a close relationship between the Bishop of Rome and the whole episcopate. The bishops delegated to the Synod of Bishops were to become helpful to the Pope in defending and developing faith and morals, as well as in preserving and strengthening church discipline. The function of this new institution was defined as an advisory subject to the pope, so that the „foundation of authority” remained with the bishop of Rome.

An analysis of the organisational documents and the themes of the Synod of Bishops meetings held testify to its real impact on the life of the Church, on the development of faith based on divine revelation and on the daily existence of the community. One can also point to the changes taking place in the Synod of Bishops itself, the main criterion of which was the Church's effectiveness in evangelising activity.

Taking into account the achievements of *Vaticanum II* and the decision of Pope Paul VI, initiating a new ecclesial institution, one can pose a research

problem, which is: genesis and influence of the Synod of Bishops on the renewal of the Church after the Second Vatican Council.

Therefore, the aim of this dissertation is to answer the question: how did the Synod of Bishops come into being and what role did it play in the post-Conciliar transformation of the Church? The research undertaken in the field of fundamental ecclesiology has been carried out in the theological, legal and pastoral aspect, assuming the uniqueness of this institution in the community of the Church. This work also has a practical purpose - by showing the inspiring role of the synod, it may contribute to greater co-responsibility and involvement in the pastoral affairs of the Church of the entire People of God. Bearing in mind the sentence that „every renewal of the Church consists in an increase in fidelity to her vocation”, the final conclusions and the practical indications formulated may not only help to know and understand the Synod of Bishops better, but also to make aware the current postulate for ecclesial life formulated by Pope Francis: „synodal conversion”.

The theme formulated: „The Synod of Bishops in the post-conciliar renewal of the Church (1965-2018)”. - calls for some elaboration. The timeframe of the Church renewal under analysis has been defined as the time between 1965 and 2018. However, in order to outline the historical and theological context, this paper begins with a description of the biblical-patristic tradition from which the Synod of Bishops originated. A watershed time for the Church was the period of *Vaticanum II* (1962-1965), when the Synod of Bishops was institutionally born on 15 September 1965. The year 2018, was also a special time for the Church - this is when the revision of the norms for the life and activity of the Synod of Bishops, announced by Pope Francis, appears. What is peculiar to the present work - for an update and complete analysis of the topic, the changes brought to the Church by the Apostolic Constitution *Episcopalis communio* (2018) were also taken into account. And to show the permanent renewal that is taking place in and through the Synod of Bishops, an update on the latest synod - according to the 2018 guidelines - has not been omitted either. This will be the 16th Ordinary General Assembly

of the Synod of Bishops: „For a Synodal Church: communion, participation and mission”.

The search conducted indicates numerous theological, canonical and historical works on the Synod of Bishops. Research on synodal sessions was initiated by G. Caprile. Monographic publications on the Synod of Bishops have been produced by, among others: M. Alcalá, J.I. Arrieta, M.C. Bravi, A. Fernandez, F. Dupre La Tour, D.R. Foley, A. Indelicato, G.P. Milano and a Polish theologian-canonist: T. Rozkrut. Detailed issues related to the Synod of Bishops are also mentioned in numerous publications and articles.

Looking at the Church-wide scholarly output on the Synod of Bishops, it is easy to notice that most of these are works in Italian, Spanish, English and French.

The source material for this thesis were the documents of the Church, with particular emphasis on the documents of the Second Vatican Council, documents elaborated during synodal assemblies and papal statements. Their full presentation can be found in the bibliographic list of sources of this work. It is worth noting, however, that the most important documents will be those regulating the creation and functioning of the Synod of Bishops - among them: *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (of 1965), the Regulations of the Synod of Bishops *Ordo Synodi Episcoporum* (of 1966, as amended), the Apostolic Constitution *Episcopalis communio* (of 2018) and the Instruction on the Organisation of Synodal Assemblies and the Activities of the General Secretariat of the Synod of Bishops (of 2018).

It should be added that the work includes an appendix consisting of source documents translated into Polish and biographical notes showing the uniqueness of the persons holding the posts of general secretaries of the Synod of Bishops.

In the bibliography, apart from source texts, there are studies and auxiliary literature. The studies included are those which deal with the Synod of Bishops - they allowed for a proper reading of the content of the research material. The studies included are those which deal with the Synod of Bishops - they allowed for a proper reading of the content of the research material. The supporting literature consists

of other positions, which indirectly concern the issues discussed in the dissertation. If not stated otherwise, all foreign-language texts - in the author's translation.

In the implementation of the aim of the dissertation, the research method has been applied consisting in the analysis and criticism of sources and the synthesis of research results, which have been supplemented by the methods of observation, comparison and inference. The method adopted in the dissertation includes the following research elements: collection, description, analysis, and characterisation of sources connected with the reception of the renewal which is taking place in the Church by the Synod of Bishops.

The effect of the research has been presented in a systematic presentation, according to the adopted structure: title page in Polish and English, table of contents in Polish and English, list of abbreviations, introduction, six chapters, conclusion, summary in English, bibliography, appendices.

The first chapter of the following work is devoted to the characteristics of the idea of synodality in the Church. The study of Sacred Scripture, historical events and the Tradition of the Church made it possible to show the *approfondimento* of the Synod of Bishops.

The first paragraph describes the biblical basis of the Synod of Bishops. The second paragraph is devoted to a synthesis of selected synodal assemblies. Paragraph three is a description of the synodal 'spirit' and structure in the Eastern Churches. The fourth paragraph, on the other hand, characterizes the institutions supporting the pope before *Vaticanum II*.

The second chapter deals with the timing of the Synod of Bishops as an institution - that is, the period of preparation for and duration of *Vaticanum II*. Bearing in mind that the Synod of Bishops came into being *fuori le mura Vaticano II* - that is, outside the conciliar walls - a discussion of the proposal for a new form of collegiality has here allowed the context and needs for which the institution of the Synod of Bishops was set up to be illustrated.

The first paragraph of this chapter deals with an analysis of the formation of the ecclesial terminology which made it possible to institutionalise the Synod of Bishops. For a systematic presentation, the following paragraphs of this chapter

are divided according to the stages of formation of the Synod of Bishops: the first demands for a formalized collegiality made in the preparatory period for the Second Vatican Council, the proposals put forward and discussed during *Vaticanum II*, and the conciliar proposals on collegiality.

The third chapter contains a presentation of the legal documents that determined the creation and further functioning of the Synod of Bishops, showing the internal transformation of the institution.

The documents discussed are presented in chronological order: *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* (1965), the Regulations of the Synod of Bishops *Ordo Synodi Episcoporum* (1966 as amended), the Code of Canon Law of John Paul II (1983), the Apostolic Constitution *Episcopalis communio* (2018) and the Instruction on the Organisation of Synodal Assemblies and the Synod of Bishops (2012 as amended):

The fourth chapter presents the structure of the Synod of Bishops according to the current legal requirements of 2018. The research of this issue was carried out on the basis of sources: *Episcopalis communio* and the Instructions on the Organisation of Synodal Assemblies and the Activities of the General Secretariat of the Synod of Bishops.

The presentation of this chapter was shown through the following topics: the rules for the election of the participants of the Synod of Bishops, the members and functions of the Synod of Bishops bodies, the issue of the validity of the synodal mandate and the guidelines for the process of the activities of the Synod of Bishops.

The fifth chapter is a description of all synodal sessions to date. Thirty-seven assemblies of the Synod of Bishops have been held in Rome since 1965.

The chapter is divided according to the types of assemblies into: general sessions - 18 (including the division into ordinary: 15 and extraordinary: 3); special sessions - 11, particular sessions - 8.

With a view to updating the theme under study, the chapter has also been enriched with the presentation of a new perspective on the Synod of Bishops - the synodal process, which will be realised for the first time during the XVI Ordinary

General Assembly of the Synod of Bishops, entitled „For a Synodal Church: communion, participation and mission”.

The sixth chapter of this work deals with the problematic issues of the ecclesiological significance of the Synod of Bishops.

The successively discussed topics - *collegialitas Ecclesiae* of the Synod of Bishops, *representatio Ecclesiae* of the Synod of Bishops, *sensus Ecclesiae* of the Synod of Bishops, and *communio Ecclesiae* of the Synod of Bishops - have been edited to show the author's thought: „The ever-present task of the Synod of Bishops is *plantatio Ecclesiae* in the contemporary world”.

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA

1. Biblia

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Poznań 2000.

2. Dokumenty Synodu Biskupów

a) Dokumenty powołujące i regulujące pracę Synodu Biskupów

Paweł VI, *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, w: AAS 57 (1965) 775–780.

Paulus VI, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae* - OS (1966) w: AAS 59 (1967) 91–103.

Paulus VI, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus* - OS (1969) w: AAS 61 (1969) 525–539.

Paulus VI, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus nonnullis additamentis perficitur* - dalej: OS (1971) w: AAS 63 (1971) 702–704.

Benedykt XVI, *Ordo Synodi Episcoporum* - OS (2006) w: AAS 98 (2006) 755–779.

Franciszek, Konstytucja apostolska *Episcopalis Communio* – EC (2018) [online],
https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20180915_episcopalis-communio.html,
dostęp: 2021-07-04.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Istruzione sulla celebrazione delle Assemblee Sinodali e sull'attività della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi / Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów* - IC (2018) [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/il-sinodo-dei-vescovi/istruzione-sulla-celebrazione-delle-assemblee-sinodali.html>, dostęp: 2021-07-04.

b) Inne dokumenty Synodu Biskupów

Baldisseri L., *Episcopalis communio* [online],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#ba>, dostęp: 2021-07-04.

Conferenza Stampa di presentazione della Costituzione Apostolica „*Episcopalis communio*” di Papa Francesco sul Sinodo dei Vescovi [online],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html>, dostęp: 2021-07-04.

Fabene F., *Episcopalis communio* [online],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#fa>, dostęp: 2021-07-04.

General Secretariat for Synod of Bishops, #synod2023 [online],
<https://www.synod.va/en.html>, dostęp: 2022-01-29.

Il Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi, *Comunicato Stampa della XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi*, 07.03.2020 [online], <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/03/07/0145/00318.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per il Libano* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-il-libano-cristo-e-la-nostra-speranza-r.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per il Medio Oriente* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-il-medio-oriente-la-chiesa-cattolica-nel.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Africa* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-africa-la-chiesa-in-africa-e-la-sua-mi.html>, dostęp: 2021-07-07

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'America* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-america-lincontro-con-gesu-cristo-vivo.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Asia* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-asia-gesu-cristo-salvatore-e-la-sua-mi.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Europa* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-europa-siamo-testimoni-di-cristo-che-c.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale per l'Oceania* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/assemblea-speciale-per-l-oceania-gesu-cristo-seguire-la-sua-vi.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Decima Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/decima-assemblea-generale-ordinaria-il-vescovo-servitore-del-v.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Decimo Quarta Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/decimo-quarta-assemblea-generale-ordinaria-la-vocazione-e-la-mi.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Dodicesima Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/dodicesima-assemblea-generale-ordinaria-la-parola-di-dio-nella-.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Nona Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/nona-assemblea-generale-ordinaria-la-vita-consacrata-e-la-sua-m.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Nota del Sinodo dei Vescovi, 21.05.2021* [online],
<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/05/21/0314/00693.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Ottava Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ottava-assemblea-generale-ordinaria-la-formazione-dei-sacerdot.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Prima Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/prima-assemblea-generale-ordinaria.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Prima Assemblea Generale Straordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/prima-assemblea-generale-straordinaria-.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Quarta Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/quarta-assemblea-generale-ordinaria-la-catechesi-nel-nostro-tem.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Quinta Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ quinta-assemblea-generale-ordinaria-la-famiglia-cristiana.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Relatio Nunc nobis de arctione coniunctione inter ipsas Episcoporum Conferentias, lecta die 22 octobris 1969 in Synodo extraordinaria episcoporum et ab eadem Synodo die 27 octobris 1969 probata*, w: EV, t. 3, s. 1042-1068.

Il Sinodo dei Vescovi, *Relazione finale del Sinodo dei Vescovi 1985*, „Aggiornamenti Sociali” 37 (1986) nr 1, s. 67-79.

Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ seconda-assemblea-generale-ordinaria.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Generale Straordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ seconda-assemblea-generale-straordinaria-il-ventesimo-anniversa.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Speciale per l’Africa* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ ii-assemblea-speciale-per-lafrica-la-chiesa-in-africa-a-servizi.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Seconda Assemblea Speciale per l’Europa* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ seconda-assemblea-speciale-per-leuropa-gesu-cristo-vivente-nell.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Sesta Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ sesta-assemblea-generale-ordinaria-la-penitenza-e-la-riconcilia.html>, dostę: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Settima Assemblea Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/ settima-assemblea-generale-ordinaria-la-vocazione-e-la-missione.html>, dostę 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Sinodo Particolare per i Paesi Bassi* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/sinodo-particolare-per-i-paesi-bassi-la-situazione-pastorale-in.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Special Assembly for the Amazon* [online],
http://www.synod.va/content/synod/en/synodal_assemblies/2019-special-assembly-for-the-amazon-amazonia-new-paths-for-th.html, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Special Assembly for the Amazon* [online],
http://www.synod.va/content/synod/en/synodal_assemblies/2019-special-assembly-for-the-amazon-amazonia-new-paths-for-th.html, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Synod Assemblies* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Terza Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/terza-assemblea-generale-ordinaria-l-evangelizzazione-nel-mondo.html>, dostęp 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Terza Assemblea Generale Straordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/terza-assemblea-generale-straordinaria-le-sfide-pastorali-sulla.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Tredicesimo Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/xiii-assemblea-generale-ordinaria-la-nuova-evangelizzazione-per.html>, dostęp: 2021-07-07.

Il Sinodo dei Vescovi, *Undicesima Assemblea Generale Ordinaria* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/undicesima-assemblea-generale-ordinaria-leucaristia-fonte-e-c.html>, dostęp: 2021-07-07.

Segreteria Generale del Sinodo dei Versovi (red.), *Enchiridion del Sinodo dei Vescovi*, t. 1: 1965–1988 - Bologna 2005; t. 2: 1989–1995 - Bologna 2006; t. 3: 1996–2007 - Bologna 2008.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Assemblea Speciale del Sinodo dei Vescovi per la regione Pan-Amazzonica* [online],
<http://www.synod.va/content/sinodoamazonico/it.html>, dostę: 2021-07-07.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Quindicesimo Assembleia Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod2018/it.html>,
dostę: 2021-07-07.

Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Quindicesimo Assembleia Generale Ordinaria* [online], <http://www.synod.va/content/synod2018/it.html>,
dostę: 2021-07-07.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.Em.R. Card. Jan Pieter SCHOTTE* [online],
https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-generalis-schotte_xl_en.html, dostę: 2021-02-25.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: Suor Nathalie BECQUART* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/en/news/sr-nathalie-becquart-xmcj-.html>,
dostę: 2021-06-22.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.E.R. Mons. Nikola ETROVIĆ* [online],
https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-generalis-etrovic_xl_it.html, dostę: 2021-02-25.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S. E. Mons. Luis MARÍN DE SAN MARTÍN* [online],
<http://www.synod.va/content/synod/en/news/luis-marin-de-san-martin-o-s-a-.html>,
dostę: 2021-06-22.

Sinodo Dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi*:

S.E.R. Mons. Mario GRECH [online],

<http://www.synod.va/content/synod/en/general-secretariat/bishop-mario-grech-pro-secretary-general-for-the-synod-of-bishop.html>, dostęp: 2021-06-22.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi*:

S.Em.R. Card. Lorenzo BALDISSERI [online],

https://press.vatican.va/content/salastampa/it/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_baldisseri_1.html, dostęp: 2021-02-25.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi*:

S.Em.R. Card. Władysław RUBIN [online],

https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-general-rubin_xl_it.html, dostęp: 2021-02-25.

Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi*:

S.Em.R. Card. Jozef TOMKO [online],

https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-general-tomko_xl_it.html, dostęp: 2021-02-25.

Synod 2021-2023: Dla Kościoła synodalnego: komunia, uczestnictwo,

misja od poprzednich synodów [online], <https://synod.org.pl/>, dostęp: 2022-01-29.

Synod Biskupów, Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów

dla regionów Panamazońskich, Dokument końcowy – *Amazonia*:

nowe drogi dla Kościoła i ekologii integralnej (26.10.2019) [online],

https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20191026_synodo-amazonia_it.html, dostęp: 2021-07-17.

Vitali D., *Episcopalis communio* [online],

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/09/18/0654/01387.html#vita>, dostęp: 2021-07-04.

3. Dokumenty soborowe/synodalne

a) *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando* – AD

AD, s. I, t. 2, cz. 1: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series I (Antepreparatoria). Volumen II: Consilia et Vota Episcoporum ac Praelatorum. Pars I: Europa*, Typis polyglottis Vaticanis 1960.

AD, s. I, t. 2, cz. 2: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series I (Antepreparatoria). Volumen II: Consilia et Vota Episcoporum ac Praelatorum. Pars II: Europa*, Typis polyglottis Vaticanis 1960.

AD, s. I, t. 2, cz. 5: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series I (Antepreparatoria). Volumen II: Consilia et Vota Episcoporum ac Praelatorum. Pars V: Africa*, Typis polyglottis Vaticanis 1960.

AD, s. I, t. 2, cz. 6: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series I (Antepreparatoria). Volumen II: Consilia et Vota Episcoporum ac Praelatorum. Pars VI: America Septemtrionalis et Centralis*, Typis polyglottis Vaticanis 1960.

AD, s. I, t. 4, cz. 2: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series I (Antepreparatoria). Volumen IV: Studia et Vota Universitatum et Facultatum Ecclesiasticarum et Catholicarum. Pars II: Universitates et Facultates extra Urbem*, Typis polyglottis Vaticanis 1961.

AD, s. II, t. 2, cz. 2: *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II Apparando. Series II (Praeparatoria). Volumen II: Acta Pontificiae Commissionis Centralis Praeparatoriae Concilii Oecumenici Vaticani II. Pars II: Sessio tertia (15-23 Ian 1962), Sessio quarta (19-27 Feb 1962)*, Typis polyglottis Vaticanis 1967.

b) *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II* – ASY

ASY, t. 1, cz. 4: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Periodus prima, pars IV, Congregationes Generales XXXI-XXXVI*, Typis polyglottis Vaticanis 1971.

ASY, t. 2, cz. 2: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Periodus secunda, pars II, Congregationes Generales XL-XLIX*, Typis polyglottis Vaticanis 1972.

ASY, t. 2, cz. 4: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Periodus secunda, pars IV, Congregationes Generales LIX-LXIV*, Typis polyglottis Vaticanis 1972.

ASY, t. 3, cz. 6: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Periodus tertia, pars VI, Congregationes Generales CXII-CXVIII*, Typis polyglottis Vaticanis 1975.

ASY, t. 4, cz. 2: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II: Periodus quarta, pars II, Congregationes Generales CXXXIII-CXXXVII*, Typis polyglottis Vaticanis 1977.

c) *Dokumenty Soborów Powszechnych* – DSP

Baron A., Pietras H. (red.), *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, t. I (325-787): *Nicea I, Konstantynopol I, Efez, Chalcedon, Konstantynopol II, Konstantynopol III, Nicea II* - DSP I, Kraków 2001.

Baron A., Pietras H. (red.), *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, arabski, ormiański, polski*, t. IV (1511-1870): *Lateran V, Trydent, Watykan I* - DSP IV, Kraków 2004.

d) *Synodi et collectiones legum*/Synody i kolekcje praw – SCL

Baron A., Pietras H. (red.), *Synody i kolekcje praw/Synodi et collectiones legum*, t. I - SCL I, *Acta Synodalia ann. 50 - 381 roku*, Kraków 2006.

Baron A., Pietras H. (red.), *Synody i kolekcje praw/Synodi et collectiones legum*, t. II - SCL II, *Constitutiones Apostolorum*, Kraków 2007.

Baron A., Pietras H. (red.), *Synody i kolekcje praw/Synodi et collectiones legum*, t. IV - SCL IV, *Acta Synodalia ann. 381 - 431 roku*, Kraków 2010.

Baron A., Pietras H. (red.), *Synody i kolekcje praw/Synodi et collectiones legum*, t. VI - SCL VI, *Acta Synodalia ann. 431 - 504 roku*, Kraków 2011.

Baron A., Pietras H. (red.), *Synody i kolekcje praw/Synodi et collectiones legum*, t. VIII - SCL VIII, *Acta Synodalia ann. 506 - 553 roku*, Kraków 2014.

e) Sobór Watykański II: Schematy, Dekrety, Konstytucje, Wyjaśnienia

Schema Constitutionis de Ecclesia, Typis Polyglottis Vaticanis 1964.

Schema Constitutionis Dogmaticae de Ecclesia, Modi a Patribus Conciliaribus propositi a Commissione Ecclesiae et in specie de Episcopatu, Typis Polyglottis Vaticanis 1964.

Schema Constitutionis Dogmaticae de Ecclesia, Typis Polyglottis Vaticanis 1963.

Schemata Constitutionum et Decretum de quibus disceptatibus in Concilii sessionibus, Series secunda: de Ecclesia et de B. Maria Virgine, Typis Polyglottis Vaticanis 1962.

Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* – DM, 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. s. 433-471.

Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio* – UR, 1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. s. 193–208.

Sobór Watykański II, Dekret o katolickich Kościołach wschodnich *Orientalium Ecclesiarum* – DKW, 1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 247-265.

Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* – DB, 1965, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236-258.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* – LG, 1964, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 104-166.

Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* – KL, 1963, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 48-78.

Sobór Watykański II, LG - *Wstępna nota wyjaśniająca*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 167-170.

Sobór Watykański II, LG - *Wyjaśnienia podane przez J.E. Sekretarza Generalnego świętego Soboru na 123 Kongregacji Generalnej w dniu 16 listopada 1964 r.*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 167.

4. Dokumenty i nauczanie papieskie

Benedetto XVI, *Meditazione del Santo Padre Benedetto XVI durante l'Ora Terza del 3 ottobre 2005*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 11-16.

Discorso Di Papa Paulo VI alla Curia Romana (21.09.1963) [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630921_roman-curia.html, dostęp: 2021-07-04.

Franciszek, Adhortacja apostolska O głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii gaudium* – EG (24.11.2013), Wrocław 2013.

Franciszek, Adhortacja apostolska o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie *Evangelii gaudium* – EG (24.11.2013), Kraków 2013.

Franciszek, *Przemówienie do Międzynarodowej Komisji Teologicznej* (29.11.2019) [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/kom-teologiczna_29112019.html, dostęp: 2021-07-07.

Franciszek, *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015) [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/przemowienia/synodalnosc_17102015.html, dostęp: 2021-07-04.

Giovanni Paolo II, *Discorso al Consiglio della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi* (30.04.1983), w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 9-12.

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o biskupie służce Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata *Pastores gregis* – PaG (16.10.2003), Kraków 2003.

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi Tradendae* - CT (16.10.1979), w: Kubik W. (red.), *Katecheza po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Warszawa 1985, cz. II, s. 146-217.

Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym *Familiaris Consortio* – FC (22.11.1981), Wrocław 2000.

Jan Paweł II, Encyklika o działalności ekumenicznej *Ut unum sint* - UUS (25.05.1995), Kraków 1995.

Jan Paweł II, *Homilia na zakończenie VI Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego Synodu Biskupów* (29.10.1983), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI, 2, Poznań 1999, s. 413-418.

Jan Paweł II, List apostolski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu roku 2000 *Novo millennio ineunte* – NMI (06.01.2001), Wrocław 2001.

Joannes Paulus I, *Pontificatus Ioannis Pauli exordia*, w: AAS 70 (1978) 691-699.

Joannes Paulus II, *Ad Patres Cardinales, Familiam domni Papae Romanamque Curiam, imminente Nativitate Domini Iesu Christi habita*, w: AAS 83 (1991) 740-749.

Joannes Paulus II, *Allocutio Gratias agamus VII exeunte ordinario generali coetu Synodi Episcoporum habita*, w: AAS 80 (1988) 606-611.

Joannes Paulus II, *Allocutio Laetus, vobiscum communicans in XXX et postrema congregatione generali VIII Coetus ordinaril Synodi episcoporum habita*, w: AAS 83 (1991) 469-502.

Joannes Paulus II, *Constitutio apostolica Pastor Bonus* (28.06.1988), w: AAS 80 (1988) 841–912.

Joannes Paulus II, *Synodo extraordinaria exeunte ad Patres congregatos habita*, w: AAS 78 (1986) 431-438.

Joannes XXIII, *Motu proprio Superno Dei nutu*, w: AAS 52 (1960) 433-437.

Paulus VI, *Ad E.mos Patres Cardinales, ad Romanae Curiae Pontificalisque Domus Praelatos, per E.mum Sacri Collegii Decanum Summo Pontifici felicia ac fausta ominatos, Nativitatis Domini nostri Iesu Christi festo recurrente*, w: AAS 61 (1969) 34-46.

Paulus VI, *Allocutio Gratia vobis et pax habita in patriarchali Basilica Vaticana ut Episcoporum Synodi coetus inaugurarentur*, AAS 59 (1967), 963–969.

Paulus VI, *Allocutio in auditorio Urbanianae Studiorum Universitatis die rei missionali provehendae per totum Orbem dicato recurrente*, w: AAS 66 (1974) 625-629.

Paulus VI, *Allocutio Post duos menses ad Conclusionem della terza sessione del Concilio Vaticano II*, w: AAS 56 (1964) 1007-1018.

Paulus VI, *Allocuzione - 29.09.1963, Solenne inizio della seconda sessione del Concilio Ecumenico Vaticano II* [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630929_concilio-vaticano-ii.html, dostęp: 2021-07-04.

Paulus VI, *E.mis Patribus Cardinalibus et Exc.mis Praesulibus e Consilio Secretariae generalis Synodi Episcoporum, qui Romae primo Coetui interfuerunt*, w: AAS 62 (1970) 443–446.

Paulus VI, *In Sede Sixtina habita a Beatissimo Patre Sacrum concelebrate, ineunte Extraordinaria Episcoporum Synodo*, w: AAS 61 (1969) 716–721.

Paulus VI, *Motu Proprio Ad purpuratum Patrum* [online], https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19650211_ad-purpuratum.html, dostęp: 2021-07-04.

Paulus VI, *Motu Proprio Sacro Cardinalium Concilio* [online],
https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19650226_sacro-cardinalium.html, dostęp: 2021-07-04.

Pius X, *Constitutio apostolica Sapienti consilio* (29.06.1908), w: AAS 1 (1909) 7–19.

5. Inne źródła

Atanazy, *In Epistola ad Aftos Episcopos Momitum*, w: Migne J.P., PG, t. 26, kol 1029-1050.

Atanazy, *In Epistolam de Synodis Monitum*, w: Migne J.P., PG, t. 26, kol. 678–794.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus 1990, AAS 82 (1990) 1033–1363, tekst polski: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II* - KKKW, Lublin 2002.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983) p. II 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu* - KPK, Poznań 2008.

Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus - CIC, Romae 1917

Euzebiusz, *Historia Ecclesiastica*, w: *Pisma Ojców Kościoła*, t. 3, Sajdak J. (red.), *Euzebiusz z Cezarei, Historia kościelna, O męczennikach palestyńskich*, Kraków 1993, s. 1-460.

Hieronim, *Epistula* 33, 4, w: Migne J.P., PL, t. 22, kol. 446-448.

Holy and Great Council of the Orthodox Church, *En route vers le Concile* [online], <https://www.holycouncil.org/towards-the-council>, dostęp: 2021-07-04.

Ignacy Antiocheński, *List do Kościoła w Filadelfii*, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 1998, s. 132-135.

Ignacy Antiocheński, *List do Kościoła w Rzymie*, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 1998, s. 128-131.

Innocentius, *Epistula ad episcopos Africanos - Augustini Epistula 181*, w: *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. 44, A. Goldbacher (red.), s. *Aureli Augustini Hipponiensis Episcopi Epistulae 124-184A*, Vindobonae-Lipsiae 1904, s. 701-714.

Klemens Rzymski, *List do Kościoła w Koryncie*, w: *Biblioteka Ojców Kościoła - nr 10*, Starowieyski M., *Pierwsi świadkowie, Pisma Ojców Apostolskich*, Kraków 1998, s. 51-87.

Kongregacja Nauki Wiary, *Prymat Następcy Piotra w tajemnicy Kościoła* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19981031_primato-successore-pietro_pl.html, dostęp: 2021-07-04.

La Santa Sede, *Enchiridion Vaticanum – EV*, t. 1: 1962-1965 - Bologna 1976;
t. 2: 1963-1967 - Bologna 1977; t. 3: 1968-1970 - Bologna 1977;
t. 4: 1971-1973 - Bologna 1978; t. 5: 1974-1976 - Bologna 1979;
t. 6: 1977-1979 - Bologna 1980; t. 7: 1980-1981 - Bologna 1982;
t. 8: 01.01.1982 - 25.01.1983 (*compreso il Codex Iuris Canonici*) - Bologna 1984;
t. 9: 1983-1985 - Bologna 1987; t. 10: 1986-1987 - Bologna 1989;
S1: *Omissa* 1962-1987 - Bologna 1990;
S2: *Indici generali* 1962-1987 - Bologna 1990;
t. 11: 1988-1989 - Bologna 1991;
t. 12: 1990 (*compreso Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*) - Bologna 1992;

t. 13: 1991-1993 - Bologna 1995; t. 14: 1994-1995 - Bologna 1997;
 t. 15: 1996 - Bologna 1999; t. 16: 1997 - Bologna 1999;
 t. 17: 1998 - Bologna 2000; t. 18: 1999 - Bologna 2002;
 t. 19: 2000 - Bologna 2004; t. 20: 2001 - Bologna 2004;
 S3: *Omissa e Indici Generali 1988-2001* - Bologna 2005;
 t. 21: 2002 – Bologna 2005; t. 22: 2003-2004 – Bologna 2006;
 t. 23: 2005-2006 – Bologna 2008; t. 24: 2007 – Bologna 2009;
 t. 25: 2008 – Bologna 2011; t. 26: 2009-2010 – Bologna 2012;
 t. 27: 2011 – Bologna 2013; t. 28: 2012 – Bologna 2014;
 t. 29: 2013 – Bologna 2016; t. 30: 2014 – Bologna 2016;
 t. 31: 2015 – Bologna 2018; t. 32: 2016 – Bologna 2019.

Mansi J.D., *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio*, Venettis 1776.

Migne J.P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca; Patrologia Graeca* – PG, Paris 1857.

Migne J.P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina; Patrologia Latina* – PL, Paris 1844.

Optat z Mileve, *Historia donatistarum*, w: *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, t. 26, C. Ziwsa (red.), *S. Optati Milevitani Librii VII*, Pragae-Vindobonae-Lipsiae 1893, s. 1-216.

Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, t. 1, E. Stanula (red.), *Św. Cyprian, Listy*, Warszawa 1969.

Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Code Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus fontium annotatione et indice ana alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989.

Pontificium Consilium De Legum Textibus Interpretandis, *Codex Canonum siarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus fontium annotatione*, Libreria Editrice Vaticana 1995.

Posynodalne Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów *Apostolorum successores* – AMS (22.02.2004), w: EV, t. 22, 1047-1275, tekst polski: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. Kacprzyk W., Sitarz M., Lublin 2006, s. 517-711.

Rescriptum ex Audientia – 29.09.2006, w: AAS 98 (2006) 755.

Risposta della Pontificia Commissione per la Revisione del Codice di Diritto Canonico, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 179-181.

Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium Ecclesiae imago de pastoralis ministerio episcoporum* – EI (22.02.1973), w: EV, t. 4, s. 1226-1487.

Tertulian, *De ieiunis*, w: Migne J.P., PL, t. 2, kol. 953-978.

The Holy See, *Sinodo dei Vescovi* [online],
https://www.vatican.va/roman_curia/synod/index_it.htm, dostęp: 2022-01-09.

Votum Pontificiae Commissionis de Re Biblica circa N. 22 Schematis Constitutionis De Ecclesia, Typis Polyglottis Vaticanis 1964.

Wiara.pl, *Dokument o synodalności w Kościele* [online],
<https://kosciol.wiara.pl/doc/4699705.Miedzynarodowa-Komisja-Teologiczna-o-synodalnosci>, dostęp: 2021-07-07.

6. Serie wydawnicze tekstów źródłowych w zasobach online

Acta of the Second Vatican Council [online], <https://archive.org/details/second-vatican-council>, dostęp: 2021-07-04.

Acta sanctorum [online], <http://www.patristique.org/Acta-sanctorum.html>, dostęp: 2021-07-04.

Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum - CSEL [online],
<http://www.earlymedievalmonasticism.org/Corpus-Scriptorum-Ecclesiasticorum-Latinorum.html>, dostęp: 2021-07-04.

Mansi J.D., *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio* [online],
<http://patristica.net/mansi>, dostęp: 2021-07-04.

Migne J.P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca; Patrologia Graeca – PG* [online], <http://patristica.net/graeca/>, dostęp: 2021-07-04.

Migne J.P., *Patrologiae Cursus Completus, Series Latina; Patrologia Latina – PL* [online], <http://patristica.net/latina/>, dostęp: 2021-07-04.

Monastic Manuscript Project [online],
<http://www.earlymedievalmonasticism.org/index.html>, dostęp: 2021-07-04.

The Holy See, *All Acta Apostolicae Sedis - AAS* 01 (1909) - AAS 113 (2021) [online], https://www.vatican.va/archive/aas/index_sp.htm, dostęp: 2021-07-04.

II. OPRACOWANIA

Alcalá M., *Historia del Sínodo de los Obispos*, Madrid 1996.

ALETEIA, *Nathalie Becquart: kobieta, której będą słuchać biskupi. Profesjonalistka z pasją do modlitwy biblijnej i żagli* [online],
<https://pl.aleteia.org/2021/02/14/nathalie-becquart-kobieta-ktorej-beda-sluchac-biskupi-profesjonalistka-z-pasja-do-modlitwy-biblijnej-i-zagli/>, dostęp: 2021-07-07.

Anton A., *Episcoporum Synodus: partens agens totius catholici Episcopatus*, „Periodica” 57 (1968), s. 495–527.

Anton A., *La collegialita nel Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 59–111.

Anton A., *Verso una collegialità più effettiva nel Sinodo dei vescovi (I)*, „La Rivista Del Clero Italiano” 64 (1983) nr 4, s. 290–302.

Arrieta J.I., *El Sinodo de los Obispos*, Pamplona 1987.

Arrieta J.I., *Il regolamento del Sinodo. Novità e prospettive*, „Ius Ecclesiae” 19 (2007) nr 3, s. 659-670.

Arrieta J.I., *Il sinodo dei vescovi quale istituto di comunione*, „Ius Ecclesiae” 3 (1991) nr 2, s. 356–365.

Arrieta J.I., *Il Sinodo dei Vescovi. Rilevanza della prassi di attuazione in ordine al compimento delle sue finalità istituzionali*, w: *Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis, Ius in vita et in Missione Ecclesiae. Acta Symposii Internationalibus Iuris Canonici occurrente X anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19–24 Aprilis 1993 in Civitate Vaticana Celebranti*, Città del Vaticano 1994, s. 309–323.

Arrieta J.I., *Lo sviluppo istituzionale del Sinodo dei Vescovi*, „Ius Ecclesiae” 4 (1992) nr 1, s. 189–213.

Bertrams W., *Commentarium in Litteras Apostolicas Apostolica sollicitudo Pauli Papae VI*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 55 (1966) nr 1, s. 115–132.

Bertrams W., *De Synodi Episcoporum potestate cooperandi in exercitio potestatis primatialis*, „Periodica” 57 (1968) nr 3, s. 528–549.

Bertrams W., *Struttura del Sinodo dei Vescovi*, „La civiltà Cattolica” 116 (1965) nr 4, s. 417–423.

Berutti C., *Adnotationes*, „Monitor Ecclesiasticus” 90 (1965), s. 531–549.

Blaza M., *Synodalność (soborowość) w Kościołach wschodnich*, „Studia Bobolanum” 31 (2020) nr 2, s. 87-111.

Bravi M.C., *Il Sinodo dei Vescovi. Istituzione, fini e natura. Indagine teologico-giuridica*, Roma 1995.

Bujak J., *Dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej Synodalność w życiu i misji Kościoła*, w: Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 83–113.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi, Prima Assemblea Generale (29 settembre - 29 ottobre 1967)*, Roma 1968.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1969, Prima Assemblea Straordinaria (11 - 28 ottobre 1969)*, Roma 1970.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1971, Seconda Assemblea Generale (30 settembre - 6 novembre 1971)*, Roma 1972.

Caprile G., *Il sinodo dei vescovi 1974, Terza Assemblea Generale (27 settembre - 26 ottobre 1974)*, Roma 1975.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1977, Quarta Assemblea Generale (30 settembre - 29 ottobre 1977)*, Roma 1978.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1980, Quinta Assemblea Generale (26 settembre - 25 ottobre 1980)*, Roma 1982.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1983, Sesta Assemblea Generale (29 settembre - 29 ottobre 1983)*, Roma 1984.

Caprile G., *Il Sinodo Straordinaria 1985, Seconda Assemblea Generale Straordinaria (24 novembre - 8 dicembre 1985)*, Roma 1986.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1987, Settima Assemblea Generale Ordinaria (1 - 30 ottobre 1987)*, Roma 1987.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1990, Ottava Assemblea Generale Ordinaria (30 settembre - 27 ottobre 1990)*, Roma 1991.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi 1991, Assemblea Speciale per l'Europa* (28 novembre - 14 dicembre 1991), Roma 1992.

Caprile G., *Il Sinodo dei Vescovi e il suo funzionamento*, w: Tomko J. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 121–157.

Colella P., *Collegialita episcopale e Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico. La Chiesa dopo il Concilio*, t. 2, Milano 1972, s. 335–350.

Colombo C., *Il Sinodo episcopale*, „La Rivista del Clero Italiano” 49 (1968), s. 5–6.

Corecco E., *Ontologia della sinodalita* w: A. Autiero, A. Carena (red.), *Pastor Bonus in Popolo*, Roma 1990, s. 303–329.

Corsaro F., *I concilii di Roma e di Milano del 390 e l'Adversus Iovinianum di Gerolamo; intorno al terna verginita-maternita*; „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 447–460.

deon.pl, *Prof. Aleksander Bańka: w polskim Kościele istnieją dwie skrajności w myśleniu o synodzie* [online], <https://deon.pl/wiara/prof-aleksander-banka-w-polskim-kosciele-istnieja-dwie-skrajnosci-w-mysleniu-o-synodzie,1628075>, dostęp: 2022-01-29.

Dovere E., *Diritto romano, Diritto Romano e prassi conciliare ecclesiastica (sec. III–V)*, „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 7–24.

Dupre La Tour F., *Le Synode des Eveques dans le contexte de la collégialité*, Romae 2002.

Dyduch J., *Kardynał Karol Wojtyła w służbie Kościołowi Powszechnemu. Udział w pracach Kurii Rzymskiej i Synodów Biskupów*, Kraków 1998.

Dyduch J., *Synod Biskupów wyrazem troski o Kościół powszechny*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 51 (2008) nr 3–4, s. 107–118.

Dyduch J., *Synodalność jako forma uczestnictwa we władzy kościelnej*, „Annales Canonici” 5 (2009), s. 45-57.

Dyduch J., *Wkład kardynała Karola Wojtyły w dzieło I Synodu Biskupów – 1967 r.*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 39 (1996) nr 3–4, s. 155–170.

Dyl J., *Sobory powszechne w drugim tysiącleciu chrześcijaństwa*, Tarnów 1997.

Erdö E., *Aspetti giuridici del Sinodo dei Vescovi. Quattro decenni di sviluppo istituzionale*, w: Eterović N. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 39–55.

Eterovic N. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005.

Eterović N., *Sinodo dei Vescovi: espressione privilegiata della comunione episcopale*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 23–26.

Fabene F., *Odnova synodu biskupów*, „L'Osservatore Romano” (2018) nr 11, wyd. polskie, s. 57.

Faccani M., *Collegio e collegialita episcopali nel Sinodo 1969*, Bologna 1991.

Fagiolo V., *Il Synodus Episcoporum*, „Ephemerides Iuris Canonici” 25 (1969) nr 1–2, s. 9–64.

Fernandez A., *Nuevas estructuras de la Iglesia*, Burgos 1980.

Ferrara V., *Il Sinodo dei Vescovi tra ipotesi e realta*, „Apollinaris” 42 (1969) nr 1–2, s. 491–555.

Fischer J.A., *Das Konzil zu Karthago im Frühjahr 256*, „Annuario Historiae Conciliorum” 15 (1983), s. 1–14.

Fischer J.A., *Das Konzil zu Karthago im Jahr 255*, „*Annuario Historiae Conciliorum*” 14 (1982), s. 227–240.

Foley D.R., *The Synod of Bishops: its canonical structure and procedures*, Washington D.C. 1973.

Francescato M., *Strutture centrali della Chiesa universale*, w: AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. 2, Roma 1990, s. 555–588.

Fürst C.G., *Die Bischofssynode*, w: Listl J., Schmitz H. (red.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999, s. 353–359.

Gądecki S., *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła. Refleksje na kanwie XII Generalnego Zgromadzenia Zwyczajnego Synodu Biskupów w Rzymie (5–26 październik 2008 r.)* „*Currenda*” 1 (2009), s. 133–146.

Gavrilyuk P., *Council Meets Despite Absence of Four Patriarchates Under the Sway of Russia* [online], <https://www.americamagazine.org/issue/historic-orthodox-council-meets-despite-absence-four-churches>, dostęp: 2021-07-04.

Ghirlanda G., *Adnotatio ad responsum authenticum circa can. 346 § 1*, „*Periodica*” 81 (1992), s. 347–350.

Ghirlanda G., *Sinodo dei Vescovi, Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Torino 1993.

Gołębiowski K., *Synod: wspólna droga* [online], <http://www.idziemy.pl/kosciol/synod-wspolna-droga/3/>, dostęp: 2021-30-04.

Górecki E., *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978–2003*, w: Tymosz S. (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II. Materiały ogólnopolskiej sesji naukowej zorganizowanej 23 października 2003 r. w Lublinie*, Lublin 2004, s. 15–34.

Górecki E., *Jan Paweł II a Synod Biskupów w latach 1978–2003*, w: Tymosz S. (red.), *Synodalność Kościoła w nauczaniu i działalności Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 15–34.

Górecki E., Synod Biskupów, w: Krukowski J. (red.), *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Poznań 2005, t. 2/1, s. 174–184.

Grocholewski Z., *Synod Biskupów w życiu Kościoła* [online], https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/inne/grocholewski_synodbp2005.html, dostęp: 2021-30-04.

Gutiérrez J.L., *Il Sinodo dei Vescovi*, w: Arrieta J.I. (red.), *Codice di Diritto Canonico e leggi complementari commentato*, Roma 2004, s. 283–288.

Hajduk R., „*Querida Amazonia*” - nowe drogi dla ewangelizacji, „Homo Dei” r. 89, nr 3/4 (2020), s. 11-23.

Hajjar J., *Die Synoden in der Ostkirche*, „Concilium” 1 (1965), nr 8, s. 650-654.

Hamer J., *I soggetti della suprema potestà nella Chiesa: visione teologica*, „Apollinaris” 61 (1983), s. 475–485.

Indelicato A., *Il Sinodo dei Vescovi. La collegialità sospesa 1965–1985*, Bologna 2008.

Jan Pieter Schotte - nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1994.htm#Schotte>, dostęp: 2021-02-25.

Jan Pieter Schotte w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bschotte.html>, dostęp: 2021-02-25.

Jezierski J., *Synody i synodalność*, w: Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 29–46.

Johnson J.G., *The Synod of Bishops: an Exploration of its Nature and Function*, „*Studia Canonica*” 20 (1986), s. 275–318.

Józef Tomko - nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1985.htm#Tomko>,
dostęp: 2021-02-25.

Józef Tomko w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btomko.html>,
dostęp: 2021-02-25.

KAI, *Debata KAI: „Po co nam ten Synod?”* [online],
<https://youtu.be/WDOP8F6j6B4>,
dostęp: 2021-11-11.

KAI, *Do czego służą synody biskupów?* [online], <https://ekai.pl/do-czego-sluzaj-synody-biskupow/>,
dostęp: 2021-07-07.

KAI, *Kard. Grech: Synodalność to coś więcej niż „mania papieża”* [online],
<https://www.ekai.pl/kard-grech-synodalnosc-to-cos-wiecej-niz-mania-papieza/>,
dostęp 2021-07-22.

KAI, *Ogłoszono temat Synodu Biskupów w 2022 roku* [online],
<https://www.ekai.pl/ogloszono-temat-synodu-biskupow-w-2022-roku/>,
dostęp: 2021-07-07.

KAI, *Po co nam ten Synod? – za nami debata KAI* [online], <https://www.ekai.pl/po-co-nam-ten-synod-debata-kai/>,
dostęp: 2021-11-11.

KAI, *S. Nathalie Becquart – kim jest pierwsza kobieta z prawem głosu podczas Synodu Biskupów?* [online], <https://www.niedziela.pl/artukul/64711/S-Nathalie-Becquart-kim-jest-pierwsza>,
dostęp: 2021-07-07.

KAI, *Watykan ogłosił zmiany w organizacji Synodu Biskupów* [online],
<https://www.ekai.pl/zaprezentowano-nowa-instrukcje-o-organizowaniu-i-przebiegu-synodow/>,
dostęp: 2021-07-04.

KAI, *Watykańska instrukcja o organizowaniu i przebiegu synodów* [online], <https://papiez.wiara.pl/doc/5062446.Watykanska-instrukcja-o-organizowaniu-i-przebiegu-synodow>, dostęp: 2021-07-04.

Kałużny T., *Nowy sobór ogólnoprawosławny. Natura, historia przygotowań, tematyka*, Kraków 2008.

Kaucha K., *Istota Kościoła i kolegalności*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5 (2019), s. 55–68.

Kijas Z., *Dynamiczny charakter norm odnoszących się do Synodu Biskupów. Na kanwie pięćdziesięciolecia motu proprio Pawła VI Apostolica sollicitudo*, w: Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 71–82.

Kloppenburger F.B., *O Sínodo dos Bispos. Representacao e Acao do Colegio?*, „Revista Eclesiastica Brasileira” 27 (1967) nr 2, s. 339–347.

Krajowe Biuro Organizacyjne ŚDM, *O synodzie* [online], <https://lizbona2023.pl/synod-2018/o-synodzie>, dostęp: 2021-08-21.

Kroczyński P., *Rozdział wstępny: „Klucz”*, w: Kroczyński P., Krzywda J., Sosnowski A. (red.), *Droga do Amoris laetitia, Annales Canonici Monographiae*: 5, Kraków 2017, s. 11-23.

Lorenzo Baldisseri - nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios2014.htm#Baldisseri>, dostęp: 2021-02-25.

Lorenzo Baldisseri w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbaldl.html>, dostęp: 2021-02-25.

Luis Marín de San Martín w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bmarindsm.html>, dostęp: 2021-06-22.

Mario Grech - nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios2020.htm#Grech>,
dostęp: 2021-02-25.

Mario Grech w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bgrechm.html>,
dostęp: 2021-02-25.

Marranzini A., *Il Sinodo organo della sollecitudine pastorale dei vescovi per il popolo di Dio*, „La Rivista Del Clero Italiano” 64 (1983) nr 11, s. 847–858.

Marranzini A., *Sinodo dei Vescovi e collegialita*, w: Tomko J. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 112–120.

Milano G.P., *De Synodo Episcoporum*, w: Marzoa A., Miras J., Rodríguez-Ocaña R. (red.), *Comentario exegetico al Código de derecho canónico*, Pamplona 1996, t. 2, s. 603–625.

Milano G.P., *Il Sinodo dei Vescovi*, Milano 1985.

Milano G.P., *Il Sinodo dei Vescovi: natura, funzioni, rappresentativita*, „L’année canonique, Hors-série” (1992), t. 1, s. 167–182.

Milano G.P., *Paolo VI e il principio di collegialita nel Sinodo dei Vescovi*, w: AA. VV., *Paul VI et les réformes institutionnelles dans l’Église*, Brescia 1987, s. 30–48.

Miranda A., *Chiesa orientale ed occidentale nel sinodo di Seleucia-Rimini*, „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 461–470.

misyjne.pl, *Synod o synodalności – wszystko co musisz wiedzieć (WIDEO)* [online], <https://misyjne.pl/synod-o-synodalnosci-wszystko-co-musisz-wiedziec/>,
dostęp: 2022-01-29.

Nabywaniec S., *Komentarz historyczny. Spojrzenie na Synod Zamojski 1720 r. po trzystu latach*, w: P. Nowakowski (red.), *Statuty Synodu Zamojskiego 1720 r. Nowe tłumaczenie z komentarzami*, Kraków 2020, s. 275-315.

Nagy S., *Doktryna Synodu*, „*Analecta Cracoviensia*” 2 (1970), s. 157–187.

Necel W., *Synod Biskupów* [online],

https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAI/ms201510_synod.html,

dostęp: 2021-07-08.

Nikola Eterović w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/beterovic.html>, dostęp: 2021-02-25.

Pch24.pl, *Kard. Mario Grech: Sensus fidei – podstawa procesu synodalnego Kościoła* [online], <https://pch24.pl/kard-mario-grech-sensus-fidei-podstawa-procesu-synodalnego-kosciola/>, dostęp: 2021-09-10.

Pentin E., *Pope Francis Boosts Authority of the Synod of Bishops*,

„National Catholic Register”, 18 September 2018 [online],

<https://www.ncregister.com/blog/pope-francis-boosts-authority-of-the-synod-of-bishops>, dostęp: 2021-07-04.

Perszon J., „*Raban w Kościele*”, *Nadzwyczajny synod o rodzinie w 2014 r., Wolność dyskusji w Kościele a Magisterium*, „*Ateneum Kapłańskie*” t. 164, z. 2 (2015), s. 321-338.

Provost J.H., *The Synod of Bishops*, w: Coriden J.A., Green T.J., Heintschel D.E. (red.), *The Code of Canon Law. A text and Commentary*, New York 1985, s. 281–286.

Przekop E., *Wschodnie patriarchaty starożytne*, Warszawa 1981.

Rabczyński P., *Synodalność według papieża Franciszka*, w: Rabczyński P. (red.), *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, Pelplin 2020, s. 115-125.

Ratzinger J., *Scopi e metodi del Sinodo dei Vescovi*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 45–58.

Rozkrut T., *Instytucja Synodu Biskupów w Kościele posoborowym*, Tarnów 2010.

Rozkrut T., *Synod Biskupów na temat nowej ewangelizacji*, w: Zakręta A., Sosnowski A. (red.), *Servabo legem tuam in toto corde meo: księga pamiątkowa dedykowana księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie CM, dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UPJPII z okazji 70. rocznicy urodzin*, Kraków, 2013, s. 421-430.

Rozkrut T., *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, „Roczniki Nauk Prawnych” 21 (2011) nr 1, s. 227–243.

Schotte J.P., *The Synod of Bishops: A Permanent yet Adaptable Church Institution*, w: „Studia Canonica” 26 (1992), s. 289–306.

Schotte J.P., *The Synod of Bishops: A Permanent yet Adaptable Church Institution*, „Studia Canonica” 26 (1992), s. 289–306.

Sguropulus S., *Vera historia unionis non verae inter Graecos et Latinos sive Concilii Florentini exactissima narratio*, Hagae 1660.

Sikora P., *Synod o synodalności* [online],
<https://www.tygodnikpowszechny.pl/synod-o-synodalnosci-162435>,
dostęp: 2021-07-07.

Simonetti M., *Il concilio, il papa e l'imperatore*, „Studia Ephemeridis Augustinianum” 78 (2002), s. 25-34.

Sitarz M., *Synod Biskupów*, w: Sitarz M. (red.), *Leksykon prawa kanonicznego*, Lublin 2019, k. 2698–2706.

Sobański R., *Il concilio ecumenico. Il sinodo dei vescovi. Il collegio cardinalizio*, w: Longhitano A. (red.), *Collegialita e primato. La suprema autorita della Chiesa*, Bologna 1993, s. 69–124.

Sobański R., *L'uso del concetto di „collegialità” nel contesto teologico degli enunciati ufficiali della Chiesa e le sue implicanze nel diritto canonico*, „Concilium” 26 (1990) nr 4, s. 63-75.

Sobański R., *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 34 (1991) nr 3–4, s. 261–266.

Sołtyszewski S., *Synod Biskupów*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 9 (1966) nr 3–4, s. 287–300.

stacja7.pl, *Synod nie jest badaniem nastrojów, ani sondażem. Po co jest Synod?* [online], <https://stacja7.pl/opinie/synod-nie-jest-badaniem-nastrojow-ani-sondazem-po-co-jest-synod/>, dostęp: 2022-01-29.

Starowieyski M., *Sobory Kościoła niepodzielonego*, Tarnów 1994.

Stoffel O., *Die Bischofssynode*, w: Lüdicke K. (red.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. 2 (cann. 204–459), Essen 1998.

Strękowski S., *Synody w Afryce prokonsularnej III wieku jako przejaw kolegialności biskupów w świetle Kanonów synodalnych i Listów św. Cypriana z Kartaginy*, „Vox Patrum” 72 (2019), s. 97–120.

Szeląg T., *Cesarz Konstancjusz II i kler w świetle kanonów uchwalonych przez synody w Antiochii (341 r.) i Sardyce (343–344 r.)*, „Starożytności” 2/2011, s. 69–72.

Szewczyk P., *Synody i sobory pierwszych wieków / Wykłady patrystyczne (9)* [online], <https://www.youtube.com/watch?v=CLierZZHCTU>, dostęp: 2021-09-16.

Sztafrowski E., *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 16 (1973) nr 3–4, s. 111–169.

Talamanca A., *Sinodo dei Vescovi*, w: *Enciclopedia giuridica*, t. 27, Roma 1992, s. 1–7.

Tomko J. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985.

Tomko J., *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo*, w: Eterović N. (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 27–37.

Tomko J., *Aspetti teologici del Sinodo dei Vescovi. Dottrina e dinamismo*, w: N. Eterović (red.), *Il Sinodo dei Vescovi, 40 anni di storia 1965–2005*, Citta del Vaticano 2005, s. 27–37.

Tomko J., *Il Sinodo dei Vescovi e Giovanni Paolo II*, w: J. Tomko (red.), *Il Sinodo dei Vescovi. Natura, metodo, prospettive*, Citta del Vaticano 1985, s. 13–44.

Urru A.G., *Istituti per l'esercizio della collegialita e del primato: il Concilio Ecumenico e il Sinodo dei Vescovi*, „Monitor Ecclesiasticus” 115 (1990) nr 4, s. 569–589.

VATICAN NEWS, *Grech: il Sinodo si trasforma per dar spazio al popolo di Dio* [online], <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2021-05/sinodo-vescovi-grech-intervista.html>, dostęp: 2021-07-07.

VATICAN NEWS, *Nowa forma Synodu Biskupów wezwaniem do kreatywności* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-08/nowa-forma-synodu-biskupow-wezwaniem-do-kreatywnosci.html>, dostęp: 2021-08-22.

VATICAN NEWS, *Nowa postać Synodu Biskupów, aby dać głos Ludowi Bożemu* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-05/nowa-postac-synodu-biskupow-aby-dac-glos-ludowi-bozemu.html>, dostęp: 2021-07-07.

VATICAN NEWS, *Papież: pandemia zniweczyła nasze plany, trzeba słuchać Ducha* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/papiez/news/2021-04/papiez-pandemia-zniweczyla-nasze-plany-trzeba-sluchac-ducha.html>, dostęp: 2021-07-07.

VATICAN NEWS, S. Becquart: *Synod to droga nawrócenia, by naprawdę słuchać Ducha* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-05/s-becquart-synod-to-droga-nawrocenia-by-naprawde-sluchac-ducha.html>, dostęp: 2021-05-21.

VATICAN NEWS, *Siostra Becquart: Franciszek coraz bardziej docenia rolę kobiet w Kościele* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-02/siostra-becquart-franciszek-coraz-bardziej-docenia-role-kobiet.html>, dostęp: 2021-07-07.

VATICAN NEWS, *Watykańska instrukcja o organizowaniu i przebiegu synodów* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2018-10/synod-mlodzi-2018-instrukcja-o-synodzie.html>, dostęp: 2021-07-04.

Viana A., *Las nuevas normas estatutarias del Sínodo de los Obispos*, „Ius Canonicum” 94 (2007), s. 657–676.

Władysław Rubin - nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1979.htm#Rubin>, dostęp: 2021-02-25.

Władysław Rubin w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/brubin.html>, dostęp: 2021-02-25.

Wójcik W., *Organizacja i procedura Synodu Biskupów*, „Ateneum Kapłańskie” 60 (1968), s. 142-158.

Wojtyła K., *O Synodzie Biskupów*, „Tygodnik Powszechny” 26 (1972) nr 10, s. 1–5.

Wooden C., *Pope says structures for collaboration, collegiality need strengthening*, „National Catholic Reporter”, 13 June 2013 [online], <https://www.ncronline.org/news/vatican/pope-says-structures-collaboration-collegiality-need-strengthening>, dostęp: 2021-07-04.

ZENIT, *Pope's Address to Congregation for Doctrine of the Faith*, „Zenit”, 29 January 2016 [online], <https://zenit.org/2016/01/29/popes-address-to-congregation-for-doctrine-of-the-faith>, dostęp: 2021-07-04.

Zizola G., *Il Sinodo dei vescovi. Cronaca – bilancio – documentazione*, Torino 1968.

Zizola G., *Il Sinodo dei vescovi. Cronaca-bilancio-documentazione*, Torino 1968.

Żurowski M., *Synodus Episcoporum in quantum partens agens totius catholici episcopatus*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 62 (1973) nr 3, s. 375–391.

III. LITERATURA POMOCNICZA

Arrieta J.I., *Diritto dell' organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997.

Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne*, t. 1, Opole 1957.

Bardecki A., *Biskupi w kościele powszechnym*, „Tygodnik Powszechny” 16 (1962) nr 2, s. 2.

Berto V.A., *Collegio Apostolico e „Collegio Episcopale”*, Rovigo 1964.

Bertrams W., *Commentarium in Litteras Apostolicas Apostolica sollicitudo Pauli Papae VI*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 55 (1966) nr 1, s. 115-132.

Bertrams W., *De origine et significatione notionis: Hierarchica Communio*, „Periodica de Re Morali Canonica Liturgica” 69 (1980), nr 1–2, s. 23-30.

Blaza M., *Kościół w stanie epiklezy*, Kraków 2018.

Bouyer L., *Kościół Boży. Mistyczne Ciało Chrystusa i Świątynia Ducha Świętego*, Warszawa 1977.

Chițescu N., Todoran I., Petruța I., *Teologia dogmatica si simbolica. Manual pentru facultatile teologice*, t. 2, Cluj-Napoca 2005.

Clement O., *Ecclesiologie orthodoxe et dialogue oecumenique*, „Contacts” 15 (1963) nr 42, s. 89-106.

Collegium, w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 1, s. 568.

Colombo C., *Il Colegio Episcopale e il primato del Romano Pontefice*, „La scuola cattolica” 93 (1965), s. 35-56.

Corpus w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 1, s. 733.

Czaja A., *Papieża Franciszka wizja i odnowa Kościoła*, Opole 2018.

Czaja A., *Podstawowe elementy eklezjologii communio*, „Teologia Praktyczna” 3 (2002), s. 44–58.

Dereziński T., *Urzeczywistnianie się Kościoła uniwersalnego w Kościele partykularnym w świetle literatury posoborowej*, Lublin 2002.

Dvoretzky J., *Starożytny słownik grecko-rosyjski* [online], <https://dikipedia.com/dic-gr-ru-old-term-21756.htm>, dostęp: 2021-07-04.

Dvornik F., *Bizancjum a prymat Rzymu*, Warszawa 1985.

Dzieżon G., *Ewolucja znaczenia terminu „osoba moralna” w kanonicznym porządku prawnym*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 57 (2014) nr 1, s. 7–22.

Episkopalizm, w: *Słownik języka polskiego PWN* [online], <https://sjp.pwn.pl/slowniki/episkopalizm.html>, dostęp 2021-07-04.

Evdokimov P., *Prawosławie*, Warszawa 2003.

Eyt P., *Verso una Chiesa democratica?*, Roma 1969.

Faris J., *Eastern, Catholic Churches, Constitution and Governance*, New York 1992.

Ferreiro A., *Petrine Primacy Conciliar Authority, and Priscilian*, „*Studia Ephemeridis Augustinianum*” 78 (2002), s. 631-645.

Ghirlanda G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 1993.

Góralski W., *Struktury kolegialne w Kościele*, „Studia Teologii Dogmatycznej” 5 (2019), s. 19-40.

Granat W., *Dogmatyka*, w: Łukaszyk R., Bieńkowski L., Gryglewicz F. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, kol. 23-28.

Hajduk R., *Trzy czy cztery podstawowe funkcje Kościoła?*, *Pastoralnoteologiczny spór o koinonię*, „Studia Elbląskie” 14 (2013), s. 97-114.

Halík T., *Teatr dla aniołów, Życie jako religijny eksperyment*, Kraków 2011.

Haller D.G., *Helvidius, Jovinian and the Virginity of Mary in Law Fourth-Centry Rome*, „Journal of Early Christian Studies” 1 (1993), s. 47–71.

Hryniewicz W., *Hermeneutyka w dialogu. Szkice teologiczno-ekumeniczne*, Opole 1998.

Hryniewicz W., *Kościół siostrzane, Dialog katolicko-prawosławny 1980–1991*, Warszawa 1993.

Hryniewicz W., *Wschód i Zachód chrześcijaństwa. Od schizmy do dialogu*, w: Polkowski A. (red.), *Jan Paweł II w dialogu miłości z Kościołem wschodnim*, Warszawa 1983), s. 9–57.

Jeanrond W. G., *Hermeneutyka teologiczna*, Kraków 1999.

Jurczyk U. i in. (red.), *Najważniejsze postaci w dziejach Kościoła katolickiego*, Poznań 2006.

Kamiński A., *Starczystwo. Kierownictwo duchowe w Rosji w XIX w.*, Kraków 2014.

Karwacki R., *Znaczenie słowa communio*, „Studia Podlaskie” 9 (1994) nr 2, s. 124–140.

Kasper W., *Kościół jako wspólnota. Refleksje nad eklezjologiczną ideą przewodnią Soboru Watykańskiego II*, „Communio” 6 (1986) nr 4, s. 26–42.

Kasprzak D., *Kościół IV i V wieku a połowiczne nawrócenie na chrześcijaństwo*, w: Pałucki J. i in. (red.), *Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła*, Lublin 2009, s. 161-185.

Koczwarą S., *Kościół Afrykański wobec Katedry Świętego Piotra*, Sandomierz–Wilno 2006.

Kołodziej M., *Kolegialne działanie biskupów w aspekcie efektywnym i afektywnym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” XXXI (2021), nr 34, s. 93-110.

Kongregacja Nauki Wiary, *List do Biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია Communionis notio*, w: Zimowski Z., Królikowski J. (red.), *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, Tarnów 1995, 390–401.

Kraśński J., *Kolegialność władzy w Kościele przed Soborem Watykańskim II i przełom soborowy*, „Studia Theologica Varsaviensia” 33/2 (1995), s. 5–30.

Krzyszowski Z., *Eklezjologia po Soborze Watykańskim II*, „Studia” 12 (2005), s. 93–103.

Krzywda J., *Prymat papieski i Kolegium Biskupów w świetle nauki Vaticanum I i II*, Kraków 2008.

Kudasiewicz J., *Koinōnia w Nowym Testamencie*, w: Czaja A., Marczewski M. (red.), *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*, Lublin 2004, s. 55-77.

Kulisz J., *Wprowadzenie do teologii fundamentalnej*, Kraków 1995.

Leon-Dufour X., *Wspólnota*, w: *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1990, s. 1073-1076.

Lukoszek M., *Kolegium Biskupów a jedność Kościoła w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia Warmińskie” 47 (2010), s. 215-227.

Magie D., *De Romanorum iuris publici sacrique vocabulis sollemnibus in Graecum sermonem conversis*, Leipzig 1973.

Majewski J., *Wprowadzenie do teologii dogmatycznej*, w: Adamiak E., Czaja A., Majewski J. (red.), *Dogmatyka*, Warszawa 2005, t. 1, s. 13-234.

Małecki R., *Kościół jako wspólnota*, Lublin 2000.

Markowski A. (red.), *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa 1999.

Mastej J., *Sensus fidei*, w: Rusecki M., Kaucha K., Ledwoń I.S., Mastej J. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 415-422.

Mastej J., *Świadectwo w argumentacji za wiarygodnością chrześcijaństwa*, „*Verbum Vitae*” 27 (2015), s. 227-249.

Montaneri P.G., *Black Gaius. A Quest for Multicultural Origins of the Western Legal Tradition*, „*Hastings Law Journal*” 51 (2000), s. 479-555.

Mc Kenzie J.L., *Władza w Kościele*, Warszawa 1972.

Nadbrzeżny A., *Zmysł wiary jako zjawisko eklezjalne, Kontekst teologiczno-historyczny*, „*Theological Research*” 5 (2017), s. 55–70.

Nagy S., *Hierarchia kościelna w ostatnim okresie życia św. Pawła*, „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 13 (1966), z. 2, s. 23–44.

Nagy S., *Soborowa nauka o kolegalności władzy w Kościele*, w: Grzybek S. (red.), *Idee przewodnie soborowej konstytucji o Kościele*, Kraków 1971, s. 218–240.

Napiórkowski S., *Kolegalność*, w: A. Szostek i in. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, s. 322–324.

Naumowicz J., *Geneza chrześcijańskiej rachuby*, Kraków 2000.

Naumowicz J., *Trzy spory o datę Wielkanocy*, „*Vox Patrum*” 49 (2006), s. 453–470.

- Navarro L., *II vincolo di comunione episcopale e le sue manifestazioni giuridiche*, „L’année canonique, Hors-série” (1982), t.1, s. 205-215.
- Ordo w: M. Plezi (red.), *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 2007, t. 3, s. 736.
- Ostrogorski G., *Dzieje Bizancjum*, Warszawa 1968.
- Ozorowski M., *Przewodnik dla pisańców prace naukowe*, Warszawa 2006
- Pałucki J., *Trynitarny wymiar Kościoła. Studium patrystyczne*, Lublin 2007.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 2002.
- Pawluk T., *Struktury kolegialne w posoborowym prawie kanonicznym*, „Studia Warmińskie” 6 (1969), s. 347–375.
- Perszon J., *Ecclesia semper reformanda? Kolegialność Kościoła w posoborowej eklezjologii amerykańskiej*, Toruń 2009.
- Pieronek T., *La dimensione giuridica della comunione nella Chiesa particolare*, w: *Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis Ius in vita et in missione Ecclesiae*, w: *Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici occurrente X Anniversario promulgationis Codicis Iuris Canonici diebus 19–24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994, s. 389-404.
- Poveda A.B. (red.), *Codigo de derecho canonico*, Valencia 1996.
- Proniewski A., *Kościół a świat, Recepcja i aktualność myśli Soboru Watykańskiego II*, „Rocznik Teologii Katolickiej” V (2006), s. 119-130.
- Przekop E., *Rzym – Konstantynopol na drogach podziału i pojednania*, Olsztyn 1987.
- Rahner K., Ratzinger J., *Episkopat und Primat*, Freiburg 1961.
- Rahner K., Ratzinger J., *Episkopat und Primat*, Freiburg im Br. – Basel 1961.
- Ratzinger J., *Duszpasterskie implikacje nauki o kolegialności biskupów*, „Concilium. Międzynarodowy przegląd teologiczny” 1968, t. 1, s. 52–68.

- Ratzinger J., *Jezus z Nazaretu*, Kraków 2007.
- Ratzinger J., *La collegialita episcopale: spiegazione teologica del testo conciliare*, w: Barauna G. (red.), *La Chiesa del Vaticano II*, Firenze 1967, s. 733-760.
- Ratzinger J., Maier H., *Demokratie in der Kirche. Möglichkeiten, Grenzen, Gefahren*, Limburg 1970.
- Ratzinger J., *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, Kraków 2006.
- Roberson R., *Chrześcijańskie Kościoły wschodnie*, Kraków 2005.
- Rojek M., *Ecclesia semper reformanda*, „Resovia Sacra”, *Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej* 3 (1996), s. 25-37.
- Romaniuk K., *Apostol*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1985, k. 831.
- Rusecki M., *Fundamentalna teologia*, w: Rusecki M., Kaucha K., Ledwoń I.S., Mastej J. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 415-422.
- Sabw Kanyang J.A., *Episcopus et plebs: l'evêque et la communauté ecclésiale dans les conciles africains (345–525)*, Bern 2000.
- Salij J., *Nie udawajmy architektów Kościoła* [online], <https://deon.pl/kosciol/o-salij-op-nie-udawajmy-architektow-kosciola,194652>, dostęp: 2021-07-04.
- Schatz K., *Sobory Powszechne. Punkty zwrotne w historii Kościoła*, Kraków 2001.
- Seppelt F.K., Löffler K., Babicz W.L. (red.), *Dzieje papieży od początku Kościoła do czasów dzisiejszych*, Poznań 2006, t. 1.
- Sesboüe B., *Władza w Kościele*, Kraków 2003.
- Seweryniak H., *Metodyka uczenia się i pisania prac dyplomowych*, Płock 2000.
- Seweryniak H., *Święty Kościół powszedni*, Warszawa 1996.

Siwecki L., *Sensus fidei jako dar Ducha Świętego dla Kościoła*, „Studia Theologica Varsaviensia” 43/1 (2005), s. 79-98.

Sołowjow W., *Duchowe podstawy życia*, w: Sołowjow W. (red.), *Wybór pism*, t. 1, *Duchowe podstawy życia, Listy paschalne, O pokusach, O falsyfikatach*, Poznań 1988, s. 9-122.

Spadaro A., *Serce wielkie i otwarte na Boga* [online], <https://www.niedziela.pl/artukul/6191/SERCE-WIELKIE-I-OTWARTE-NA-BOGA>, dostęp: 2021-07-04.

Spiteris Y., *Ostatni Ojcowie Kościoła. Kabasilas. Palamas*, Warszawa 2006.

Stanula E., „*Imperatora sollicitudo*” w ocenie św. Hilarego z Poitiers, w: J. Śrutwa (red.), *Chrześcijananie a życie publiczne w Cesarstwie Rzymskim III–IV wieku*, Lublin 1988, s. 105–122.

Szewczyk R., *Pozycja prawna legatów biskupa Rzymu*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 56 (2013) nr 1, s. 73–91.

Sztafrowski E., *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*, Warszawa 1975.

Sztafrowski E., *Współpracownicy papieża w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1979.

Thomas J.C., *Église et ministères. Fidélité d'un renouveau*, Paris 1973.

Tsypin W., *Prawo kościelne*, Moskwa 1996.

Uspienski B., Żywow W., *Car i bóg*, Warszawa 1992.

VATICAN NEWS, *Crescono nel mondo i cattolici: sono 1 miliardo e 345 milioni* [online], <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2021-03/aumentano-cattolici-statistiche-chiesa-annuario-pontificio.html>, dostęp: 2022-01-09.

Villar J.R., *Colegio Episcopal*, w: Otaduy J., Viana A., Sedano J. (red.), *Diccionario general de derecho canónico*, t. 2, Pamplona 2012, s. 235–236.

- Walkusz J., *Drugi Sobór Watykański. Próba kontekstualnej interpretacji historycznej*, „Colloquia Theologica Ottoniana” (2013) nr 1, s. 17–40.
- Warzeszak J., *Kolegialność Biskupów według Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II Pastores Gregis*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 17 (2004), s. 289–292.
- Widok N., *Ojcowie kapadoccy wobec biskupa Rzymu. Stanowisko Bazylego Wielkiego*, „Vox Patrum” 46–47 (2004), s. 193–209.
- Wójcik W., *Projekt rozszerzenia kolegium wyborców papieża*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 18 (1975) nr 1–2, s. 25–67.
- Żmudziński M., *Chrystologiczny paradygmat funkcji św. Piotra i jego następców*, „Studia Warmińskie” 57 (2020), s. 157–166.
- Żmudziński M., *Geneza posługi św. Piotra i jego następców*, „Studia Elbląskie” 1 (1999), s. 125–142.
- Żmudziński M., *Nieomyślność biskupa Rzymu jako problem eklezjologiczny ad intra i ad extra*, „Roczniki Teologiczne” 67/2020, z. 9, s. 53–67.
- Żmudziński M., *Prymat*, w: Rusecki M., Kaucha K., Ledwoń I.S., Mastej J. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Lublin-Kraków 2002, s. 975–981.
- Żmudziński M., *Teologia prymatu w myśli eklezjologiczno-ekumenicznej kardynała Stanisława Nagyego*, „Roczniki Teologiczne” 65 (2018) z. 9, s. 91–106.
- Znosko A., *Kanony Kościoła prawosławnego*, Białystok 2000.

ANEKSY

7.1. ANEKS 1. *Motu proprio Apostolica sollicitudo* (1965)

PAWEŁ VI

LIST *MOTU PROPRIO*

APOSTOLICA SOLLICITUDO

Ustanawiający Synod Biskupów dla całego Kościoła¹²¹¹

Apostolska troska, z jaką śledząc uważnie znaki czasów, staramy się dostosować metody apostołatu do wzrastających wymagań naszych dni i zmieniających się warunków społecznych, przynagła Nas, abyśmy bardziej ściśłą więzią umocnili naszą łączność z biskupami, „których Duch Święty ustanowił... aby kierowali Kościołem Bożym” (Dz 20,28). Skłania Nas do tego nie tylko szacunek, uznanie i uczucia wdzięczności, którymi słusznie otaczamy wszystkich Czcigodnych Braci w Biskupstwie, lecz także włożony na Nas ciężar powszechnego Pasterza, przez który to urząd jesteśmy zobowiązani prowadzić Lud Boży do wieczystej owczarni.

We współczesnym bowiem czasie, wzburzonym wprawdzie i pełnym kryzysów, lecz jednocześnie otwartym na zbawienne tchnienia niebieskiej łaski, w codziennym naszym doświadczeniu przekonujemy się, jak wiele znaczy dla naszego apostolskiego urzędu ten kontakt z Pasterzami, który przeto zamierzamy wszelkimi siłami rozwijać i popierać, „aby Nam – jak to gdzie indziej stwierdziliśmy – nie zabrakło pociechy z ich obecności, wsparcia ich roztropnością i doświadczeniem, pokrzepienia ich radą, umocnienia ich powagą”(1).

¹²¹¹ Paweł VI, *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, w: AAS 57 (1965) 775–780.

Dlatego było rzeczą zrozumiałą, że zwłaszcza podczas obrad Soboru Watykańskiego II, utkwilo głęboko w Naszym sercu przekonanie o wadze i potrzebie coraz szerszego korzystania ze współpracy biskupów dla dobra powszechnego Kościoła. Owszem, Sobór stał się nawet przyczyną powzięcia przez Nas postanowienia, aby powołać na sposób stały specjalną Radę Biskupów, kierując się przy tym tą myślą, ażeby również po zakończeniu Soboru starała się ona przekazać chrześcijańskiemu ludowi owe obfite dobrodziejstwa jakie pomyślnie wypłynęły w czasie Soboru z Naszej ścisłej łączności z biskupami.

Teraz zaś, gdy zbliża się ku końcowi Sobór Watykański II uważamy, że nadszedł odpowiedni czas do zrealizowania już przedtem powziętego postanowienia. Czynimy to tym chętniej, ponieważ wiemy, że biskupi katoliccy wyraźnie sprzyjają temu Naszemu postanowieniu, jak o tym wiadomo z głosu wielu świętych Pasterzy, wyrażonych na Soborze Powszechnym.

Zważywszy przeto wszystko dokładnie – jako dowód Naszego uznania i szacunku względem wszystkich biskupów katolickich, jak również, ażeby dać im możliwość w sposób bardziej widoczny i skuteczny uczestniczenia w Naszej trosce o Kościół powszechny – z własnej woli, jako też Naszą apostolską powagą erygujemy i ustanawiamy w Wiecznym Mieście stałą Radę Biskupów, podlegającą wprosti bezpośrednio Naszej władzy, którą nazywamy imieniem własnym **SYNODEM BISKUPÓW**.

Synod, ten, który podobnie jak wszystkie inne instytucje ludzkie, może z biegiem czasu przybierać coraz to doskonalszą formę, kieruje się normami ogólnymi, które następują:

I

Synod Biskupów, przez który biskupi wybrani z różnych stron świata świadczą Najwyższemu Pasterzowi Kościoła wydatną pomoc, w ten sposób zostaje ustanowiony, aby był: a) centralną instytucją kościelną; b) będącą przedstawicielem całego episkopatu katolickiego; c) z natury swojej trwałą; d) co do struktury – okresowo oraz okazjonalnie wypełniający swoje zadanie.

II

Do Synodu Biskupów należy z natury swojej zadanie informowania oraz służenia radą. Może również posiadać głos decydujący, jeżeli zostanie mu to przyznane przez papieża, do którego należy w tym wypadku zatwierdzanie decyzji Synodu.

1. Ogólnymi zadaniami Synodu są:

- a) podtrzymywanie ścisłej więzi i żywej współpracy między papieżem a biskupami całego świata;
- b) troszczenie się, ażeby posiadano bezpośrednią i prawdziwą znajomość spraw i okoliczności rzeczy, dotyczących wewnętrznego życia Kościoła i Jego działalności w dzisiejszym świecie;
- c) doprowadzanie do łatwiejszego uzgodnienia opinii przynajmniej co do istotnych punktów nauki i co do sposobu postępowania w życiu Kościoła.

2. Zadaniem specjalnymi i bliższymi są:

- a) przekazywanie nawzajem odpowiednich informacji;
- b) zgłaszanie wniosków odnośnie spraw, dla których w poszczególnych wypadkach będzie zwoływany Synod.

III

Synod Biskupów podlega wprost i bezpośrednio władzy biskupa rzymskiego, do którego przeto będzie należało:

- zwoływanie Synodu, ilekroć uzna to za pożyteczne, z oznaczeniem także miejsca, gdzie mają się odbyć sesje;
- zatwierdzanie wyboru członków, o którym mowa w nn. V i VIII;
- określanie tematów spraw, które mają być rozpatrywane, jeśli to możliwe, przynajmniej na sześć miesięcy przed obradami Synodu;
- zarządzanie, ażeby przedmiot rozpatrywanych spraw był przesyłany tym, którzy powinni się zainteresować rozpatrywaniem tych spraw;
- ustalanie porządku obrad;
- przewodniczenie Synodowi osobiście lub przez innych.

IV

Synod Biskupów może się zbierać na sesję zwyczajną, na sesję nadzwyczajną i na sesję specjalną.

V

Synod Biskupów zwołany na sesję zwyczajną obejmuje w pierwszym rzędzie i z istoty swojej:

1.

patriarchów, arcybiskupów większych i metropolitów poza Patriarchatami Kościołów Katolickich obrządku wschodniego;

biskupów wybranych przez poszczególne Krajowe Konferencje Biskupie, według normy zawartej w n. VIII;

biskupów wybranych przez Konferencje Biskupie kilku krajów, ustanowione mianowicie dla tych krajów, które nie mają własnych Konferencji, według normy podanej w n. VIII;

do powyższych dochodzi dziesięciu zakonników, którzy reprezentują Instytuty Zakonów Kleryckich, wybranych przez Unię Rzymską Przełożonych Generalnych.

2. W sesji zwyczajnej Synodu Biskupów uczestniczą także kardynałowie, przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej.

VI

Synod Biskupów zwołany na sesję nadzwyczajną, obejmuje:

1. Patriarchów, arcybiskupów większych i metropolitów poza Patriarchatami Kościołów Katolickich obrządku wschodniego;

przewodniczących Krajowych Konferencji Biskupich;

przewodniczących Konferencji Biskupich kilku krajów, ustanowionych mianowicie dla tych krajów, które nie mają własnej Konferencji Biskupiej;

trzech Zakonników, którzy reprezentują Instytuty Zakonów Kleryckich, wybranych przez Unię Rzymską Przełożonych Generalnych.

2. W sesji nadzwyczajnej Synodu Biskupów uczestniczą także kardynałowie, przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej.

VII

Synod Biskupów zebrany na sesję specjalną obejmuje patriarchów, arcybiskupów większych i metropolitów poza Patriarchatami Kościołów Katolickich obrządku wschodniego, jak również tych, którzy reprezentują, czy to Konferencje Biskupie jednego lub kilku krajów, czy to Instytuty Zakonników, jak to jest postanowione

w n. V i n. VIII; wszyscy ci jednak winni należeć do tych regionów, dla których Synod Biskupów został zwołany.

VIII

Biskupi, którzy reprezentują Krajowe Konferencje Biskupie, tak mają być wybierani:

- Jeden z każdej Krajowej Konferencji Biskupiej, która obejmuje nie więcej niż 25 członków;
- dwóch z każdej Krajowej Konferencji Biskupiej, obejmującej nie więcej niż 50 członków;
- trzech z każdej Krajowej Konferencji Biskupiej, która obejmuje nie więcej niż 100 członków.
- czterech z każdej Krajowej Konferencji Biskupiej, która obejmuje więcej niż 100 członków.

Konferencje Biskupie kilku krajów wybierają swoich przedstawicieli według tych samych norm.

IX

Przy wyborze tych, którzy mają reprezentować na Synodzie Biskupów Konferencje Biskupie jednego lub wielu krajów oraz Instytuty Zakonników, należy w najwyższej mierze brać pod uwagę nie tylko ich ogólną wiedzę czy roztropność, lecz także orientowanie się teoretyczne i praktyczne w tej materii, nad którą Synod będzie obradował.

X

Papież – gdy to uzna za stosowne – powiększa liczbę członków Synodu Biskupów, powołując, czy to biskupów, czy zakonników, którzy reprezentują Instytuty Zakonne, czy wreszcie biegłych mężów kościelnych, aż do liczby stanowiącej 15 procent członków, o których mowa w nn. V i VIII.

XI

Gdy sesja wypełni zadanie, dla którego Synod Biskupów został zwołany, tym samym ustają: czy to układ osób tego Synodu, czy też urzędy i obowiązki, które należą do poszczególnych członków jako takich.

XII

Synod Biskupów ma stałego, czyli generalnego Sekretarza, któremu przeznacza się odpowiednią liczbę pomocników. Oprócz tego każda sesja Synodu ma swojego specjalnego Sekretarza, który sprawuje swój urząd aż do zakończenia tejże sesji.

Zarówno sekretarz generalny jak i sekretarze specjálni są mianowani przez papieża. To orzekamy i postanawiamy, uchylając wszystko co temu jest przeciwne.

W Rzymie, u św. Piotra, dnia 15 września 1965 roku, trzeciego Naszego Pontyfikatu.

PAULUS PP. VI

7.2. ANEKS 2. Konstytucja apostolska *Episcopalis communio* (2018)

FRANCISZEK KONSTYTUCJA APOSTOLSKA *EPISCOPALIS COMMUNIO* O SYNODZIE BISKUPÓW¹²¹²

1. Wspólnota biskupów (*Episcopalis communio*), z Piotrem i pod Piotrem ukazuje się szczególnie przez Synod Biskupów, ustanowiony przez papieża Pawła VI, w dniu 15 września 1965 r., który należy do najcenniejszego dziedzictwa Soboru Watykańskiego II[1]. Od tej pory Synod, nowy w swojej instytucji, ale starożytny w swojej inspiracji, zapewnia biskupowi rzymskiemu efektywną współpracę, w ustalony przez niego sposób, w najważniejszych kwestiach, czyli takich, które wymagają szczególnej wiedzy i roztropności dla dobra całego Kościoła. Zatem Synod Biskupów „podejmujący zadania całego episkopatu katolickiego, oznacza zarazem, że wszyscy biskupi we wspólnocie hierarchicznej uczestniczą w trosce o cały Kościół”[2].

W ciągu ponad pięćdziesięciu lat zgromadzenia Synodu okazały się cennym narzędziem wzajemnego poznania między biskupami, wspólnej modlitwy, lojalnej konfrontacji, pogłębienia doktryny chrześcijańskiej, reformy struktur kościelnych i krzewienia działalności duszpasterskiej na całym świecie. W ten sposób zgromadzenia te nie tylko ukształtowały się jako uprzywilejowane miejsce interpretacji i recepcji bogatego nauczania soborowego, ale dały także poważny impuls dla dalszego nauczania papieskiego.

Również dzisiaj, w historycznej chwili, gdy Kościół wchodzi w „nowy etap ewangelizacji”[3], który wymaga od niego, aby ukonstytuował się „we wszystkich regionach ziemi w »permanentnym stanie misji«”[4], Synod Biskupów jest wezwany, podobnie jak każda inna instytucja kościelna, by stawać się bardziej „odpowiednim

¹²¹² Franciszek, Konstytucja apostolska *Episcopalis Communio* – EC (2018) [online], https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20180915_episcopalis-communio.html, dostęp: 2021-07-04.

kanalem, bardziej do ewangelizowania dzisiejszego świata, niż do zachowania stanu rzeczy”[5]. Konieczne jest przede wszystkim, jak już tego sobie życzył Sobór, aby Synod, mając świadomość, że „troska o głoszenie Ewangelii na całym świecie należy przede wszystkim do kolegium biskupów”, zaangażował się w promowanie „szczególnie działalności misyjnej, najważniejszego i najświętszego zadania Kościoła”[6].

2. Za sprawą Opatrzności ustanowienie Synodu Biskupów miało miejsce w kontekście ostatniego zgromadzenia powszechnego. Istotnie, Sobór Watykański II, „idąc w ślady Soboru Watykańskiego I”[7], pogłębił, w ramach autentycznej Tradycji kościelnej, doktrynę o naturze posługi biskupiej, koncentrując się szczególnie na jej sakramentalności i jej charakterze kolegialnym[8]. W ten sposób ukazano definitywnie wyraźnie, że każdy biskup posiada równocześnie i nierozdzielnie odpowiedzialność za Kościół partykularny, powierzony jego opiece duszpasterskiej oraz za troskę o Kościół powszechny[9].

Ta troska, która wyraża wymiar ponaddiecezjalny posługi biskupiej, jest wypełniania uroczyscie w szacownej instytucji Soboru Powszechnego, a wyraża się również we wspólnym działaniu biskupów rozproszonych po całym świecie, działaniu, które powinno być zorganizowane albo dobrowolnie przyjęte przez biskupa rzymskiego[10]. Nie można zapominać, że do jego kompetencji należy, w zależności od potrzeb Ludu Bożego, określanie oraz promowanie form, poprzez które kolegium biskupów mogłoby wykonywać swoją władzę nad Kościołem powszechnym[11].

Podczas debaty soborowej, wraz z dojrzewaniem doktryny na temat kolegialności biskupiej, wiele razy pojawiał się postulat powiązania posługi niektórych biskupów z powszechną posługą biskupa rzymskiego, w formie stałego organu centralnego, pozostającego poza dykasteriami Kurii Rzymskiej, który byłby w stanie zmanifestować, także poza uroczystą i nadzwyczajną formą Soboru Powszechnego, troskę kolegium biskupów o potrzeby Ludu Bożego i komunii między wszystkimi Kościołami.

3. Akceptując te inspiracje, w dniu 14 września 1965 r. Paweł VI zapowiedział ojcom soborowym, zebranym na otwarciu czwartej sesji Soboru Powszechnego,

decyzję o utworzeniu – z własnej inicjatywy i mocą swej władzy – ciała zwanego Synodem Biskupów, który „składając się z biskupów mianowanych w przeważającej części przez Konferencje Episkopatów, za naszą aprobatą zostanie zwołany, zależnie od potrzeb Kościoła, przez biskupa rzymskiego, aby służyć mu konsultacją i współpracą, kiedy, dla ogólnego dobra Kościoła, może to wydawać się jemu odpowiednie”.

W *Motu Proprio Apostolica sollicitudo*, ogłoszonym następnego dnia, ten sam papież ustanowił Synod Biskupów, stwierdzając, że ponieważ dzięki niemu „biskupi wybrani z różnych stron świata świadczą Najwyższemu Pasterzowi Kościoła wydatną pomoc, zostaje on ustanowiony w taki sposób, aby był: 1) centralną instytucją kościelną; 2) reprezentującą cały episkopat katolicki; 3) z natury swojej trwałą; 4) co do struktury, wypełniającą swoje zadanie w sposób tymczasowy i okazjonalny”[12].

Synod Biskupów, którego nazwa nawiązywała ideowo do starożytnej i bogatej tradycji synodalnej Kościoła, bardzo poważanej, zwłaszcza w Kościołach Wschodu, miała normalnie pełnić funkcję konsultacyjną, oferując biskupowi rzymskiemu, pod tchnieniem Ducha Świętego, informacje i rady dotyczące różnych kwestii kościelnych. Jednocześnie Synod mógłby również korzystać z władzy decydującej, w każdym przypadku, gdyby biskup rzymski zechciał mu ją przyznać[13].

4. Paweł VI, w akcie ustanowienia Synodu jako „stałej specjalnej Rady Biskupów” oświadczył, iż jest świadomy, że „podobnie jak wszystkie inne instytucje ludzkie, może z biegiem czasu przybierać on coraz to doskonalszą formę”[14]. Do tego późniejszego rozwoju przyczyniły się, z jednej strony, postępująca recepcja owocnego nauczania soborowego na temat kolegialności biskupiej, a z drugiej strony doświadczenie wielu zgromadzeń synodalnych, jakie odbywały się w Wiecznym Mieście, poczynawszy od 1967 r., w którym zostało również opublikowane stosowne *Ordo Synodi Episcoporum*.

Także po promulgacji *Kodeksu Prawa Kanonicznego* oraz *Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich*, które włączyły Synod Biskupów do prawa powszechnego[15], nadal rozwijał się on stopniowo, aż po ostatnie wydanie

Ordo Synodi, ogłoszone przez Benedykta XVI w dniu 29 września 2006 r. W szczególności ustanowiono i stopniowo wzmocniono w jego funkcjach Sekretariat Generalny Synodu Biskupów, który składa się z Sekretarza Generalnego oraz specjalnej Rady Biskupów, aby lepiej była zapewniana konstytutywna stabilność Synodu w okresach między różnymi zgromadzeniami synodalnymi.

W minionych latach stwierdziwszy skuteczność działań Synodu w obliczu problemów, które wymagają zgodnych i podejmowanych w odpowiednim momencie działań pasterzy Kościoła, wzrosło pragnienie, aby Synod stał się jeszcze bardziej szczególnym przejawem skutecznej realizacji troski episkopatu o wszystkie Kościoły. Już Jan Paweł II stwierdził: „być może, iż instrument ten będzie jeszcze można ulepszać. Być może, iż kolegialna odpowiedzialność pasterska jeszcze pełniej może się w Synodzie wyrażać”[16].

5. Z tych powodów od samego początku mojej posługi Piotrowej, zwróciłem szczególną uwagę na Synod Biskupów, ufając, że „będzie się nadal rozwijał, aby jeszcze lepiej sprzyjać dialogowi i współpracy biskupów między sobą i z biskupem Rzymu”[17]. Aby ożywić to dzieło odnowienia konieczne jest silne przekonanie, że wszyscy pasterze są ustanowieni, aby służyć świętemu Ludowi Bożemu, do którego sami należą, na mocy sakramentu Chrztu.

Z pewnością jest prawdą, jak uczy Sobór Watykański II, że „biskupom nauczającym w komunii z biskupem Rzymu należy się od wszystkich szacunek jako świadkom Boskiej i katolickiej prawdy; wierni zaś powinni zgadzać się ze zdaniem swojego biskupa w sprawach wiary i moralności, wyrażonym w imieniu Chrystusa, i trwać przy nim w religijnej uległości ducha”[18]. Ale równie prawdziwe jest to, że „życie Kościoła i życie w Kościele jest dla każdego biskupa warunkiem wypełniania misji nauczania”[19].

W ten sposób biskup jest zarówno nauczycielem, jak i uczniem. Jest nauczycielem, gdy obdarzony specjalną pomocą Ducha Świętego, przekazuje wiernym słowo prawdy w imieniu Chrystusa, głowy i pasterza. Ale jest także uczniem kiedy, wiedząc, że każdy ochrzczony został obdarzony Duchem Świętym, słucha głosu Chrystusa mówiącego przez cały Lud Boży, czyniąc go „nieomylnym in credendo”[20]. Istotnie „ogół wierzących, mających namaszczenie od Świętego

(por. 1 J 2, 20.27), nie może zbłądzić w wierze i tę swoją szczególną właściwość ujawnia przez nadprzyrodzony zmysł wiary całego ludu, gdy »poczynając od biskupów aż po ostatniego z wiernych świeckich«, ujawnia on swą powszechną zgodność w sprawach wiary i moralności»[21]. Dlatego biskup jest powołany, „aby wędrować z Ludem Bożym: iść na czele, wskazując szlak, wskazując drogę; iść pomiędzy, aby wzmacniać jedność; iść na końcu, zarówno po to, aby nikt nie został w tyle, ale przede wszystkim, aby iść za intuicją, z jaką Lud Boży szuka nowych dróg. Biskup, który żyje pośród wiernych, ma otwarte uszy, aby słuchać tego, »co mówi Duch do Kościołów« (Ap 2,7), i »głosu owiec«, również poprzez takie instytucje diecezjalne, które mają za zadanie doradzać biskupowi, prowadząc dialog szczery i konstruktywny»[22].

6. Także Synod Biskupów powinien stawać się coraz bardziej uprzywilejowanym narzędziem słuchania Ludu Bożego: „Dla ojców synodalnych prosimy Ducha Świętego przede wszystkim o dar słuchania: słuchania Boga, aż po usłyszenie z Nim krzyku ludu; słuchania ludu, aż po odkrycie w nim tego, do czego wzywa nas Bóg»[23].

Synod, chociaż w swym składzie kształtuje się zasadniczo jako organizm episkopalny, nie żyje jednak oddzielony od reszty wiernych. Wręcz przeciwnie, jest to odpowiednie narzędzie, aby dać głos całemu Ludowi Bożemu właśnie przez biskupów, ustanowionych przez Boga jako „autentyczni stróże, interpretatorzy i świadkowie wiary całego Kościoła»[24], ukazując się od jednego zgromadzenia do drugiego jako wymowny wyraz synodalności, będącej „konstytutywnym wymiarem Kościoła»[25].

Dlatego, jak powiedział Jan Paweł II, „każde Zgromadzenie Generalne Synodu Biskupów jest głębokim doświadczeniem eklezjalnym, choć jego formy proceduralne można wciąż udoskonalać. Biskupi zgromadzeni na Synodzie reprezentują przede wszystkim własne Kościoły, jednakże mają na uwadze również stanowisko Konferencji Episkopatów, przez które zostali wyznaczeni i których opinie odnośnie do omawianych kwestii przekazują. Wyrażają oni tym samym zdanie hierarchicznego ciała Kościoła i w pewnym sensie chrześcijańskiego ludu, którego są pasterzami»[26].

7. Historia Kościoła obszernie świadczy o znaczeniu procesu konsultacyjnego, służącego poznaniu opinii pasterzy i wiernych w tym, co dotyczy dobra Kościoła. Zatem wielkie znaczenie ma również i to, aby podczas przygotowywania zgromadzeń synodalnych szczególną uwagę zwracano na konsultacje ze wszystkimi Kościołami partykularnymi. W tej pierwszej fazie, biskupi idąc za wskazaniem Sekretariatu Generalnego Synodu, niech przedkładają kwestie, które mają być podejmowane podczas zgromadzenia synodalnego kapłanom, diakonom i wiernym świeckim swoich Kościołów, czy to indywidualnie czy też zrzeszonym w stowarzyszeniach, nie pomijając cennego wkładu, jaki mogą wnieść, zarówno mężczyźni, jak i kobiety konsekrowane. Przede wszystkim zasadnicze znaczenie może mieć wkład organizmów uczestniczących Kościoła partykularnego, zwłaszcza Rady Kapłańskiej i Rady Duszpasterskiej. Począwszy od nich może naprawdę „zacząć nabierać kształtu Kościół synodalny”[27].

Po konsultacji wiernych, następuje podczas celebracji każdego zgromadzenia synodalnego rozeznanie ze strony pasterzy do tego wyznaczonych, zjednoczonych w poszukiwaniu konsensusu, który nie wypływa z logiki ludzkiej, ale wspólnego posłuszeństwa Duchowi Chrystusa. Zwracając uwagę na *sensus fidei* Ludu Bożego – „który powinni umieć z rozważą odróżniać od często zmieniających się nurtów opinii publicznej”[28], członkowie zgromadzenia przedstawiają biskupowi rzymskiemu swoją opinię, aby mogła ona pomóc mu w jego posłudze Pasterza powszechnego Kościoła. W tej perspektywie fakt, że „Synod spełnia zwykle jedynie funkcję doradczą, nie umniejsza jego znaczenia. W Kościele bowiem celem każdego organu kolegialnego, doradczego czy z głosem decydującym, jest zawsze poszukiwanie prawdy lub działanie dla dobra Kościoła. Natomiast odnośnie do weryfikacji samej wiary, *consensus Ecclesiae* nie jest wynikiem liczenia głosów, lecz owocem działania Ducha Świętego, będącego duszą jedynego Kościoła Chrystusowego”[29]. Dlatego też głos ojców synodalnych, „jeśli jest moralnie jednomyślny, posiada kościelny ciężar jakościowy, przekraczający czysto formalny wymiar głosu doradczego”[30].

Wreszcie, po celebracji zgromadzenia Synodu powinna nastąpić faza jego realizacji, aby we wszystkich Kościołach partykularnych wszcząć recepcję

wniosków Synodu, zaakceptowanych przez biskupa rzymskiego w taki sposób, jaki uzna on za najdogodniejszy. W związku z tym należy pamiętać, że „kultury bardzo różnią się między sobą i każda ogólna zasada [...] potrzebuje inkulturacji, jeśli ma być przestrzegana i stosowana w życiu”[31]. Tak więc okazuje się, że proces synodalny ma nie tylko swój punkt wyjścia, ale również swój punkt dotarcia w Ludzie Bożym, na który powinny zstąpić dary łaski udzielone przez Ducha Świętego, poprzez kolegialne zgromadzenie pasterzy.

8. Synod Biskupów, który z Soboru Powszechnego czerpie „w pewien sposób obraz” i odzwierciedla jego „ ducha i metodę”[32], składa się z biskupów. Jednakże, jak miało to już miejsce na Soborze[33], na zgromadzenie synodalne mogą zostać wezwani niektórzy inni, nie obdarzeni posługą biskupią, a których rola jest okresowo określana przez biskupa rzymskiego. W związku z tym należy szczególnie rozważyć wkład, jaki mogą wnieść ci, którzy należą do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego.

Oprócz członków w zgromadzeniu synodalnym mogą uczestniczyć, jako zaproszeni i bez prawa głosu eksperci (*Periti*), którzy współpracują przy redagowaniu dokumentów; audytorzy (*Auditores*), którzy posiadają szczególne kompetencje w zakresie zagadnień, które należy podjąć; delegaci bratni (*Delegati fraterni*), należący do Kościołów i wspólnot kościelnych, które nie są jeszcze w pełnej jedności z Kościołem katolickim. Można do nich dodać niektórych gości specjalnych (*Invitati speciales*), wyznaczonych na podstawie ich uznanego autorytetu.

Synod Biskupów spotyka się na zgromadzeniach różnego rodzaju[34]. Jeśli sugerują to okoliczności, samo zgromadzenie synodalne może się odbyć w kilku różnych od siebie okresach. Każde zgromadzenie, niezależnie od trybu jego przeprowadzenia jest ważnym wydarzeniem słuchania wspólnotowego tego, co Duch Święty „mówi do Kościołów” (Ap 2,7). Konieczne jest zatem, aby w trakcie prac synodalnych szczególnie uwypuklono celebracje liturgiczne oraz inne formy modlitwy chóralnej, aby prosić dla członków zgromadzenia o dar rozeznania i zgody. Równie stosowne jest, aby zgodnie z prądną tradycją synodalną na początku każdego dnia uroczystość wprowadzania księgi Ewangelii,

przypominając także symbolicznie wszystkim uczestniczącym o konieczności stawiania się posłusznymi wobec Słowa Bożego, które jest „słowem prawdy” (Kol 1,5).

9. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów – składający się z sekretarza generalnego, jako przewodniczącego, podsekretarza, który pomaga sekretarzowi generalnemu we wszystkich jego funkcjach, i niektórych specjalnych rad biskupów – zajmuje się głównie formalnościami dotyczącymi odbytego już zgromadzenia synodalnego a także tego, które ma się odbyć. W fazie poprzedzającej zgromadzenie stara się on o określenie tematów, które należy przedyskutować podczas zgromadzenia Synodu spośród zaproponowanych przez episkopat, o ich ściśle określenie w nawiązaniu do potrzeb Ludu Bożego, o rozpoczęcie procesu konsultacji oraz opracowywanie dokumentów przygotowawczych, sporządzonych na podstawie wyników konsultacji. Natomiast w fazie, która następuje po zgromadzeniu promuje ze swej strony wraz z właściwymi dykasteriami Kurii Rzymskiej, wdrożenie wytycznych synodalnych zatwierdzonych przez biskupa rzymskiego.

Wśród rad, które składają się na sekretariat generalny, nadając jemu specyficzną, własną strukturę, należy przede wszystkim wskazać Radę Zwyczajną, złożoną głównie z biskupów diecezjalnych, wybieranych przez ojców Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego. Od chwili swego powstania w 1971 r., w celu przygotowania i wdrożenia Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego, szeroko wykazał on swoją przydatność, odpowiadając w pewien sposób na pragnienie tych ojców soborowych, którzy wnioskowali o włączenie niektórych biskupów, zaangażowanych w duszpasterstwie w różnych regionach ziemi, jako stałych współpracowników biskupa rzymskiego w jego posłudze Pasterza powszechnego. Oprócz Rady Zwyczajnej mogą być tworzone w Sekretariacie Generalnym także inne rady, dla przygotowania i realizacji zgromadzeń synodalnych, innych niż Zwyczajne Zgromadzenie Generalne.

Jednocześnie Sekretariat jest do dyspozycji biskupa rzymskiego we wszystkich sprawach, które zechce on jemu przedłożyć, aby mógł korzystać z pewnej rady biskupów pozostających w codziennym kontakcie z Ludem Bożym, także poza posiedzeniami synodalnymi.

10. Również dzięki Synodowi Biskupów powoli stanie się coraz bardziej jasne, że w Kościele Chrystusowym istnieje głęboka komunia między duszpasterzami a wiernymi, ponieważ każdy wyświęcony szafarz jest ochrzczonym pośród ochrzczonych, ustanowionym przez Boga, aby pasł Jego owce, czy to między biskupami a biskupem Rzymu, papieżem będącym „biskupem pośród biskupów, powołanym zarazem – jako następca apostoła Piotra – do kierowania Kościołem rzymskim, który przewodzi w miłości wszystkim Kościołom”[35]. Nie dopuszcza to, aby każdy podmiot mógłby istnieć bez drugiego.

Zwłaszcza kolegium biskupów nigdy nie istnieje bez głowy[36]; ale także biskup Rzymu, który posiada „pełną, najwyższą i powszechną władzę, którą ma prawo zawsze sprawować w sposób nieskrępowany”[37], „jest zawsze złączony wspólnotą z pozostałymi biskupami, a także z całym Kościołem”[38]. W tym względzie „nie ulega wątpliwości, że biskup Rzymu potrzebuje obecności swoich współpracowników biskupów, ich rad oraz ich roztropności i doświadczenia. Następca Piotra musi istotnie głosić wszystkim, kim jest «Chrystus, Syn Boga żywego», ale jednocześnie musi zwracać uwagę na to, co Duch Święty wzbudza na ustach tych, którzy przyjmując słowo Jezusa »Ty jesteś Piotr...« (por. Mt 16,16–18), uczestniczą w pełni w kolegium apostołskim”[39].

Ufam też, że właśnie zachęcając do „nawrócenia papiestwa [...], aby uczynić je bardziej wiernym znaczeniu, jakie Jezus Chrystus chciał jemu nadać, oraz aktualnym potrzebom ewangelizacji”[40], działalność Synodu Biskupów będzie mogła na swój sposób przyczynić się do przywrócenia jedności wszystkich chrześcijan, zgodnie z wolą Pana (por. J 17,21). Czyniąc tak, dopomoże ono Kościołowi katolickiemu, zgodnie z życzeniem wyrażonym wiele lat temu przez Jana Pawła II, w „znalezieniu takiej formy sprawowania prymatu, która nie odrzucając bynajmniej istotnych elementów tej misji, byłaby otwarta na nową sytuację”[41].

Zgodnie z kanonem 342 KPK i biorąc pod uwagę to, co rozważano do tej pory, rozporządzam i ustalám, co następuje.

I. Zebrania Synodu

Art. 1

Przewodniczenie i typologia zgromadzeń synodalnych

§ 1. Synod Biskupów podlega bezpośrednio biskupowi rzymskiemu, który jest jego przewodniczącym.

§ 2. Zbiera się on:

1 na Zwyczajnym Zebraniu Generalnym, jeżeli rozpatrywane są sprawy dotyczące dobra Kościoła powszechnego;

2 na Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Generalnym, jeżeli kwestie, które mają zostać ujęte, dotyczą dobra Kościoła powszechnego i wymagają pilnego rozpatrzenia;

3 na Zgromadzeniu Specjalnym, jeśli przedmiotem obrad są kwestie dotyczące głównie jednego lub więcej określonych obszarów geograficznych.

§ 3. Jeżeli uzna to za stosowne, szczególnie ze względu na charakter ekumeniczny, biskup rzymski może zwołać zgromadzenie synodalne według innego, ustalonego przez siebie trybu.

Art. 2

Członkowie i inni uczestnicy zgromadzeń synodalnych

§ 1. Członkami zgromadzenia synodalnego są osoby przewidziane w kanonie 346 KPK.

§ 2. Zależnie od tematu i okoliczności można wezwać na zgromadzenie Synodu także pewne inne osoby, które nie są biskupami, a których rola jest określona za każdym razem przez biskupa rzymskiego.

§ 3. Nominacja członków i pozostałych uczestników każdego zgromadzenia odbywa się zgodnie z prawem specjalnym szczegółowym.

Art. 3

Okresy zgromadzenia synodalnego

§ 1. Zależnie od tematu oraz okoliczności, zgromadzenie Synodu może być przeprowadzone w kilku oddzielnych okresach, różnych między sobą, według uznania biskupa rzymskiego.

§ 2. W okresie pomiędzy różnymi fazami, sekretariat generalny Synodu Biskupów wraz z relatorem generalnym oraz sekretarzem specjalnym zgromadzenia

są odpowiedzialni za krzewienie dalszej refleksji na temat lub na niektóre szczególnie istotne aspekty, jakie wyłoniły się podczas prac zgromadzenia.

§ 3. Członkowie i pozostali uczestnicy sprawują nieprzerwanie swoje funkcje do czasu rozwiązania zgromadzenia Synodu.

Art. 4

Fazy zgromadzenia synodalnego

Każde zgromadzenie Synodu rozwija się zgodnie z kolejnymi etapami: fazą przygotowawczą, fazą celebracji i fazą wykonawczą.

II. Faza przygotowawcza zgromadzenia synodalnego

Art. 5

Początek i cel fazy przygotowawczej

§ 1. Faza przygotowawcza rozpoczyna się, gdy biskup rzymski ogłasza zgromadzenie Synodu, przydzielając mu jeden lub więcej tematów.

§ 2. Faza przygotowawcza koordynowana przez Sekretariat Generalny Synodu ma na celu zasięgnięcie opinii Ludu Bożego na temat zgromadzenia Synodu.

Art. 6

Konsultacja Ludu Bożego

§ 1. Zasięgnięcie opinii Ludu Bożego odbywa się w Kościołach partykularnych, za pomocą Synodu Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencji Episkopatów.

W każdym Kościele partykularnym biskupi przeprowadzają konsultację z ludem Bożym, odwołując się do ciał uczestnictwa przewidzianych prawem, nie wykluczając wszelkich innych środków, które uznają za stosowne.

§ 2. Unie, federacje oraz konferencje instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego męskich i żeńskich zasięgają opinii przełożonych wyższych, którzy z kolei mogą zasięgnąć opinii swoich rad i innych członków tych instytutów i stowarzyszeń.

§ 3. Podobnie również stowarzyszenia wiernych uznane przez Stolicę Apostolską konsultują się ze swoimi członkami.

§ 4. Dykasterie Kurii Rzymskiej oferują swój wkład, uwzględniając ich specyficzne kompetencje.

§ 5. Sekretariat Generalny Synodu może również wskazać inne formy konsultacji z Ludem Bożym.

Art. 7

Przekazywanie głosów przygotowawczych do Sekretariatu Generalnego Synodu

§ 1. Każdy Kościół partykularny posyła swój głos do Synodu Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencji Episkopatów swojego terytorium. Z kolei te ciała przekazują syntezę otrzymanych tekstów do Sekretariatu Generalnego Synodu.

Podobnie czynią Unie Przełożonych Generalnych oraz Międzynarodowa Unia Przełożonych Generalnych z głosami wypracowanymi przez instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego.

Dykasterie Kurii Rzymskiej przekazują swoje głosy bezpośrednio do Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów.

§ 2. Nienaruszone pozostaje prawo wiernych, czy to indywidualnie czy też stowarzyszonych, aby bezpośredniego posłać swoje głosy do Sekretariatu Generalnego Synodu.

Art. 8

Zwołanie spotkania przedsynodalnego

§ 1. Zależnie od tematu oraz okoliczności Sekretariat Generalny Synodu może promować zwołanie spotkania przedsynodalnego z udziałem niektórych wiernych przezeń wskazanych, aby także i oni, w różnorodności swoich warunków życia, mogli zaoferować zgromadzeniu Synodu swój wkład.

Zaproszone mogą być także pewne inne osoby.

§ 2. Takie spotkanie może odbywać się również na poziomie regionalnym, angażując Synod Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencje Episkopatów danego obszaru, a także Międzynarodowe Zgromadzenia Konferencji

Episkopatów, w celu uwzględnienia specyfiki historycznej, kulturowej i kościelnej różnych obszarów geograficznych.

Art. 9

Zaangażowanie instytutów studiów wyższych

Instytuty studiów wyższych, zwłaszcza te, które mają szczególne kompetencje odnośnie do tematu zgromadzenia Synodu lub specyficznych kwestii z nim związanych, mogą oferować studia, albo z własnej inicjatywy lub na wniosek Synodu Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencji Episkopatów lub na wniosek Sekretariatu Generalnego Synodu. Takie studia zawsze mogą być przekazywane do Sekretariatu Generalnego Synodu.

Art. 10

Ustanowienie komisji przygotowawczej

§ 1. W celu pogłębienia tematu i zredagowania ewentualnych dokumentów przed zgromadzeniem Synodu, Sekretariat Generalny Synodu Biskupów może posłużyć się komisją przygotowawczą, składającą się z ekspertów.

§ 2. Komisja ta powoływana jest przez sekretarza generalnego Synodu, który jej przewodniczy.

III. Faza celebracji zgromadzenia Synodu

Art. 11

Przewodniczący delegowani, relator generalny i sekretarz specjalny

Przed rozpoczęciem zgromadzenia Synodu biskup rzymski powołuje:

- 1 jednego lub więcej przewodniczących delegowanych, którzy przewodniczą zgromadzeniu w jego imieniu i na mocy jego władzy;
- 2 relatora generalnego, który koordynuje dyskusję na temat zgromadzenia Synodu i wypracowanie ewentualnych dokumentów, które zostaną przedłożone temu zgromadzeniu;
- 3 jednego lub więcej sekretarzy specjalnych, którzy wspomagają relatora generalnego we wszystkich jego funkcjach.

Art. 12

Eksperci, audytorzy, delegaci bratni i goście specjalni

§ 1. Na zgromadzenie Synodu mogą zostać zaproszeni bez prawa głosu:

1 eksperci, którzy współpracują z sekretarzem specjalnym z uwagi na swą kompetencję odnośnie do tematu zgromadzenia Synodu, do których można dodać kilku konsultorów Sekretariatu Generalnego;

2 audytorzy, którzy wnoszą swój wkład do prac zgromadzenia ze względu na swoje doświadczenie i wiedzę.

3 delegaci bratni, reprezentujący Kościoły i wspólnoty kościelne, które nie są jeszcze w pełnej komunii z Kościołem katolickim.

§ 2. W pewnych okolicznościach mogą być mianowani, bez prawa głosu, pewni goście specjalni, którzy są uznawani za szczególne autorytety w odniesieniu do tematu zgromadzenia Synodu.

Art. 13

Otwarcie i zakończenie zgromadzenia Synodu

Zgromadzenie Synodu zaczyna się i kończy celebracją Eucharystii pod przewodnictwem biskupa rzymskiego, w której członkowie zgromadzenia biorą udział różnorodnie, zgodnie ze swoją pozycją.

Art. 14

Kongregacje ogólne i sesje kręgów mniejszych

Zgromadzenie Synodu spotyka się na sesjach plenarnych, zwanych kongregacjami ogólnymi, w których uczestniczą członkowie, eksperci, audytorzy, delegaci bratni i goście specjalni, lub na sesjach w kręgach mniejszych, w których uczestnicy zgromadzenia podzieleni są na grupy zgodnie z prawem specjalnym.

Art. 15

Dyskusja na temat zgromadzenia synodalnego

§ 1. Podczas kongregacji ogólnych członkowie zabierają głos zgodnie z prawem specjalnym.

§ 2. Okresowo między członkami ma również miejsce swobodna wymiana poglądów na temat omawianych kwestii.

§ 3. Także audytorzy, delegaci bratni i goście specjalni mogą być zaproszeni do zabrania głosu na temat zgromadzenia Synodu.

Art. 16

Ustanowienie komisji studyjnych

Zależnie od tematu i okoliczności, zgodnie z prawem specjalnym, można ustanowić pewne komisje studyjne, składające się z członków oraz innych uczestników Synodu.

Art. 17

Wypracowanie i zatwierdzenie dokumentu końcowego

§ 1. Wnioski zgromadzenia są zbierane w dokumencie końcowym.

§ 2. W celu zredagowania dokumentu końcowego ustanawia się oddzielną komisję, składającą się z relatora generalnego, który jej przewodniczy, sekretarza generalnego, sekretarza specjalnego oraz niektórych członków wybranych przez zgromadzenie synodalne z uwzględnieniem różnych regionów, a także innych, mianowanych przez biskupa rzymskiego.

§ 3. Dokument końcowy jest przedkładany do zatwierdzenia przez członków, zgodnie z prawem specjalnym, dążąc w miarę możliwości do jednomyślności moralnej.

Art. 18

Przekazanie dokumentu końcowego biskupowi rzymskiemu

§ 1. Po uzyskaniu aprobaty członków, dokument końcowy zgromadzenia jest przedstawiony biskupowi rzymskiemu, który podejmuje decyzję o jego publikacji.

W przypadku wyraźnego zatwierdzenia przez biskupa rzymskiego, dokument końcowy ma udział w nauczaniu zwyczajnym Następcy Piotra.

§ 2. W przypadku, gdy biskup rzymski udzielił zgromadzeniu Synodu głosu decydującego, zgodnie z kanonem 343 KPK, dokument końcowy ma udział w nauczaniu zwyczajnym Następcy Piotra, po tym, jak dokona on jego potwierdzenia i promulgacji.

W tym przypadku dokument końcowy zostaje opublikowany wraz z podpisem biskupa rzymskiego oraz z podpisami członków.

IV. Faza wykonawcza zgromadzenia synodalnego

Art. 19

Recepcja i wcielanie wniosków zgromadzenia

§ 1. Biskupi diecezjalni lub eparchialni troszczą się o recepcję i wcielanie wniosków zgromadzenia Synodu, po ich zatwierdzeniu przez biskupa rzymskiego, przy pomocy ciał uczestnictwa przewidzianych przez prawo.

§ 2. Synody Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Rady Hierarchów i Zgromadzenia Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencje Episkopatów koordynują wcielanie wyżej wymienionych wniosków na swoim terytorium, a w tym celu mogą opracować wspólne inicjatywy.

Art. 20

Zadania Sekretariatu Generalnego Synodu

§ 1. Wraz z właściwą dykasterią Kurii Rzymskiej, a także, w zależności od tematu i okoliczności wraz z innymi, na różne sposoby zainteresowanymi dykasteriami, Sekretariat Generalny Synodu promuje ze swej strony wcielanie wytycznych synodalnych zatwierdzonych przez biskupa rzymskiego.

§ 2. Sekretariat Generalny może opracować studia i inne inicjatywy stosowne do tego celu.

§ 3. W szczególnych okolicznościach Sekretariat Generalny, z upoważnienia biskupa rzymskiego, może wydawać dokumenty wykonawcze po wysłuchaniu opinii właściwej dykasterii.

Art. 21

Ustanowienie Komisji wykonawczej

§ 1. Zależnie od tematu i okoliczności, Sekretariat Generalny Synodu może skorzystać z Komisji ds. Wcielania złożonej z ekspertów.

§ 2. Sekretarz generalny Synodu powołuje jej członków, po konsultacji z przewodniczącym właściwej dykasterii Kurii Rzymskiej i jej przewodniczy.

§ 3. Komisja wspiera Sekretariat Generalny odpowiednimi studiami w zakresie zadania, o którym mowa w art. 20 § 1.

V. Sekretariat Generalny Synodu Biskupów

Art. 22

Ustanowienie Sekretariatu Generalnego

§ 1. Sekretariat Generalny jest instytucją stałą w służbie Synodu Biskupów, podlegającą bezpośrednio biskupowi Rzymu.

§ 2. Składa się on z sekretarza generalnego, podsekretarza, który pomaga sekretarzowi generalnemu we wszystkich jego funkcjach i Rady Zwyczajnej, a także, jeżeli zostały ustanowione z rad wymienionych w art. 25.

§ 3. Sekretarz generalny i podsekretarz są mianowani przez biskupa rzymskiego i są członkami zgromadzenia Synodu.

§ 4. W realizacji swoich obowiązków Sekretariat Generalny korzysta z odpowiedniej liczby urzędników i konsultorów.

Art. 23

Zadania Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów

§ 1. Sekretariat Generalny jest odpowiedzialny za przygotowanie i wdrożenie zgromadzeń Synodu, a także w innych kwestiach, które biskup rzymski zechce jemu przedłożyć dla dobra Kościoła powszechnego.

§ 2. W tym celu współpracuje on z Synodami Biskupów Kościołów Patriarchalnych i Kościołów Arcybiskupich Większych, Radami Hierarchów i Zgromadzeniami Hierarchów Kościołów *sui iuris* oraz Konferencjami Episkopatów, a także z dykasteriami Kurii Rzymskiej.

Art. 24

Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego

§ 1. Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego jest organem właściwym w sprawie przygotowania i wdrożenia Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego.

§ 2. Składa się ona w większości z biskupów diecezjalnych, wybranych przez Zwyczajne Zgromadzenie Generalne, aby reprezentować różne obszary geograficzne, zgodnie z prawem specjalnym, w tym, z jednego spośród zwierzchników lub biskupów eparchialnych Katolickich Kościołów Wschodnich: a także ze zwierzchnika dykasterii Kurii Rzymskiej, właściwej w zakresie tematu

Synodu, ustanowionego przez biskupa rzymskiego oraz biskupów mianowanych przez biskupa rzymskiego.

§ 3. Członkowie Rady Zwyczajnej obejmują swój urząd po zakończeniu Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego, które ich wybrało; są członkami następnego Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego, a ich mandat ustaje z chwilą zakończenia tego ostatniego.

Art. 25

Inne rady Sekretariatu Generalnego

§ 1. Rady Sekretariatu Generalnego dla przygotowania Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego, Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego oraz Zgromadzenia Specjalnego składają się z członków mianowanych przez biskupa rzymskiego.

§ 2. Członkowie tych rad uczestniczą w zgromadzeniu synodalnym zgodnie z prawem specjalnym i przestają wypełniać swój mandat po jego rozwiązaniu.

§ 3. Rady Sekretariatu Generalnego dla Wdrożenia Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego i Zgromadzenia Specjalnego składają się w większości z członków wybieranych przez zgromadzenie Synodu zgodnie z prawem specjalnym, do których dołączani są członkowie mianowani przez biskupa rzymskiego.

§ 4. Rady te pełnią swoją funkcję przez pięć lat od rozwiązania zgromadzenia Synodu, chyba że biskup rzymski postanowi inaczej.

Przepisy końcowe

Art. 26

Sekretariat Generalny Synodu Biskupów wyda, zgodnie z duchem i przepisami niniejszej Konstytucji Apostolskiej, Instrukcję na temat celebracji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów, a przy okazji każdego zgromadzenia Synodu, regulamin odnośnie do jego przebiegu.

Art. 27

Zgodnie z kanonem 20 KPK i kanonem 1502 § 2 KKKW wraz z promulgacją i publikacją niniejszej Konstytucji Apostolskiej zostają uchylone wszelkie przepisy stanowiące inaczej, a w szczególności:

1. kanony KPK i KKKW, które w całości lub w części są bezpośrednio sprzeczne z jakimkolwiek artykułem niniejszej Konstytucji Apostolskiej;
2. artykuły *Motu Proprio Apostolica sollicitudo* Pawła VI, z 15 września 1965 r.;
3. *Ordo Synodi Episcoporum*, z 29 września 2006 r., łącznie z *Adnexum de modo procedendi in Circulis minoribus*.

Zarządzam, aby wszystko, co postanowiłem w tej Konstytucji Apostolskiej weszło w życie począwszy od dnia jej opublikowania w *L'Osservatore Romano*, bez względu na jakiekolwiek postanowienia przeciwne, nawet gdyby były godne szczególnej wzmianki, oraz aby została opublikowana w *Acta Apostolicae Sedis*.

Zachęcam wszystkich do przyjęcia postanowień niniejszej Konstytucji Apostolskiej szczerze i z ochotną gotowością, z pomocą Dziewicy Maryi, Królowej Apostołów i Matki Kościoła.

W Rzymie, u Świętego Piotra, 15 września 2018 r., w szóstym roku mego pontyfikatu.

FRANCISZEK

[1] Por. Sobór Watykański II, Dekr. *Christus Dominus* (28 października 1965), 5.

[2] *Tamże*; por. Jan Paweł II, Posynodalna adhort. apost. *Pastores gregis* (16 października 2003), 58.

[3] Adhort. apost. *Evangelii gaudium* (24 listopada 2013), 1.

[4] *Tamże*, 5.

[5] *Tamże*, 27.

[6] Sobór Watykański II, Dekr. *Ad gentes* (7 października 1965), 29; por. *tenże*, Konst. dogm. *Lumen gentium* (21 listopada 1964), 23.

[7] *Tamże*, 18.

[8] Por. *tamże*, 21–22; Dekr. *Christus Dominus*, 4.

[9] Por. Konst. dogm. *Lumen gentium*, 23; Dekr. *Christus Dominus*, 3.

[10] Por. Konst. dogm. *Lumen gentium*, 22; Dekr. *Christus Dominus*, 4; *Codex Iuris Canonici* (25 stycznia 1983), kan. 337, §§ 1–2; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (18 października 1990), kan. 50, §§ 1–2.

- [11] Por. *Codex Iuris Canonici*, kan. 337, § 3; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, kan. 50, § 3.
- [12] Nr I.
- [13] Por. *tamże*, II.
- [14] *Tamże*, Wstęp.
- [15] Por. *Codex Iuris Canonici*, kan. 342–348; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, kan. 46.
- [16] *Homilia na zakończenie VI Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego Synodu Biskupów* (29 października 1983), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI, 2, Poznań, 1999, s. 417.
- [17] *Przemówienie do członków XIII Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów* (13 czerwca 2013), w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, n. 8–9 (355)/2013, s. 31.
- [18] Konst. dogm. *Lumen gentium*, 25.
- [19] Posynodalna adhort. apost. *Pastores gregis*, 28.
- [20] Adhort. apost. *Evangelii gaudium*, 119.
- [21] Konst. dogm. *Lumen gentium*, 12.
- [22] *Discorso ai Partecipanti al Convegno per i nuovi Vescovi promosso dalla Congregazione per i Vescovi e dalla Congregazione per le Chiese Orientali* (19 settembre 2013); por. Adhort. apost. *Evangelii gaudium*, 31.
- [23] *Homilia podczas czuwania modlitewnego w ramach przygotowań do Synodu o rodzinie* (4 października 2014), w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, n. 10 (366)/2014, s. 7.
- [24] *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów* (17.10.2015), w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, n. 11 (377)/2015, s. 7.
- [25] *Tamże*.
- [26] Posynodalna adhort. apost. *Pastores gregis*, 58.
- [27] *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów*; por. Adhort. apost. *Evangelii gaudium*, 31.

- [28] *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów.*
- [29] Posynodalna adhort. apost. *Pastores gregis*, 58.
- [30] Jan Paweł II, *Przemówienie do Rady Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów* (30 kwietnia 1983), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI, 1, Poznań 1998, s. 525.
- [31] *Przemówienie na zakończenie XIV Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Synodu Biskupów* (24 października 2015), w: *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, n. 11 (377)/2015, s. 11.
- [32] Paolo VI, *Discorso per l'inizio dei lavori della I Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi* (30 settembre 1967).
- [33] Por. *Codex Iuris Canonici*, kan. 339, § 2; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, kan. 52, § 2.
- [34] Por. *Codex Iuris Canonici*, kan. 346.
- [35] *Przemówienie podczas uroczystości upamiętniającej 50. rocznicę ustanowienia Synodu Biskupów.*
- [36] Por. Konst. dogmat. *Lumen gentium*, 22.
- [37] *Tamże.*
- [38] *Codex Iuris Canonici*, kan. 333, § 2; por. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, kan. 45, § 2; *Pastores gregis*, 58.
- [39] *Lettera al Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi in occasione della elevazione alla dignità episcopale del Sotto-Segretario* (1 aprile 2014).
- [40] Adhort. apost. *Evangelii gaudium*, 32.
- [41] Enc. *Ut unum sint* (25 maja 1995), 95.

7.3. ANEKS 3. Instrukcja o organizacji zgromadzeń synodalnych i działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów (2018)

Instrukcja dotycząca celebracji zgromadzeń synodalnych oraz działalności Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów¹²¹³

CZEŚĆ I. UCZESTNICY

Rozdział I. Biskup Rzymu

Art. 1. Zakres władzy biskupa Rzymu

§1.

Biskup Rzymu, któremu bezpośrednio podlega Synod Biskupów, ma za zadanie:

- 1° zwołać Synod Biskupów, ilekroć uzna to za stosowne, i wyznaczyć miejsce, w którym mają się odbyć zgromadzenia;
- 2° ustalić w odpowiednim czasie temat lub tematy, które mają być omówione, również po zasięgnięciu opinii episkopatu, zgodnie z zasadami, które uzna on za najbardziej dogodne;
- 3° potwierdzić wybór członków i mianować innych;
- 4° przewodniczyć zgromadzeniom Synodu osobiście lub przez innych;
- 5° zdecydować o ostatecznym dokumencie;
- 6° ratyfikować i ewentualnie promulgować dokument końcowy, gdy w określonych przypadkach nadał Synodowi uprawnienia decyzyjne;
- 7° zamknąć, zaktualizować, przenieść, zawiesić i rozwiązać Synod.

§ 2.

W przypadku wakatu Stolicy Apostolskiej lub wystąpienia przeszkody po zwołaniu zgromadzenia synodalnego lub podczas jego sprawowania, zostaje ono natychmiast zawieszone, aż do decyzji nowego biskupa Rzymu.

¹²¹³ Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi, *Istruzione sulla celebrazione delle Assemblee Sinodali e sull'attività della Segreteria Generale del Sinodo dei Vescovi* [online], <http://www.synod.va/content/synod/it/il-sinodo-dei-vescovi/istruzione-sulla-celebrazione-delle-assemblee-sinodali.html>, dostęp: 2021-07-04.

Rozdział II. Członkowie lub ojcowie synodalni

Art. 2. Członkowie Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego

Członkami Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego są:

1°

a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici Kościołów metropolitalnych *sui iuris* katolickich Kościołów wschodnich lub w przypadku przeszkody, biskup, w miarę możliwości kompetentni co do tematu, który ma być podjęty, wyznaczony przez patriarchę, arcybiskupa większego, metropolitę Kościołów metropolitalnych *sui iuris*, za zgodą Synodu Biskupów lub Rady Hierarchów Kościoła, któremu przewodniczą;

b) biskupi wybrani przez Synody Biskupów i Rady Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich;

c) biskupi wybrani przez Konferencje Episkopatów;

2° członkowie Rady Zwyczajnej Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów;

3° przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej będący biskupami, wskazani przez biskupa Rzymu;

4° dziesięciu duchownych należących do instytutów życia konsekrowanego, wybranych przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych;

5° inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu.

Art. 3. Członkowie Zgromadzenia Generalnego Nadzwyczajnego

Członkami Zgromadzenia Generalnego Nadzwyczajnego są:

1°

a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici Kościołów metropolitalnych *sui iuris* katolickich Kościołów wschodnich lub, w przypadku przeszkody, biskup wyznaczony zgodnie z art. 2, 1 °, a);

b) przewodniczący Konferencji Episkopatów lub, w przypadku przeszkody, pierwszy z wiceprzewodniczącymi;

2° biskupi, którzy są członkami Rady Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów w celu przygotowania Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego;

3° przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej, wskazani przez biskupa Rzymu;

4° trzech najwyżsi moderatorzy instytutów życia konsekrowanego, wybrani przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych;

5° inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu.

Art. 4. Członkowie Zgromadzenia Specjalnego

Członkami Zgromadzenia Specjalnego są:

1°

a) patriarchowie, arcybiskupi więksi, metropolici Kościołów metropolitalnych *sui iuris* Kościołów katolickich wschodnich lub, w przypadku przeszkody, biskup wyznaczony zgodnie z art. 2, 1 °,

a) którzy mają okręgi kościelne na obszarach geograficznych, dla których zwołano zgromadzenie;

b) biskupi należący do obszarów geograficznych, dla których został zwołany Synod Biskupów, wyznaczeni według kryteriów określonych przez biskupa Rzymu;

2° biskupi, którzy są członkami Rady Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów w celu przygotowania Zgromadzenia Specjalnego;

3° przewodniczący dykasterii Kurii Rzymskiej będący biskupami, wskazani przez biskupa Rzymu;

4° niektórzy duchowni należący do instytutów życia konsekrowanego, wybierani przez właściwe organy przedstawicielskie przełożonych generalnych, wyznaczeni w liczbie i według kryteriów określonych przez biskupa Rzymu;

5° inni wyznaczeni przez biskupa Rzymu.

Art. 5. Członkowie innych typów zgromadzeń

W przypadku, gdy zgodnie z art. 1 § 3 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, biskup Rzymu zwołał zgromadzenie Synodu zgodnie z innymi ustalonymi przez siebie zasadami, do niego należy określenie kryteriów mianowania członków.

Art. 6. Członkowie z nominacji papieskiej na wszystkich zgromadzeniach

W poszczególnych Zgromadzeniach uczestniczą także członkowie, biskupi lub duchowni należący do instytutów życia konsekrowanego lub inni duchowni eksperci wyznaczeni przez biskupa Rzymu, do 15% liczby członków wyznaczonych z urzędu i z wyboru.

Art. 7. Wybór członków

§ 1.

1° Członkowie Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego, zgodnie z art. 2, 1 °, b) i c) , a także ich zastępcy, wybierani są na sesji plenarnej w tajnym głosowaniu przez odpowiednie Synody Biskupów, Rady Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich i Konferencje Episkopatów.

2° Takie wybory przeprowadza się zgodnie z przepisami KPK kan. 119, 1 ° i KKKW kan. 956, § 1. Jeżeli ma być wybranych kilku członków, przeprowadza się jedno głosowanie dla każdego poszczególnego wyboru.

3° Liczbę wybieranych członków określa się w następujący sposób:

a) dla każdego Synodu Biskupów lub Rady Hierarchów Katolickich Kościołów Wschodnich, która liczy od 26 do 50 członków, jednego przedstawiciela (i jednego zastępcę); jeśli ma więcej niż 50 członków, dwóch przedstawicieli (i jednego zastępcę);

b) dla każdej Konferencji Episkopatu, która ma nie więcej niż 25 członków, jednego przedstawiciela (i jednego zastępcę); jeśli ma od 26 do 50 członków, dwóch przedstawicieli (i jednego zastępcę); jeśli ma od 51 do 100 członków, trzech przedstawicieli (i dwóch zastępców); jeśli ma od 101 do 200 członków, czterech przedstawicieli (i dwóch zastępców); jeśli ma więcej niż 200 członków, pięciu przedstawicieli (i trzech zastępców).

4° Przy wyborze biskupów należy zwrócić szczególną uwagę nie tylko na ich ogólną wiedzę i roztropność, ale także na teoretyczną i praktyczną znajomość tematu, który będzie omawiany na zgromadzeniu.

5° przewodniczący katolickich Kościołów wschodnich i przewodniczący Konferencji Episkopatów prześlą nazwiska wybranych Sekretarzowi Generalnemu, za pośrednictwem Papieskiego Przedstawiciela danego Narodu, co najmniej pięć miesięcy przed otwarciem zgromadzenia.

§ 2.

1° Wybory członków instytutów życia konsekrowanego na różne typy zgromadzeń odbywają się zgodnie z § 1, 2 ° niniejszego artykułu.

2° Przy wyborze członków instytutów życia konsekrowanego należy brać pod uwagę nie tylko ich ogólną wiedzę i roztropność, ale także teoretyczną i praktyczną znajomość tematu, który będzie omawiany na zgromadzeniu.

3° Przewodniczący Unii Przełożonych Generalnych poda nazwiska wybranych sekretarzowi generalnemu co najmniej pięć miesięcy przed otwarciem zgromadzenia.

§ 3.

1° Wszystkie wybory muszą zostać potwierdzone przez biskupa Rzymu.

2° Imiona wybranych nie są podawane do wiadomości publicznej, dopóki ich wybór nie zostanie potwierdzony przez biskupa Rzymu.

Rozdział III. Sekretariat Generalny

Art. 8. Sekretarz generalny

§ 1.

Sekretarz generalny, mianowany przez biskupa Rzymu zgodnie z art. 22 §3 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, kieruje działalnością Sekretariatu Generalnego, przewodniczy jego zebraniom w przypadku nieobecności biskupa Rzymu i podpisuje jego akty.

§ 2.

Sekretarz generalny wyznacza pracowników Sekretariatu, którzy są od niego zależni.

§ 3.

Obowiązkiem sekretarza generalnego jest informowanie biskupa Rzymu o wszystkim, co dotyczy działalności Sekretariatu Generalnego.

§ 4.

W fazie przygotowawczej do zgromadzenia synodalnego do sekretarza generalnego należy:

1° publikowanie dokumentów niezbędnych do rozpoczęcia fazy przygotowawczej zgromadzenia synodalnego, zgodnie z art. 6 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, i zbieranie wyników konsultacji kościelnych, zgodnie z art. 7 tej samej Konstytucji apostolskiej;

2° zwołanie posiedzenia przedsynodalnego, zgodnie z art. 8 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*;

- 3° powoływanie i przewodniczenie Komisji Przygotowawczej, zgodnie z art. 10 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*;
- 4° ogłoszenie i opublikowanie dokonanej przez biskupa Rzymu nominacji przewodniczącego delegowanego, relatora generalnego i sekretarza specjalnego każdego zgromadzenia;
- 5° przedłożenie biskupowi Rzymu listy członków (uczestników?) wybranych zgodnie z art. 3 niniejszej instrukcji w celu uzyskania niezbędnego potwierdzenia;
- 6° ogłoszenie i opublikowanie nazwiska ojców synodalnych zatwierdzonych lub mianowanych przez biskupa Rzymu;
- 7° powoływanie, po wysłuchaniu relatora generalnego i sekretarza specjalnego, ekspertów, audytorów i ewentualnie gości specjalnych;
- 8° opublikowanie nazwisk braterskich delegatów wyznaczonych przez odpowiednie Kościoły i wspólnoty kościelne, niebędące jeszcze w pełnej komunii z Kościołem katolickim;
- 9° przekazywanie z odpowiednim wyprzedzeniem ojcom Synodu dokumentów dotyczących zgromadzenia synodalnego;
- 10° troska o opracowanie i opublikowanie Regulaminu Zgromadzenia Synodu.

§ 5.

W trakcie Zgromadzenia Synodu do Sekretarza Generalnego należy:

- 1° sporządzenie wstępnego sprawozdania, wyjaśnienie działań fazy przygotowawczej i zilustrowanie procedur, które zostaną przyjęte podczas zgromadzenia;
- 2° przygotowanie i przekazanie kalendarza prac, ustalając, według odpowiedniego kryterium, Kongregacje Generalne i sesje małych grup, zgodnie z przepisem art. 14 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*;
- 3° określenie kolejności i maksymalnego czasu trwania wystąpień ojców synodalnych podczas Kongregacji Generalnych;
- 4° powoływanie małych grup i ogłaszanie ich składu, zgodnie z art. 14 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*;
- 5° podawanie wiadomości w celu informowania o różnych aspektach proceduralnych;

6° dbanie o ścisłe przestrzeganie zasad podczas trwania prac.

7° dbanie o to, aby wszyscy członkowie mogli aktywnie uczestniczyć i aby zadania były odpowiednio rozdzielone;

8° zorganizowanie przechowywania dokumentów w specjalnych archiwach.

§ 6.

Na etapie realizacji zgromadzenia synodalnego do sekretarza generalnego należy:

1° współpracowanie z przewodniczącym dykasterii Kurii Rzymskiej właściwej ze względu na temat Synodu w celu popierania realizacji, zgodnie z art. 20 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*;

2° powoływanie i przewodniczenie Komisji do realizacji, na podstawie art. 21 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*.

Art. 9. Podsekretarz

§ 1.

Podsekretarz współpracuje z sekretarzem generalnym we wszystkich swoich funkcjach.

§ 2.

Podsekretarz jest odpowiedzialny za gromadzenie i rozpowszechnianie aktów i dokumentów zgromadzenia synodalnego, poprzez swoich współpracowników.

§ 3.

Podsekretarz osobiście przyjmuje zgłoszenia nieobecności na posiedzeniach, przekazując je przewodniczącemu delegowanemu oraz sekretarzowi generalnemu.

Art. 10. Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego

§ 1.

Rada Zwyczajna Sekretariatu Generalnego składa się z dwudziestu jeden członków.

§ 2.

Zgodnie z art. 24 § 2 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, jeden członek jest wybierany spośród zwierzchników eparchii i biskupów katolickich Kościołów wschodnich, wchodzących w skład Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego.

§ 3.

Piętnastu członków jest wybieranych spośród biskupów diecezjalnych obrządku łacińskiego, którzy są członkami Zwyczajnego Zgromadzenia Generalnego: dwóch z siedzibą w Ameryce Północnej; trzech z siedzibą w Ameryce Łacińskiej; trzech, których główna siedziba znajduje się w Europie; trzech, których siedziba główna znajduje się w Afryce; trzech, których siedziba główna znajduje się w Azji; jeden, którego siedziba znajduje się w Oceanii.

§ 4.

Zgodnie z art. 24 § 2 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, dodaje się do nich przewodniczącego dykasterii Kurii Rzymskiej, kompetentnej w zakresie tematu Synodu, ustanowionego przez biskupa Rzymu, oraz czterech biskupów wyznaczonych przez biskupa Rzymu.

§ 5.

Wybory, o których mowa powyżej, odbywają się przed zakończeniem Zgromadzenia Generalnego Zwyczajnego w głosowaniu tajnym według norm KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1, przeprowadzając jedno głosowanie w poszczególnych wyborach.

§ 6.

Rada Zwyczajna jest zwoływana przez sekretarza generalnego zawsze, gdy uzna to za stosowne.

Art. 11. Pozostałe rady Sekretariatu Generalnego

§ 1.

Rady do przygotowania Zgromadzenia Generalnego Nadzwyczajnego i Zgromadzenia Specjalnego, o których mowa w art. 25 § 1 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, są zwoływane przez sekretarza generalnego, gdy uzna to za stosowne.

§ 2.

1° Rady Sekretariatu Generalnego do spraw realizacji Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego i Zgromadzenia Specjalnego, zgodnie z art. 25 § 3 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* składają się z piętnastu członków, z których dwunastu jest wybieranych przez odpowiednie zgromadzenie zgodnie

z kryteriami ustalonymi przez biskupa Rzymu, a pozostali są wyznaczeni przez biskupa Rzymu.

2° Rady te są zwoływane przez sekretarza generalnego, gdy uzna to za stosowne.

Rozdział IV. Zadania i organy podczas zgromadzeń synodalnych

Art. 12. Przewodniczący delegowany

§ 1.

Przewodniczący delegowany przewodniczy zgromadzeniu Synodu w imieniu i z upoważnienia biskupa Rzymu.

§ 2.

Jeżeli biskup Rzymu wyznaczył więcej niż jednego do przewodniczenia zgromadzeniu, będą oni wykonywać to zadanie, następując po sobie w kolejności ustalonej przez samego biskupa Rzymu w dokumencie nominacji.

§ 3.

Z chwilą rozwiązania zgromadzenia funkcja przewodniczącego delegowanego ustaje.

Art. 13. Relator generalny

§ 1.

Relator generalny przedstawia sprawozdanie na początku zgromadzenia Synodu, aby wyjaśnić sprawę, która ma być rozpatrzona, zilustrować dokument roboczy i określić punkty, na których skupi się dyskusja.

§ 2.

Niniejsze sprawozdanie musi dotrzeć do sekretarza generalnego ze stosownym wyprzedzeniem, przed rozpoczęciem zgromadzenia synodalnego.

§ 3.

W czasie prac zgromadzenia relator generalny przewodniczy przygotowaniu dokumentu końcowego, który ma być przedstawiony ojcom do zatwierdzenia i przedstawia go podczas Kongregacji Generalnej.

§ 4.

Jeśli okoliczności to sugerują, relator generalny podaje inne komunikaty w trakcie prac zgromadzenia, aby podsumować tematy, które pojawiły się podczas debaty

w auli, wyjaśnić niektóre punkty, zilustrować postęp w przygotowaniu dokumentu końcowego.

§ 5.

Z chwilą rozwiązania zgromadzenia funkcja relatora generalnego ustaje.

Art. 14. Sekretarz specjalny

§ 1.

Sekretarz specjalny wspiera relatora generalnego we wszystkich jego funkcjach, na mocy swoich kompetencji w temacie Synodu, koordynując, pod kierunkiem Synodu, prace ekspertów i czuwając nad przygotowaniem dokumentu końcowego.

§ 2.

Jeśli okoliczności sugerują, można wyznaczyć więcej sekretarzy specjalnych.

§ 3.

Sekretarz specjalny pozostaje do dyspozycji biskupa Rzymu, przewodniczącego delegowanego, relatora generalnego i sekretarza generalnego w celu przygotowania dokumentów i komunikacji z ojcami synodalnymi. Jako ekspert szczególnie kompetentny w sprawach omawianych w auli może się wypowiedzieć, jeśli otrzyma wyraźne polecenie.

§ 4.

Z chwilą rozwiązania zgromadzenia funkcja sekretarza specjalnego ustaje.

Art. 15. Komisja Informacyjna

§ 1.

W skład Komisji Informacyjnej wchodzi: przewodniczący i sekretarz, mianowani przez biskupa Rzymu, sekretarz generalny, podsekretarz, sekretarz specjalny, prefekt Dykasterii ds. Komunikacji, dyrektor Biura Prasowego oraz pięciu członków wybranych przez zgromadzenie zgodnie z Regulaminem Zgromadzenia Synodu.

§ 2.

Do komisji należy określenie kryteriów i metod rozpowszechniania wiadomości.

§ 3.

Konferencje prasowe na poszczególne tematy mogą być organizowane przez ojców synodalnych wyznaczonych przez przewodniczącego komisji.

Art. 16. Komisja ds. Opracowania Dokumentu Końcowego

§ 1.

Na początku zgromadzenia synodalnego ukonstytuuje się Komisja ds. Opracowania Dokumentu Końcowego, zgodnie z art. 17 § 2 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*.

§ 2.

W skład Komisji ds. Przygotowania Dokumentu Końcowego wchodzi: relator generalny, który jej przewodniczy; sekretarz generalny; sekretarz specjalny, który jest sekretarzem komisji; pięciu wybranych członków reprezentujących różne obszary kontynentalne (jeden z Ameryki, jeden z Europy, jeden z Afryki, jeden z Azji, jeden z Oceanii); niektórzy członkowie mianowani przez biskupa Rzymu.

§ 3.

Wybór członków komisji do sporządzenia dokumentu końcowego odbywa się zgodnie z KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1, przeprowadzając jedno głosowanie dla każdego poszczególnego wyboru.

Art. 17. Komisje studyjne

§ 1.

Komisje studyjne na podstawie art. 16 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, składają się z jedenastu członków i innych uczestników, ekspertów w danej dziedzinie, z których ośmiu jest wybieranych przez zgromadzenie, a trzech przez biskupa Rzymu.

§ 2.

Wybory członków komisji studyjnych odbywają się zgodnie z KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1, przeprowadzając jedno głosowanie dla każdego poszczególnego wyboru.

§ 3.

Przewodniczący i sekretarz komisji studyjnej są wybierani przez i spośród członków komisji studyjnej zgodnie z przepisem KPK, kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1.

§ 4.

Kiedy komisja studyjna doszła do swoich wniosków, przewodniczący komisji przedstawia je zgromadzeniu Synodu.

Art. 18. Skład i zadania komisji rozjemczej

Na początku każdego zgromadzenia biskup Rzymu ustanawia komisję złożoną z trzech członków, której zadaniem jest odpowiednie zbadanie przedstawionych kontrowersji i przedłożenie ich samemu biskupowi Rzymu.

Art. 19. Członkowie, wybierani do komisji

Każdy ojciec synodalny może zostać wybrany na członka każdej komisji, z wyjątkiem przewodniczącego delegowanego, sekretarza generalnego, podsekretarza, relatora generalnego i sekretarza specjalnego, unikając kumulacji funkcji.

Art. 20. Obowiązki i organy Nadzwyczajnego Zgromadzenia i innych rodzajów zgromadzeń

Regulamin Nadzwyczajnego Zgromadzenia lub zgromadzenia, o którym mowa w art. 1 § 3 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, może odstąpić od utworzenia wyżej wymienionych urzędów i organów oraz ustalić, jakie inne powinny być ewentualnie ukonstytuowane.

CZĘŚĆ DRUGA. PROCEDURY

Rozdział I. Liturgia, szaty, pierwszeństwo, języki, nieobecności, tajemnica, głosowanie nad procedurami, sposoby oddawania głosu

Art. 21. Celebracje liturgiczne podczas zgromadzenia

§ 1.

Zgromadzenie Synodu rozpoczyna się sprawowaniem Eucharystii, intronizacją Księgi Ewangelii i śpiewem *Veni, Creator Spiritus*.

§ 2.

Zgromadzenie synodalne, zebrane na Kongregacji Generalnej lub w małych grupach, rozpoczyna się codziennie celebracją Liturgii Godzin.

§ 3.

Zgromadzenie synodalne kończy się śpiewem *Te Deum* i celebracją Eucharystii.

Art. 22. Szaty używane na zgromadzeniu

Podczas kongregacji generalnych członkowie, których to dotyczy, używają zwykłego habitu; inni używają swojego zwykłego stroju.

Art. 23. Porządek pierwszeństwa

Co do pierwszeństwa, należy przestrzegać przepisów kanonicznych i zwyczajowych.

Art. 24. Oficjalne języki zgromadzenia

Oficjalne języki zgromadzenia są podawane członkom do wiadomości ze stosownym wyprzedzeniem przez Sekretariat Generalny.

Art. 25. Obowiązek zgłoszenia nieobecności

Kto nie może uczestniczyć w poszczególnych spotkaniach, musi powiadomić przewodniczącego delegowanego i sekretarza generalnego za pośrednictwem podsekretarza o przyczynie swojej nieobecności.

Art. 26. Obowiązek zachowania tajemnicy

Uczestnicy Synodu są zobowiązani do zachowania papieskiej tajemnicy co do opinii i głosów poszczególnych osób.

Art. 27. Głosowanie nad procedurami

Zawsze, gdy pojawia się kwestia procedury, rozwiązanie zapada bezwzględną większością głosów.

Art. 28. Sposób oddawania głosu

Sposób głosowania określa Sekretariat Generalny.

Rozdział II. Dyskusja na podane tematy

Art. 29. Dyskusja na tematy w Kongregacji Generalnej

§ 1.

1° Po sprawozdaniach sekretarza generalnego i relatora generalnego oraz na początku każdej kolejnej Kongregacji Generalnej, przewodniczący delegowany ogłasza temat do omówienia i zaprasza do zabrania głosu członków, którzy o to poprosili, zgodnie z listą przygotowaną przez Sekretariat Generalny.

2° Ojcowie, którzy poprosili o zabranie głosu, są zobowiązani do dokładnego odniesienia się do dokumentu roboczego przedstawionego przez relatora generalnego, do przedstawienia swoich wypowiedzi na piśmie do sekretariatu

generalnego z odpowiednim wyprzedzeniem i do dotrzymania w swoich wystąpieniach maksymalnego czasu ustalonego przez sekretarza generalnego.

3° Chociaż nie ma ograniczeń mandatowych, dobrze jest, aby ojcowie synodalni wyznaczeni przez urząd lub w drodze wyborów byli wyrazicielami opinii reprezentowanych przez siebie organów oraz owoców konsultacji przeprowadzonych w Kościołach partykularnych, z których pochodzą, zgodnie z n. 6 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*.

4° Co się tyczy jednej kwestii, niech tylko jeden ojciec przemawia w imieniu organu, który reprezentuje.

§ 2.

Jeśliby wielu prosiło o zabranie głosu, ojcowie proszeni są o niepowtarzanie tego, co inni już przedstawili, ograniczając się do krótkiej wzmianki o tym, co już zostało powiedziane.

§ 3.

Wystąpienia przekazane na piśmie do Sekretariatu Generalnego, nawet jeśli nie zostały wypowiedziane, są rozpatrywane w taki sam sposób, jak te zgłaszane na auli.

§ 4.

1° Czas przeznaczony na swobodną wymianę poglądów między członkami na omawiane tematy, zgodnie z art. 15 § 2 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*, odbywa się zgodnie z procedurami ustalonymi przez sekretarza generalnego w porozumieniu z przewodniczącym delegowanym.

2° W tej sytuacji ojciec, po wysłuchaniu opinii innych, może odpowiedzieć lub zgłosić zastrzeżenia.

3° Mówcy mogą zabierać głos w imieniu kilku członków, podając ich nazwiska.

§ 5.

Do przewodniczącego delegowanego należy udzielenie głosu audytorom, braterskim delegatom oraz, jeśli tacy są, gościom specjalnym, zgodnie z art. 15 § 3 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*.

Art. 30. Dyskusja na tematy w małych grupach

§ 1.

Oprócz Kongregacji Generalnych dyskusja nad tematami toczy się w małych grupach, utworzonych zgodnie z art. 14 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*. Te grupy spotykają się na odpowiednią liczbę sesji.

§ 2.

Małe grupy są tworzone na podstawie językowej. Poszczególni ojcowie synodalni uczestniczą w przydzielonym im kręgu, biorąc pod uwagę wybrane przez siebie języki. Wszystkie i poszczególne grupy zajmują się tymi samymi tematami.

§ 3.

Audytorzy, braterscy delegaci i ewentualnie goście specjalni uczestniczą bez prawa głosu, w małych grupach zabierając głos na zaproszenie moderatora uczestniczą również eksperci, udzielając wyjaśnień w razie potrzeby, ze względu na ich kompetencje.

§ 4.

W małych grupach dyskusja między ojcami synodalnymi ma na celu doprowadzenie do ogólnego, a w każdym razie jak najszerszego konsensusu, który wyraża się w wypracowaniu wspólnych wniosków dla dokumentu roboczego. Jednak zawsze należy brać pod uwagę każdą przeciwną lub odmienną opinię.

Art. 31. Moderator, relator i sekretarz małych grup

§ 1.

W każdej małej grupie ojcowie synodalni wybierają spośród siebie moderatora i relatora. Wybory te odbywają się na początku pierwszej sesji, zgodnie z przepisami KPK, Kan. 119, 1° i KKKW kan. 956 § 1.

§ 2.

Do moderatora każdej małej grupy należy:

podać proponowane argumenty;

prowadzić dyskusję;

dbać o to, aby dyskusja nie wykraczała poza ustalony temat lub tematy;

promować aktywny udział członków;

zdecydować, który temat, jeśli taka lub inna potrzeba pojawia się z powodu braku czasu, powinien być omówiony przed innymi i ustalić czas przeznaczony na wypowiedzi;

przewodniczyć głosowaniu.

§ 3.

Do obowiązków relatora każdej małej grupy należy:

na koniec poszczególnych sesji podsumować wyrażone opinie, zarówno wyrażające zgodę, jak i niezgodne;

przewodniczyć wypracowaniu wniosków odzwierciedlających opinię przeważających wśród członków grupy

przygotować relację na koniec dyskusji, zawierającą wszystkie wyrażone opinie, zarówno wyrażające zgodę, jak i niezgodne;

odczytać relację na zgromadzeniu.

§ 4.

Sekretarz każdej małej grupy będzie asystentem Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów.

Do sekretarza każdej małej grupy należy:

pomagać moderatorowi i relatorowi;

spełniać ewentualne prośby członków grupy;

sporządzać protokoły z sesji grupy, które należy przekazać do Sekretariatu Generalnego.

Artykuł 32. Głosowanie w małych grupach i sprawozdanie w auli

§ 1.

1° Na zakończenie dyskusji na podany temat, członkowie małej grupy głosują w sposób określony w art. 30 § 4.

2° Głosy co do sposobu opracowania dokumentu końcowego wyrażone są za pomocą formuły *placet, non placet*.

3° Wnioski zostają zatwierdzone przez bezwzględną większość ojców synodalnych, którzy są częścią małej grupy, obecnych podczas głosowania, a następnie przekazane do Sekretariatu Generalnego ze wskazaniem liczby głosów za i przeciw.

§ 2.

1° Przed wznowieniem Kongregacji Generalnych członkowie małej grupy głosują nad relacją przygotowaną przez relatora.

2° Głosy w relacji wyrażone są formułą *placet, non placet*.

3° Relacja jest zatwierdzana bezwzględną większością głosów ojców synodalnych, którzy należą do małej grupy, obecnych podczas głosowania, a następnie przekazywany do Sekretariatu Generalnego.

§ 3.

W czasie ustalonym przez przewodniczącego delegowanego relatorzy, w imieniu członków każdej małej grupy, odczytują relację podczas Kongregacji Generalnej.

§ 4.

Pod koniec czytania relacji małych grup na Kongregacji Generalnej, przewodniczący delegowany może udzielić prawa wystąpienia ojcom synodalnym, którzy uznają za konieczne wnieść uzupełnienia, poprawki lub wyjaśnienia dotyczące treści relacji.

§ 5.

Po prezentacji na Kongregacji Generalnej, przewodniczący delegowany może proponować w auli dyskusję na tematy propozycji małych grup.

Rozdział III. Dokument końcowy

Art. 33. Przygotowanie i przedstawienie projektu dokumentu końcowego

§ 1.

Uwzględniając interwencje ojców w auli i metody zatwierdzone przez małe grupy, relator generalny, z pomocą sekretarza specjalnego, odpowiednio wspieranego przez ekspertów, przewodniczy przygotowaniu projektu dokumentu końcowego Synodu.

§ 2.

Do komisji przygotowującej dokument końcowy należy poprawić i zatwierdzić projekt dokumentu końcowego. Głosy są wyrażane za pomocą formuły *placet, non placet*. Projekt jest zatwierdzany bezwzględną większością głosów.

§ 3.

Do relatora generalnego należy przedstawienie projektu dokumentu końcowego ojcom synodalnym.

Art. 34. Dyskusja nad projektem dokumentu końcowego

§ 1.

Po tym, jak ojcowie synodalni mieli wystarczająco dużo czasu na zapoznanie się z projektem dokumentu końcowego, debata odbywa się w auli.

§ 2.

Przewodniczący delegowany, zgodnie z listą przygotowaną przez Sekretariat Generalny, zaprasza członków, którzy o to poprosili, o zabranie głosu.

§ 3.

Ojcowie mogą przedstawić Sekretariatowi Generalnemu sposoby co do opracowania dokumentu końcowego, które uznają za konieczne. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby więcej ojców zebrało się w celu przedstawienia takich sposobów.

Art. 35. Przygotowanie, prezentacja i głosowanie nad dokumentem końcowym.

§ 1.

Uwzględniając przedstawione wnioski, relator generalny, z pomocą sekretarza specjalnego i innych członków komisji przygotowującej dokument końcowy, przygotowuje tekst dokumentu końcowego.

§ 2.

Do relatora generalnego należy przedstawienie dokumentu końcowego ojcom synodalnym.

§ 3.

Głosy nad dokumentem końcowym są oddawane w głosowaniu tajnym z zastosowaniem formuły *placet, non placet*.

§ 4.

Dokument końcowy jest zatwierdzany przez dwie trzecie ojców synodalnych obecnych podczas głosowania.

§ 5.

Po zatwierdzeniu dokument końcowy jest przedstawiany biskupowi Rzymu, zgodnie z art. 18 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio*.

Rozdział IV. Ostateczna realizacja

Art. 36. Sporządzenie sprawozdania z prac Synodu

§ 1.

Na zakończenie prac zgromadzenia, pod redakcją sekretarza generalnego zostaje sporządzona relacja, w której opisuje się pracę wykonaną na rozpatrywany temat lub tematy oraz przedstawia wnioski, do których doszli ojcowie.

§ 2.

Relacja ta jest przedstawiana przez sekretarza generalnego biskupowi Rzymu.

Rozporządzenia końcowe

Sekretariat Generalny Synodu Biskupów, zgodnie z art. 26 Konstytucji apostolskiej *Episcopalis communio* zatwierdził niniejszą Instrukcję, nakazując, aby weszła ona w życie 1 października 2018 r. wraz z jej opublikowaniem w *L'Osservatore Romano*.

W Rzymie, w siedzibie Sekretariatu Generalnego Synodu Biskupów,
1 października 2018 r.

LORENZO CARD BALDISSERI

Sekretarz generalny

+ FABIO FABENE

Biskup tytularny Montefiascone

Podsekretarz

[Tekst oryginalny: włoski]

7.4. ANEKS 4. Biogramy sekretarzy generalnych Synodu Biskupów ¹²¹⁴

7.4.1. Kard. Władysław RUBIN¹²¹⁵

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 23 lutego 1967 r. – 12 lipca 1979 r.

Władysław Rubin urodził się 20 września 1917 r, w Tokach w Archidiecezji Lwowskiej w południowo-wschodniej części Polski. Syn rolnika, ukończył szkołę średnią w Tarnopolu. Po ukończeniu szkoły w 1935 r. podjął studia na wydziale teologicznym i prawniczym Uniwersytetu Jana Kazimierskiego we Lwowie, ale wybuch II wojny światowej zmusił go do przerwania nauki. Wraz z innymi rodakami został aresztowany i wywieziony do obozu pracy przymusowej. Po porozumieniu między rządami polskim i sowieckim, udało mu się dotrzeć do polskich oddziałów organizujących się w Azji Centralnej. W międzyczasie ordynariusz wojskowy abp Gawlina zgromadził seminarzystów, aby umożliwić im ukończenie studiów. Taką możliwość otrzymał również W. Rubin, który uzyskał dyplom z teologii na Uniwersytecie św. Józefa w Bejrucie. Święcenia kapłańskie otrzymał 30 czerwca 1946 r. w tym samym mieście.

Jako młody ksiądz został mianowany proboszczem wielu Polaków, którzy z powodu wojny byli w Roumy w Libanie. Poświęcił się również nauczaniu religii w polskich szkołach w Bejrucie, był kapelanem w szpitalu i moderatorem maryjnego stowarzyszenia młodych studentów. W 1949 r. został wysłany przez swojego arcybiskupa do Rzymu na dalsze studia. Do 1952 r. studiował na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Gregoriańskiego i obronił pracę dyplomową pod tytułem *De cura animarum in legislazione synodali Regni Poloniae*.

¹²¹⁴ Z uwzględnieniem aktualizacji na dzień 10 lipca 2021 r. – zob. niniejsza praca: 7.4.6–7.4.8.

¹²¹⁵ Zob. nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1979.htm#Rubin>, dostęp: 2021-02-25; Władysław Rubin w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/brubin.html>, dostęp: 2021-02-25.

Od 1953 do 1958 r. był polskim misjonarzem we Włoszech, poświęcając szczególną uwagę rodzinom i dzieciom. Dla sierot i dzieci z rodzin w trudnej sytuacji zorganizował dwa instytuty: jeden w Loreto i jeden w Rzymie. W 1959 r. został mianowany rektorem Papieskiego Kolegium Polskiego w Rzymie, którą to funkcję sprawował z oddaniem do 1964 r., co dało początek licznym inicjatywom kształcenia kapłanów – studentów z Polski na uniwersytetach rzymskich.

17 listopada 1964 r. mianowany został biskupem tytularnym Serty, delegatem prymasa Polski ds. emigracji i pomocy w Stolicy Prymasowskiej w Gnieźnie; 29 listopada otrzymał święcenia biskupie z rąk kard. Stefana Wyszyńskiego, ówczesnego abpa Karola Wojtyły i bpa Stefana Bareły. Mianowany rektorem kościoła Santo Stanisława i homonimicznego szpitala w Rzymie, prowadził intensywną działalność duszpasterską wśród polskich emigrantów rozproszonych w wielu krajach świata, utrzymując z nimi bliski kontakt. Na szczególną uwagę zasługują jego wizyty duszpasterskie w Ameryce Łacińskiej (Brazylia, Kolumbia, Argentyna), Australii i Nowej Zelandii, na Bliskim Wschodzie (Liban, Izrael), które przyczyniły się do przebudzenia życia zakonnego w różnych środowiskach emigrantów.

W roku tysiąclecia, 1966, spędził trzy miesiące w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, odwiedzając różne społeczności. Wielokrotnie odwiedzał również Polaków w Europie, Anglii, Francji, Niemczech, Hiszpanii, Szwajcarii, Austrii, Belgii, Szwecji i innych krajach. Poprzez polskie misje założone w różnych krajach i przy współpracy bpa Wesołego, bp Rubin stale karmił z rzymskiej siedziby życie religijne kilku milionów Polaków żyjących poza ojczyzną. Często uczestniczył w pracach Konferencji Episkopatu Polski, przedstawiając trudne problemy życia duchowego emigrantów. Szczególną uwagę poświęcił problemom nowych emigrantów, ich integracji w środowisku adopcyjnym i ich orientacji duchowej, podnosząc świadomość nie tylko wśród biskupów polskich, lecz także wśród biskupów krajów imigracji.

27 lutego 1967 r. Rubin został mianowany przez Pawła VI sekretarzem generalnym Synodu Biskupów. W tym samym czasie kontynuował swoją

misję duszpasterską wśród polskich emigrantów. Jako pierwszy sekretarz synodu wniósł istotny wkład w organizację pracy Sekretariatu Generalnego i w realizację pięciu zgromadzeń generalnych, które odbyły się w czasie jego kadencji i z których, zgodnie z wytycznymi rady dotyczącymi kolegialności, wyłoniły się dokumenty o wielkim znaczeniu dla życia Kościoła, takie jak te dotyczące kapłaństwa, sprawiedliwości i ewangelizacji.

Ksiądz Rubin brał również czynny udział w pracach innych dykasterii Kurii Rzymskiej, jako członek Papieskiej Komisji ds. Interpretacji Dekretów Soboru Watykańskiego II, konsultant Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego i ds. Biskupów, Papieskiej Komisji ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów.

Liczne są pisma Rubina w sprawach prawnych i duszpasterskich, m.in.: *Doktryna i kult Niepokalanego Poczęcia w Polsce* (1954), *Lud w polskim ustawodawstwie synodalnym do rozbiorów Polski* (1955), *Katolickie patriarchaty Wschodu jako problem ekumeniczny* (1964), *Synod Biskupów* (1968), *Synod wobec problemu wiary* (1968), *Spojrzenie na Synod Roku 1971*, *Panorama Synodu 1971* (1972), *Ewangelizacja we współczesnym świecie* (1973), *Prawny status misjonarza wśród migrantów w diecezjach imigracyjnych oraz jego współpraca z miejscowym duchowieństwem* (1973), *Synod Roku Świętego* (1974), *Synod Biskupów – Organ działalności w Kościele* (1975), *Aspekty pobożności ludowej w Kościele* (1977).

Podniesiony do godności kardynała przez Jana Pawła II i upubliczniony na konsystorium 30 czerwca 1979 r. kardynał diakon Santa Maria in Via Lata, 27 czerwca 1980 r. został mianowany prefektem Kongregacji Kościołów Wschodnich, a stanowisko to piastował do 30 października 1985 r. Na konsystorium, które odbyło się 26 listopada 1990 r., został przyjęty jako kardynał w stopniu prezbitera. Zmarł dwa dni później 28 listopada 1990 r.¹²¹⁶

¹²¹⁶ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.Em.R. Card. Władysław RUBIN* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-generalirubin_xl_it.html, dostęp: 2021-02-25.

7.4.2. Kard. Józef TOMKO¹²¹⁷

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 12 lipca 1979 r. – 24 kwietnia 1985 r.

Józef Tomko, emerytowany przewodniczący Papieskiego Komitetu Międzynarodowych Kongresów Eucharystycznych i emerytowany prefekt Kongregacji Ewangelizacji Ludów, urodził się 11 marca 1924 r. w Udavské (Republika Słowacka). Studiował na Wydziale Teologicznym w Bratysławie, a po przeprowadzce do Rzymu, na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim i Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim, uzyskując stopnie naukowe z teologii, prawa kanonicznego i nauk społecznych. Świecenia kapłańskie przyjął 12 marca 1949 r., przez 15 lat – od 1950 do 1965 r. – był prorektorem Papieskiego Kolegium Nepomucena w Rzymie i przyległej szkoły z internatem dla kapłanów z różnych krajów, w tym z krajów misyjnych i Ameryki Łacińskiej.

Po krótkim doświadczeniu pełnienia funkcji nauczyciela na Międzynarodowym Uniwersytecie „Pro Deo” (1955–1956) w 1962 r. został asystentem ds. studiów, a od 1966 r. objął stanowisko kierownika biura doktrynalnego w Kongregacji Nauki Wiary. W tym czasie został wybrany na jednego z sekretarzy specjalnych pierwszego synodalnego zgromadzenia w 1967 r. W latach 1970–1978 prowadził wykłady na kanonicznych kursach odświeżających na Uniwersytecie Gregoriańskim. W grudniu 1974 r. został mianowany podsekretarzem generalnym Kongregacji Biskupów. 12 lipca 1979 r. został mianowany sekretarzem generalnym Synodu Biskupów i wybrany arcybiskupem tytularnym Doclea. Sam Jan Paweł II nadał mu święcenia biskupie 15 września, w święto Matki Bożej Bolesnej, patronki Słowacji.

W ciągu sześciu lat pracy jako sekretarz generalny Synodu Biskupów przygotował i nadzorował dwa synody generalne zwyczajne (1980–1983) i synod specjalny biskupów holenderskich (1980). Za jego kadencji rozpoczęto także przygotowania do nadzwyczajnego synodu zwołanego na jesień 1985 r.

¹²¹⁷ Zob. nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1985.htm#Tomko>, dostęp: 2021-02-25; Józef Tomko w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/btomko.html>, dostęp: 2021-02-25.

z okazji 20. rocznicy zamknięcia Soboru Watykańskiego II i zwykłego synodu z 1987 r. w sprawie powołania i misji świeckich. Redagował tom *Synod biskupów. Natura, metoda, perspektywy* (Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1985). Wzmocniło to także Sekretariat Generalny Synodu i nadało mu nową dynamikę.

W różnych zadaniach swojej służby kościelnej współpracował jako członek, konsultant lub uczestnik międzynarodowych działań w dziedzinie ekumenizmu, m.in. w 1972 r. był członkiem delegacji Stolicy Apostolskiej do Światowej Federacji Luterkańskiej i Światowej Rady Kościołów w Genewie. Był również członkiem Komisji Wspólnej Katolicko-Luterkańsko-Reformowanej Teologii Małżeństwa. Przewodniczył także delegacji Stolicy Apostolskiej na spotkanie europejskich ministrów spraw rodzinnych, które odbyło się w Rzymie w 1981 r.; był członkiem Rady Najwyższej Stowarzyszeń Misji Papieskich i był zaangażowany w badanie zagadnień dotyczących życia konsekrowanego, sprawiedliwości i pokoju.

Jego działalność w obliczu problemów religijnych rodaków słowackich przyniosła wymierne owoce. Był współzałożycielem czasopisma religijnego oraz Instytutu Świętych Cyryla i Metodego w Rzymie. Wielokrotnie odwiedził społeczności słowackie w USA, Kanadzie i różnych krajach europejskich. Był kilkakrotnie wysyłany przez Stolicę Apostolską na spotkania biskupów: od 1970 r. na Konferencję Panazjatycką Biskupów w Manili; w 1973 r. na Zgromadzenie Plenarne Czterech Episkopatów Oceanii w Sydney; w 1979 r. na Konferencję w Puebli; w 1980 r. na obchody 25. rocznicy założenia C.E.L.A.M. w Rio de Janeiro; w 1981 r. na spotkanie S.E.C.A.M. w Yaoundé.

Został mianowany prefektem Kongregacji Ewangelizacji Ludów 25 maja 1985 r., utworzonej przez Jana Pawła II w Konsystorii Tytułu św. Sabiny, aż do 9 kwietnia 2001 r., kiedy to Ojciec Święty przyjął jego rezygnację. W tym samym czasie był wielkim kanclerzem Papieskiego Uniwersytetu Miejskiego. W 1998 r. uczestniczył w Zgromadzeniu Specjalnym Synodu Biskupów dla Azji jako przewodniczący delegowany. Od 15 października 2001 r. do 1 października 2007 r. był przewodniczącym Papieskiego Komitetu ds. Międzynarodowych Kongresów Eucharystycznych.

Jest autorem licznych książek i artykułów w języku słowackim, angielskim, niemieckim i włoskim. W 2009 r. jego książka *Sulle strade della missione* (*Na drogach misji*) została wydana w języku włoskim, a po opublikowaniu w języku słowackim została również przetłumaczona na język angielski. Jest to relacja z podróży kardynała, które odbył w ciągu szesnastu lat, jako przewodniczący Kongregacji Ewangelizacji Ludów, z bogatym materiałem fotograficznym, opowiedziana kraj po kraju. Były to podróże duszpasterskie w celu założenia nowych diecezji, założenia nowych kościołów, seminariów, ośrodków edukacyjnych i zdrowotnych oraz podróże w celu przygotowania się do wizyt wielkiego misjonarza Jana Pawła II¹²¹⁸.

¹²¹⁸ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.Em.R. Card. Jozef TOMKO* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-generalit-tomko_xl_it.html, dostęp: 2021-02-25.

7.4.3. Kard. Jan Pieter SCHOTTE¹²¹⁹

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 24 kwietnia 1985 r. – 11 lutego 2004 r.

Jan Pieter Schotte urodził się 29 kwietnia 1928 r. w Beveren-Leie w diecezji Brugii w Belgii, w 1946 r. wstąpił do Zgromadzenia Niepokalanego Serca Maryi (CICM) w Brukseli.

Święcenia kapłańskie przyjął 3 sierpnia 1952 r. Promowany na tytularnego biskupa Silli 20 grudnia 1983 r. został wyświęcony na biskupa przez Jana Pawła II 6 stycznia 1984 r. 24 kwietnia 1985 r. został awansowany na tytułowego arcybiskupa Silli, a obecnie jest sekretarzem generalnym Synodu Biskupów i przewodniczącym Biura Pracy Stolicy Apostolskiej.

Studiował prawo kanoniczne na Katolickim Uniwersytecie w Louvain, w Belgii (1953–1956) oraz na Katolickim Uniwersytecie w Waszyngtonie – DC, USA (1962–1963).

W latach 1956–1962 był prorektorem seminarium teologicznego CICM w Louvain. W 1963 r. został rektorem misji seminarium Niepokalanego Serca w Waszyngtonie, DC, USA, gdzie służył do 1966 r.

W latach 1955–1962 był profesorem prawa kanonicznego w seminarium duchownym CICM w Louvain i adiunktem w Wyższym Instytucie Nauk Religijnych Katolickiego Uniwersytetu w Louvain w Belgii, w latach 1957–1962 pracował jako asystent prof. W. Onclina.

W 1967 r. przybył do Rzymu jako sekretarz generalny Zgromadzenia Niepokalanego Serca Maryi, które to stanowisko piastował do 1972 r. W tym okresie był szeroko zaangażowany w sprawy międzynarodowe i społeczne. Był intensywnie zaangażowany w służbę na rzecz Stolicy Apostolskiej: *attaché* w wydziale organizacji międzynarodowych Sekretariatu Stanu Papieża Pawła VI (1972–1978), Jana Pawła I (1978) i Jana Pawła II (1978–1980); sekretarz Papieskiej Komisji Iustitia et Pax; (1980–1983); konsultant Sekretariatu

¹²¹⁹ Zob. nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios1994.htm#Schotte>, dostęp: 2021-02-25; Jan Pieter Schotte w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bschotte.html>, dostęp: 2021-02-25.

ds. Niechrześcijan 1981–1985); członek Wspólnej Grupy Konsultacyjnej ds. Myśli Społecznej i Działań Stolicy Apostolskiej i Światowej Rady Kościołów (1981–1985); przewodniczący Watykańskiej Komisji Stosunków Pracy (1982–1989); członek Wspólnej Grupy Roboczej Stolicy Apostolskiej i Światowej Rady Kościołów (1981–2005).

Był również pracownikiem Synodu Biskupów Specjalnych dla Holandii (1980); rzecznikiem prasowym (język francuski) dla Synodu Biskupów na temat rodziny (1980) i dla Synodu Biskupów na temat pokuty i pojednania (1983); przewodniczącym Komisji Projektowej Karty Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej (1981–1983); sprawozdawcą Komisji Projektowej Karty Praw Rodziny Stolicy Apostolskiej (1981–1983); sprawozdawcą nieformalnych konsultacji na temat rozbrojenia nuklearnego w Watykanie w dniach 18–19 stycznia 1983 r.; wiceprzewodniczącym Papieskiej Komisji Iustitia et Pax (1983–1989).

Od 1985 r. był sekretarzem generalnym Synodu Biskupów. Brał udział w II Synodzie Nadzwyczajnym Biskupów (1985), VII Synodzie Zwyczajnym Biskupów Świeckich (1987), VIII Synodzie Zwyczajnym o Formacji Kapłańskiej (1990), Specjalnym Synodzie dla Europy (1991), Specjalnym Synodzie dla Afryki (1994) i IX Synodzie Zwyczajnym o Życiu Konsekrowanym (1994).

Był konsultantem Kongregacji Biskupów (1986–1994), członkiem Papieskiej Komisji Katechizmu Powszechnego (1986–1992), członkiem Międzywydziałowej Komisji Katechizmu Kościoła Katolickiego (1993–...), przewodniczącym nowo utworzonego Biura Pracy Stolicy Apostolskiej (1989–...) oraz konsultantem Komisji ds. Ameryki Łacińskiej.

Był członkiem papieskiej świty podczas wizyt apostolskich Jana Pawła II w Irlandii (1979), Organizacji Narodów Zjednoczonych (1979), Stanach Zjednoczonych Ameryki (1979), Zairze (1980), Kongo (1980), Kenii (1980), Ghanie (1980), Burkina Faso (1980), na Wybrzeżu Kości Słoniowej (1980), we Francji (1980), w Międzynarodowej Organizacji Pracy, Genewie (1982), Niderlandach (1985), Luksemburgu (1985), Belgii (1985), na Wybrzeżu Kości Słoniowej (1990), w Angoli (1992) i Ugandzie (1993).

Służył w delegaturach Stolicy Apostolskiej na różnych spotkaniach międzynarodowych, np. Światowa Konferencja Ludnościowa ONZ w Bukareszcie, Rumunia (1974); Światowa Konferencja Żywnościowa ONZ w Rzymie, Włochy (1974); II Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Przemysłu w Limie, Peru (1975).

Był przewodniczącym delegacji Stolicy Apostolskiej na Światową Chrześcijańską Konferencję Rozbrojenia Nuklearnego w Upsali w Szwecji w 1983 r. i reprezentował Stolicę Apostolską na Walnym Zgromadzeniu Klubu Rzymskiego w Tokio w Japonii w 1984 r.

Został uhonorowany wieloma wyróżnieniami, m.in. mianowano go Komendantem Rycerzem z Gwiazdą Orderu Jeździeckiego Grobu Bożego w Jerozolimie, Komendantem Rycerzem Orderu Leopolda w Belgii, oficerem Legii Honorowej we Francji. Sekretarz generalny Synodu Biskupów, 24 kwietnia 1985 – 11 lutego 2004.

Ogłoszony kardynałem przez Jana Pawła II w konsystorium z 26 listopada 1994 r.; zmarł 10 stycznia 2005 r.¹²²⁰

¹²²⁰ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.Em.R. Card. Jan Pieter SCHOTTE* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-generalis-schotte_xl_en.html, dostęp: 2021-02-25.

7.4.4. Abp Nikola ETEROVIĆ¹²²¹

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 11 lutego 2004 r. – 21 września 2013 r.

Nikola Eterović urodził się 20 stycznia 1951 r. w Pučišća, na wyspie Brač w Chorwacji. Po ukończeniu szkoły podstawowej w miejscu urodzenia zapisał się do Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Splicie, gdzie w latach 1965–1969 uczęszczał do klasycznej szkoły średniej. Przez dwa lata studiował filozofię w Wyższym Seminarium Duchownym w Splicie, a następnie odbył dwa lata służby wojskowej w marynarce wojennej.

W 1972 r. został wysłany przez swojego biskupa – Celestina Bezmalinovicia, aby kontynuować studia teologiczne w Rzymie, mieszkając w Capranica College i uczęszczając na zajęcia na Papieski Uniwersytet Gregoriański. 26 czerwca 1977 r. został wyświęcony na kapłana w katedrze Hvar (Chorwacja).

W pierwszych latach kapłaństwa studiował w Rzymie i został wybrany przez kompetentne władze kościelne do służby dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej, stając się absolwentem Papieskiej Akademii Duchowieństwa. Ukończył studia na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego, a w 1979 r. uzyskał licencję z zakresu prawa kanonicznego. 19 lutego 1980 r. uzyskał doktorat z zakresu misjologii na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim, a w następnym miesiącu przeszedł egzaminy końcowe w Papieskiej Akademii Kaznodziejskiej i wstąpił do służby dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej 25 marca 1980 r.

W latach 1980–1983 był sekretarzem nuncjatury apostolskiej na Wybrzeżu Kości Słoniowej, z siedzibą w Abidżanie, którego jurysdykcja rozciąga się od Oceanu Atlantyckiego po pustynię Sahary, obejmując także Niger i Burkina Faso. Kolejne cztery lata, 1983–1987, spędził w Nuncjaturze Apostolskiej w Madrycie (Hiszpania),

¹²²¹ Zob. Nikola Eterović w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/beterovic.html>, dostęp: 2021-02-25.

a następnie, od 1987 do początku 1990 r., w Managua w Nuncjaturze Apostolskiej w Nikaragui.

Od lutego 1990 r. do maja 1999 r. pracował w Sekretariacie Stanu w Watykanie, w Sekcji Stosunków z Państwami. Należał m.in. do świty papieża Jana Pawła II w jego wizytach apostolskich w Chorwacji (10–11 września 1994 r., 2–4 października 1998 r.) i Rumunii (7–8 maja 1999 r.).

Eterović został mianowany kapelanem Jego Świątobliwości 2 lutego 1984 r., a prałatem honorowym – 25 stycznia 1996 r.

22 maja 1999 r. został mianowany przez papieża Jana Pawła II arcybiskupem tytularnym Sisaku i nuncjuszem apostolskim na Ukrainie. Po święceniach biskupich 10 lipca 1999 r. rozpoczął swoją misję jako papieski przedstawiciel na Ukrainie. 25 sierpnia 1999 r., przekazał prezydentowi Leonidowi Kuczmie swój watykański list wiarygodności. W dniach 23–27 czerwca 2001 r. powitał papieża Jana Pawła II podczas wizyty apostolskiej na Ukrainie.

11 lutego 2004 r. Ojciec Święty Jan Paweł II mianował abpa Eterovicia Sekretarzem Generalnym Synodu Biskupów (Watykan).

Pod przewodnictwem papieża Benedykta XVI koordynował on przygotowanie i celebrację trzech zwyczajnych zgromadzeń generalnych Synodu Biskupów: XI – od 2 do 23 października 2005 r., na którym omawiano temat: Eucharystia: Źródło i szczyt życia i misji Kościoła; XII – od 5 do 26 października 2008 r., na temat Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła; XIII – od 7 do 28 października 2012 r., na temat nowej ewangelizacji dla przekazywania wiary chrześcijańskiej. Zorganizował również dwa zgromadzenia specjalne: dla Afryki, w dniach 4–25 października 2009 r., na temat Kościoła w Afryce w służbie pojednania, sprawiedliwości i pokoju oraz dla Bliskiego Wschodu, w dniach 10–24 października 2010 r., na temat Kościoła katolickiego na Bliskim Wschodzie: Komunia i świadectwo.

Brał udział w uroczystościach podpisania posynodalnych adhortacji apostolskich papieża Benedykta XI: *Sacramentum caritatis* (25 lutego 2008 r.);

Verbum Domini (11 listopada 2010 r.); *Africae munus* (19 listopada 2011 r.); *Ecclesia in Medio Oriente* (14 września 2012 r.).

Towarzyszył Ojcu Świętemu Benedyktowi XVI podczas jego podróży apostolskich do Kamerunu i Angoli (17–23 marca 2009 r.), Cypru (4–6 czerwca 2010 r.), Chorwacji (4–5 czerwca 2011 r.), Beninu (18–20 listopada 2011 r.) i Libanu (14–16 września 2012 r.).

Nikoła Eterović był członkiem różnych jednostek Stolicy Apostolskiej: Kongregacji ds. Biskupów, Kongregacji Ewangelizacji Narodów, Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, Papieskiej Komisji ds. Ameryki Łacińskiej. Uczestniczył w 48. Międzynarodowym Kongresie Eucharystycznym w Gwadelupie w Meksyku (10–17 października 2004 r.) oraz w V Konferencji Generalnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Aparecida w Brazylii (13–31 maja 2007 r.).

W grudniu 2009 r., wraz z utworzeniem tytularnej stolicy Sisak jako diecezji, Ojciec Święty Benedykt XVI przeniósł N. Eterovića do nowej tytularnej Cibalae (Vinkovci w Chorwacji).

W czasie swojej działalności dyplomatycznej - w miarę możliwości, Eterović prowadził również działalność duszpasterską: w parafii Santa Teresa w Abidżanie (Wybrzeże Kości Słoniowej); w parafii San Martino di Porres w Managua (Nikaragua). Podczas pracy w Madrycie regularnie odprawiał Mszę św. w domu generalnym Sióstr Franciszkanek Misjonarek Maryi. W Rzymie niedzielą Mszę św. sprawował w kościele Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny – w Zgromadzeniu Sióstr Calasanzian przy parafii Świętego Linusa Papieża, męczennika.

21 września 2013 r. objął funkcję Nuncjusza Apostolskiego w Niemczech. Oprócz chorwackiego, zna języki: włoski, francuski, hiszpański, angielski, niemiecki i ukraiński, posługuje się też językiem polskim i rosyjskim.

Opublikował artykuły: *Chrześcijaństwo i religie według H. de Lubaca* (Citta Nuova Editrice, Rzym 1981, w j. włoskim), który reprezentuje jego pracę doktorską. *Obserwacje i odkrycia kapitana Giovanniego Puljizicia, Dalmacji, inżyniera wojskowego* (Književni krug, Split 1998, w j. chorwackim);

Umowy między Stolicą Apostolską a Republiką Chorwacji (Glas Koncila, Zagrzeb 2001, w j. chorwackim), z komentarzami do czterech umów zawartych między Stolicą Apostolską a Republiką Chorwacji: w sprawie kwestii prawnych, współpracy w dziedzinie edukacji i kultury, w sprawie pomocy religijnej dla katolickich wiernych członków Sił Zbrojnych i Policji Republiki Chorwacji oraz w kwestiach gospodarczych; *Dyplomacja i teologia. Studia, eseje, artykuły* (Crkva u svijetu, Split 2002, w j. chorwackim), które gromadzą m.in. jego wkład do teologii, prawa konkordatowego i historii; *Stolica Apostolska i Ukraina* (Dukh i Litera, Kijów 2004, w j. ukraińskim); *Na ulicach Ukrainy* (Svichado, Lwów 2007, w j. ukraińskim), o działalności duszpasterskiej i społecznej podczas jego misji jako nuncjusza.

Na szczególną uwagę zasługują jego publikacje na temat Synodu Biskupów:

- *Przedmowa do Enchirydionu Synodu Biskupów*, I (1965–1988), II (1989–1995), III (1996–2007) (przygotowany przez Sekretariat Generalny Synodu Biskupów – Edizioni Dehoniane – Bologna, 2005, 2006, 2008);
- *Synod Biskupów. 40 lat historii 1965–2005* (Lateran University Press, Watykan 2006);
- *Słowo Boże. Refleksje nad XII Zwyczajnym Walnym Zgromadzeniem Synodu Biskupów. Papież Benedykt XVI i Synod* (Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2010);
- *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła* (Lateran University Press, Watykan 2011);
- *Biskup Sługa Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata* (Lateran University Press, Watykan City 2012);
- *Synody kontynentalne. Specjalne Rady Synodu Biskupów* (Libreria Editrice Vaticana, Watykan 2013)¹²²².

¹²²² Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.E.R. Mons. Nikola ETROVIĆ* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_20130920_segretari-general-eterovic_xl_it.html, dostęp: 2021-02-25.

7.4.5. Kard. Lorenzo BALDISSERI¹²²³

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 21 września 2013 r. – 15 września 2020 r.

Lorenzo Baldisseri urodził się 29 września 1940 r. w San Pietro w Campo Barga, we Włoszech.

Wstąpił do seminarium w Pizie, gdzie oprócz teologii i filozofii studiował również grę na fortepianie. Świecenia kapłańskie przyjął 29 czerwca 1963 r. Posiada licencję z teologii dogmatycznej i doktorat z prawa kanonicznego.

W 1971 r. wstąpił do Papieskiej Akademii Kościelnej, którą ukończył dwa lata później. Studiował również w Papieskim Instytucie Muzyki Sakralnej, a następnie studiował polifonię i muzykę sakralną u Domenico Bartolucciego. Kiedy w 1973 r. wstąpił do służby dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej, został wysłany jako urzędnik do Gwatemali i Salwadoru. Rok później został awansowany na stanowisko sekretarza. Następnie pracował w klasztorach Japonii, Brazylii, Paragwaju i Francji. W latach 1986–1991 pracował w Papieskim Przedstawicielstwie Zimbabwe. W 1991 r. został wysłany na Haiti, które przeżywało poważne polityczne i społeczne zamieszanie, w tym zamach stanu.

15 stycznia 1992 r. został mianowany arcybiskupem diecezji i nuncjuszem apostolskim na Haiti. Świecenia biskupie otrzymał 7 marca tego samego roku. Wrócił na Haiti 28 marca w czasie wielkich trudności: kraj ten doświadczał konfliktów, napięć społecznych i przemocy, w tym przemocy wobec Kościoła. Pozostawał tam do 1995 r., kiedy to został mianowany nuncjuszem apostolskim w Paragwaju – kraju, który wstępował do demokracji. W 1999 r. został mianowany nuncjuszem apostolskim w Indiach i Nepalu, a w 2002 r. nuncjuszem w Brazylii.

W 2012 r. został powołany do Rzymu i rozpoczął służbę jako sekretarz w zgromadzeniu biskupów. Później został mianowany konsultantem Kongregacji Nauki Wiary i Sekretarzem Kolegium Kardynalskiego.

¹²²³ Zob. nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios2014.htm#Baldisseri>, dostęp: 2021-02-25; Lorenzo Baldisseri w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bbalddl.html>, dostęp: 2021-02-25.

21 września 2013 r. papież Franciszek powierzył mu Sekretariat Generalny Synodu Biskupów. Ogłoszony został kardynałem diakonem (St. Anselm on Aventino) przez papieża Franciszka na konsystorium 22 lutego 2014 r.

Członek Kongregacji: ds. Świętych; ds. Biskupów, ds. Ewangelizacji Ludów.

Doradca w Papieskiej Komisji ds. Ameryki Łacińskiej¹²²⁴.

¹²²⁴ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.Em.R. Card. Lorenzo BALDISSERI* [online], https://press.vatican.va/content/salastampa/it/documentation/cardinali_biografie/cardinali_bio_baldisseri_1.html, dostęp: 2021-02-25.

7.4.6. Kard. Mario GRECH¹²²⁵

Sekretarz generalny Synodu Biskupów 15 września 2020 r. – ...

Urodzony 20 lutego 1957 r. w Qala Mario Grech był ósmym biskupem Gozo (Malta). Studiował w Liceum na Gozo, a następnie w związku ze święceniami kapłańskimi ukończył studia filozoficzne i teologiczne w Seminarium Najświętszego Serca Jezusowego na Gozo (1977–1984). Święceń kapłańskich udzielił mu w katedrze na Gozo 26 maja 1984 r. bp Nikol Cauchi.

W 1986 r. ukończył prawo kanoniczne i cywilne na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w Rzymie. W 1998 r. uzyskał doktorat z prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu, przedstawiając rozprawę *Harmonizacja wymiaru religijnego i cywilnego małżeństw kanonicznych na Malcie*. W Rzymie prowadził działalność duszpasterską w kościele parafialnym Wniebowzięcia NMP.

Po powrocie na Gozo w 1988 r. został mianowany profesorem prawa kanonicznego w seminarium i rozpoczął pracę w sądzie kościelnym, a następnie został mianowany wikariuszem sądowym. W tym samym czasie został mianowany sędzią Metropolitan Court of Malta.

Jako członek Kolegium Konsultorów i Komisji Diecezjalnych ds. Teologii, Rodziny i Środków Społecznego Przekazu swoją działalność duszpasterską prowadził w katedrze w Victorii, w Sanktuarium Ta'Pinu, w parafii Ta 'Kercem oraz w parafii San Lorenzo. Został mianowany proboszczem Ta 'Kercem 13 listopada 2004 r.

Grech prowadził proces diecezjalny ws. beatyfikacji Matki Margherity Debrincat i bpa Giuseppe De Piro.

Papież Benedykt XVI mianował go biskupem Gozo bullą *Redemptorem nostrum* z 26 listopada 2005 r. Święcenia biskupie przyjął w katedrze Gozo 22 stycznia 2006 r.

¹²²⁵ Obecny sekretarz – opisany celem aktualizacji tematu. Zob. nota biograficzna w słowniku biograficznym kardynałów Salvadora Mirandy [online], <https://cardinals.fiu.edu/bios2020.htm#Grech>, dostęp: 2021-02-25; Mario Grech w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bgrechm.html>, dostęp: 2021-02-25.

Był przewodniczącym Konferencji Episkopatu Malty od 2013 do 2015 r. W tym okresie reprezentował Konferencję Episkopatu Malty na Zgromadzeniach Plenarnych Rady Konferencji Biskupów Europy (CCEE) w Bratysławie (2013), Rzymie (2014) i w Ziemi Świętej (2015).

Reprezentując Konferencję Episkopatu Malty, Grech uczestniczył w XIII i XIV Zwyczajnym Zgromadzeniu Generalnym Synodu Biskupów (Synod o Nowej Ewangelizacji, Rzym 2012; Synod o Rodzinie, Rzym 2015), a także w III Nadzwyczajnym Zgromadzeniu Generalnym Synodu Biskupów (Nadzwyczajny Synod o Rodzinie, Rzym 2014).

Reprezentował także Konferencję Episkopatu Malty w Komisji Konferencji Episkopatów Wspólnoty Europejskiej (COMECE) w latach 2008–2012. W 2017 r. został ponownie powołany do pełnienia tego stanowiska. Od 2008 r. reprezentuje Konferencję Episkopatu Malty na dorocznym Zgromadzeniu Ogólnym Konferencji Episkopatu Włoch (CEI).

Grech odwiedził wspólnoty maltańskie, księży i misjonarzy w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie (2008), Brazylii (2009), Australii (2011) i Peru (2018).

W 2012 r. wraz z arcybiskupem Malty Paulem Cremoną został przyjęty przez Jego Świątobliwość Benedykta XVI z okazji wizyty *ad limina*. W 2010 r. obaj powitali papieża Benedykta XVI podczas jego wizyty duszpasterskiej na Malcie.

2 października 2019 r. papież Franciszek mianował Grecha podsekretarzem generalnym Synodu Biskupów i administratorem apostolskim diecezji Gozo. W 2019 r. był uczestnikiem Specjalnego Synodu dla Amazonii.

Od 28 kwietnia 2020 r. jest członkiem Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan.

15 września 2020 r. papież Franciszek mianował go sekretarzem generalnym Synodu Biskupów. Ustanowiony został kardynałem na konsystorzu 28 listopada 2020 r.¹²²⁶

¹²²⁶ Sinodo Dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S.E.R. Mons. Mario GRECH* [online], <http://www.synod.va/content/synod/en/general-secretariat/bishop-mario-grech-pro-secretary-general-for-the-synod-of-bishop.html>, dostęp: 2021-06-22.

7.4.7. Bp Luis Marín de SAN MARTÍN¹²²⁷

Podsekretarz generalny Synodu Biskupów 6 lutego 2021 – ...

Luis Marín de San Martín urodził się w Madrycie 21 sierpnia 1961 r. Śluby czasowe w Zakonie św. Augustyna złożył 5 września 1982 r., śluby wieczyste złożył 1 listopada 1985 r. Od 1982 do 1988 r. odbył studia filozoficzno - teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Tagaste (Los Negrales, Madryt). Świeceń kapłańskich udzielił mu 4 czerwca 1988 r. biskup pomocniczy Madrytu Francisco José Pérez y Fernández-Golfín.

Uzyskał licencjat z teologii duchowości na Papieskim Uniwersytecie Comillas w Madrycie (1990) i teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (1992) oraz doktorat z teologii na Papieskim Uniwersytecie Comillas (1998) za swoją pracę dyplomową z eklezjologii św. Jana XXIII. Posiada również dyplom z archiwistyki (Watykan, 2011).

W latach 1988–1990 służył w parafii Nuestra Señora de la Vid w San Sebastián de los Reyes. Był formatorem w Augustinian Seminary w Los Negrales w latach 1992–1999; proboszczem zespołu parafii w rejonie Montejo de la Sierra (Madryt) w latach 1992–1995. Był także dyrektorem Studium Teologicznego Agostiniano Tagaste (1995–1999) i Centrum Teologicznego San Agustín (1996–1998). W latach 1996–1999 był członkiem Zespołu Szkolenia Zawodowego. W latach 1999–2002 pełnił funkcję radnego prowincjalnego prowincji augustiańskiej Hiszpanii i proboszcza parafii Santa Ana y la Esperanza (Madryt). W latach 2002–2008 zajmował stanowisko przeora klasztoru Santa Maria de la Vid (La Vid, Burgos) i współpracował jako formator w międzyprowincjalnym nowicjacie. Był profesorem w Centrum Teologicznym San Agustín (Los Negrales – San Lorenzo de El Escorial) oraz w Augustyniańskim Studium Teologicznym w Valladolid.

¹²²⁷ Obecny podsekretarz – opisany celem aktualizacji tematu. Zob. Luis Marín de San Martín w bazie catholic-hierarchy.org [online], <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bmarindsm.html>, dostęp: 2021-06-22.

Jest autorem kilku książek i wielu artykułów w czasopismach specjalistycznych. W latach 2009–2013 był sekretarzem Augustyńskiego Instytutu Historycznego. Od 2004 r. jest profesorem zaproszonym na Wydziale Teologii Północnej Hiszpanii (Burgos).

Prowadził liczne rekolekcje i ćwiczenia duchowe dla osób zakonnych i świeckich, a także rekolekcje i kursy formacji ciągłej dla duchowieństwa. Rozwinął szeroką posługę duszpasterską ze świeckimi.

Od 2008 r. jest archiwistą generalnym Zakonu św. Augustyna, a od 2013 r. – asystentem generalnym i prezesem Instytutu Duchowości Augustynów¹²²⁸.

¹²²⁸ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: S. E. Mons. Luis MARÍN DE SAN MARTÍN* [online], <http://www.synod.va/content/synod/en/news/luis-marin-de-san-martin-o-s-a-.html>, dostęp: 2021-06-22.

7.4.8. S. Nathalie BECQUART¹²²⁹

Podsekretarz generalny Synodu Biskupów 6 lutego 2021 – ...

Nathalie Becquart urodziła się w 1969 r. w Fontainebleau. Wstąpiła do Zgromadzenia Xavieres (Apostolskie Zgromadzenie Duchowości Ignacjańskiej) w 1995 r. po roku wolontariatu w Libanie i dwóch latach doświadczenia zawodowego jako konsultant ds. komunikacji marketingowej. Pierwsze śluby w Xaviere złożyła w 1998 r., śluby wieczyste w 2005 r.

Ukończyła HEC School (Promo 1992, Major Entrepreneurs), uzyskała podwójny licencjat z filozofii i teologii w 2006 r. w Centre Sevres-Facultes Jesuites de Paris, otrzymała również wykształcenie w zakresie socjologii w EHESS (2004–2006). Ukończyła kurs *Canonical Bachelor of Theology* na Boston College School of Theology and Ministry (specjalizacja z eklezjologii z badaniami nad synodalnością).

Spędziła prawie trzydzieści lat na misjach w świecie młodzieży i jest specjalistą w sprawach młodzieżowych, ewangelizacji młodzieży i duszpasterstwie powołaniowym.

W latach 2015–2018, powołana przez bpa Michela Aupetita, była członkiem Rady Biskupiej diecezji Nanterre.

Dziesięcioletnia misja na Konferencji Biskupów Francji skłoniła ją do zaangażowania – na szczeblu europejskim – w spotkania CCEE (Rady Konferencji Episkopatów Europy) i Europejskiej Służby Powołań (której była wiceprzewodniczącą w latach 2016–2018) oraz na szczeblu

¹²²⁹ Obecny podsekretarz – opisana celem aktualizacji tematu. Zob. więcej na temat s. Nathalie Becquart – pierwszej kobiety na stanowisku sekretarza Synodu Biskupów:

VATICAN NEWS, *Siostra Becquart: Franciszek coraz bardziej docenia rolę kobiet w Kościele* [online], <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2021-02/siostra-becquart-franciszek-coraz-bardziej-docenia-role-kobiet.html>, dostęp: 2021-07-07; KAI, *S. Nathalie Becquart – kim jest pierwsza kobieta z prawem głosu podczas Synodu Biskupów?* [online], <https://www.niedziela.pl/arttykul/64711/S-Nathalie-Becquart-kim-jest-pierwsza>, dostęp: 2021-07-07;

ALETEIA, *Nathalie Becquart: kobieta, której będą słuchać biskupi. Profesjonalistka z pasją do modlitwy biblijnej i żagli* [online], <https://pl.aleteia.org/2021/02/14/nathalie-becquart-kobieta-ktorej-beda-sluchac-biskupi-profesjonalistka-z-pasja-do-modlitwy-biblijnej-i-zagli/>, dostęp: 2021-07-07.

międzynarodowym – organizacja ŚDM, udział w międzynarodowych spotkaniach i kongresach w Rzymie.

Była szczególnie zaangażowana w przygotowanie Synodu Biskupów na temat „Młodzież, wiara i rozeznanie powołania” we Francji i Watykanie jako koordynator generalny Pre-Synodu Młodzieży w marcu 2018 r. oraz audytor na Synodzie Młodzieży w październiku 2018.

W maju 2019 r., przebywając na urlopie naukowym w Ameryce Północnej (Toronto i Chicago), została konsulem Sekretariatu Generalnego Synodu.

6 lutego 2021 r. papież Franciszek mianował ją podsekretarzem Synodu Biskupów, czyniąc ją pierwszą kobietą posiadającą prawo głosu w Synodzie Biskupów¹²³⁰.

¹²³⁰ Sinodo dei Vescovi, *Segretario Generale del Sinodo dei Vescovi: Suor Nathalie BECQUART* [online], <http://www.synod.va/content/synod/en/news/sr-nathalie-becquart-xmcj-.html>, dostęp: 2021-06-22.